

ЛЮКО ДАШВАР
ІНІЦІАЦІЯ

Annotation

Стара Костомарова не пам'ятає, як опинилася на тому забутому богом хуторі. «Чорні ріелтери» відібрали її квартиру, а жінку спровадили подалі від Києва. Селянин Перегуда дав їй притулок, він навіть вийшов на нотаріуса Германа, який обдурив стару. А коли повернувся на хутір, то вже ні хати, ні Костомарової не було... Тим часом у Києві дівчина Меланія потрапляє у вир дивних подій. Усе починається зі снів про мерців, далі — зустріч із нотаріусом Германом та його зникнення. І Блейк, у якого Меланія закохується до нестями і який зраджує її. Від того часу дівчині сниться вже інший сон: про розлучений натовп, стару жінку, Блейка, який просить про допомогу... От-от шляхи всіх героїв перетнуться. І тоді кожен з них — хоче він того чи ні — пройде свою ініціацію. Ініціацію на право вважати себе людиною...

- [Люко Дашвар Ініціація](#)

- [Від автора](#)

- [Частина перша](#)

- [1](#)
- [2](#)
- [3](#)
- [4](#)
- [5](#)
- [6](#)
- [7](#)
- [8](#)
- [9](#)
- [10](#)
- [11](#)
- [12](#)
- [13](#)
- [14](#)
- [15](#)
- [16](#)

- 17
 - 18
 - Частина друга
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
 - 7
 - 8
 - 9
 - Частина третя
 - 1
 - 2
 - 3
 - 4
 - 5
 - 6
 - 7
 - Частина четверта
 - 1
 - 2
 - 3
 - P. S
-

Люко Дашвар Ініціація

Ініціація (лат. initium, від initiare — починати; лат. initiatio — посвячення; здійснення таїнства) у загальному значенні — початок, початкова стадія, конкретніше — обряд, що знаменує перехід індивіда на новий щабель у межах соціальної групи. У психологічному сенсі ініціація виникає тоді, коли людина наслідують діяти всупереч природним інстинктам і відкриває в собі можливість руху в напрямку до свідомості.

На світі дуже мало людей.

Блаженніший Любомир Гузар

Від автора

Реальність неймовірніша за вигадку. Що би ви не прочитали за своє життя, знайте: усе те може статися. Перед вами історія, реальні події якої викладені на рівні образного узагальнення, без справжніх імен і прізвищ. Заздалегідь перепошую за використання таких відомостей із відкритих джерел, а також за їхню вільну інтерпретацію, бо щиро сподіваюся: це не применшить ані значущості цих подій, ані поваги і шани до їхніх реальних учасників. Ані зневаги — до тих, хто вартий зневаги.

Частина перша

Пес геть охляв, а весна все не допомагала: ще не висмикнула з нір полівок, не вповільнила реакцій полохливих зайців. Із кущів обабіч перевантаженої траси в семидесяти кілометрах від столиці тоскно спостерігав за автівками, що вони різали шлях у протилежних напрямках. Хоч би яка зупинилася чи легковажна рука просто на ходу викинула з вікна недоїдений кусень. Машини не гальмували.

Пес витягнув шию, побачив стару жінку — дибала собі узбіччям у бік Києва — і якби пес був людиною, тільки б одному здивувався: елегантній, хоч і давній, шкіряній сумочці, яку старенька в акуратній простій одежині міцно стискала в руці. Та пес був псом, зголоднів украй, тому подерся крізь кущі до людини, зашкандибав поряд, дивився їй в очі благально: дай... Стара жінка зупинилася, розкрила елегантну шкіряну сумочку, дістала з неї галетне печиво «Марія», простягнула псові.

— Не забудь почистити зуби та помити руки, — мовила суворо.

Пес заковтнув печиво, подивився старій у спину: сунула собі далі потроху з приреченістю всіх живих — і людей, і тварин — йти і йти, поки є сили. Заскавучав застережливо, бо бачив: геть обмаль сил у людини. Попередити хотів: зупинися, поки не впала.

Жінка не зрозуміла поради, все віддалялася. Пес уже намірився повернутися в кущі, та раптом побачив, як стара оступилася, на мить втратила рівновагу, ледь не впала, та встояла, продовжила шлях.

Пес насторожився, завмер. Примружив очі від сонця: вже наповнювало теплом холодний весняний ранок. Небесний жовтий диск нагадав псові печиво, яке щойно зігріло його голодний шлунок.

Із жалем глянув на безпечні кущі, побрѡхав за людиною вслід.

Попереду маячив довгий виснажливий день...

Сон. Якби не уривок страхітливого сну — чіткою картинкою стояв перед очима, жахав до тваринного відчаю — я б наплювала на намагання наповнити хоч краплею користі залишок цього порожнього весняного дня. Закінчувався. Низьке сонце ще освітлювало місто, та вже попереджало: скоро все навкруги огорнуть сірі сутінки, загустіють до чорного екрана, який фатально виникає завжди після того, як кіно закінчується. Та дивний сон вимагав активної протидії ще сьогодні. І ось я тут, у нотаріальній конторі, за двадцять хвилин до закриття: вмотивована, відважна і занадто знервована для того, щоб відірвати ці двадцять хвилин від себе, подарувати їх будь-кому.

Нотаріуси вже сунуть до виходу, гукають колезі, який не встиг завчасно підхопитися зі стільця:

— До завтра, Германе!

— Так! До завтра, — киває той, не приховуючи роздратування, і все не дивиться на мене, імітує цілковиту зайнятість: перебирає папери на столі і, певно, подумки останніми словами кляне себе за те, що, коли я увійшла до нотаріальної контори, він був єдиним із трьох нотаріусів, який іще сидів за столом (інші вже попідхоплювалися, шаруділи-складали речі), тому я навіть не спитала, до кого мені звернутися. Просто підійшла і сіла біля столу молодого розгодованого і, певно, успішного чоловіка, раз він у стильному костюмі та з дорогим годинником на лівій руці, хоча зовнішні ознаки успіху ніяк не підтвердження внутрішніх чеснот.

— Приходьте завтра. — Герман врешті піднімає на мене очі. І його чомусь не вражає моя краса чи фантастична неординарність аж настільки, щоби він забув про час, кинувся виконувати будь-які мої забаганки. Дивно, бо я сама хронічно відчуваю свою виключну неординарність просто на фізичному рівні.

— До закінчення робочого дня ще двадцять хвилин! — нагадую Германові.

— У нотаріусів апріорі немає справ, які вирішуються за двадцять хвилин. — Він уже не приховує роздратування. Зиркає на коштовний годинник.

— За двадцять хвилин устигнете проконсультувати мене! — не здаюся.

— З якого питання?

— Хочу скласти заповіт.

Герман не вірить власним вухам. Роздивляється мене здивовано.

— Вам... років тридцять?

— Тридцять один!

— Хворієте?

— Ні. Принаймні якщо і хворію, то не знаю про це. Або — так! Хворію. Ми всі нині дрімучі та хронічно хворі.

— Якщо хронічно, то нащо вам заповіт саме зараз?

— Такі часи. Маю оперативно й адекватно реагувати.

— Не розумію. — Він не розуміє. Забуває про двадцять хвилин: стікають-щезають.

Зітхаю, беруся пояснювати:

— Раптом завтра в під'їзді чи просто на вулиці мене приріже покидьок, яких зараз раніше строку повипускали?

— То запишіться на курси самооборони.

— Не допоможе.

— Чому?

— Бо покидьок із ножем — тільки один із варіантів. А якщо п'яний суддя переїде мене своїм позашляховиком? Чи натовп проплачених мітингувальників затопче на смерть, коли поспішатиму на роботу і спробую легковажно продертися крізь юрбу. Чи сусід надумає погратися з гранатою, яку стирив у АТО, смикне не за те, за що треба смикати, сам виживе, а стіна завалиться і під собою поховає мене. Чи сусідка втомиться від злиднів, відкриє газ, щоби вчадіти, та замість неї вчадію я. Чи провалюся під землю разом із тротуаром, бо каналізація ж стара, весь час прориви. Чи загину під час стрілянини на вулиці, бо випадково потраплю на лінію вогню.

Я могла б до ночі перераховувати нотаріусу ймовірні фатальні пригоди буденного життя, та лише дивлюся на нього з прикрістю:

— Новин не дивитесь?

— А ви, судячи з усього, дивитесь їх забагато!

— Такі часи! — повторюю бовдурові. — Рік дві тисячі сімнадцятий! Війна. Усюди війна. То допоможете?

Герман усміхається нахабно, глузливо.

— Здається, ви більше переймаєтеся не своєю наглою смертю, а тим, що ваші багатства потраплять не в ті руки.

— А знаєте чому?

— Просвітіть!

— Бо — прикиньте! — всі свої матеріальні цінності я чесно заробила! Сама!

Нотаріуса не вражає моє признання, хоча я вважаю це наріжним каменем і головним аргументом для самоповаги.

— І багато встигли за тридцять один рік? — питає демонстративно-байдужо.

— Жартуєте? — дивуюся щиро. — Чи, по-вашому, я від народження мала би вкалувати? Я почала працювати десять років тому. Коли ще навчалася. Перерахувати, що маю?

— Прошу!

— Добре! — пробую зручніше вмотитися на незручному стільці. Мені є чим похвалитися. Професійний «Нікон», комп і майже новий «Макбук», багато класного взуття, бо люблю взуття: нащо йому помирати разом зі мною? Сімсот баксів на рахунку. Мала більше, та віддала на АТО. Ще є шуба з дуже коштовного нетутешнього ягняти, круте крісло-гойдалка якогось шведського дизайнера, дві чайні чашки ручної роботи і три старовинних порцелянових горнятка для кави. За копійки купила біля підземного переходу — в інтелігентної старенької пані в потертих рукавичках. А ще в мене є останній «Айфон», суперова кавомашина, спеціальний ніж для сиру з Голландії, дві шкіряні сумки з Італії та бомбезний гаманець англійської фірми «Вісконті». І книги. Метр і 76 сантиметрів різновеликих текстів на полиці. Готівку до заповіту не включаю, бо маю намір розтринькати її швидко, азартно та безглуздо. Чи з розумом. Ще подумаю. Одяг узагалі заповім спалити на попіл — не хочу, щоб запахи мого тіла змішувалися з будь-чийми чужими.

— А житло? Власне житло у вас є? — уже не приховуючи зацікавленості, питає нотаріус.

— Ні, Германе! — відказую різко.

Насправді теоретично я маю власну територію. Коли батьки приватизували нашу дев'яностометрову квартиру в дореволюційному будинку біля знесеного Євбазу, то на себе оформили лише третину площі. Дві інші демократично та справедливо розділили між дітьми, і

нам із братом дісталось по тридцять квадратних метрів. Ми гайнули з них, як тільки підросли. Брат за цей час поміняв із десятків адрес, а мене бажання жити самостійно і незалежно ще сім років тому загнало в найману однокімнатну квартиру на вулиці Ентузіастів, наче б це додало оптимістичного поштовху і усьому моему життю.

— Ні, — повторюю вже не так упевнено. Як же я пропустила такий важливий нюанс! Мабуть, у заповіті треба відмовитися від своєї частки родинної оселі на користь батьків, щоб у брата не виникали сумнівні ідеї. І щоб ніяка чужа сволота від мого імені не впала мамі з татом на голову, якщо я...

Думки гальмують, уриваються. Так не хочеться казати «якщо я нагло помру».

Нотаріус теж мовчить. І вже не дивиться на коштовний годинник. Тільки на мене. О так! Я знаю цей погляд! Не знаю тільки, якими словами Герман передасть його красномовність.

— А в мене є житло, — каже Герман, і в його голосі з'являються азартні хижі нотки.

— Класно!

— Можемо там продовжити роботу над вашим заповітом, — додає упевнено. І має аргументи: двадцять хвилин розтанули, нотаріальну контору слід зачиняти, вмикати охоронну сигналізацію, тож попрацювати тут не вийде. — Що скажете?

— Усе в тебе вийде, Германе, — відповідаю нахабно, бо ж знаю, що буде далі: він заманить мене до себе, хвилин десять ми вдаватимемо, що нам дійсно треба працювати над заповітом, потім він запропонує вина-горілки-віскі-коньяку-мартіні (бажане підкреслити), а я спитаю про презерватив. Принаймні так буває в телевізорі.

Дивлюся нотаріусу в очі: я ж усе правильно зрозуміла?

— Повір. Пропоную тільки тому, що ти така... — пояснюють його очі.

— Яка? — питаю без слів.

— Така, ніби тобі нема чого втрачати. То чому б не зі мною?

— Усе в тебе вийде, Германе, — повторюю більш милосердно. Нотаріус має рацію. Чому б не з ним?

На вулиці біля нотаріальної контори Германа затягує в орбіту суцільного нарцисизму.

— Щодо заповіту... І твоїх матеріальних цінностей, — питає хвалькувато. — Про житло зрозумів. Житла немає. А транспортні засоби є? Машина?

Не розумію! Нащо він продовжує гратися в роботу і ділові стосунки? Я ж йому натякнула: все в тебе вийде, Германе! Але повторювати втретє: «Усе в тебе вийде, Германе», — геть не хочеться, і я відповідаю по суті.

— Машини не маю.

— А я маю! — на голові Германа з'являється-сяє корона. Клацає пультом сигналізації в відтюдінговану мордюку немолодої, але все ще спортивної «Тойоти». — Швидкості не боїшся?

Швидкості боюся. Та більше — людей. Ти ж не людина, Германе? Сподіваюся, хтось більш милосердний.

Нотаріус не чує моїх думок. Трахає бідну «Тойоту», а тій важко: хрипить, несе.

Печерськ. Хто б сумнівався! Огороджений парканом комплекс із декількох висоток. Шлагбаум — ініціація: зможеш його подолати — і ти в іншому вимірі. У багатій, віддраєній до блиску резервації посеред занедбаного міста: тут квітники-газони, чисті доріжки і охайні дитячі майданчики. І сам ти тут — інший: успішний, статусний. Очі фіксують добробут і спокій. Тут не з'явиться злодій чи випадковий перехожий напідпитку, тут підлітки не насміляться обісцяти під'їзд чи обписати матюками стіни. Тут підбори жіночих черевичків ніколи не застрягнуть у щілині потрісканого асфальту, а пафосні іномарки ніколи не вскочать у ями, бо тут немає ям: асфальт — моноліт. І тільки сморід від сміттєвих баків сусідніх будинків підло розбиває ілюзію вщент.

— Живеш тут? — питаю для годиться.

— На двадцять п'ятому. Тобі сподобається! — Герман про інше. Його вже заповонило передчуття близького сексу. Рухи — легкі, грайливі. Голос трішки похрипує, а очі не приховують жадання.

— Ліфт для інтиму? — пробую іронізувати, коли заходимо до невеликого — на двох! — ліфта.

Герман на мить губиться. І не цілує мене в ліфті, хоча за всіма стереотипами мав би розпочати прелюдію вже зараз. Спираюся на стіну кабінки і, хоч нотаріус надто близько, безсоромно роздивляюся його. Маю ж запам'ятати, з ким нині встановлюю випадковий і алогічний близький фізичний зв'язок, бо раніше нічого подібного зі

мною не траплялося, але в телевізорі таке стається систематично. То чому б не приміряти на себе чужу історію?

Нотаріусу не більше сорока. Чи, може, виглядає старшим, а насправді — років тридцять п'ять. На круглому обличчі метушливі негарячі очі-вуглики, ніс картоплиною, вуста надто рухливі — перебір, усе в мінус. Зайвих кілограмів двадцять — грубим екватором навколо талії і вже локально — на пухких щоках, підборідді, шиї і далі вниз окремими материками й острівцями. Величезний, величезний, як материк, мінус. Але є і плюси. Високий, міг би в баскетбол грати, якби не зайві кг. Волосся не втратив — теж плюс.

Голомозі черепушки викликають у мене озноб. Бороди теж немає — ще один плюс, бо бриті наголо бородані всі до одного для мене — новонавернені мусульмани, і це не те, що викликає підозру, але бентежить і насторожує, бо ніколи раніше в західній цивілізації чоловіки не переносили волосся з голови на підборіддя так радикально. А нині якого біса? У чому глибинна суть тренду?

Ліфт зупиняється. Нотаріус по-хазяйському виходить першим, а я їм очима його спину: цікаво, коли Герман запитає, як мене звати, чи наш потенційний фізичний зв'язок не передбачає такого ступеня довірчості?

Герман ніби чує. Обертається.

— Так і не спитав, як тебе звати...

— Може, сам виггадаєш мені ім'я? Пізніше! Після того як ми... попрацюємо над заповітом, — виходжу з ліфта. Роззираюся: які з цих трьох дверей зараз відчиняться для мене?

Герман завмирає посеред площадки, дивиться на мене вкрай здивовано. Невже прийняв за чисту монету мої слова про роботу над заповітом? Тоді ще один мінус йолопу! За відсутність почуття гумору.

— Якщо ми працюватимемо над заповітом, я і так знатиму твоє справжнє ім'я, — мовить йолоп чи то роздратовано, чи то розгублено. — Бо перше, що треба зробити, — встановити особу, яка складає заповіт. Ти ж із паспортом?

Я з паспортом, але чому він такий тупий? Нащо руйнує мізерну ілюзію романтичності, наче моє справжнє ім'я (варто лише Германові його взнати) переверне сите життя нотаріуса кардинально і назавжди? От чому він такий тупий?! У нас і так не було фатального знайомства, першого побачення, страждань через розлуки і ревності, поцілунків під

дощем і обіцянок вічної любові, як те щодня показує телевізор. Може, він не дивиться телевізора?..

Язик проситься відповісти по суті: так, я з паспортом. Та всередині раптом виникає нестримне бажання величезними гострими ножицями розрізати одяг цього вайлуватого телепня, повалити на якийсь диван чи просто на підлогу та згвалтувати! Нестримно, нахабно і так жорстоко згвалтувати, щоби більше ніколи йому навіть на думку не спадало вести себе із жінками так... придуркувато.

— У тебе є презерватив? — питаю, ледве стримуючи лють. — Чи мені до аптеки збігати?!

Герман забуває про заповіт, джентльменські ігри в прелюдії і те, що ми застрягли на площадці, території загального користування, перед трьома дверима на клятому двадцять п'ятому поверсі. Подається до мене, і — дідько! — ні. Знову ні! Не цілує, хоча за всіма стереотипами мав би. Обіймає однією рукою, другою стискає мої груди.

— Ти така... незвичайна! — кругле лице його стає червоним.

— А ти такий оригінал! Ми займатимемося цим тут? — сексуальна агресія чоловічини передається мені наступальним збудженням. — Тоді б уже краще в «Тойоті».

Герман відступає на крок, знічується. Похапцем дістає з кишені ключі.

— Вибач, — суне до дверей. Одних із трьох — важких, дубових.

Дивлюся на ті двері. Відчуваю, як холоне серце.

Такі двері не піддадуться, не розчахнуться від легкого поштовху. Вимагатимуть зусиль. Я вже бачила такі двері. Не тут і не тепер. Напередодні! У фіналі моторошного сну, який розвіявся, лишив у пам'яті тільки чіткий страхітливий уривок. Ніби стою перед важкими дубовими дверима. Отакими, як ці. І маю відкрити їх, аби пересвідчитися: за дверима чорнота вузького коридору, і в тій чорноті видно лише ноги людини у важких черевиках. Людина лежить на підлозі ногами до дверей, і я навіть пам'ятаю рифлену підошву важких, схожих на солдатські берці черевиків тої мертвої людини. Бо уві сні за дубовими дверима в чорному коридорі лежала мертва людина.

Нотаріус не помічає мого приголомшення. Штовхає дубові двері, а вони і справді важкі. Лише трохи прочиняються, та я бачу в чорноті

коридору дебели черевики: рифлені підошви — сторчма.

— Стій! Стій! — белькочу перелякано. Хапаю Германа за руку, тягну від ледь прочинених дверей. — У твоїй квартирі — мертва людина! Повір! Я точно знаю! Я те бачила! Раніше!

— Коли «раніше»?! — Нотаріус не з героїв. Червоне йде з лица — щоки-губи полотніють. Перелякано озирається на прочинені двері. Відсахується, з підозрою дивиться на мене. — Ми не зустрічалися раніше. Я навіть імені твого не знаю!

— Здалося тобі моє ім'я!

— Хто ти?! — питає він самими губами.

— Господи, про що ти?! Я ніхто! Ніхто, чуєш?! Просто бачила сон! Такий страшний сон про смерть, що аж захотілося скласти заповіт. І я прийшла до тебе. А ти привів мене сюди. А тут — двері! Ті самі двері, що я бачила їх уві сні! За ними, там, усередині, є хтось мертвий. Не віриш? — замовкаю. Дивлюся на нотаріуса схвильовано. — Давай перевіримо, — пропоную чомусь пошепки. І роблю крок до дверей.

— Ні! — Герман зривається, хапає мене за руку. — Не підходь! Стій, не руш!

— Добре. Тоді давай викличемо поліцію.

— Ні!

Не питаю: чому?! Мені геть не цікавий логічний ланцюжок його думок, який фінішує цим неадекватним «ні». Я б краще спитала: а що робитимеш? Та Герман випереджає мої думки. Дивиться на мене зволожнілими від переляку очима.

— Шкода... Що в тебе немає житла.

Так он куди його думки завели! У мене намірився сховатися? Ні, він таки дивиться телевизор. Випадкова зустріч, фатальний флірт, і ось уже на території милосердної дурепи товчється неадекватний чувак, якого переслідують хижі злодюги. То точно вони підкинули в Германову квартиру мертве тіло, аби надовго нейтралізувати норовливого нотаріуса звинуваченням у вбивстві.

— Так! Шкода, що в мене немає житла, — відважно захищаю наймане кубельце на вулиці Ентузіастів. І без того сумнівна пригода стає геть ідіотською: стою на площадці, території загального користування, біля прочинених дверей на клятому двадцять п'ятому

поверсі разом із приголомшеним нотаріусом, який ніяк не може второпати, що ж йому робити.

— Зробимо так! — Герман раптом тихо суне до дверей, обережно їх причиняє.

— Зробимо? — перепитую пошепки. — Я теж маю щось робити?

— Благаю, благаю! — хапає мої руки. Цілує їх, цілує, цілує. Допетрав нарешті! А пізно, йолопе! Раніше треба було руки мої цілувати! Тоді, може, я б і розповіла про кубельце на вулиці Ентузіастів.

— Благаю! — Герман відводить мене в кут площадки. Із цього ракурсу сусіди, навіть якби й захотіли підглядіти за нами та поприпадали до очок своїх дверей, нічого б не побачили.

— Благаю! Допоможи!

— Чим можу? — питаю насторожено.

— Піднімися сходами на кілька поверхів. Зачекай хвилин із десять, а потім спустись ліфтом. Я дам тобі грошей на таксі.

— А ти? — Мну в руці сотку, здивовано дивлюся на нотаріуса.

— Спускайся зараз і від'їду. Мені треба перевірити одну версію. Подумати.

— Є над чим. Так?

— Так! Є над чим.

— Добре, — погоджуюся.

— Дякую, дякую. — Герман уже суне до ліфта, зупиняється, підганяє мене жестами: мовляв, не стій, піднімайся на кілька поверхів.

На площадці двадцять сьомого поверху крізь брудне скло загального користування бачу: від висотки від'їжджає крихітна, як комашка, спортивна «Тойота». Він усе-таки дивний, цей Герман! Невже в нього відсутнє не тільки почуття гумору, а й звичайна цікавість? Я б замордувалася від невизначеності, якби не з'ясувала: в квартирі є мертва людина чи ні? Це ж точка відліку для подальших рішень і дій. А він дременує світ за очі, наче в тому є вихід.

— Покидьок! — Несподіване відкриття приголомшує, бо в одну мить розумію: нотаріус конкретно підставляє мене. Камери зафіксують (бо ж не існує резервацій без камер стеження!), як ми з Германом заходили, потім засвідчать, що він поїхав. Дуже швидко поїхав, хвилин за п'ять після того, як увійшов. За цей час не те що вбити когось, кави заварити не встигнеш! А я лишилася тут... Навіщо?! Так те і дурневі

зрозуміло! Це ж я злочинним шляхом потрапила до оселі нотаріуса. І не одна. Разом зі своїм Клайдом, який стирчав на двадцять сьомому, чекав сигналу від своєї Бонні. І ми разом обчистили Германову берлогу, а потім Клайд сказав, що все забере собі, а я, горда Бонні, вхопила перше важке, що трапилося під руку, і проломила Клайдові голову, бо не терпить моє серце несправедливості, і тепер мертвий Клайд валяється в коридорі і тим самим німо та підло свідчить проти мене.

І що робити? Була б я в телевізорі, то вихід би знала. Мала б терміново зателефонувати давньому приятелеві, що він багато років так відчайдушно сохне по мені ще зі шкільних часів, що й до цього дня жодного разу не глянув на іншу дівчину, не те щоб уже переспати з нею або просто пофліртувати. Бо тільки я йому — єдине на все життя кохання. Я б зателефонувала, і він би примчав: зламав усі кордони, перебив усі шлагбауми і усіх консьєржів на шляху. Пригорнув мене до серця, сказав би: «Я врятую тебе!»

— Немає у тебе таких приятелів! — охолоджує реальність.

— І не було ніколи, — шепочу розгублено. Роззираюся: що ж робити?

— Тікати! — наказує реальність.

— Так! Тікати.

Чхати на Германові настанови спускатися ліфтом. Суну сходами: двадцять шостий, двадцять п'ятий. Навпроти квартири нотаріуса зупиняюся, хоч у голові і б'ється: біжи, біжи. Дивлюся на важкі дубові двері: вони прикриті, але не зачинені. Звичайно! Так же і має бути після пограбування та наглого вбивства.

— Нотаріус не такий уже й тупий!

Ноги ведуть до дверей.

— Ти з глузду з'їхала?! — істерично репетує реальність.

А що маю робити?! Я ж забуду про спокій, якщо не перевірю свій сон, бо уві сні так було: я точно знала, що за дверима — мертва людина, і розчухнула ті двері, аби перевірити, чи так і є. Але не встигла нічого побачити — прокинулася. Може, для того, щоб дізнатися зараз?

— Маю... Маю пересвідчитися. Бо — сон. І взагалі все — не випадково! Не просто ж так пішла я за цим нотаріусом. Раніше ж такого не траплялося. Хоча спроби були.

Штовхаю двері — вони піддаються несподівано легко, відчиняються навстіж. Серце калатає: уві сні так і було. Вдивляюся в чорноту коридору, — аж сльози на очі, — та бачу тільки дебели важкі черевики, підошви сторчма.

— Я на хвилину, на одну мить. Тільки пересвідчуся і одразу піду.

Переступаю поріг, зачиняю за собою двері, опиняюся в суцільній темряві. Думки б'ють, метушаться, малюють: ось спалахує світло, в електричному дні посеред коридору — важкі, схожі на солдатські берці черевики. Не порожні. На ногах людини, що непорушно лежить ногами до виходу. Мертва людина. Я ще ніколи не бачила мертвих людей отак, посеред коридору. Дивуюся: чому в голові закарбувалося те нейтральне і геть не персоніфіковане — людина? Що за людина? Молода чи стара? Чоловік чи жінка? Усе те має значення чи ні?

— Десь же має бути вмикач! — обмацую стіни: де? Серце калатає, думки метушаться: де? Аби тільки не наступити на мертву людину.

— Де?! — видушую. І знаходжу вмикач.

Спалахує електричний день. Першої миті геть нічого не бачу: з переляку затуляю очі долонями і так стою. Нарешті видихаю, опускаю руки, мружуся, вдивляюся в освітлений коридор: при стіні виструнчився ряд черевиків — чоловічих, жіночих. І тільки одні, важкі, схожі на солдатські берці, валяються посередині, підошви сторчма.

Порожні! З них не стирчать ноги мертвої людини. Мертвої людини нема.

— І де поділася?.. — Їдке здивування огортає липким холодним потом. Роззираюся: де мертва людина? Не вірю, що її не було! Сні не брешуть.

Пес і сам не знав, чому весь цей довгий день плететься за старою жінкою узбіччям жвавої перевантаженої траси. Їла вона мало, та коли все ж перепочивала на покинутих зупинках чи місцях для відпочинку обабіч траси, то чесно ділилася галетним печивом «Марія» із супутником. Наказувала псові суворо:

— Тільки ж не забудь почистити зуби та вимити руки.

Пес ковтав печиво і щоразу, коли старенька важко вставала, аби продовжити шлях, довго дивився їй у спину, наче роздумував: чи варто надалі складати людині компанію? Скавучав тихо, та все ж покійно сунув слідом.

Коли день почав хилитися до вечора, біля старенької загальмувало авто. Так різко зупинилося, що жінка відсахнулася, ледве втримавшись на ногах. І пес раптом кинувся, загарчав на молодого хлопця, що висунувся у відчинене вікно, кричав жінці:

— Як мені на Нічогівку проїхати?

— Треба почистити зуби і вимити руки, — відповіла жінка, не звертаючи уваги на пса, що кружляв навколо автівки, захлинався від гавкоту.

— А-а-а... Дах потік! — Машина зірвалася, помчала геть, а пес усе гарчав їй услід. І лиш коли автівка зникла з поля зору, підійшов до жінки, глянув на неї, як старший, як той, хто може наказати почистити зуби! І вимити руки. Як ватажок.

Жінка закивала псові, ніби погодилася, і, коли той посунув із траси в лісок на узбіччі, до кількох повалених дерев і гнилих їхніх пеньків-зубів, скрутився під одним, покійно пішла слідом. Важко опустилася на повалене дерево, як на довгоочікувану чисту постіль, глянула на сонце. Темними напівпрозорими руками вечір саме настирливо пробував загасити сонце, та тільки обпікся. Сонце звикло тонути самотійно, без зовнішнього втручання.

Пес недовго відпочивав: сухе печиво хоч і підтримувало сили, але й нагадувало, що варто пошукати більш поживну їжу. Став на лапи, підійшов до старенької, заглядав у вічі: вставай, людино, час рухатися далі.

Старенька закивала, ніби точно розшифрувала собачий погляд, спробувала підвестися, та сил бракувало: лиш хитнулася, знову опустила на повалене дерево. Пес зрозумів: якщо сьогодні ж не нагодує людину зі своєї зграї, людина помре. Заскавучав, ніби вибачився, лишив стару жінку в лісочку, побіг до траси. Метрів за тридцять попереду світилася АЗС. Пес завмер, довго вдивлявся у вогні, і якби люди могли прочитати собачі думки, то знали б: пес наважився на відчайдушний вчинок — напасти на АЗС.

Справа та була приреченою на поразку: місцевість біля заправки гола-прострілюється, до сміттєвих баків не підібратися, бо поряд завжди юрмляться люди, а всередину взагалі не прорватися. Та звідти, зсередини, так смачно пахло ковбасками, що пес забув про страх, бо ватажкові не варто про страх і згадувати. Ватажок має зграю зберегти.

До справи взявся з розумом. Не кинувся до АЗС напролом, підкрався, биту годину спостерігав: уздрів і зграю місцевих псів, які чи то охороняли АЗС, чи то підгодовувалися біля людей, і бокові двері будівлі заправки, які так само, як і центральні, вели до омріяної їжі. Лишалось дочекатися ночі. Пес повернувся до людини і, коли вона вкотре спробувала встати, аби продовжити шлях, загарчав сердито: сиди, сиди.

— Миколко, ти став дорослим, — відказала стара жінка.

Ніч прийшла не сама — з вітром, з дрібним дощем. Старенька скрутилася на землі біля пня, пес тулився до неї, грів, але то мало допомагало: людина тремтіла від холоду, не могла забутись хоч уві сні. Дощ укрит її лице, а пес подумав: плаче... Завив, лизнув стару жінку в обличчя, наче пообіцяв красне щастя зранку, побіг у бік заправки.

Підкрався, причаївся, вдивлявся довго. Нікого. Ані автівок, ані людей. Навіть місцеві пси не відчували конкурента: або дрихли на задньому дворі заправки, або подалися в свої мандри. Пес все вагався: перебігав із місця на місце за декілька метрів від АЗС, ніяк не наближався. Аж ось до заправки з траси повернула легкова машина. Пес зірвався, побіг поряд. Ховався за машиною, зиркав на двері. Автівка зупинилася метрів за три від дверей заправки. Двері розчахнулися, випустили назовні дебелого дядька-заправника, так і лишилися відкритими. Пес оббіг автівку з правого боку, бо зліва до водія вже наближався заправник, закочував на ходу рукави уніформи, оголюючи волохаті, вкриті наколками руки:

— Який заливаємо? Дев'яносто п'ятий? Повний бак?

Пес зметикував: поки люди балабонять, час діяти. Крадькома наблизився до відчинених дверей і, коли до них лишилося з півметра, прожогом ускочив усередину. Не розгубився, ніс не підвів: одразу кинувся на запах ковбасок до прилавка, де відвідувачам і каву варили, і сосиски для гамбургерів смажили. Не добіг — із підсобного приміщення вийшла заспана жіночка-касирка. Йшла до прилавка, бурчала спросоння щось прикре. Пес причаївся біля стійки зі щітками-ганчірками-серветками, не зводив з касирки очей. Усередину зайшов водій автівки.

— П'ята колонка, дев'яносто п'ятий до повного бака, — повідомив касирці.

— Кави, чаю, перекусити не бажаєте? — байдужо запитала.

— Американо і гамбургер.

Пес бачив: касирка полізла до невеличкого холодильника. Розчахнула його, дістала вакуумну упаковку з сосисками. Пес вискнув, рвонув що було сил і, перш ніж люди отямилися, вихопив упаковку з сосисками з жінчиних рук, метнувся до відчинених дверей.

Водій і касирка нізащо б не встигли за відважним ватажком. Куди там! Та до розчахнутих дверей знадвору саме підходив дебелий дядько-заправник. Побачив кудлатого пса, що летів йому назустріч з упаковкою сосисок у пащі, не розгубився. І хоч руки порожні, проте і ноги вільні. Як буцоне пса носакон по голові!

Пес відлетів і впав із сосисками в пащі.

— Не, ну це вже вааще... — Заправник розлютився не на жарт. До пса одразу не пішов. Підхопив металевий прут, який валявся на землі, і тільки потім...

— Ти що робиш, мати твою?! — надвір вискочив водій автівки. Біг до заправника, кричав збуджено.

— А що? — Заправник так здивувався, аж зупинився з металевим прутон у руці.

— Жива істота! Хіба можна? Ногами... Ти геть хворий?!

— А чим мені його? Руками?!

— З глузду з'їхав, козел? Не чіпай собаку!

— Ти мене не чіпай!

— Рот закрий, дебіл!

— Ти кого дебілом назвав, пасажир?! — вишкірився заправник.

Кров залила псові очі. Не бачив, як до гвалту двох чоловіків, що він розростався миттєво і агресивно, підключилася жінка-касірка. Чув самі голоси.

— Вовік, не чіпай клієнта, бо звільнять! — волила жінка. — Вовік! Ти що робиш?! Ой, люди! Ой! Рятуйте! Люди, рятуйте!

— Руки прибрав, гнидо! Ти в мене сядеш! — кричав водій.

— А ти в мене ляжеш!

Про пса забули. Міцніше вчепився зубами в дорогоцінну здобич, ледь зіп'явся, подибав в найближчі кущі. Крізь них шлях лежав до лісочка при дорозі, де на пса чекала голодна стара жінка з його зграї. Пес шкрібся, шкрібся чимраз ближче, ближче до поваленого дерева. Не дійшов. Упав за кілька метрів від людини з упаковкою сосисок у пащі, ніби звалив його не носак дядькового черевика, а невідворотний таємничий сон.

— Ти віриш у сни? — У коворкінгу на Лівому березі Улька відривається від ноутбука, дивиться на мене з прикрістю.

Улька класна і крута. Розробляє і супроводжує сайти, два з них веде постійно: про квіти і для відчайдушних домогосподарок, хоч ненавидить і квіти, і домогосподарок. «Фігня! Обожаю фіалки і тіток», — бреше упевнено, та я знаю правильну відповідь. На шиї в Ульки сидить такий собі Тимур, що він ніби художник і взагалі космічно-творча людина, до якої ніяк не дошкребеться натхнення, тому він б'є байдики на Ульчиній території і поза нею, спить у її постелі, жере її їжу і її серце. А Улька вкалує з ранку до ночі, аби забезпечити коханого всім, починаючи від цигарок-вина-одягу-розваг-вечірок до полотен-фарб-пензлів, а як заробить більше, ніж зазвичай, так везе Тимура то в Таїланд, то до Єгипту, щоби те падло відпочило від хронічних пошуків натхнення. Шкода, я ніколи не бачила того Тимура, знаю про нього лише з захопливих Ульчиних розповідей. Бо якби десь перетнулись, я би плюнула йому в очі. А якщо би не наважилася, то хоча б обпекла ніщивним презирливим поглядом! Він по моїх очах прочитав би, що — нікчема і покидьок, раз живе за рахунок своєї дівчини! Ще й вимагає, аби Улька працювала в коворкінгу, а не вдома, бо там вона, бач, заважає Тимурові зосередитися на творчих фантазіях. І де вона те падло надибала?.. Він же точно водить до себе шльондр, поки Улька в коворкінгу вчить домогосподарок вирощувати розмарин на підвіконні.

— І в сни вірю, і в не випадковість зустрічей. — Я теж перериваю роботу. Підсуваю до себе каву: задля цього і прийшла — аби хоч комусь, хоч Ульці, з якою познайомилася і час від часу перетинаюся в коворкінгу, розповісти про халепу, яка вчора зі мною сталася. Бо, на відміну від Ульки, яку Тимур виганяє сюди працювати, я можу редагувати нудні замовні тексти і у своєму кубельці на вулиці Ентузіастів. Але з ким там поговориш? Тільки з Богом і незнайомцями з мережі, що, як на мене, одне й те саме, бо віртуальні.

— Невипадкові зустрічі приносять результат. — Улька крутить у руках чашку з кавою, дивиться на мене, як на мале дитя.

— Результат є.

— Який? — кепкує Улька. — Лишилася без сексу, а то біда. Добре, хоч тебе не впіймали в чужій хаті.

— Так. То добре.

— Одразу втекла?

— Ні. Не одразу.

— І що ти там робила? Шукала мертве тіло чи роздивлялася, як живуть нотаріуси?

— Малювала...

Улька дивиться на мене, як на божевільну.

— Малювала?

— Так. Уявила, що в коридорі лежить мертва людина. І на підлозі окреслила місце, де та людина мала б лежати. Так, як у кіно показують, коли поліцейські крейдою обмальовують контури небіжчика на асфальті.

— У тебе знайшлася крейда?

— У мене знайшлися тіні. Білі тверді тіні для повік. Нотаріус повернеться до своєї хати і побачить на підлозі обведений білим контур людини на підлозі.

Улька дивиться на мене з неприхованим здивуванням.

— І навіщо ти це зробила?

— Бо за тими дверима, в тому коридорі, мала бути мертва людина! — повторюю вперто.

— Бідолашний нотаріус! — скептично усміхається Улька. — Тепер він точно втратить береги. Шкода, не побачиш його реакції на свій дурний жарт.

— Чому ж? — раптом розумію, чого прагну, хоч і намагаюся про те не думати. — Піду до нотаріальної контори, де він працює. То він про мене нічого не знає. Навіть імені. А я все знаю. І як його звати, і де він працює, і де живе.

Зграйка невдоволених людей біля нотаріальної контори схожа на змовників, що готують заколот. Перемовляються тихо, замовкають, коли підходжу.

— Тут черга? — питаю насторожено.

— Тут армагеддон! — емоційно вихлюпує стокілограмова тітка за п'ятдесят і тої ж миті забуває про мене. Услід за іншими енергійно повертається до золотої на чверть від власної ваги пані, яка виходить із нотаріальної контори, подається до неї схвильовано: ну що там? Що?

Золота пані щойно з епіцентру! Поінформована, всесильна і від того скорботна і сувора, як Матір Божа.

— Сьогодні не працюватимуть, — повідомляє братам і сестрам по черзі.

— І чому? Таки вбили?

— Вбили, — авторитетно заявляє золота пані, і мені стає страшенно цікаво.

Підступаю ближче. Витягую шию.

— Кого вбили? — питаю, та мій голос тоне в голосах змовників.

Один поперед одного до золотої пані: кого вбили? Кого?

— Оцього! — Золота пані тицяє пальцем в одне з прізвищ на аркуші паперу, скотчем приклеєному до дешевих металевих дверей нотаріальної контори. А я минулого разу не звернула уваги на те, що на дверях висить папірець із прізвищами нотаріусів і розкладом їхньої роботи.

— Слава Богу! — з полегшенням видихає важка тітка.

— Як тільки у вас язик повернувся?! — з огидою знизує плечима понурий чоловік без віку. — Людину вбили, а вам «слава Богу»!

— Не людину! Нотаріуса! І, слава Богу, не того, до якого я вже третій місяць ходжу, як на роботу! Це що було б, якби мого? Мені що — все заново? Документи збирати, по довідки бігати! І гроші — заново?

— А з цим... З убитим що сталося? — питає золоту пані рухливий молодик теж без віку. — Хто його?

— Така таємнича і заплутана історія. — Золотій пані вже й самій кортить поділитися добутою інформацією. — Нотаріуса вбили у висотці на Печерську. Вчора вночі. А вранці до нього приїхала наречена. Уявляєте?

— Бідна... Бідна дівчина! — виправляється важка тітка, інтенсивно співчуває. — Це ж що?! Вона заходить... Сподівається, що її зустріне наречений, а він...

— А його вже нема, — філософствує молодик.

— Його і справді не знайшли, — повідомляє золота пані, і навіть понурий чоловік без віку активізується.

— Як «не знайшли»?! — запитує золоту пані. — Тіло щезло?

— Я ж кажу: така заплутана історія! Наречена заходить, коридор — весь у крові! Весь!

— І стіни? — Очі важкої тітки азартно блищать.

— І стіни! Усе в крові! А на підлозі крейдою окреслений контур тіла.

— То поліцейські зробили! Поліція завжди фіксує позу жертви, — демонструє обізнаність молодик.

— Поза була, а тіла не було.

— А куди воно, пардон, поділося? — ще більше активізується понурий чоловік.

— Певно, поліція забрала.

— А хто повідомив поліції, що нотаріуса вбили? — У понурому чоловікові прокидається слідчий. — Консьерж?

— Ні. Кажуть, консьерж спав. Крізь сон ніби бачив поліцейський автомобіль біля будинку.

— Прикольно! — чесно признається молодик. — Дуже цікаво!

— Нам цікаво, а вся нотаріальна контора на вухах: не можуть колегу знайти! — відповідає золота пані. — Обдзвонюють лікарні, морги, поліцейські відділки, намагаються з'ясувати, куди саме відвезли тіло нотаріуса. І наречена та заважає вкрай.

— Наречену треба допитати, — каже понурий чоловік. — Вона є носієм інформації про приватне життя нотаріуса.

— Її неможливо розпитати, — авторитетно заявляє золота пані. — Вона в шоківому стані і товче тільки одне!

— Що? — встряє важка тітка.

— «Я знала, що цим скінчиться!»

— То вона! Готовий побитися об заклад: то справа рук нареченої, — резюмує понурий чоловік. — Вона нотаріуса вбила.

— І як би вона мертве тіло сховала? — дивується золота пані. — Ви б бачили ту наречену: сорок кілограмів кісток. Вона й пачку чипсів у руці не втримає.

— А в неї коханець є! З поліції! — упевнено відбиває пас понурий чоловік. — Він в темі, кажу вам. Допоміг тіло сховати.

— Треба порадити нотаріусам продивитися записи з камер стеження, — вирішує діяти молодик, навіть робить крок до дверей нотаріальної контори.

— Вони, по-вашому, діти? — зупиняє його золота жінка. — Нотаріуси свої пошуки з цього і розпочали!

— І що показали записи? — питає молодик.

— Учора камери на будинку, де нотаріуса вбили, не працювали, — відповідає золота пані. — Кажу ж: така підозріла історія.

— І що в нас за країна? — психує важка жінка. — Камери не працюють, тіла зникають. Це все — поліція! Кажу вам: нова поліція вся продажна!

— І всі нотаріуси продажні, — резюмує молодик. — Вони так безсоромно косять бабло, що потім косять їх.

— А наречену однаково шкода! — кажу я раптом голосно. — Якщо вона і справді вбила нотаріуса, значить, було за що!

Змовники обертаються до мене в бездоганному синхроні: щось знаєш? Кажі!

— Ні. Нічого такого! Просто думки вголос!

— Мені час! І так згаяла півгодини задарма! — Золота пані враз втрачає до мене інтерес, суне геть. Слідом за нею зграйка змовників розповзається і тане на очах. А як же заколот? Скасовується?..

Підходжу ближче до дешевих металевих дверей нотаріальної контори, читаю на папірці прізвище, на яке вказувала пані в золоті: Швець Герман Григорович.

— Герман, — шепочу. Тільки тепер розумію: і без того сумнівна пригода закінчилася ще більш загадково і несподівано, ніж я сподівалася.

Навіщо я намалювала на підлозі Германової оселі нерівний контур білим? Задля чого утнула той емоційний ідіотизм? Яку вселенську несправедливість намагалася виправити і що змінила тим незворотно?

— Бо там мала бути мертва людина! — шепочу з затятою фанатичністю і сама дивуюся: чому так безглуздо-твердо вірю в те?

— Ти просто надто примітивно розшифрувала свій сон, — в коворкінгу на Лівому березі Улька висуває мені свої версії. — Мертва людина — образ чогось загубленого навіки.

— Тобто?

— Тобто йшла ти по життю — і ось перед тобою декілька дверей. Ти обираєш одні, хоч і вагаєшся перед тим: смикаєшся то до одних, то до других, то до третіх. Але розірватися неможливо, і ти довіряєш серцю, а воно шепоче: тобі сюди, ось до цих важких дубових дверей, за ними тобі буде комфортно, цікаво, перспективно. Ти підходиш і розумієш ще до того, як відкриваєш їх, що за тими дверима...

— Мертва людина?

— Ні! За ними шанси, які ти колись змарнувала чи просто неправильно трактувала. То неважливо. Головне, ті шанси — мертві. До них немає сенсу повертатися.

— Навіщо ж я вибрала саме ці двері, якщо підозрювала, що за ними мертві перспективи?

— От як тобі пояснити? Ти в школі вірші писала? — запитує Улька.

— І вірші, і статті, і оповідання, — хвалюся. — І закінчила філфак з відзнакою. У мене природний літературний дар. Я могла б стати письменником. Чи ще стану, бо, коли редагую ідіотські тексти, які надсилають замовники, у мене дах рве від тих перлів. Я таки дуже талановита! — Мене несе. Бо в чому-чому, а у власній неординарності та глибоких покладах різноманітних талантів упевнена беззаперечно.

Улька стріпує косами: досить, досить.

— Невдалий приклад, — міняє тактику. — Давай не про тебе. Про мене. Ось, наприклад, писала я в школі вірші. А я дійсно писала. І ось тепер вирішила: стану я Ліною Костенко, ніяк не менше! І відчиняю ті

двері. А за ними — мої безпомічні, куці, примітивні, мертві творіння. І я розумію: ні вже! Ніколи я не стану поетесою. Не варто навіть пробувати. Шкода, що я сюди повернулася.

Улька замовкає, дивиться на мене з цікавістю: дійшло?

Дійшло. Та не допомогло.

— Чому? — дивується Улька. — Проаналізуй своє нинішнє життя. Плани, наміри, мрії. Можливо, саме та перспектива, яку ти собі намалювала на найближче майбутнє, не така вже й життєздатна. У тебе ж є плани?

Плани?.. У мене немає планів! Щоразу, коли намагаюся уявити своє завтрашнє життя, розгойданий людьми білий світ лише знизує плечима з прикрістю, береться пояснювати мені, як би в телевізорі ведуча розтлумачувала глядачам імовірні метеорологічні перспективи: сиди і не рипайся. Який сенс лаштуватися на похід, коли навкруги буревії? Однаково заллють усі маршрути, зруйнують усі стежини-шляхи, викинуть на такий чорний берег, про який ти і гадки не мала! Я не здаюся. Міню масштаб: нащо мені увесь світ? Мені б рідна хата. А в хаті — війна. Не дає дихати, думати, мріяти, будувати нові стежини-шляхи, щодня вигризає з мене життя по крихті жахами телевізійних новин: один убитий, троє, восьмеро. Потім знову — один. Лише один. Маю радіти? І це протиприродне гібридне мирне життя посеред війни! І всі учасники небойових дій того мирного життя посеред війни: одні збирають допомогу хлопцям в АТО, другі крадуть, як підірвані, треті поснули, четверті отруюють брехливими лозунгами, і бачити все те вже неможливо. І слухати неможливо. І зрозуміти неможливо. Чому для них усе те можливо?.. І де я посеред того всього? Чи є? Тому планів нема.

Маю у всьому тому признатися Ульці?..

Дивлюся на Ульку насторожено, відчуваю: глибоко всередині, між легенями біля хребта, швидко народжується, розростається і важко зависає на спині темний горб невизначеності. І я — вже інша я. Думки — хаотичною стріляниною: що вона собі думає, ця Улька?! Що маю бути з нею відвертою, як на сповіді? І чому? Хто вона мені? Ніхто! Чужа людина, з якою одного разу ми вмостилися поряд у коворкінгу на Лівому березі і я розговорила з нею просто так, ні про що, бо давно не спілкувалася з людьми спонтанно і не у справах. І тепер, коли перетинаємося тут, підтримую рівень ілюзорної довірчості тільки

тому, що коворкінг — та ж плацкарта, де можна базікати з ким завгодно про що завгодно, бо потяг зупиниться на кінцевій, твої супутники щезнуть, забираючи з собою без наслідків для тебе всі твої таємниці і дурнуваті відвертості, а ти посунеш в інший бік, самотня, захищена, з легким серцем без багажу внутрішніх гризот. Улька думає інакше? Може, і подругою мене вважає? Певно! Як схвильовано і щиро розповідала про свого невизнаного генія Тимура. Як сяяли її очі, та я бачила інше — Ульчині очі сліпі, бо інакше б давно усвідомила: її Тимур — звичайне ледаще падло! Але ж я не кинулася відкривати Ульці очі! Нащо? Ми не подруги. Так, перетинаємося інколи в коворкінгу. Чому ж вона лізе в душу? Я не давала приводів. І про сон, про дурну пригоду з нотаріусом Германом розповіла, як у плацкарті.

— Агов, ти де? — Ульчин голос повертає в реальність. — Проводиш ревізію власних планів і перспектив?

Душа моя зачинається, як важкі дубові двері: у мене немає планів.

— Ти помиляєшся, — дивлюся в Ульчині очі. Вони таки сліпі. Чисті, наївні і сліпі.

— У чому?

— Ті двері в моєму сні... Чому ти вирішила, що вони для мене?

— Хіба ні?

— Звісно ні! То двері нотаріуса Германа, і він мав їх відчинити. А я просто знала... Заздалегідь знала, що за тими дверима його мертві перспективи. Просто мала в тому пересвідчитися.

Улька з повагою дивиться на мене. Киває:

— Логічно.

— Цілком, — підтверджую. Повертаюся до роботи. Розосереджено дивлюся в екран ноутбука, бо думки вперто сигналять: які в біса мертві перспективи? Що за метафорична дурня?! У коридорі мала лежати мертва людина. Конкретна людина: з руками-ногами, головою і тулубом! Не як перспектива — як результат! Так було в моєму сні.

Робота не йде. Літери замовного тексту гасають перед очима. Косую на Ульку, з подивом констатую: теж не працює. Дивиться повз екран свого ноутбука.

— Улю...

— Та думаю, — каже Улька. — Куди ж подівся нотаріус?

— І що думаєш? — насторожуюся, без спротиву лечу в темну яму власних сумнівів.

— Що контур людини, який ти намалювала на підлозі, — то не випадково. А що, як нотаріуса планували вбити, а твій сон передбачив те? І ти випередила події. Окреслила їх імовірність тим контуром. Ніби попередила нотаріуса і врятувала.

— Тепер не дізнатися, — відповідаю тьмяно. — Він зник.

— Бідаха! Цікаво, куди подівся?..

Мені хочеться дзвінко вигукнути Ульці: гей, ти чого?! Чому жалієш покидька, бо Герман — покидьок! Нащо хвилюєшся за нього? Він привів мене до себе за кілька годин до приїзду нареченої, а коли я попередила його про ймовірні проблеми, підло покинув мене на місці цих самих проблем і втік. Підло зрадив нас обох: і мене, і свою наречену.

— Так, — відповідаю стримано. — Дуже цікаво.

— Шукатимеш його?

Знизую плечима.

— Якщо хоч одна з наших версій має рацію, він знайде мене першим, — розумію раптом. Я свідок. Свідок чогось сумнівного і ганебного, від чого Герман чкурнув, як заєць.

— Може, і знайде, — каже Улька. — Якщо живий.

Не встигаю відповісти. До нас підходить адміністратор коворкінгу, привітна дівчина з кумедним бубликом волосся на маківці. Посміхається винувато: мовляв, соррі за те, що перериваю.

— Уляно, вас питає одна людина, — повідомляє Ульці.

— Що за людина? — дивується та.

— Нотаріус.

Ми з Улькою: що? Очі лізуть на лоба.

— Нотаріус?! — ошелешено перепитує Улька. — Ви помилилися! Йому потрібна не я. Вона! — показує на мене.

— Чоловік запитав Уляну, — відказує дівчина-адміністратор.

— І де він? — питаю я одними вустами.

— У коридорі. За дверима, — відповідає дівчина, йде собі геть.

У коридорі? За дверима? Як же зловісно раптом починають звучати окремі слова! У коридорі, за дверима. Сподіваюся, нотаріус не лежатиме в коридорі ногами до дверей.

Розгублено дивлюся на Ульку: що робитимеш?

— Ходімо зі мною? — Улька дивиться на мене чистими, наївними, сліпими очима.

— Так невчасно мій шокер розрядився, — відповідаю.

І ми сунемо до дверей. Беззахисні, насторожені, заінтриговані, зацікавлені та вмотивовані. Ані сумніву: за дверима — Герман. На душі — гидко і кисло. Улька підходить до дверей, пропускає мене вперед.

— Відчиняй. Це ж твій сон.

— Ми не спимо. Усе по-справжньому, — дратуюся, але рвучко штовхаю двері. Виринаюся в коридор уперед грудьми, як на ворожу вогневу точку, та бачу в порожньому просторі тільки сухого сивого дідуса в потертому костюмі: тьмяні очі, тремтячі руки.

— А... де нотаріус? — Улька вже поряд. Роззирається.

— Дозвольте відрекомендуватись, — дідусь робить до нас крок, вимовляє слабким тихим голосом: — Василь Іванович. Нотаріус. У минулому.

— Ви нотаріус? — не втримуюся.

— І громадянин, — додає дідусь.

— У минулому? — Улька розслабилася, кепкує.

— Дійсний член суспільства, — цілком серйозно відказує дідусь. Роздивляється Ульку уважно, питає ввічливо: — Ви Уляна?

— Так! Вона Уляна, — мені стає легко і весело. Час залишити Ульку сам на сам із дідусем. Немає мені діла до їхніх справ. Мій дивний сон, що я запам'ятала лише короткий страхітливий його уривок, аж так широко не розповсюджується на непередбачувану реальність.

— Мені до вас порадив звернутися Тимур, — чую дідусеві слова, коли вже суну до коворкінгу. Тимур? Сама не розумію, чому зупиняюся, обертаюся до Ульки з дідусем. Цей старенький нотаріус знає Ульчиного дармоїда Тимура? Дивний тандем.

— Ви знаєте Тимура? — і собі дивується Улька.

Кволим, тихим голосом дідусь розповідає, як познайомився з Тимуром за шахами в парку і Тимур побився зі старим об заклад: мовляв, якщо нотаріус виграє три партії підряд, Тимур допоможе старому вирішити його проблему.

— І я виграв, — усміхається дідусь. — Мій дивний Паркінсон — тільки в руках, хоч і базується в голові. На мізках, як не дивно, не

відбився. І то проблема.

— Чому? — питає Улька.

— Бо постійно думаю. Навіть тоді, коли не хочу думати.

Дивна людина. Тремтячими руками дістає з целофанового пакета товстий зошит. Пояснює делікатно: Тимур дотримав слова. Вислухав дідусеву проблему і направив до Уляни. Сказав: та дівчина — золото. Зробить усе, що потрібно, лиш скажіть: ви від Тимура; бо в самого Тимура немає технічних можливостей допомогти старому.

— І як я можу вам допомогти? — згадка про Тимура творить дива. Улька супиться, та не вередує.

Дідусь простягає їй товстий зошит. Пояснює терпляче: тут усе! Усе, що він має донести всім і кожному через світове павутиння. Тимур сказав: для Уляни то проста справа. За день розішле дідусеву роботу Інтернетом по всьому світу.

Улька гортає зошит, списаний дрібним нерозбірливим почерком.

— І... як? Як?! — губиться. — Це неможливо. У вас текст від руки написаний. І що мені з ним робити? Якби ви флешку принесли, диск чи будь-який інший носій, я б із радістю закинула ваш роман у мережу, але ж... Вибачте!

— Повірте, я ніколи б не потурбував вас якимось романом, — дідусь не втрачає надії, показує на зошит. — Тут набагато важливіші речі.

— Роман, мемуари, корисні поради — однаково! Текст від руки! — Улька теж намагається бути ввічливою. — Знайдіть когось, хто набере його на комп'ютері. Розумієте?

— Ні, — дідусь тьмяніє.

— У мене немає часу набирати вашу роботу. Інакше я втрачу свою!

Дідусеві вицвілі очі починають підозріло блищати, і я чомусь згадую побитих долею псів у притулку під Києвом, куди потикаюся час від часу, коли совість вимагає добрих справ. Собачі очі так само підозріло блищать після того, як ти погодував їх, поговорив з ними, навіть погуляв, а потім однаково кидаєш і йдеш геть. Та раптом озираєшся.

— Улько! — ляпає мій клятий язик, а мої мізки в шоці: агов, що знову?! — Знаєш... — кажу. — Я наберу текст із зошита.

— Точно? — Улька дивиться на мене здивовано. — Тут багато роботи.

— Наберу, а ти розкидаєш світом, — відбираю в Ульки зошит, розгортаю. На першій сторінці великими літерами виведено: «Автор — Василь Іванович Реформаторський».

— Невже бувають такі прізвища? Чи то ваше псевдо? — питаю дідуся.

— Реформаторські ніколи не прикривалися чужими прізвищами, — стримано відповідає дідусь, дивиться на мене із вдячністю. — Ви надрукуєте мою роботу?

— Можна і так сказати. Тільки залиште адресу чи контактний телефон, щоби я могла з вами зв'язатися. У вас почерк нерозбірливий, тож допоможете розшифрувати.

На останньому чистому клаптику останнього аркуша зошита дідусь тремтячою рукою виводить олівцем адресу і номер стаціонарного телефону. Він теж живе на вулиці Ентузіастів, і це чомусь мене тішить. Наче я там тепер не сама. На вулиці Ентузіастів.

— І навіщо ти це зробила? — питає Улька самими очима, коли дідусь зникає в кінці коридору.

— Отака в мене дурнувата карма, — віджартовуються мої очі. — Не можу відмовити... нотаріусам. І тобі допомогла.

— Мені?

— Наберу в ноуті дідусеву маячню, перекину тобі, розмістиш в Інтернеті. Тимурові сподобається, що ти така милосердна, відгукнулася на прохання старого.

— Так, Тимур тішитиметься, — дякують чисті, наївні, сліпі Ульчині очі.

Нагла нічна атака на АЗС закінчилася для пса геть погано. Так і не виконав місії, не нагодував людину зі своєї зграї: лежав, мов здох, неподалік від трухлявого пня, біля якого трусилася від холоду стара жінка. Здобичі в пащі не втримав: упаковка сосисок валялася поруч, і жваві мурахи не чекали ранку, обліпили її щільним шаром, шукали шпарину, аби пробратися всередину. Пес не бачив того. Нічого не бачив.

Коли мляве невиспане сонце врешті освітило ріденький придорожній лісок, стара жінка важко зіп'ялася на ноги, посунула в бік траси. Байдужо оминула недвижного пса, побачила сосиски, вхопила жадібно, та тремтячим старечим рукам забракло сили розірвати целофанову упаковку. Жінка схлипнула, закивала головою скорботно: ой же, ой! Вчепилася в край упаковки хиткими зубами: гризла, аж поки не прогризла дірку. Видерла з упаковки одну сосиску, другу. Їла похапцем, ніби поряд стояв хтось голодний злий: відбере, не пожаліє.

Наситилася, ніби прозріла. Роззирнулася насторожено. Побачила недвижного пса. Дістала з упаковки третю сосиску, поклала перед ним.

— Коли прокинешся, спочатку почисть зуби і вимий руки, а вже потім снідай, — пробурмотіла.

Сховала в колись елегантну шкіряну сумку напівпорожню упаковку з сосисками, подибала в бік траси.

Не озиралася. Не перевіряла, чи йде за нею пес. Сунула, сунула. Вийшла на трасу, попрямувала в бік АЗС, а там — шум, гармидер. Машини поліцейські, люди метушаться-бігають. Стара жінка не зважала. Підійшла до сміттєвих баків біля АЗС, витягла з одного чималий шмат цупкого целофану. Хтось із співробітників кинувся було до неї: ану геть, волоцюго! Та інші в крик: кинь відволікатися! Хіба до волоцюг? Онде слідчий до нас іде, зараз розпитуватиме про вбивство на заправці, і треба заправника Вову з касиркою підтримати, бо такий жах уночі пережили! Це ж уперше на їхній заправці така моторошна надзвичайна подія сталася: щоб уночі якийсь злодюга гнався за автівкою пристойного пана, наздогнав його прямо на АЗС і вбив на очах заправника з касиркою. А їхній шеф ще вагався: чи варто Вовку

на роботу брати, бо тільки-но з в'язниці вийшов. А Вовка — герой. Він убивцю затримав. Ну, і касирка якось допомогла-таки. А шеф краще б камери спостереження поремонтував, а не вираховував із зарплати за найменшу провину.

Забули про стару, насторожено косували в бік слідчого.

— Добре, добре. — Стара жінка притисла до грудей шмат целофану, пішла від заправки назад, до ріденького лісочка. Важко давалося, зупинялася, усміхалася хтозна-чому, бурмотіла під ніс щось дивне.

Зрештою повернулася до трухлявого пня, неподалік якого так і лежав пес. Перед мордою — обліплена мурахами сосиска. Стара жінка обережно поставила на землю колись елегантну шкіряну сумку, розстелила целофан, опустила біля пса на коліна, вхопила його за лапи, потягла на целофан.

— Удома на нас чекають, — пробурмотіла псові суворо, ніби той знав все те, та підло ігнорував.

Пес не чув докорів. Не бачив, як стара жінка поклала поряд із ним брудну сосиску, як поставила на целофан сумку, вхопила за край целофану, спробувала зрушити з місця.

— Удома на нас чекають, — повторювала, начеб хто почув, кинувся допомогти.

Ніхто не чув. Стара безсило опустила на землю коло нерухомого пса. Дивилася на тварину з осудом, хитала головою. Потім взяла сосиску, яка лежала біля псячої морди. Дивилася на неї, наче роздумувала, чи варто їсти. Тремтячими руками повернула сосиску псові, підвелася. Знову вхопила край целофану, потягла пса разом із сумкою в бік траси.

— Удома чекають, чекають, — все товкла.

Сосиска вивалилася, залишилася посеред трави. Услід за нею колись елегантна шкіряна сумка не витримала бовтаніни: скотилася на край целофану. І загубилася б, та зачепилася за псову лапу, і якби хто збоку глянув, то аж усміхнувся б, бо на шматку целофану, який стара, немічна жінка вперто тягла в бік траси, розлігся собі, як пан, кудлатий пес із сумкою в лапі.

Сонце ще чіпляється за лаврські куполи, та фінал відомий: знесилиться, потоне в чорноті до ранку. Чому я відчуваю злу дику радість, коли з вікна квартири на вулиці Ентузіастів щовечора спостерігаю за тою підлою лузерською втечею: іноді майже непомітною англійською, іноді — феєрично-яскравою і демонстративною, як ляпас чи бразильський карнавал?..

Пусте. Не відволікатися.

На столі перед вікном відкриваю ноутбук, кладу поряд зошит дідуся і таки знову дивлюся на високі лаврські куполи, які ще освітлені верткими сонячними язиками. Звичайні люди в основній своїй масі наразі дивляться по телевізору жахи новин, молоді розтеклися по тусовках, клубах, вечірках, займаються сексом чи вкладають дітей, бо вже мають і сім'ї, і дітей. На сході зараз убивають за законами війни, а на підконтрольній теж: калічать, грабують, убивають. Але вже за іншими законами. І вечір над усім тим. Вечір, ніби ніколи не настане ранок.

А я маю день. Нескінченний робочий день, бо самотня, зациклена, сумлінна і спонтанна — всі сумнівні пригоди на свою голову завжди знаходжу сама! Тону в них, як те сонце. Без зовнішнього втручання.

— Сама! — визнаю приречено, гортаю старенький зошит дідуся Реформаторського. Пожовклі сторінки старанно пронумеровані: їх аж сто дві у підсумку! І всі до останньої списані дрібним нерозбірливим почерком!

Дідько, навіщо я все це роблю?! Чому визвалася передруковувати дідусяву маячню? Пиха, пиха! Скільки часу витратила на те, аби почуватися щедрою і безкорисливою? Секунди три, аби вимовити: «Допоможу вам». Навіть менше — секунди дві! І тепер маю платити за ті дві секунди марнославства місяцем копіткої, дратівливої, безплатної праці вечорами і ночами, аж до дня, бо вдень я вкалюю, аби заробити.

— Ідіотка! — напружую очі, намагаюся розібрати почерк старого. — «Я... Я не стану...»

«Я не стану лякати вас скорою загибеллю людства. Усі знають, а хто не знає, той відчуває: ми за крок від фатального фіналу. Як і те, що

в протистоянні людей і планети виживе планета. А люди — ні. Я не стану згущувати фарби, аналізувати всі процеси, які можуть призвести до такого ганебного кінця. Про це сказано достатньо голосно і аргументовано. Моя праця присвячена ідеям, які пропонують людям подивитися на нашу цивілізацію під іншим кутом зору і здатні вивести людство з безвиході...»

— Ма... ти моя Мотря! — роздратування накриває хвилиною. — Так дід — міцний горішок! Узявся рятувати світ! І я маю витратити свій дорогоцінний час на нотатки божевільного?! Здуріти!

Жбурляю зошит на підлогу. Дідько, що робити?

— Заплати комусь! — кепкує реальність. — За гроші тобі навіть адигейський епос на івриті надрукують.

— Ага! Розігналася! — відгавкуюся, та реальність відпасовує фактами, і я із прикрістю визнаю: мені вже не раз доводилося платити за спонтанні прояви показного альтруїзму. Як, приміром, тоді, коли перестріла в кав'ярні знайомих, а вони саме в госпіталь збиралися чергувати біля поранених. І мені: «Ти ж з нами?» І я така: «Звичайно! Хіба можна інакше?!» Та вже на півдорозі всередині щось перемкнуло, почало тягнути назад, протівитися, мовляв: якого біса?! І я така: «Вибачте, забула! У мене ж зустріч по роботі! Але то нічого. Я грошей дам. Хлопцям на печиво, цигарки. Добре?» Бо мені легше віддати людям гроші, ніж свій час. І тільки до собак у притулок їжджу волонтерити час від часу, хоча і туди не з порожніми руками. Та собаки — виняток. То радше для себе, для власного зцілення. І то сімейне.

— Не стану нікому платити! — шепочу роздратовано. Просто наберуся сміливості, піду до діда і поверну йому план порятунку людства. В Інтернеті і без нього шизиків вистачає.

Зошит на підлозі, сонце впало, а я все товчуся перед відкритим ноутбуком. Треба б вигадати якусь вагому причину. Скажу дідові, що ноут згорів. Чи палець на руці пошкодила: півроку не зможу в копії тексти набирати. Обмотаю руку бинтом. Не стане ж дід перевіряти? Або пошлюся на те, що якісь виродки нагородили мій ноут вірусом. Дід однаково не петрає в компах. Повірить, ще й пожаліє.

Сором прокинувся, почав гризти. І так шкода себе стало, що аж би знайти винуватих у тому, хто мене так гірко скривдив. Поблажливість швидко знаходить цапа-відбувайла. І я подумала: Тимур! Винуватий у цьому безглузді Ульянов альфонс, Тимур. Те ледаче, підле падло всіх на

себе працювати змусить, навіть мене. І я думаю, що тепер би наважилася плюнути йому в очі. Якби десь перестріла.

Перед очима виникає Ульчин Тимур, якого я ніколи не бачила, та чомусь упевнено уявляю його блідошкірим і блідооким есесівцем-куклукскланівцем. Стоїть над шахівницею, хижо дивиться на нотаріуса, що він тремтить навпроти. Не старий дід Реформаторський — молодий ситий нотаріус Герман Швець із коштовним годинником на лівій руці. І просить Тимура: відпусти, не вбивай, не хочу помирати, я зникну, і ти більше ніколи не почувеш про мене.

— Герман, — шепочу з прикрістю. Так хочеться викинути з голови сумнівну пригоду, що я сама знайшла її на свою голову. Та хіба вийде? Якби ж я не малювала того контуру білим! Якби просто пішла чи взагалі не пхалася до квартири нотаріуса.

— А сон! — нагадую сама собі, остаточно заплутуюся. Сон же був! Він виник не через мої примхи чи придуркуваті спонтанні вчинки. Через щось набагато вагомніше. Сон був. А нотаріус зник.

Де ж ти, Германе? Забуваю про старого Реформаторського. Підхоплююся — ходити, думати.

Раптовий дзвінок у двері обриває думки. Лишається одна, б'ється істерично: то Герман! Герман прийшов!

Іду до дверей і чомусь фатально вірю: так, то Герман. За дверима. У коридорі. Живий. Прийшов, аби... Аби що?

Припадаю до дверного очка. Кров відливає від голови, і не розумію: зраділа чи засмутилася.

— Ромко, ти пізніше не міг припхатися?! — відступаю від дверей, пропускаю всередину брата і його ротвейлерів Брайана та Брукс. Брукс — дівчинка, може, тому я люблю її більше. Брайан — вихований джентльмен, але те мене чомусь не надто гріє.

— Хіба пізно? Ти ще не спиш, — спокійно відказує брат, іде кімнатою, без запрошення падає на диван. Брукс і Брайан услід за ним — плиг!

— Так! Собак з дивана прибрав! Швидко! — у нас із братом давно вибудувані стійкі відносини. Я молодша на два роки, але завжди почувалася старшою. Тому і поводжуся з Ромою відповідно. Я для брата — як він для своїх ротвейлерів. Головна.

— Ти психована сьогодні. Проблеми? — Брат наказує ротвейлерам покинути тепле місце, дивиться на мене насторожено.

Знаю я цей погляд. Ще кілька слів про футбол-погоду-політику-здоров'я (найбільш імовірно підкреслити), потім обов'язково про улюблених Брайана та Брукс, куди ж без них, і, нарешті, про головне. Про гроші. Чому я весь час позичаю братові гроші?

«У мене немає проблем, бо я вкакую, аж поки не падаю! — проситься відповісти язик. — Це ти весь час без грошей, бо тебе звідусіль звільняють!»

Хіба ж неправда? Сім років тому, коли я тільки з'їхала від батьків, Ромка ще дисципліновано працював у великій оптовій компанії, познайомився там із привітною волинянкою Яною, за місяць одружився. Винайняв квартиру на Оболоні, перевіз туди молоду дружину й оцих двох — Брайана та Брукс. Ми з мамою і татом раділи: наш Ромчик нарешті подорослішав, створив сім'ю, тепер перестане мотатися по змаганнях зі своїми ротвейлерами, наче без того жити не можна. Та Ромка не подорослішав, бо на гроші, які їм із Яною подарували на весілля, купив машину в кредит, тому що, бач, так йому зручніше возити Брайана та Брукс по виставках. І звільнився, бо його робочий графік найнеприємнішим чином накладався на графік собачих змагань. За рік Яна народила донечку Катрусю, а Ромка розбив автівку, за яку ще не виплатив кредит. І зазбирався в Чехію, бо там саме розпочинався черговий собачий чемпіонат. Отоді Яна і сказала: або ми з Катрусєю, або вони, твої собаки. Ромка зажурився. «Яночко, — сказав дружині. — Хіба можна змушувати людину вибирати поміж тих, кого вона любить? Я люблю тебе, люблю Катрусю, люблю Брайана. І Брукс!» Попросив у Яни грошей на поїздку в Чехію і часу, аби все ретельно обдумати. Яна підхопила малу і подалася до батьків на Волинь. І вже не повернулася, хоч і досі є Роминою законною дружиною, бо так вони і не розлучилися. Ми з мамою і татом виплатили кредит за розбиту вщент автівку, а Ромка відтоді перебивається випадковими заробітками, бо ніяк не знайде роботу, яка б дозволяла йому в будь-який час виставляти Брайана і Брукс, орендує стару дачу на Русанівських садах, бо там собакам є де і погасати, і поплавати. Єдиний стабільний його заробіток на сей день — охорона сусідської багаті дачі, та тих грошей вистачає лише на Брайана і Брукс. Тому мама з татом підкидають Ромці грошей час від часу і в мене позичає. Тільки ніколи не віддає.

— Проблеми? — дивлюся на брата. — Так, у мене проблеми.

— Розкажи. Допоможу.

— Собі спочатку допоможи.

— Мені простіше, я не один, — відповідає брат. — Брайан із Брукс допомагають. Щенят продав, на днях повезу Брайана до нареченої в Шотландію. Знаєш, скільки хазяї сук платять, щоби мати щенят від Брайана?

— Не цікаво.

Брайан дивиться на мене похмуро. Що, кобелю? Образився?

— А ще мене запросили тренувати службових собак, — веде далі брат.

Це вже новина!

— Типу «апорт», «взяти»? — питаю.

— І це. Але головне — пошуки по запаху.

— Пошуки чого?

— Чого завгодно. Речей, наркотиків, зброї, людей.

— І хто запросив?

— Приватна охоронна компанія. Побачили моє відео в соціальних мережах.

— А сестрі не показував! — ображаюся. — Що за відео?

— У нас на садах дачу пограбували. Брукс знайшла злодіїв.

— Серйозно?

— Ти сумнівалась у талантах Брукс?

Мені начхати на таланти Брукс і породистість чемпіона Брайана! Мені б зрозуміти, що робити з дописами старого нотаріуса Реформаторського і де подівся молодий розгодований нотаріус Герман. Несподівана думка — п'яте колесо. І не відчіпляється, крутиться.

— Ромко, ти дійсно можеш мені допомогти, — прискіпливо дивлюся на брата.

— Давай. — Ромка добрий. Добрий і щедрий до всіх, хто не заважає йому любити Брайана і Брукс.

— Хочу знайти одну людину. Не питай тільки: а що сталося і таке інше. Від мене що вимагається? Принести якусь річ тої людини? Майку, сорочку, черевик. Так?

— Тільки не нові.

— Так! Розумію. Не нові.

— І окреслити територію пошуку. Бо ж, якщо та людина ніколи не була в Києві, навряд чи ми знайдемо тут її сліди.

- Не розмовляй зі мною, як з дебілкою!
- Добре. Повернуся з Шотландії...
- Ні! — перебиваю Ромку. — Треба зараз! Давай завтра.
- Не можу.
- Скотина!
- Чесно, не можу. Завтра літак!
- Не бреш! Ти сказав «на днях».
- Підготувати тебе хотів.
- До чого?

Ромка дивиться на мене благально, гладить Брукс за вухом. Що?!
Хоче Брукс мені на шию повісити, поки Брайан запліднюватиме сук у Шотландії?

— Ромко, це нечесно! Я працюю цілодобово. Брукс знудиться.

— Брукс навчить тебе жити повноцінним життям, — відповідає брат. — Радіти, робити перерви в роботі, виходити на свіже повітря, аби пересвідчитися: свіже повітря ще є, і це прекрасно. Годуватимеш її двічі на день, значить, і сама не забудеш поїсти, бо от скажи, хіба я не правий? Ти ж забуваєш поїсти.

— Не забуваю.

Ромка не лінується: підхоплюється з дивана, розчахує холодильник із двома підсохлими бананами всередині.

— У мене є кава! І цукор! І галети! — психую. — Хочеш кави? Тоді візьми чайник і набери води з-під крана, бо чайник, здається, порожній.

— Завтра зранку привезу чистої води і запас продуктів для Брукс, — відповідає Рома. — Що для тебе купити?

— Для мене? — дивуюся. — Борги віддай, якщо вже в тебе все тепер — шоколад.

— Не можу. Яні з Катрусєю відіслав.

— Добре! Тоді я тобі дам грошей! Звичайно! Це ж вихід! Дам тобі грошей, наймеш для Брукс доглядальника чи здаси в готель для тварин. Можу навіть знайти в Інтернеті адреси таких готелів.

У мене прекрасний брат. Дивиться на мене, як Христос на всіх землян скопом.

— Віддати Брукс у чужі руки? А раптом вона подумає, що я її покинув?..

Брукс повільно підводиться, дивиться на Ромку уважно, переводить на мене свої прекрасні бурштинові очі.

— Добре. Брукс лишиться зі мною, — мовить мій клятий язик, а мізки знову в шоці: «Навіщо ти це робиш? Ти ж не хочеш!»

Що відповісти? Я часто роблю те, чого не можу пояснити навіть власним мізкам. Та не сьогодні. У мене прекрасний брат. Він навіть не здогадується, чому я погодилася дати притулок красуні Брукс.

Усе відкладала, відкладала, хоч нестримна цікавість і підганяла: давай уже, наважся, ти ж хочеш! На третій день спільного з Брукс співіснування в квартирі на Ентузіастів залишила дівчинку вдома. Терпляче пояснювала в бурштинові очі: заради тебе йду, а як повернуся, влаштуємо іспит, випробування, пригоду. Тобі ж у кайф розшукувати людей за запахом? Так ми спробуємо! Крута гра. І самій не терпиться погратися. От тільки якусь шмотку Германову роздобуду — і пограємося.

— Тільки б прорватися до його квартири, — шепочу, коли вже підходжу до купки висоток на Печерську. Метушливо перебираю ймовірні аргументи для консьєржа: хочу передати важливий лист у квартиру на двадцять п'ятому, забула там документи, мушу поговорити з хазяїном, мене сюди направили слідчі для... Для чого?! Така маячня, аж самій гидко! Далі шлагбаума не просунуся!

Ще здалеку бачу шлагбаум: підняв руку догори, здався. Це що? Просто пройти повз нього? Резервація не втрималася, впала під навалою загальносвітових тенденцій, коли кордони ще можна знайти на мапах, але не в головах людей?

Будка охоронця порожня, віконце консьєржа зачинене. Аж драгуюся! Може, тут ще й електрику відмикають за несплату? Ні. Ліфтом піднімаюся на двадцять п'ятий. І — ані думки, що нікого немає за дверима! Чи навпаки: що відкриє Герман, здивується вкрай, гнатиме геть, ще й кричатиме: «Ти хто?! Я навіть імені твого не знаю». Ні! В іншому впевнена: що там, за дверима, мала бути мертва людина.

Божеволію?..

Тисну на кнопку дзвінка: 911, SOS, «швидка» і таке інше. Відгукніться! Здається, мені вкрай потрібна невідкладна допомога.

Двері відчиняються. З порога на мене дивиться людина. Жива? Не знаю! Бо бачу лише заплямовані червоним стіни коридору за її спиною. Кров? Випростовую руку, показую на стіни, палець тремтить.

— Кров? — питаю самими вустами.

Людина знизує плечима, і це змушує забути про заляпані червоним стіни, роздивлятися її приголомшено. Мізки констатують:

дівчина. Худа. Приблизно тридцять років, приблизно сорок кг кісток у джинсах і білій майці. Стрижені чорні коси відтіняють блідо-біле обличчя, роблять його аж блакитним, та не сіро-хворим. Радше свіжоготичним. Теплі сірі очі — дисонанс. Сюди б чорні. Чи, навпаки, прозоро-блакитні. Вуста теж бліді, але не тонкі, не зміїні — виразні, рухливі. Як і очі.

— Не знаєш? — Я про кров.

— Знаю, — відповідає просто, і мені стає страшно. А дівчина вже йде коридором углиб, лишаючи двері розчахнутими, і я суну слідом, здивована, насторожена, заінтригована та вмотивована. Та раптом зупиняюся, озираюся, дивлюся на важкі дубові двері.

— Треба б зачинити, — кажу, бо, здається, ця дівчина довірлива і легковажна вкрай! А зараз, у ці часи, хіба можна бути такою легковажною і довірливою? Відчиняти чужим людям, впускати їх, як давніх приятелів, не знаючи навіть їхніх імен!

— Зачини. — Дівчина опускається на підлогу посеред коридору, як панянка присіла б на траву під час пікніка. Дістає з кишені цигарку, дивиться на мене, раптом усміхається.

— Привіт, — каже. — Я Діна.

— Германова наречена?.. — Зачиняю двері, притуляюся до них спиною, а подив не йде. Мені б роздивитися! І ті заплямовані стіни, і підлогу (чи лишився контур білим?), і взуття, бо я заради Германових черевиків припхалася, щоби Брукс змогла їх обнюхати та взяти слід. А я дивлюся на довірливу Діну, і подив все не йде. Бо неможливо навіть уявити поряд цих двох — сити лукаву хвалькувату підлоту Германа і цю дивакувату дівчину, що для неї, здається, правил не існує. Узагалі нема.

— Брат загинув, — відповідає Діна, пропонуючи мені самій вибудувати логічний ланцюжок, який приведе до Германа.

— А Герман?.. — не втямлю.

— Дружив із Данею. Потім переїхав до мене сюди. Підтримати, — каже дівчина. Додає виважено: — Пожаліла його.

— Пожаліла?

Діна киває: так, так.

Не розумію. Навіть не намагаюся, бо спроба спричинить довготривалий філософський диспут, а мені не до філософствувань. Серце жере гірка образа, тому що я б не пожаліла нотаріуса: як

з'ясувалося, те падло привело мене, дівчину, з якою хотіло переспати, навіть не до власної хати! До чужої! Краще б уже в «Тойоті»!

— Це ж не Германова квартира? — уточнюю обережно.

— Моя. Тут жили я, мій мужчина і наше кохання. Тепер тільки я. Але я думаю про нього.

І не втямити: про кого вона думає? Про мужчину? Про кохання? Мій подив обростає роздратуванням швидко і невтримно: ця Діна отак усім і кожному розкажує про себе, своїх чоловіків, кохання? Гальмую.

— Стіни в крові, — мовлю обережно.

— Так побачила.

— Тобто? — лякаюся. — Зайшла, побачила на підлозі контур білим, стіни в крові... — Метушливим поглядом обмацую підлогу: білого контуру вже нема. А при стіні — важкі чоловічі черевики з рифленою підошвою, схожі на солдатські берці.

Діна не питає, звідки я знаю про контур білим. Заперечливо хитає головою.

— Ні. Крові не було. Але я так побачила це місце. Тут мала бути кров. Але її не було. Тільки нерівний тремтячий контур білим на підлозі.

— Де побачила? Уві сні? — питаю з надією, що не тільки мені сняться фатальні сни.

— Ні. Увійшла і побачила.

— Ти заплямувала стіни кров'ю? — дивлюся в теплі сірі очі приголомшено: то я не одна така прибацана?

— Намалювала, — дивиться в кут, і я бачу там пензлі, фарби...

Перед очима чомусь стоїть Улька. Дивиться на мене здивовано: «Навіщо ти це зробила?» І так хочеться запитати Діну: «Навіщо...» — та вона вже відповіла: так побачила.

— Чому... — шепочу вперто. — Чому ти так побачила?

— Бо після того, як ти вбиваєш у собі людину, ти вб'єш іще багато людей, — відповідають теплі сірі очі. — І тоді все закінчується саме так. Я знаю.

Все, досить! Не розумію! Не хочу розуміти! Здається, я потрапила в інший Всесвіт, а мені потрібні лише черевики Германа! Бо, якщо не з'ясую долю покидька, не зрозумію і ваги страхітливого сну, що він ніяк не йде з голови. Логіка пропонує більш простий варіант з'ясування долі нотаріуса.

— А що з Германом сталося? Знаєш? — питаю.

— Згубився. — Вона, здається, знає все.

— Помер?

— Згубився. А чи помер — не знаю.

Мовчу. Ніяк не можу намацати нитку, яка б не рвалася. Психую.

— Добре, — кажу, ніби те, що доля Германа невідома, і справді гарна новина. — Можна взяти оці черевики? — показую на важкі, схожі на солдатські берці чоловічі черевики з рифленою підошвою.

І вже йду до тих черевиків, уже хочу вхопити і тікати, щоб не довелося пояснювати, виправдовуватися, називати своє ім'я.

— Це ж Германові? — уточнюю.

— Тут немає речей із запахом Германа, — відповідає Діна.

Плани, надії, сподівання на таланти Брукс, оці мої обережні розмови з дивакуватою відкритою Діною — все в смітник!

— А ці черевики? — не хочу вірити, наче саме ці черевики мають сакральне значення: це ж було — чорний коридор, підошви торчма.

— Поїдуть за тиждень на схід. — Діна знову пропускає логічний ланцюжок, та в мене вже вистачає інформації, щоби вибудувати його самостійно: певно, після загибелі брата в АТО стала волонтеркою, збирає і відвозить в АТО допомогу і ці черевики просто не вмістилися в перевантажені торби, лишилися чекати наступної волонтерської вилазки.

— Можу допомогти, — ляпає мій клятий язик.

— Справді?

Діна жвавішає. Лишає недопалену цигарку на підлозі, просто на лакованій деревині, встає, пише щось на клаптику паперу, а мій підлий язик промовляє те, що звик, коли в мені вирує дурнувате марнославство:

— Хіба можна інакше?

— Тут контакти. Телефони, адреса. Приходь, — простягає мені клаптик.

Ніколи не прийду! І навіть не соромно. Бо що вони всі знають про мене? Нічого. Навіть імені.

— Ви хто така? До кого приходили? — біля ліфта на першому поверсі суворий, як кара небесна, консьєрж. Заступив шлях, уївся прискіпливим поглядом.

— До Діни з двадцять п'ятого, — відказую легко і весело. Пізно, консьєрже! Резервація тільки тоді і залишиться неприступною фортецею, коли перерв, відпочинку і технічних збоїв у її охороні не відбудуватиметься ніколи. За жодних умов.

— Теж картини малюєш? Чи волонтерка? — Консьєрж простий, як двері. Хоча ні. Двері не бувають простими. Простий, як консьєрж.

— У вас ніколи не буде риніту, — відповідаю фіналом довгого логічного ланцюга. Навіть не сподіваюся, що консьєрж у змозі вибудувати його самостійно.

До біса! Оминаю опущену руку шлагбаума, суну геть. Услід хтось кричить: «Ваші документи!» Вони дурні чи їм просто важлива демонстрація? Однаково.

Не чую. Нещодавно я поховала людей.

Я поховала людей. Закидала землею і квітами, наказала заніміти навіки.

І до того не особливо спілкувалися просто так і наживо — все більше телефоном, у мережі. Рік тому, навесні 2016-го, я ще була поміж людей, ще метушилася у звичному колі: кар'єра-успіх-гроші (підкреслити все!). І геть ніщо не могло зупинити ту гонитву: ані Майдан, ані війна. Навпаки! Звідусіль: коли, як не зараз? За що хлопці помирають? Щоби ми жили. Тож житимемо! Кар'єра-успіх-гроші. Успішні ми — успішна Україна, і таке інше. Я могла би скласти нетонку брошуру з цілком логічних підлих гасел, які всі до одного виправдовували те невинуватене гібридне безпечне мирне життя посеред війни. Ще б підписалася: так і треба жити!

Так і жила. Тричі на тиждень учителювала в престижному ліцеї задля подальшої реалізації іншого, більш амбітного плану організувати на базі ліцею власні тренінги з ефективних комунікацій і формування особистості, бо начиталася тематичної літератури, освіта згодилася, власний досвід спонукав і в тренді: всі розгублені, а я їм за грубі гроші шлях підкажу. Решту часу віддавала великому видавничому дому, до складу якого входило з десятків видань різного калібру, і те було до біса зручно, бо, потрапивши до штату одного журналу, ти автоматично мав змогу підробити в інших виданнях дому, тож мої гонорари завжди категорично перевищували скромну педагогічну ставку.

І все в мене було тіп-топ! Цікава робота, карколомні перспективи, пристойні заробітки, купа знайомих: чи то дружили, чи то перетиналися, але не сумували — вечірки, зустрічі, шопінг, хронічна крапля доброчинства як ознака пристойності — і гроші збирали на АТО, і речі для переселенців, і до сиротинців навідувалися з гостинцями, бо я активна, бо так робили інші, а чим я гірша за інших?

І хлопець був. Неабиякий хлопець із Данії — Нілс. Він покращував російську в мережі, я — англійську. Чим не привід поспілкуватися? І вже третій рік поспіль ми все укріплювали і укріплювали наші стосунки на відстані. За цей час Нілс двічі побував у Києві, потім запросив мене до себе, в Біллунд, про який усі знають, що

там «Лаландія» і «Леголенд». А в Біллунді і без цих парків така підкреслена краса, такі незвичні чистота і безпека, що потайки від Нілса я кинула в фонтан монету в два євро. Аби повернутися назавжди.

Усе було тіп-топ. Тільки радість кудись поділася. Звичайна радість, коли хочеться вдихати на повні груди, підставляти лице вітру, посміхатися. І я все дивувалася: чому?! У мене ж усе добре! І знай стимулювала ту радість:

— Давай, народися! Хіба я не заслужила? Не краду! Чесно заробляю!

Та сумних думок від того тільки додавалося, і я подумала, що замало працюю, аби вже радіти. Тому купила професійний «Нікон», бо за одне фото у видавничому домі платили майже стільки ж, як за розгорнутий репортаж. Грошей побільшало, часу не лишилося навіть для сну.

Того дня я проспала, бо цілу ніч обробляла у ноутбуці знімки екзотичних ящірок. Над ранок відіслала їх до редакції і не втрималася: завалилася, щоби поспати хоч годину, перед тим як мчати у видавничий дім по гонорар. Прокинулася: ма... ти моя Мотря! Робочий день завершується!

— Хоч би встигнути гроші отримати! — Водюю в лице, кава, цигарка — і вперед.

Останньою увірвалася до кабінету бухгалтерки, розписалася, конверт у руки — ес! Розслабилася, вийшла в коридор і напоролася на HR-менеджера Лесю Ігорівну: тримала фото симпатичного хлопчика рочків п'яти, рука тремтіла.

— Уявляєш?! — сказала. — Його звати, як мене. Я — Леся, він — Лесик.

— Вітаю, — спробувала я віджартуватися.

— З чим? У нього онкологія! Щось із кров'ю, — у голосі Лесі Ігорівни зазвучали драматичні ноти. — Я так рознервувалася, що не перепитала в матері точний діагноз. Вона прийшла просити, щоби ми розмістили в наших виданнях оголошення про допомогу. Певно, в тексті є про діагноз.

— А вам треба знати точний діагноз? — спитала я.

— Звичайно! Колеги питають, і я почуваюся незручно. Нащо я взялася?

— Гроші збираєте?

— Вєсь видавничий дїм відгукнувся. Усі підрозділи. Я і не сподївалася.

— Чому?

— Бо АТО. Усі допомагають бійцям, переселенцям. Про хворих дітей забули. — Леся Ігорівна уп'ялася мені в очі: що скажеш? Точніше: скільки не шкода?

Що відповісти? Леся Ігорівна тут сіє-віє-пересїває кадри. І мене могла відсіяти. Навіть сильно напружуватися б не довелося. Та вона... «Я роздивилася в тобі потенціал», — сказала мені під час співбесїди. І як після того я можу бути невдячною?

— Здають хто скільки може? — тільки і спитала.

— Дитині на операцію потрібно тридцять тисяч євро.

— Добре, — відповіла я тоді, наче в тому було щось добре. І віддала половину гонорару з конверта.

Та головне було попереду. За місяць до редакції завітала мати Лесика. Уся в чорному. Принесла гроші. Ми всі, хто того дня працював в офісі, оточили її. Дивилися в тьмяні очі, мовчали. Вона поклала конверт на стіл.

— Не змогли зібрати всю суму. Не встигли, — сказала так просто, так буденно. — Тут усе, що ви пожертвували. Тепер... не потрібні.

Ми всі, перелякані, переполошені, наче в нас горе, залопотїли, загомонїли одна поперед одної: ні, ні! Хай лишаться вам. Це просто допомога. А хтось сказав: на пам'ятник. Та жінка лиш хитнула головою: ні, тепер не потрібні. І пішла. А ми всі закам'яніли. Сидїли, мовчали, дивилися на страшний конверт: лежав на столі, жахав усіх, наче варто було до нього доторкнутися — і все, біда.

— Дівчата, ну все! Годі! Треба далі жити! — Бухгалтерка Інна Іванівна отямилася першою. Узяла конверт. Сказала: мовляв, треба роздати гроші тим, хто на дитину давав.

І всі пожвавішали. Знову загомонїли, залопотїли: так, усе нормально, рухаймося. Бухгалтерка зараз же розкрила конверт, почала перераховувати гроші. Зупинилася. Насупилася.

— Щось тут не те, — пробурмотїла. — Занадто мало. Тільки я одна сто євро давала. Шеф — іще більше. А в конверті сльози.

І всі: справді дивно. А тут Леся Ігорівна входить: здрасьте! Бухгалтерка до неї:

— Лесю! Ти скільки на дитину збрала?

А Леся ж не в курсі, що дитини вже нема. Груді колесом: мовляв, дівчата, ми такі шляхетні, такі милосердні, Бог нам добру справу зарахує, карму підправить і таке інше.

— Скільки?! — бухгалтерка від HR незалежна, як Америка від Гондурасу.

І з'ясувалося, що збрали вісім тисяч євро, та Леся Ігорівна віддала Лесиковій мамі лише тисячу.

— Ті, що лишилися, поки у себе тримала. Планувала на днях віддати. Забарилася, бо хотіла від себе докласти. Щоб рівна сума була! — брехала, не червоніла. — І вже потім передати Лесиковій мамі.

Та головне було ще попереду. З'ясувалося, що зараз Леся Ігорівна не може повернути людям гроші, які на дитину збирали, і години зо дві всі, хто був в офісі, слухали сумну історію її гіркого життя, бо чоловік у Лесі живе тільки полюванням і витрачає гроші на набої та іншу мисливську лабуду, що взяв дитячі гроші, потайки від Лесі Ігорівни купив собі на Десні мисливську хатинку, бо як починається мисливський сезон, так його від рушниці не відірвати, а щоразу з полювання до Києва повертатися занадто дорого, бо ж бензин, сука, дорогий, а коли є де переночувати з братами-мисливцями, так то економія. Смикалася-божилася: дівчата, за місяць усе до копійки поверну.

— У тебе рівно місяць! — невблаганним тоном головного пахана всіх трилерів постановила бухгалтерка.

І всі знову загомоніли-залопотіли: бідна Леся Ігорівна, так шкода її, так огидно, коли чоловік за спиною дружини отаке витворяє, це ж як жити, коли в сім'ї ніякої довіри, але ж і ми теж ледь кінці зводимо, теж усі з проблемами, більше місяця чекати не зможемо — у кого цистит, у кого дача бур'яном заросла, у кого за дитячий садок не заплачено. І так благально всі в очі Лесі Ігорівні: ви ж не обдурите, за місяць гроші повернете? А хтось сказав, щоби Леся Ігорівна чоловіка до психолога зводила. І візитівку дав.

І ніхто не згадав хлопчика Лесика, його маму. Ніхто не дав Лесі Ігорівні поміж очі. І я не дала.

Та після того вперше за останні роки скасувала факультатив у ліцеї, повернулася додому ще при дні, і при дні звична Русанівка,

вулиця оптимістичних Ентузіастів, річка, канал, іржаві спортивні знаряддя біля нього і навіть справжні живі качки, що бовталися в каналі, здалися такими бідними, такими нещасними і чорними, мов ті сироти. Мов та скорботна жінка, яка втратила найдорожче і її вже ніколи не повернути до життя. Повноцінного життя, у якому є радість.

Ніч без сну, цигарка, кава, телевізор. Увіп'ялася очима в екран — новини: один канал, другий, третій. Звичні, однакові на всіх каналах, логічні правильні слова про проблеми та шляхи їх вирішення. Усі до останнього — про Лесю Ігорівну. І про мене. І тільки слова про війну, про смерті на сході, що тепер із них не починають новин, намагаються заховати поміж інтриг внутрішньої політики і міжнародної (а ті інтриги всі до одної — про Лесю Ігорівну, про мене, про життя-торжище), тільки слова про війну гострими цвяхами — в голову, в серце. І перед очі — багато жінок у чорному, багато чоловіків, один без ноги, інший в інвалідному візку, проте живий. Живий! А навколо них, живих, — Леся Ігорівна і я. Оточили їх, живих, дихати не даємо.

Уранці заходилася збиратися на роботу — зубна щітка, знову цигарка, знову кава. До дверей підійшла...

— Не хочу!

І питання. Теж до себе: чого не хочеш? Роботи не хочеш? Так ти здуріла!

— Людей не хочу, — прошепотіла. І ніби попів усім нам на голову, земля впереміш із камінням, квіти. Всім людям. І мені.

Того дня я поховала всіх людей і на роботу вже не пішла. Звільнилася з ліцею, набрехавши, що виїжджаю на ПМП до Данії. З видавничого дому звільнили за тиждень із формулюванням «за грубе порушення робочого графіка». Товклася в найманій нірці, дивилася на екран ноутбука, бо того дня, коли до офіса видавничого дому прийшла скорботна жінка в чорному, від Нілса прилетіло повідомлення. «Як справи?» — питав, і я все думала-думала: якими англійськими словами пояснити Нілсові дивний зсув, що стався в моїй душі? День думала, два, тиждень. І все не відповідала. І він чомусь не перепитував: «Агов, ти де? Куди щезла? Що сталося?..» Мовчав. І я мовчала. Він так і не порушив тиші, і я не порушила, і майже трирічні стосунки завершилися, ніби і не було їх ніколи. І монетка у два євро не допомогла.

За місяць, ошелешена і розгублена, догризала останнє підсохле печиво, приречено розмірковувала про те, як вижити в цій новій реальності. Допомогла... Леся Ігорівна. Зателефонувала, сказала доброзичливо просто: мовляв, знайомий професор книжку написав, дуже важливу книжку, тому шукає тямущого редактора.

— Візьмешся? Добре заплатить.

— Візьмуся, — відповіла я, видряпуючись із-під попелу, землі та квітів.

Серце не зупинилося. Почалося життя без власних слів, бо редактору-фрилансеру тільки чужі слова відшліфовувати. Завантажилася роботою по вуха, наче від того прийде і полегшення, і радість. А від того єдина свобода — спілкуватися з людьми виключно у власних корисливих справах чи тоді, коли самій воля. Та те мало допомагало, бо спонтанні емоції, підсвідомі пориви і страхітливі сни час від часу раптом виштовхували назовні, провокували на дурнуваті вчинки. Чому я пішла з нотаріусом? Навіщо намалювала той контур білим?

Питання дошкуляють ввечері, коли мізки втомлюються від роботи, наповнюються далекими від замовних текстів думками: сон, двері, Герман, плями на стінах, Діна, черевики, сліпа Улька, її хтивий альфонс Тимур, через якого я тепер почуваюся винуватою перед старим божевільним нотаріусом.

— Дідько! Як же я люблю себе! Як же мені хочеться, щоби мене любили всі! Всі! Навіть той придуркуватий дід!

Совість штовхає до старенького зошита.

— Добре. Варто бодай спробувати, — шепочу роздратовано, будую план: виділю годину. Одну тільки годину, аби зрозуміти: скільки сторінок дрібного нерозбірливого тексту зможу опрацювати за шістдесят хвилин. Добре б сторінок із десять.

Гортаю зошит. Зупиняюся на випадковій сторінці, текст пливе перед очима... «Людина — частина тваринного світу планети. Із цією аксіомою важко посперечатися. Єдине, що відрізняє нас від “братів наших менших”, це здатність до розвитку. Не стану перераховувати досягнення людства у сфері науки, медицини, мистецтва тощо: людям є чим пишатися. Та є і чого соромитися. Ми захопили рідну планету разом з усіма її скарбами, як загарбники. Ми нахабно і

безвідповідально розпоряджаємося її ресурсами, знищуємо живу природу материків і островів, річок, морів, океанів...»

— Господи, що за банальна маячня?.. — бубоню, та все ж продовжую...

«Ба більше! Від часів первісної людини і до цього часу ми з дня у день нещадно знищуємо собі подібних. Ми вбиваємо людей у війнах і без них. Це теж результат нашого розвитку? Чи цілковитої його відсутності? Може, деформації розвитку? Ми підкріплюємо вбивства мільйонів вигаданими гаслами про боротьбу добра зі злом. Думаєте, такі поняття існують у тваринному світі? Чи, може, вважаєте, що “брати наші менші” дякують богам, коли до смерті загризають здобич, аби насититися?»

— Діду, діду. Ім'я тобі — Апокаліптик! — бурчу, злюся. Та продовжую.

«Уже чую обурені вигуки. Про те, що не можна порівнювати людину і тварину. Хоча б з точки зору прогресу, якого вона досягла у своєму розвитку, бо мавпи, наприклад, так і лишилися мавпами: як і тисячі років тому, скачуть по деревах у пошуках їжі. Моя відповідь проста. Ми взяли від “братів наших менших” те, що нерозривно пов'язує нас із ними до цього дня: ми живемо за законами тваринного світу. Чому? Думаю, ми не настільки самостійні у своєму мисленні, щоб усвідомити щось інше, крім того, що бачимо перед своїми очима. Ми самі ще настільки впевнені в тому, що тваринні начала в нас сильніші за людські, які з'явилися в процесі розвитку, що згодні спиратися на закони тваринного світу. От і взяли за приклад свого устрою той, який існує у тварин. Як і в тваринному світі, людство поділило себе на народи, нації (читай — зграї, клани, прайди), окреслило кожен свою територію, суворо охороняє її, ніжно береже своїх дітей, безжально вбиває чужих. І все заради їжі та ресурсів, які й надалі дозволять вижити окремій зграї, клану, прайду, бо доля інших — то і турбота інших. Хіба все це — не про наше людське життя? Як і тварини в час катаклізмів планетарного масштабу, ми згуртуємося, бо разом легше вижити, та варто лихові відступити, ми знову вперто вбиваємо кілки на кордонах своїх територій та ворожо спостерігаємо за сусідами. І не бажаємо усвідомити простий факт: людина у власному розвитку давно переросла тварину, подібний до тваринного устрій гальмує розвиток людської цивілізації, веде в глухий кут.

А тепер просто уявіть: ви — людина. Ви не прийняли це як беззаперечний факт — ви усвідомили! Що в вас є частка справжнього тваринного, бо чотири цеглини фундаменту піраміди Маслоу (задоволення фізіологічних потреб, безпека, потреба в любові і приналежності до певної групи, а також визнання вас іншими членами групи, повага) — це основа існування не лише людей, а і тварин. Та ви вже не тварина. Для вас існують і три інші, вищі цеглини в піраміді Маслоу, до яких тваринам не дотягнутися. Це потреба в пізнанні, естетичні потреби, самореалізація. І ці більш високі шаблі піраміди підказують вам: для того, аби задовольнити голод і спрагу, почуватися в безпеці, опинитися у колі певної групи, бути визнаним нею і любити, вже не обов'язково діяти методами тваринного світу. Вже не потрібно ділитися на прайди і клани, охороняти територію, бо тваринні начала — важливі, але вже не керівні для людини. Інше стає керівним! Усвідомлення, що загальнолюдські цінності мають торувати шлях. Що вони однакові для всіх людей і мають поширюватися на всіх. Що в цьому сенсі людство — єдиний живий організм, а тому і територія його — вся планета. Без держав, кордонів, обмежень, релігійних норм і правил, бо все те — лише для того, аби роз'єднувати людей, повертати їх до норм тваринного світу».

— Ма... ти моя Мотря! Все! Не можу! — Терпець уривається. Жбурляю зошит на диван, влучаю прямо в Брукс. Дідько, знову? Хіба я дозволяла ротвейлерші окуповувати мій диван? Вона з першого разу не зрозуміла, що в цій системі координат хазяйка я, що на диван — зась і що не варто повторювати помилки, бо тоді...

— Брукс! — відриваюся від ноутбука, встаю. Дивлюся в бурштинові очі — тоскні, зажурені. — Сумуєш за Ромкою і Брайаном? — забуваю про диван, чухаю Брукс за вухом. — Гуляти. Підемо гуляти?

Брукс рветься до дверей, та я встигаю прихопити старенький зошит божевільного дідуся. На останній сторінці адреса. Віднесу! І Брукс згодиться. Наплету, що в мене дуже агресивна ротвейлерша, тому не можу з дідом спілкуватися-пояснювати причини відмови. Тільки: «Вибачте, не можу», — і геть.

Весна прогресує. Теплий вечір повиманював людей з осель. Біля каналу діти верещать-сміються, молодь — веселими зграйками, дужі чоловіки грають м'язами на іржавих спортивних знаряддях, а літні

потомилися, сидять. І ніби життя. Ніби радість і спокій. І грець із тими іржавими тренажерами, добре, що є. І нічого, що доріжки побиті, в ямах, лавки матюками обмальовані, канал брудний, засмічений. То нічого. Бо ніби головне є.

— Хіба?.. — веду Брукс подалі від людей під тополі. Усе намагаюся знайти слова, які дозволять без душевних гризот віддати зошит старенькому нотаріусу Реформаторському.

— Точно! Він же нотаріусом був! — аж зупиняюся від несподіваної думки. Теоретично Реформаторський може знати Германа. І не просто знати, а щось особливе, такий нюанс, дрібницю, які допоможуть мені докопатися до Германових таємниць, до його пожежно-швидкого зникнення, бо ми з Германом тепер пов'язані моїм сном і тим ідіотським білим контуром. І зустріч із дідусем — у контексті! Не випадкова.

— Брукс! Ходімо, дівчинко, — тягну Брукс від тополь, на ходу гортаю зошит: де тут записана адреса? У мене з'явився ще один привід побачити старого нотаріуса Реформаторського саме сьогодні. І добре, що не доведеться представляти Брукс агресивною сукою, бо це вже перебір, щоби я не чужу собаку обмовляла.

Дідусь побачив мене першим. Я ще тільки підходила до будинку, ще озиралася, шукаючи табличку з номером, як із лави під абрикосами підвівся якийсь старенький, і я б не звернула на нього уваги, та він пішов до мене. Усміхався розчулено:

— Уже? Ви вже все зробили?!

— Василь Іванович... — я розгубилася. Товклася на місці, притримувала Брукс.

— Собака, — дідусь зупинився за метр від нас, насторожено косував на Брукс.

— Вона в мене шляхетна, не скривдить людини.

— Добре. Добре... — підійшов ближче, дивився вже на мене. Тільки на мене. — Як же швидко ви надрукували мою працю.

Отут би мені: «Серйозно? Думаєте, сто сторінок карлючок можна опрацювати за такий короткий термін? Це неможливо! Взагалі неможливо. Я намагалася, але здався навіть мій ноут! Згорів! Чи то був вірус... Не знаю! Зараз технарі з'ясовують, тому — соррі. Ніяк не зможу допомогти! Не маю технічної змоги!»

— До завершення ще далеко, — ляпає мій клятий язик. Засмучуюся: як же я вмю сама собі відрізати шляхи до відступу. Зітхаю, додаю щиросердно: — Чесно!

— Чому?

— У вас почерк дуже нерозбірливий. Доводиться по слову розшифровувати.

— Вибачте, — відказує дідусь так винувано, що мені стає соромно.

— Нічого. Все нормально, — заводжуся, пиха жене вперед, напролом. — У вас не найгірший почерк із тих, які мені траплялися. Упораюся.

— Дякую. Ви така шляхетна дівчина.

Розцвітаю. Пиляю себе подумки: дурепа довбана, ти вбитися готова, повісити на себе купу непотребу у вигляді божевільних нотаток старого діда, аби тільки почути оце: «Ви така шляхетна...» А далі що?!

— Питань багато виникає. По суті, — кажу і з жахом усвідомлюю, що втягуюся в дурнувату, непотрібну мені дискусію. — Про людей, про людство, про кордони. Думаєте, людство виживе, якщо зникнуть кордони?

— Хіба ви ніколи не мріяли йти і не зупинятися? Дійти до Червоного моря. Чи до Середземного? Чи до океану? Чи надовго затриматися на Тибеті? Хіба вас ніколи не дратувало, що люди... Такі самі люди, як ви, чомусь установили кордони, і вони, не ви, вирішуватимуть, чи можна вам до моря, океану, гір? Це ж не наша, не людська система координат! Ми ж розуміємо: на Землі існує одне людство, розкидане по материках, островах. Тому і планета має бути відкритою для всього людства і кожної окремої людини. Уся, без будь-яких кордонів.

— Ви в це вірите?

— А чому, по-вашому, Троцький так бився за ідеї перманентної революції? Аби знести кордони, — впевнено відповідає дідусь.

Хто такий Троцький? Не знаю, але довіряю власній інтуїції: дарма я розпочала цю порожню, як бляшанка з-під пива, розмову. Як тепер зупинити її, обірвати, звести нанівець?

— Але якщо знести кордони, всі як ломонуться — туди, де жити краще.

— Кордони і заборони вже давно не здатні зупинити все, що є прикладом реалізації загальнолюдських цінностей. Досягнення науки, мистецтва, культури, технологій, медицини. Хіба для них хоч колись існували кордони? Вони надбаня всього людства. Плід діяльності вільних особистостей, які ніколи не бачили кордонів. Вони творять історію людської цивілізації. Усе, що об'єднує людей, працює на розвиток людства. Та, попри очевидне, люди обкладаються дедалі новими кордонами, за які — зась: державними утвореннями, законами, релігійними правилами, суспільною мораллю, нескінченними пустопорожніми ініціаціями, які повинні прибити людину до однієї групи, касти, національності, вірування.

— Василю Івановичу... — дід уже дивує не на жарт, і я забуваю про поблажливість. — Ви космополіт? Чи анархіст?

— Я таким бачу майбутнє, — усміхається дід.

— А інші не бачать?

— Ми надто мало живемо, аби побачити щось більше, ніж власне життя. Якби людина жила років двісті або триста, то змушена була б розмірковувати про майбутнє. Про долю людства. Та людина думає тільки про власне виживання, тому людство приречене. Планетарні процеси і наші фізіологічні відбуваються асинхронно, на різних швидкостях. І ще я думаю: може, ми і живемо так мало, бо досі існуємо не за людськими правилами, а за законами тварин.

— Як «приречене»? Зачекайте! Ви ж у своїй праці пишете, що маєте ідеї, як нас усіх врятувати. Я до того місця в тексті ще не дійшла... Але ж ідеї таки маєте? Крім поради жити років триста, бо ніхто б не відмовився. Чесно.

— Маю ідеї.

— Розкажіть.

— Ви й самі дізнаєтеся, коли до цього дійдете.

— Зараз цікаво.

Дідусь хитає головою:

— Добре, що вам не байдужа доля людства.

— А конкретніше? Робити що? От, приміром, я тут і зараз що б мала робити?

— Багато чого.

— А головне? Якась ініціація передбачається? Типу пройшла її — склала іспит.

— Звичайно. Маєте зрозуміти тільки одне: хто ви є. Ви вже людина чи ще ні?

Серйозно?! Розмова втрачає найменший сенс. Хитаю головою активно: діду, ви геній, вірю кожному слову, я ваш адепт, фанат і палка прихильниця.

— Дякую. Так цікаво, — брешу.

— Ні! Це зовсім не цікаво! Це важко. Дуже важко, але важливо і життєво необхідно, — в слабкому голосі дідуся з'являються збурливі нотки.

Час тікати, та раптом згадую про Германа. Гальмую. Знову чіпляюся за вицвілі очі діда Реформаторського:

— Ще запитати хотіла. Ви ж нотаріусом працювали? Багатьох колег, певно, знаєте.

— Маю знати. Як колишній член ради Нотаріальної палати України.

— І Германа Швеця знаєте?

— Треба подивитися в паперах. Вони нагорі, в квартирі, — каже дід, але тим лиш підтверджує: не помічник він мені в пошуках Германа.

Дід веде далі: про самотню старість, високу квартирну платню і чай, яким він охоче мене пригостить, бо запрошує до себе в гості, де і викладе детальніше ідеї свого епохального плану, і це дуже допоможе мені, коли я розшифруватиму нерозбірливий почерк.

Отепер точно час бігти геть. Бо людину, яка не плавала Інтернетом і соціальними мережами, не дивилася серіал «Корпорація», не знає про мультикультуралізм і антиглобалізм, золотий мільярд, субкультури та глобальне потепління, не читала Кафку і Набокова, не здогадується, що Ніцше вже оголосив на весь світ, що Бог помер, не куштувала піцу «Маргарита» і не курила траву під Баха, уп'явшись космічним поглядом у ту крихітну краплю повітря, що в Мікеланджело тільки вона і дихає між простягнутою долонею Адама і дланню Бога, таку людину ніхто і ніколи не виправить, і вона ніколи не стане частиною людства, хоч і вважає, що людство гине і вона знає про те все!

— Я б із радістю, та на мене друзі чекають, — брешу, не червоніючи. — Волонтери. Відправляємо харчі на схід.

Дід дивиться на мене з повагою.

— Не смію затримувати, — шепочуть вицвілі очі.

Алілуя! Чимчикую геть, не відчуваю себе останньою сволотою. У чому, власне, справа? Збрехала про волонтерів? У мене є клаптик з адресою волонтерського центру від дивакуватої Діни. І справді можу сходити. Навіть напевно піду, бо Діна скоріше видасть адресу Германа, ніж його підстаркуватий колега.

— І майже не збрехала! І зошит дідові не віддала! Бо крута і шляхетна! — підтримую пиху. Питаю ротвейлершу: — Брукс! Я права?

— Ти дурна! — замість Брукс відповідає реальність. — За людьми знудилася?

За людьми? Не знаю. Може, за собою?

Телевізор показує волонтерські спільноти жвавим, просякнутим патріотичною енергією простором, який заряджає кожного, хто потрапляє сюди, і я, середньостатистична глядачка, підготувалася ввібрати все те беззастережно й одразу, хоч експозиція і псувала настрій, бо адреса, яку дивакувата Діна надряпала на клаптику паперу, завела до двокімнатної «хрущовки» на першому поверсі звичайної п'ятиповерхівки аж на Нивках, і я разів із десять прокляла себе, поки їхала і їхала, їхала і їхала з Лівого берега на околицю далекого Правого.

— Діна не докумекала знайти собі волонтерів ближче? — психувала. — Хай би відкрила Інтернет! Там же зо два десятки волонтерських спільнот по всьому місту розкидані. І на Печерську є! Чи Діна не шукає легких шляхів?

— А сама чим краща? — вколола реальність. І хіба не права? Аби дізнатися адресу Германа, простіше було втретє перетнути кордон резервації на Печерську, піднятися на двадцять п'ятий поверх висотки і просто сказати: «Діно, мені потрібна адреса Германа, бо минулого разу я не тільки по черевики, а й по адресу приходила, але твої криваві фантазії на стінах збили з пантелику, ошелешили і я оце тільки зараз отямилася, згадала, що так і не спитала, де Герман живе...» У коридорі, посеред скривавлених стін, Діна знайшла б черговий клаптик паперу, надряпала б адресу Германа, бо, здається, дивакувата дівчина хронічно наївна і довірлива, і завдяки тому я, можливо, стала б на крок ближче до розуміння дивного зв'язку, який виник між мною і невинуватим нотаріусом. Та перед очима — інший нотаріус: старенький, слабкий. Із повагою дивився на мене, коли бовкнула про волонтерів, ніби благословляв, і те благословення прилипло: муляло, смикало, вимагало дій.

— Не бідкайтеся, діду! Не брехала, — пнула на далекі Нивки, підтримую себе: все нормально, вб'ю двох зайців одним пострілом: дізнаюсь, де живе Герман, і долучуся до шляхетної справи. Я ж не гірша за інших: віддам трохи сил і часу, з собою заберу патріотичну

енергію, бо де її ще шукати, як не поміж альтруїстів? І карму підправлю.

У квартирі на Нивках так пахне теплою сирістю, що і патріотична енергія, яка відчувається тут, здається ще сирою, не готовою до вжитку, наче вимагає більше людських зусиль. Більше! Та хіба це до снаги трьом жінкам різного віку: двом немолодим, стомленим і дівчинці років шістнадцяти? Уперто, наче приречено, миють-тнуть-ріжуть овочі на борщові набори. А де всі? І я?..

— Можу вам допомогти?.. — дівчинка кидає мити буряки, йде до мене.

Вона серйозно?! Я приготувалася почути що завгодно: що не вистачає рук, що люди збайдужіли, що ножі потупилися, ледве ріжуть ті овочі, а хлопці ж чекають! А ця мала питає, чим може допомогти мені?

— Сама вам допоможу, — відповідаю урочисто і гордо. І вже знамено над головою, свіжий вітер у лице, а я стою, не хитаюся.

— Буряки зможете почистити?

Буряки? І — нема вітру, подвигу нема. Знамено опустилося — ляп мене по щоках.

— Мені б із Діною поговорити, — кажу. — Вона буде сьогодні?

— Так, обіцяла бути, — відказує мала. І вже не перепитує про буряки.

Мені чхати на буряки, мені більше хочеться підтримати цю дівчинку, що їй би на тусню, до однолітків, до радості і вітру, а не з буряками та тітками.

— От і добре! — декларую оптимістично. — Чекатиму Діну і чиститиму буряки.

Дівчина киває у відповідь. І не дивиться на мене з такою вже повагою, як старий дід Реформаторський. Знамено знову — ляп мене по щоках: «Давай! Підправляй карму, раз узялася!»

Дідько! Буряків мішок, для чищених — таз. Незворушна на вигляд жінка за п'ятдесят забирає чищені буряки з таза, тре, тре, тре. Інша, теж немолода, балакуча, як радіо, розкладає третій буряк по сушарках. Сиджу на стільчику, шкрябаю буряки тупим ножем, почувуюся Попелюшкою, якій ніколи не потрапити на бал, і так шкода себе. Так шкода, що аж думки зміями: ніби все це — компроміс, демонстрація, позбавлена суті. Вона не змінить хід війни, не применшить втрат, не

врятує жодного життя. Вони розуміють? Чи вони теж підправляють карму? Може б, краще — під стіни Міністерства оборони. І в лоба: ма... ти ваша Мотря! Доки нам борщові набори слати на схід? Чи ви тому все й розкрадаєте, як підірвані, бо знаєте: хоч Земля трісне, а борщові набори від волонтерів до хлопців дійдуть?

Балакуча жінка підсідає до мене, береться за буряки.

— Не знаєте, Діна скоро має бути? — запитую сумно. Бо сумно! Три роки — бої, а ми оце й досі армію годуємо. Особисто я третю годину поспіль годую.

— Надвечір прийде.

Надвечір?! На моїх ногах — кайдани. Прикута до стільчика — нема куди тікати.

— Буряки скінчаться, — шепочу.

— Морква почнеться, — усміхається балакуча жінка.

Матір Божа! Бог-Отець і Син Божий! Свята Трійця, лаврські старці і усі святі, кого не знаю, але погоджуюся з тим, що ви є: допоможіть уже якось. У мене вдома Брукс негодована-невигуляна, роботи по вуха! І загальний зошит божевільного нотаріуса майже не опрацьований.

— Каротин, — бурмочу. Чую шурхіт ніг біля дверей, озираюся: Діна? Отак одразу? Це Бог? Бог мене почув? Значить, він є?

Діна ще не бачить мене. Заходить стрімко, хоч плече її відтягує важкий плаский дерев'яний ящик на ремені (з подібними ходять художники і рибалки взимку), у руках папка формату А-3. Кладе все те на стіл, піднімає очі на молодого мужчину, який заходить за нею слідом.

— Герман так і не об'явився, — каже Діна мужчині, резюмуючи, певно, тривалу і непросту розмову. Мені не ввижається. Вона каже «Герман»!

— Не варто хвилюватися. Герман не пропаде, — заспокійливо відказує мужчина. Він знає Германа?.. Насторожуюся, і я — вже не я. Інша я: нишпорка з гострим зором, слухом, нюхом.

— Хтозна, — відповідає Діна, ніби зачиняє двері за небажаним гостем.

Розтікаються, як калюжа: Діна в один бік, молодий мужчина — в інший, та весь простір між ними заповнює спільна таємниця —

Герман. Мужчина всідається за стіл із мобільним: балабонить тихо, інтимно. Діна йде до жінок.

— Портрети принесла, — каже їм і тільки тепер помічає мене.

— Привіт, — ніяковію.

— Знала, що ти прийдеш, — Діна підсідає біля мене, як давня подружка, говорить привітно. — Ти наша.

Під моєю шкірою — підозріла тривога, ніби хтось усупереч моїй волі навернув мене в адепти своєї секти. І ці буряки... Ініціація?

— Як інакше? — відповідаю.

— А я стіни помила. Намалювала на них квіти, — усміхається мені Діна.

Вона таки дивна. Дивна, наївна, довірлива, незрозуміла і водночас до дідька передбачувана. Такі самі запрошують безхатченків до своєї ванної помитися, ще й дякують їм, що прийняли запрошення.

— Чому квіти? — питаю, бо хочеться думати про світле. — Бо весна?

— Мені була потрібна атмосфера. Не хотілося закінчувати портрети хлопців посеред крові.

— Відправиш портрети на схід? — питаю замість здивуватися: ти художниця? І так зрозуміло. Нормальна людина стіни не обляпала б у кров.

— Ні, — відповідає Діна.

Не дивуюся. Не намагаюся розгадати логічний ланцюжок її думок, бо час! Час згортати благодійність.

— Діно, мені потрібна адреса Германа, — кажу тихо, та помічаю: молодий мужчина за столом на мить завмирає, відривається від мобільного, дивиться на мене.

І я на нього дивлюся.

— Запишу, — чую голос Діни. Хто б сумнівався!

— Дякую, — відповідаю, все кошую на молодого мужчину.

Навіть вигадую йому ім'я. Я б назвала його Джакобом, Бастером чи Блеком. Чому так? Не знаю. Згадалося. Коли Ромка приволік додому маленьких ротвейлерят, то з дівчинкою визначився швидко. «Брукс! — сказав. — Назву її Брукс. А хлопчика Джакобом». — «Чому Джакобом?» — спитала я тоді. «Джакоб означає “загарбник”! — відповів брат. — Бастер — “руйнівник”. Блек — “чорний”...» — «Твій хлопчик коричневий, тож краще назви його Бруно», — запропонувала

я. Ромка: так, так. Та згодом назвав щеня Брайаном, бо Брайан означало «сила». А в моїх мізках лишився уривок випадкових знань: Джакоб — «загарбник», Бастер — «руйнівник», а Блек — «чорний».

Дивлюся на молодого мужчину. Скільки йому? Років тридцять? Поголена голова, підборіддя підкреслено короткою русявою борідкою, — все в мінус для мене. Очі світлі — чи то сині, чи то сірі. «Блек!» — вирішую і навіть не намагаюся розібратися: з якого дива?

— Тримай! — Дінин голос повертає до реальності. Простягає клаптик паперу. Хорива? Поділ. Добре, що не Оболонь.

— Дякую, — повторюю, зиркаю на бороданя. Уже не дивиться на мене. Не втратив голову від моєї краси і фантастичної неординарності. До біса! Інша небезпека виникає і котиться на мене.

— Уже йдеш? — розгублено питаю Діну, бо підхопилася, суне до дверей.

Хитає головою: час, за десять хвилин зустрічаюся з майстринями-килимарками, віддають килим для аукціону, непростий килим, з історією, бо вдень стояли на Майдані, а вночі грілися в майстерні і не спали, не стуляли очей, плели той килим на старовинному ткацькому станку, — жовтогарячі і червоні квіти-птахи цвіли-співали на чорному тлі, — і ось тепер віддають, щоб ми зібрали гроші, а гончарі тарелі мають привезти, а ще є портрети хлопців, бо Діна так прагнула встигнути закінчити їх до аукціону.

Розгублена, безпорадна, товчуся біля стільчика і буряків, дивлюся, як за Діною зачиняються двері, почуваюся зрадженою, бо хіба це справедливо? Вона ж сама заманила мене сюди! То мала б і сама шкребти буряки! А вона так нагло пішла!

— Уже йдеш?..

Вони мені? Хто питає? Насторожено дивлюся на людей: і жінки, і молодий Блек дивляться на мене так, ніби я на іспиті, ніби маю скласти його, а я вже втратила час, тож хоч обличчя не втрачу.

— Як піду? А буряки? — кажу, а в голосі знову — і знамено, і вітер, і подвиг. Начхати, що люди не бачать того. Я ж бо знаю.

Опускаюся на стільчик, як на крісло, шкребу буряки, жеру їх очима, аби не дивитися на людей. Бо зла! Така зла та скривджена, що хай вони мене краще не чіпають.

Людам не до моїх мордувань: уже надвечір'я, вечір, сонце впало, а вони не зупиняють тяжкої праці. Жінки пакують висушені буряки,

Блек складає у великі торби важкі солдатські берці, потім береться допомагати жінкам, і я не витримую, здаюся.

— Ви тут цілодобово? — питаю якомога привітніше.

— А куди ж мені тікати з власної квартири? — відповідає балакуча жінка, і моє серце котиться додолу, зупиняється.

— Пакети скінчилися, — повідомляє друга жінка.

— Зранку куплю, — відказує дівчинка.

— Тоді згортаємося на сьогодні? — пропонує балакуча жінка, і моє серце знову починає битися.

Із просякнутої теплою сирістю квартири у вечір, повітря і вітер ми виходимо втрьох: я, Блек і незворушна жінка. Бо з'ясовується: дівчинка — донька балакучої жінки, тож їм простіше, не треба бити годину їхати і їхати, аби дістатися постелі, вони вдома, уже, певно, і сплять.

— До завтра? — чи то питає, чи то прощається незворушна жінка.

— До завтра, — брешу відчайдушно, дивлюся незворушній жінці в очі хоробро і безсоромно. І хай тільки спробує засуджувати чи зневажати! Хай навіть не намагається дивитися на мене з презирством! Не дістане. Я в броні з власних справ, яких ніхто за мене не зробить: Брукс, замовні тексти, зошит старого нотаріуса.

Жінка не чує моїх думок, не читає з моїх очей.

— Візьми з дому гострий ніж, якщо маєш. Рукам легше буде, — радить рівним голосом, іде геть, а мене огортає жалюгідний безпорадний розпач. От за що вона так зі мною? За що?..

— До завтра, — бурмочу Блекові засмучено: так ображені діти жаліються.

— Проводжу тебе, — чую у відповідь, дивуюся безмежно і щиро, ніби тільки цей голомозий бородань Блек один з усіх людей зміг врешті роздивитися мене справжню — і мою красу, і фантастичну неординарність. І незахищеність, раз не відпускає одну в ніч. Реальність кепкує: кинь уже носитися зі своєю красою і неординарністю, як із писаною торбою, згадай головне! «А що головне?» — гублюся. «Блек знає Германа», — нагадує реальність.

Дивлюся на Блека ошелешено.

— Справді? — питають мої очі: чи то про Германа, чи то про нічний супровід до далекого дому на Русанівці.

— Так, — відповідають його очі.

Не намагаюся уточнювати. Втомилася... від добрих справ.

І ми їдемо — маршрутка, метро. Блек мовчить. І я мовчу. Дивлюся на вогні спорожнілих вулиць, на розбурхані вітром дерева: хитаються-бідкаються, намагаються струсити з себе лахміття целофанових пакетиків, а ті всюдисущі, кружляють над містом, як привиди майбутнього. «Ще довго їхати», — думаю. Зиркаю на Блека обережно: він дивиться перед собою в одну точку так недвижно, що, здається, заснув із розплющеними очима.

— Сам напросився! — думаю.

— Запитай про Германа, — підключається реальність.

— Ще встигну.

Лівий берег. Від метро пішки на Русанівку. Дідько, чому Блек і досі мовчить? Може, він такий, як я? Бовкнув здуру «проводжу тебе», тепер іде і кляне себе подумки за ту ідіотську спонтанність, відрізає себе від мене мовчанкою. Швидше за все, бо, якби я зацікавила його хоч на один відсоток зі ста, він би вже закинув вудку.

Та Блек мовчить. Іде поряд зі мною і мовчить. В очі не зазирнути, не роздивитися, якого вони кольору саме зараз, не прочитати його думок. Дивиться вперед, спокійний. Тільки і констатую: вищий за мене — то плюс, але надто худорлявий, шарнірний. Не мій тип. І ця гола голова. І ця борідка. Геть не мій тип, не варто і дратуватися.

І я мовчу, хоча вже хочеться слів. Та всередині розростається впевненість, якої не пояснити: він першим має сказати слово. Як крок назустріч. Я підтримаю, бовкну щось у тему, потім запитаю про Германа, він радо відповість, розмова закрутиться, і, може, ми продовжимо її в моїй квартирі на вулиці Ентузіастів, бо Улька права: не випадкові зустрічі мають приносити результат хоча б у вигляді безвідповідального бурхливого сексу. Чому б не з цим бороданем? Та Блек мовчить.

Реальність радить:

— Не все втрачено. Он уже твій дім. Зупинишся біля під'їзду, подивишся йому в очі, і він — куди дінеться? — вже не змовчить, спитає: «Тут живеш?..» Ти йому: «Завітаєш?» Він: «Звісно». А далі — по плану про безвідповідальний бурхливий секс. Тільки не забудь зачинити Брукс на кухні.

Підходимо до під'їзду. Розчахую двері, зупиняюся, дивлюся Блекові в очі. Він мовчить. Мені здається, підло мовчить, нахабно,

зневажливо. Пиха б'є в скроні. Дивлюся на чоловіка з викликом, штовхаю двері, щоб розчинилися ширше, суну в під'їзд. Та пішов ти! Приз мій! Бо не схибила, не принизилася, не вимовила і слова, виграла дивну дуель про мовчанку. А секс — то пусте! Не ти мені не дістався! Я тобі не дісталася! Кусай лікті!

За спиною — кроки. Іде за мною? До горла підступає переможний регіт: усе по плану? Буде секс і навіть розмови опісля? Сходи, сходи. Думки сполошилися: він хоче не просто сексу. Хоче мене. Я зрозуміла те ще в теплій сирості квартири на Нивках, коли він раптом забув про свій мобільний, застиг, дивився на мене довго. Нереально довго і відверто зацікавлено, бо я змогла те прочитати в його очах.

Зупиняюся біля дверей свого кубельця, краєчком ока бачу Блека: стоїть поруч, дивиться на мене спокійно. А він уміє тримати паузу. Я — ні. Уже ні! Збудилася, руки тремтять. Дістаю з сумки ключі, клянчу брата, який залишив у мене Брукс. Тільки б не вискочила в коридор, не вчепилася в незнайомця.

— Так і буде! — підказує безкомпромісна реальність.

— Що робити? — бідкаюся подумки.

Прочиняю двері обережно. Прислухаюся: що там, усередині? Ніби тихо. Кидаю на Блека швидкий погляд: не знітився?

— Добраніч, — каже Блек.

Не чекає відповіді, не затримується і на мить. Кидає те слово і суне геть, хоча в телевізорі в подібних випадках чоловіки вчиняють геть інакше.

Стою біля прочинених дверей, слухаю кроки Блека: піано, піано, вже й нема, тиша. Торкаюся долонями обличчя, бо вся ніби в майбутньому, лахміттям целофанових пакетиків обліплена: ані вдихнути, ані видихнути. Ма... ти моя Мотря, який же сором!

— Чудове закінчення гарного дня, — кепкує реальність. — Сон замість сексу — не найгірша альтернатива.

— Логічний фінал ідіотських учинків пришелепкуватої ідіотки, — шепочу.

Зрештою переступаю поріг кубельця на вулиці Ентузіастів. Товкмачу собі: та пішов він!

— Йолоп! Сволота підступна! — заходжу до вітальні і аж зупиняюся, бо наштовхуюся на винуватий погляд собачих бурштинових очей: Брукс стоїть посеред вітальні коло чималої калюжі.

Не жаліється, не скавучить, не свариться: мовляв, де твоя відповідальність, людино? Екзюпері не читала? Чи взагалі не в курсі, як функціонують живі організми? Лиш дивиться на мене смиренно і винувато.

— Дідько, вибач, — бурмочу знічено. І хоч мала би спочатку прибрати калюжу, хапаю нашійник, повідець. — Гуляти. Брукс! Підемо гуляти?

Русанівка спить, довкола ані душі. Брукс не пожвавішала — мляво суне поряд зі мною, не обнюхує землю, кущі, та мені вже не соромно, наче прохолодний нічний вітер вимів із душі прикрі залишки провини, додав аргументів на мою користь: що для людини головне? Виправляти помилки. Цим і займаюся саме тут і зараз, хоч страшенно натомила руки, на душі огидно і хочеться спати. Тож соррі, Брукс! Не зациклюйся тільки на собі!

— Давай уже, займися своїми справами, бо плетешся, ніби ми з тобою вийшли свіжим повітрям подихати, — кажу Брукс. — Чи тобі розповісти, як функціонують живі організми? Чи нагадати, що ми повернемося, ти завалишся і заснеш, а мені ще калюжу після тебе прибирати!

Брукс слухняно присідає біля ще голого куща, а я дивлюся на далекі лаврські куполи, що вночі сяють так електрично і зухвало, ніби ночі нема.

— Годі брехати, — шепочу куполам. — Який сенс?.. Ніч.

Уночі придорожня їдальня для далекобійників із кімнатою відпочинку, спальнями, душем і майданчиком для важких фур так фатально губилася у вогнях АЗС, хоч і примостилася метрів за сто від неї далі по темній неосвітленій трасі, що хазяйка їдальні Антоніна Петрівна Лантушок мозок собі виїла, щоб тільки докумекати, що зробити, аби потенційні клієнти після заправки на АЗС не проїжджали повз її файний заклад у напрямку столиці, а залишалися тут на ніч: їли-пили-відпочивали. Уже й потужна лампочка над входом світила, і великий саморобний плакат зі стрілкою, яка вказувала на їдальню, закликав: «Нагодуємо, напоїмо і спати вкладаємо. Цілодобово!» Та неуважні далекобійники, певно, сприймали заклад за звичайну сільську хату, що дивним чином відірвалася від села, яке розкинуло свої обійстя метрів за сто ще далі по трасі.

— Хоч самій щоночі посеред шляху ставай і перекривай його! — обурювалася, бо на виручку вдень не скаржилася: клієнтів вистачало. А от уночі — наче хто зурочив! Нема народу! І хіба для того Антоніна на останні гроші накупила вовняних ковдр, рушників і квітчастих простирадл, аби все те добро лежало мертвим вантажем і не приносило копійки? Прорахувала бізнес-план до дрібниць, коли наважилася написати на плакаті: «Цілодобово!»

Тої весняної ночі вперше від початку року в Антонініному закладі на ніч зупинилися дві фури, і хазяйка так зраділа, що навіть налила хлопцям по чарці «від закладу». Нагодувала їх вечерею, залишила помічницю Аську водіям постелити в одній із двох вільних спалень, а сама вирішила перевірити, чи не вештаються навколо сумнівні типи, бо все в Антонініному закладі було. Крім охорони.

Начепила ліхтарик на лоба, озброїлася електрошокером, вийшла надвір і остовпіла: посеред двору стояла стара жінка. І як у двір увійшла?! Хвіртка ж замкнена.

Ох, розгнівалася. На жінку посунула.

— А це що в нас тут за гості швендяють?

Старенька не озвалася. Товклася на одному місці, дивилася на Антоніну розгублено. Газдиня підійшла ближче. Обдивилася стару.

— Кажіть уже щось! — прикрикнула сердито.

— Миколка хворіє, — прошепотіла старенька. — Боюся, не одужає.

— Так чого ж вас, бабо, по чужих дворах носить, коли ваш Миколка хворіє?! Миколка — це хто? Дід ваш? Де ви його покинули?

— Тут він.

— Де «тут»?

Стара жінка пішла до паркану. Антоніна за нею. Бачить: біля паркану на шматку целофану лежить кудлатий пес — очі розплющені, дихає важко, мордяка в крові. А поряд шкіряна сумка валяється. Газдиня зиркнула на бабцю, як на божевільну:

— Оце ваш Миколка?

Стара жінка закивала.

— Треба гарячої води, щоби умити дитину. І йод. Я б змастила Миколчині рани йодом.

— Так, бабо! Досить! — відрізала Антоніна. — Не в себе вдома, аби наказами розкидатися! Стережіть свого Миколку! Зараз ми його підрихтуємо!

Пес бачив, як міцна газдиня пішла до будови, звідки пахло смачним, та псові було не до їжі: у голові паморочилося, сил звестися на лапи не було, хоч і пробував, та стара жінка з його зграї торкалася псової спини долонею, примушувала знову лягти.

— Будь слухняним, Миколко. Не вередуй.

Газдиня скоро повернулася: з мискою теплої води, великою ганчіркою, напівпорожньою пляшкою вина і звичайним дерев'яним ящиком. Кинула ящик на землю, біля пса присіла. Загарчав загрозливо.

— Ага! Ще вкуси мене! — пригрозила газдиня.

Ухопила пса за пащу, стиснула міцно, виплеснула на зранену псову голову теплу воду, обтерла ганчіркою. Потім устромила псові в пащу пляшку, змусила проковтнути трохи вина.

— Знаю, що роблю, — сказала старій жінці. — Коли мого Байкала п'яний сусід побив, то вже думали, що сконає. А потім влили в нього червоного вина, рани промили — і нічого, оклигав. От побачите! На ранок гасатиме ваш Миколка, як заведений!

Реанімацію провела, підвелася, ганчірку біля пса кинула.

— Голову йому обмотайте, — на ящик показала. — Та не стійте, бабо! Сідайте! Оце вам пуфик на всю ніч. Я б вам у хаті постелила, та

в мене там люди. Усі ліжка зайняті, — збрехала.

— Я би Миколки не покинула, — відповіла стара жінка.

Важко опустилася на ящик, приклала до псової голови ганчірку. Побачила свою сумку. Усміхнулася.

— Моя сумочка, — прошепотіла. Подивилася на Антоніну. — Ви знайшли мою сумочку?

Антоніна насупилася роздратовано.

— Значить так, — оголосила. — Щоб уранці вас із вашим Миколкою тут уже не було! Ви мене зрозуміли?

— Руки помийте, — відповіла бабця.

Антоніна плечима знизала (з чого дивуватися? І не таке бачила!), пішла до закладу, та коли вранці вийшла у двір, то не побачила ані старої жінки, ані кудлатого пса. Тільки шматок цупкого целофану та скривавлену ганчірку, які валялися біля паркану.

Совість наче сказалася! Збудила вдосвіта і, хоч мені б після нервової ночі бодай кави ковток, наказала нагодувати Брукс, бити годину кружляти з нею навколо каналу, і тільки коли все те було виконано, здалася, позіхнула і заснула. А мала б нагадати:

— Дівчино! Чи не ти та дурепка, яка вчора заприсяглася волонтерам повернутися зранку і взятися за буряки?

— А на себе працювати коли? — відповіла б я. — Гроші закінчуються, замовлення лежать, дедлайни усе ближче.

Промовчала, бо з ким говорити? Совість моя — тітка хоч і стабільна, але від голоду лиш вередливіша, бо коли зголодніє, то вимагає лише кришталево чистої чесною їжі, бо від моїх компромісних виправдань її, бач, верне. Та сьогодні, якби вона все ж запитала про волонтерів і буряки, я б не зосереджувалася на почутті провини, яке мало б виникнути в мене перед трьома різними, але такими гранітними, милосердними жінками. Тільки перед трьома, бо Діну до них не зараховую. Я б згадала Блека — мужчину з русявою борідкою, якого побачила чорним. І сказала б совісті: не піду до волонтерів через Блека, бо він точно там з'явиться. А раз він там, мене там не буде ніколи, бо ніколи... Ніколи ще мужчина не виявляв до мене такої підступної і принизливої байдужості. Ніколи ще мої щокни не пекло так образливо, як від ляпасів. Тому краще працюватиму на себе! Вчасно завершу роботу над замовленнями, отримаю гроші та відвезу частину волонтерам. Кину гордо, щоби Блек почервонів від сорому. Ще той варіант, звісно, але мені подобається. Тому не можу відволікатися, план один — працювати.

— Працювати! — повторила упевнено.

Зібралася і... поїхала на Поділ, де в одному з будинків на вулиці Хорива мало битися серце Германа.

Чому і досі шукаю його? Суну на Поділ, намагаюся знайти відповідь. Може, я так настирливо з'ясувати долю нотаріуса, бо уривок страхітливого сну не йде з голови, повторюється нескінченним синхронном: ось відчиняю двері, щоб пересвідчитися в тому, що і так знаю, — за дверима лежить мертва людина. Вона була

чи ні? Тільки Герман знає відповідь, бо за час, що минув, нова логічна версія вибудувалася в голові: тої ночі я окреслила на підлозі контур білим і втекла, а Герман повернувся. Не один. Із кимось... І між цими двома сталося щось погане, але фактично некриваве, бо інакше б уранці Діні не довелося обмальовувати стіни в кров для повноти картини, яку вона побачила так само, як і я, — кривавою.

Де ти, Германе? Чи живий?.. До вулиці Хорива ще кілька подільських провулків, та я не поспішаю, розтягую кайф просто йти.

Люблю Поділ. Навіть таким люблю, як нині, — розбитим, занедбаним, облупленим, а тому трохи дратівливим, перевантаженим, як індійські потяги, і геть некомфортним. Одне лиш пече: що ніколи не житиму на Подолі, бо мої навіть найсміливіші мрії не передбачають такого заробітку, якого б вистачило на придбання тут житла. Не абиякого, ні, на таке не згодна. Якщо вже жити на Подолі, то викупити аварійний столітній кривий дім на два поверхи, відреставрувати-вирівняти, не жаліючи грошей, не ушкоджуючи жодного вцілілого архітектурного елемента, тільки логічно доповнити, зберігаючи стиль, додати міцності і поселити там життя як радість творення. Реальність дивувалася: «Тобі те не до снаги!» Знала. Вперто змінювала масштаб: добре, хай буде не дім, а тільки квартира, але в такому домі, що він кривий-старий, а чиясь добра рука випестила його на нове життя. Реальність підказувала: забудь нездійсненні мрії. Та я знову і знову уявляла себе в просторій подільській квартирі з такою минувшиною, від якої і ходити хочеться з рівною спиною, і вчиняти шляхетно, і книжки читати серйозні, і думати... Може, Герман розмірковував так само, оселившись на Подолі?

Ось і Хорива. Церква Миколи Притиска; тут вулиця починається і довго біжить до Дніпра, та так і не добігає, наштовхуючись на Набережно-Хрещатицьку.

Пливу течією Хорива. До Дніпра. Фіксую номери будинків і чомусь дуже хочу, щоби дім Германа був із тих, які так подобаються мені: давнім, та не старим, архітектурно означеним як історизм, класицизм чи неоренесанс.

Їх тут таких через один, — констатую, зупиняюся біля прекрасного, як сама минушина, триповерхового будинку, і ніщо його не псує: ані облуплені колони та стіни, ані пластикові вікна впереміш зі справжніми, дерев'яними, ані прозорий сучасний дашок над

балконом верхнього поверху, бо бідаха-хазяїн подбав не про дім, а щоб на голову не ляпало.

Маєш смак, Германе. І гроші.

Іду до єдиного під'їзду, знову дивлюся на клаптик паперу з адресою нотаріуса і тільки тепер бачу: номери квартири нема. Тільки вулиця та номер будинку. Невже Герман здійснив мою мрію, має цілий будинок на благословенному Подолі? Двері під'їзду навстіж — запрошують перевірити версію.

Мармурові сходи, ковані перила — розкіш. Таблички на дверях першого поверху свідчать: тут працюють дитячий психолог і фірма з продажу офтальмологічних лінз. Значить, нотаріус не спромігся купити весь дім. Міняю масштаб і вперед, на другий поверх.

На другому — гармидер. Двері двох квартир розчахнуті, але видно небагато: пилюка — туманом, гіпс і цементна суміш у мішках просто на мармуровій підлозі площадки загального користування. Матюччя над тим усім. Ремонт? Певно, мені не сюди. На третій?

Із третього назустріч — рухливий підліток: скаче, балабонить по мобільному, встигає поправити бейсболку і закинути рюкзак на плече.

— Зупинись! — Я знаю, як з такими говорити.

— Ну! — Він гальмує, дивиться на мене спокійно і зухвало.

— Квартира Германа Швеця на третьому? — питаю прокурорським суворим тоном.

— Не дочекається! — Підліткові чхати на прокурорів. Усміхається уїдливо.

Не можу вловити суті. Втрачаю контроль над підлітком, який уже суне геть.

— Та стій! — кричу йому в спину. — Де квартира Швеця?

— У цього козла не квартира, а весь другий поверх! І все йому мало! — відповідає на ходу. — На наш третій поверх теж око поклав. Хотів у нас квартири викупити. Мої предки його послали. Сусідка теж!

У Германа цілий поверх? Везунчик! Заздрість їсть: звідки в тебе так багато грошей, Германе? Батьки багаті? Сам спромігся? А як? Хочу знати! Бо, може, і я колись...

Іду на матюччя: лунає усередині розорених для ремонту квартир другого поверху. Прискіпливо роззираюся: стіна між двома квартирами вже демонтована, через що і так немалі вітальні перетворилися на єдиний велетенський простір. А ще ж тут, певно, є спальні, кухні,

ванні кімнати, туалети. І коридори. Я б тут перепланувала геть усе! Я б тут... так вільно дихала.

— Пані, ви хто?! — У дверях ванної кімнати стоїть кремезний дядько в комбінезоні. Дивиться на мене насторожено.

— А де всі? Ви тут хіба один? — питаю, наче воно мені треба. Картаю себе подумки: та що я витворюю? Хіба так зав'язують довірливі розмови? А ще хотіла тренінги з ефективних комунікацій проводити, нездара!

— Хлопці кухню демонтують, а я ванну намагаюся з місця зрушити, — дядько не чув про тренінги з комунікацій, чеше правду-матку. Перепитує вперто: — А ви хто?

— Хазяїна шукаю. Ви його давно бачили?

— Узагалі не бачив!

— Це як?

— А нащо він нам? Ми — від фірми. Фірма уклала з хазяїном договір, привезла нас сюди, на об'єкт. Працюємо, — пояснює дядько. Не здається, знову повторює вперто: — Пані, ви хто?

Продуктивна розмова так і не народжується, перетворюється на словесний пінг-понг: я дядькові про Германа, дядько мені — а ви хто?

За п'ять хвилин нервової баталії (дядько виграв її всуху) тільки і з'ясувала, що ремонт розпочався місяць тому, що об'єднання двох квартир, перепланування і капітальний ремонт затягнуться на півроку в найкращому випадку, та в будівництві в найкращі випадки не вірять, тому передбачають затриматися тут місяців на вісім-дев'ять.

— Де ж весь цей час хазяїнові жити?.. — перестаю бити в лоба, йду в обхід.

— По бабах! Скажіть же! — хитрувато підморгує дядько.

— Ну знаєте... — обурено бурмочу, а мізки підказують: у дядькових словах є сенс. Герман до Діни переїхав не для того, аби втішати її після смерті брата. Це падло просто мало десь перекантуватися, поки в його хоромах ремонт.

— Не журіться, пані! — дядько по-своєму інтерпретує моє обурення, підбадьорює. — Він об'явиться! Сам вас знайде! Бо ви така... цукерочка!

Убила б! Вискочила у двір, ярилася: була б невихованою нікчемою — буцала би носакон по порожніх сміттєвих баках, трощила би лави чи вгатила би каменюкою по вікнах.

— Козел! — упала на лаву, гнів ніяк не йшов: усі чоловіки козли! І Герман, і хлопець із русявою борідкою, якого побачила чорним. І дядько-будівельник.

А тут і дядько! Випхався з під'їзду, на горбі мішок із побутовим непотребом: старі каструлі дзеленчать, чашки, сковорідки. У руці ще одна торба мотлоху — тягне до сміттєвих баків.

Зіщулилася, відвернулася, у голові метушня: «Козел! Цукерочку Германову він побачив! Як зиркну зараз із гонором! Щоб аж прошило наскрізь! Щоб комахою себе відчув! Тарганом! Мурахою... Щоб дійшло...»

Задихнулася. На дядька озирнулася. А дядько ж не знав, що в моїй голові план пекельної помсти саме народжується, що треба постояти поряд, підставити лице під нищівний мій погляд, — тільки спину його й побачила: чимчикував собі до сміттєвих баків, тягнув непотріб, та в торбі щось раптом блиснуло на сонці.

Як підхопилася!

— Агов, дядьку! Зачекайте! Що це ви з чужої хати виносите? А Герман знає?

Дядько на мене — із прикрістю так, із жалем.

— Пані, та не нервуйтеся ви так через пусте, прошу. То все не Германа вашого. Речі ще старих хазяїв. У яких ваш Герман квартиру купив. Прораб казав: Герман сам усе в мішок поскладав, аби викинути.

— Справді? — кліпаю безпорадно та вкотре констатую: добре, що не зорганізувала тренінги з комунікацій. Провалилась би.

А цікавість не йде. Ближче стала. Дивилася, як дядько закидає мішок у сміттєвий бак, нахилилася до торби, яка ще стояла на землі поряд: що ж так відчайдушно блиснуло? Присіла біля торби, витягнула з неї потріпану книжку «Основи навігації: практичний досвід капітана». Розгорнула. Замість закладинки в книжці лежав гарненький джутовий ланцюжок із металевим якорем на останньому кільці: звисав із книжки, розгойдувався. Якір блищав?

— Пані, не ганьбіться! Нащо ви в смітті копирсаєтесь? — почула дядьків голос.

Підхопилася. Тримала ланцюжок на долоні, дивилася на дядька роздратовано.

— Візьму оце. Добре? Ні! Не відповідайте! Вважайте, що вкрала! І крапка.

Скільки йшла від Хорива до Контрактової, стільки питала себе: нащо? Нащо прихопила чуже? Який глибинний сенс змусив стискати в долоні чийсь джутовий ланцюжок із металевим якорем на останньому кільці? Чи ніякого сенсу нема? Так, примха розгубленої (читай — неадекватної) панянки, яка ніяк не розбереться з однією сумнівною таємницею, тому весь час знаходить нові пригоди на свою голову, замість того щоби працювати.

— Працювати! Дідько, точно! Працювати! — нагадую собі. План один — працюватиму!

На метро, і... поїхала на Нивки.

Потяг метро торохтів-гурчав, заважаючи думати. Умостилася в куті і, щоби не бачити людей (усіх людей: і старих, і малих, наче б усі вони мали дивитися на мене з роздратуванням і осудом так, як сама б на себе дивилася), крутила в руках джутовий ланцюжок із якорем на останньому кільці, розглядала, відкривала його таємниці. Хтось робив ланцюжок руками. З любов'ю і вигадкою. Давно робив, бо в деяких місцях джут потерся, розпушив волокна, вилиняв, та від того ланцюжок не втратив ані витонченості, ані багатофункціональності, бо, поки потяг віз і віз мене на Нивки, встигла вигадати кілька варіантів використання краденого скарбу. Ланцюжок міг слугувати не тільки закладинкою для книги, він легко перетворювався на замкнене коло, варто було лише зачепити якорем за перше його кільце, тож його можна було носити і на шії, і на зап'ястку як браслет. Він міг би бути просто декором, із нього можна було зробити гак, аби вішати легкі шалики, і ще багато чого... Я б вигадала, та не встигла.

— Станція «Нивки».

Суну до вже знайомої п'ятиповерхівки, та тривожуся чомусь не через Блека, якого, ймовірно, зустріну посеред волонтерів. Не намагаюся розібратися: хочу побачити його чи ні? Інше пече: радості нема, пиха не б'є шампанським через те, що попри все стримала слово, сказала «прийду» — і йду.

Може, ті жінки не питали вже так настирливо мого імені, аби вкотре не розчаруватися в людях, які приходять, покрутяться для годиться і зникають? У мені. Може, знали, що не прийду. А я — ось.

— Можна? Є хто живий? — переступаю поріг волонтерського прихистку, роззираюся. І похвалитися нема кому, що прийшла. — Агов! Люди...

З кухні до загальної кімнати, де ще теплі всі ознаки недавньої присутності волонтерів, виходить утомлена балакуча жінка. І геть небалакуча.

— Дитино, — милостиво мені. — Добре, що прийшла, бо маю бігти до «сестер». Скооперувалися, разом вантаж відправляємо, а тут лишити нема кого. Почергуєш?

Я?! Сама?! Хочеться розпитати: що за сестри, чому слід бігти до них, та лиш бурмочу:

— Добре...

— То я побігла?

— Ви надовго? — наважуюся бодай якось зорієнтуватися в часі.

— Хтозна! — жінка обриває мої надії, хутко зникає, не зачиняючи дверей.

Та чому ж вони всі такі довірливі і наївні? Звичайно, я не злодюжка якась, хоч сьогодні й поцупила нахабно ланцюжок із якорем. Тут нічого не візьму. Але ж не всі такі, як я. А двері — навстіж.

«Дідько! Знову вляпалася!» — зачиняю двері, замикаю на замок. Хто хоче зайти — постукає.

Ніхто не хоче. Минає година, друга. Сонце втрачає хребет, хилиться. Тупе чергування без жодних справ і роздратування штовхають до дурниць. «Двері ж лишалися відчиненими, — будую хибний план. — Можу просто піти...»

«Не можу», — признаюся собі. Безцільно блукаю кімнатою, визирую у вікно: добрі люди, ви, часом, про свого вартового не забули?..

Балакуча жінка з дочкою повертаються, коли на вечірньому небі вже з годину сяє перша зірка. Натхнені, збуджені, геть не потомлені — їм би говорити. Розповідати, як гуртом завантажили спочатку «газельку», потім з'ясували, що «сестрин» вантаж не вміститься до «пиріжка». Як обдзвонили всіх... Усіх! І таки знайшли автівку більшої вантажопідйомності.

Мені б не слухати. Ані слова не почути, аби не виказати прикрості. Та я слухаю. Киваю.

— Як тебе звати? — питає раптом балакуча жінка.

— Не має жодного значення, — відповідаю, йду до дверей і, коли спасіння вже — ось воно, за крок, раптом додаю: — До завтра.

І як після цього мені з собою жити?!

До далекої Русанівки дістаюся опівночі, та спати не час, хоч очі просять сну. Брукс! Чи то з переляку, чи то усвідомила, але калюжі немає. Стоїть біля дверей, чатує.

— Гуляти, — погоджуюся приречено, клянучи брата: коли ж ти повернешся, скотино?! Довго ще мені нарізати кола навколо каналу?!

Брукс рве повідок, щедро зрошує один кущ, другий, третій. Бідна дівчинко! Прости! Такі справи: Поділ, волонтери... Була б ти людиною, дуже би мене поважала.

Брукс краща за людину. Не вимагає компенсації за скривджений сечовий міхур у вигляді півгодинної прогулянки під зорями. Оперативно випорожнює кишківник, веде мене до під'їзду. Дякую, люба. Зараз повернемося, пошукаю для тебе в шухлядах печиво. Не все ж тобі хрумкати сухий корм, який Ромка залишив.

У Брукс власні плани. Не чекає моїх щедрот. Заковтує сухий корм, уможується біля ще теплої батареї, заплющує очі.

Чому я не собака?.. Іду вітальнею, скидаю одяг. Який же паскудний, порожній безрезультатний день! Може, не лягати? Відкрити ноутбук, здолати хоч частину роботи?

— А стимул? Мотивація яка? Гроші?.. — ярюся і не відкриваю ноутбука.

Падаю на диван, на спину. Дивлюся в стелю, думаю, що зараз отак і засну: у футболці і колготках...

І тут у двері — дзень!

Де сон подівся? Закляк, обіцявся, втік, а я вже — не я, інша я: в обладунках сталевих, на голові шолом, у руці шаблюка. А як іще зустрічати неочікувану біду, бо гостей посеред ночі не чекаю!

— Брукс! — підхоплююся, не можу відвести погляду від дверей. — Брукс! Зі мною! Порядок! Чуєш?

У футболці і колготках, із вірною Брукс (Ромо, братику, дякую!), обережно суну до дверей. Перебираю ймовірні варіанти: сусідів затопила? Може. Бо як додому повернулася, так до ванни не дійшла, а там кран хронічно хворий. Що ще? Мізки відмовляються продукувати ідеї. І я, дурна, переполохана і розгублена, не дивлюся в дверне очко. Рвучко розчахую двері. І вже хочу кричати зухвало: «Що треба?!» І наказувати Брукс: «Взяти!»

...Обладунки опадають листям. Брукс дивиться на мене здивовано. А я бачу тільки його...

— Ти?..

Блека важко впізнати. Бороди нема. Чисто поголені щоки — запалі, і від того вилиці та щелепи виступають виразними контурами, і я чомусь думаю, що Блек схожий на зека і трохи на художника Павленського.

— Тобі, — він простягає мені книгу. У книзі замість закладки — троянда.

Не беру.

— Дивишся «Тревел»? — питаю розгублено, бо сама дивлюся і з «Тревела» дізналася, що в Барселоні, крім Дня святого Валентина, навесні каталонці святкують ще й свій місцевий день закоханих — День святого Георгія, дарують одне одному книги і троянди, бо троянда — символ кохання, а книга — символ особистості. Якби поява Блека не була настільки неочікуваною, я б навіть зраділа, бо книга з трояндою — то таки визнання того, що я і сама про себе давно знаю: що красива і фантастично неординарна.

— Бував у Барселоні, — відповідає Блек. Все тримає книгу з трояндою. — Тобі, — повторює впевнено.

Мені. У душі, в тілі раптом усе заспокоюється, ніби вітер заснув, спокій, тиша, озеро — дзеркало. Беру. Не цікавлюся назвою книги, не нюхаю троянду. Дивлюся на Блека.

— Назви мене, — кажу вперто, ніби вже сто разів просила-просила, а він усе: ні!

— Дай мені ім'я, — додаю.

Блек анітрохи не дивується, не зиркає на мене, як на божевільну. Киває: так, так.

— Згодом, — відказує тихо. — Трохи згодом...

Реальність відмовляється скласти хронологію. Що було спочатку? Слово?

— Думала про тебе...

— Тому прийшов...

Троянда сохне в книзі, Брукс так і залякла в коридорі біля вхідних дверей. Наче розуміє: краще без свідків. Краще? Краще не буває! Цей захват народжується в душі не ошелешеної емоціями першої близькості малолетки! Агов, народе! Мені — тридцять один! У моєму житті вже існували і стосунки, і мужчини, за студентських років і потім. У мене був навіть неабиякий данський хлопець Нілс, що

відзначався наполегливістю в сексі і завжди ставив перед собою одну мету: довести мене до оргазму. Але все, що сеї миті відбувається зі мною і цим майже незнайомим, але вже таким моїм мужчиною, язик відмовляється називати просто сексом, близькістю і будь-яким іншим словом, яке наважилося б визначити наше бурхливе єднання.

— Чому ти без бороди? — питаю Блека без слів.

— Щоб торкнутися тебе голою шкірою, — відповідають його очі.

Хочу жертвувати, бо він жертвує так романтично і щиро, так збудливо і так природно, що рвуся зірвати з себе не одяг — шкіру. Зорі гасять свої ліхтарі на небі, підхоплюють їх і мчать до мене, аби знову запалити світло вже тут, у моїй душі. Ніколи... Ніколи не запитаю його імені, ніколи не попрошу: «Повернися до мене», — навіть якщо він не повернеться ніколи. Він — назавжди.

— Я...

— Ти — Рома-Роза, — шепоче Блек.

— Рома-Роза?.. — прекрасне ім'я народжує новий оргазм, відкидає мене на подушки, змушує усміхатися здивовано, приголомшено.

— Ти моя Рома-Роза.

— У цьому імені стільки вітру і сонця.

— У тобі безмежжя вітру і сонця.

— А ти... — не хочу відставати, хочу теж подарувати йому ім'я. Давно вигадала. У мить, коли наші очі зустрілися вперше. Блек. Рвуся признатися — Блек!

— Богдан... — шепоче мій клятий язик, і аж впадаю в розпач: чому? Чому брешу навіть у мить відвертого неконтрольованого захвату? Небесне сяйво в душі починає мерехтити, наче втратило живлення, перейшло на акумулятори, а ті не здатні підтримати повноцінне життєдайне полум'я. Усередині ще жевріє гаряче вугілля, але гасне, гасне...

— Богдан, — повторюю вперто. — Бог дав мені тебе. — Відвожу погляд. Як же не хочеться, аби Блек зрозумів: брешу.

Під ранок, коли чорне небо вилиняло до сірого, наче корисливі хіміки випрали його разом із зірками-хмарами новим суперсильним пральним засобом, Блек гладить мене по голові, як малу дурну дитину, яка бреше не тому, що зла і підла, а через те, що світу не розуміє. Іде до дверей.

Підхоплююся, йду слідом — Кончіта! — боса, щаслива, розтривожена.

— Зачекай!

Зупиняється. Дивиться на мене, мружить очі, наче і справді від імені мого йому вітер у лице, сонце.

— Зараз, — метушуся. По кишенях. Знаходжу джутовий ланцюжок із металевим якорем на останньому кільці. Обкручую навколо Блекового зап'ястка браслетом. На лівій руці, ближче до серця. — Тепер усе.

Усміхається, киває: добре.

Зазвичай рипучі двері розчахуються німо, наче зайвий звук не має права тут бути. «Повертайся!» — благаю подумки, щоб не порушити тиші. Останній вогник чарівної ночі спалахує і остаточно згасає. Роззираюся: Брукс, поряд книга з підв'ялою трояндою. Беру книгу до рук. Агата Крісті. «Зникнення містера Давенхейма»...

Я воскресила всіх людей. Усіх до останнього героя і останнього покидька, хоча тато коли депресує, то каже, що останнього героя можна знайти, а останнього покидька — ніколи, бо покидьків — незліченно, кінця-краю їм нема!

От нащо він так? Горя нема. Нема! Тільки проблеми, та й із тими слід розбиратися своєчасно, не відкладаючи. А перед тим — пересіяти їх ретельно, відкинути пусте.

«Ну все, край! Не шукатиму Германа! Нащо? То дурня», — вирішую.

Реальність пручається затято: а книга? Хіба «Зникнення містера Давенхейма» не натяк? Не причина продовжити пошуки нотаріуса, щоби нарешті розшифрувати уривок страхітливого сну? Не забула? Блек знає Германа.

«Ні! Не хочу!» — тепер усе просто. Думки ясні: Герман тільки для того і з'явився в моєму житті, щоб привести до незвичайного мужчини з пронизливими сірими очима над випнутими вилицями. Герман — мавр. Справу зроблено, хай уже йде з моєї голови назавжди, не шарпає сумнівами, бо моїй голові і без того є про що думати.

«Робота!» — життєва енергія фонтанує, вимагає дій, підкидає мотивацію: маю терміново відредагувати замовні тексти, аби вивільнити час. Для Блека!

Беруся. Зараз... Зараз візьмуся. За мить, бо спочатку розправлю крила, злечу над підлогою, проб'ю скло, вирвуся на свіже повітря, покружляю над містом вільно-зухвало, бо в крилах — сила, скло їх не зранить. Не зможе.

Зараз! Зараз візьмуся до роботи... Ще тільки мить феєричних фантазій.

За півдня переорюю замовну місячну цілину, та не нашвидкуруч — ретельно, якісно. Згадую про зошит старого нотаріуса Реформаторського, посміхаюся: не проблема. Зроблю! Не заради божевільних дідових ідей і навіть не заради збереження власного обличчя. Хочу так! Хочу добра, роздавати щедрі подарунки, радість. І любов. Усім. Навіть останньому покидьку.

— Улю... — після опівдня, переславши замовникам відредаговані тексти, йду світлим простором коворкінгу, ще здалеку махаю Ульці.

— Куди ти щезла? — Улька здивовано розглядає мене.

— Волонтери, робота, любов, — уможуюся поряд: радісна, збуджена.

— І секс?

— Не просто секс, — беззастережно усміхаюся.

— Відчувається, — констатує Улька. — Літаєш?

— І не впаду!

— Хто він?

— Він? — шукаю слово. Найточніше, найвлучніше слово, яке б усе розповіло про мужчину з сірими очима над випнутими вилицями. Не знаходжу, признаюся. — Він Блек.

— Чорний?

— Так, — шепочу.

І ми мовчимо — кожна про своє. Улька отямлюється першою, дивиться на мене:

— Де твій ноут?

— Удома.

— Не працюватимеш?

— Ні.

— Прийшла про секс розповісти?

Заперечливо хитаю головою, усміхаюся, бо ніщо мене зараз не зачіпає, не ображає, не принижує: вільна.

— Прийшла сказати, що за два дні принесу тобі флешку з ґрунтовною працею Василя Івановича Реформаторського про наше спільне прекрасне майбуття. Готуйся ошелешити світ через соціальні мережі. Зможеш?

— Давно готова. Тимур мене вже змордував: щодня питає про той текст, бо незручно почувається перед старим, — жаліється Улька. — А я — перед Тимуром, бо довірилася тобі, а ти пообіцяла...

Дивлюся на неї з прикрістю, і так хочеться крикнути: «Дідько, Улько! Ти крута і класна! Така класна і крута, що тобі варто про те згадати! І послати до біса ліниве падло, яке всілося тобі на шию! І чекати від мужчины не претензій і дурних вибриків, а книгу з трояндою. Чекати імені, яке знатимете тільки ви: ти і він. І ваш світ, бо він народиться від того, що ваші очі зустрінуться...»

— Два дні. Передай Тимурові: завершу за два дні.

— Добре. — Улька розслабляється, усміхається привітно. — Давай! Розкажи про чорного мужчину.

— А робота? Чи хочеш, щоб я не вклалася в два дні?

Дійсно спішу. Лечу до загального зошита дідуся Реформаторського із залізобетонним наміром вгризтися в нього і не зупинятися, аж поки не побачу останню сторінку під номером 102. Друкуватиму швидко і бездумно, не заглиблюючись у суть, не намагаючись розгадати дідові глобальні ідеї. Мета видається елементарною: перевести написані рукою слова в друкований текст, записати на флешку, віддати Ульці. І крапка! Брати участь у революції Реформаторського не збираюся, тож до роботи — бездумно, бездумно і швидко.

Думки пручаються. Чіпляються за слова. «Єдине людство», «кордони, вірування, поділ на клани, нації — усе вчорашній день, усе — тупиковий шлях у створенні справжньої людської цивілізації», «дві тисячі років лише намацували шлях, яким варто йти», «ООН, ЄС — перша спроба приміряти спільне майбутнє», «війни не закінчатся доти, доки житимемо за законами тваринного світу, розділившись на окремі держави», «зародження нової ідеї існування людства як єдиного гармонійного організму», «перегляд доцільності існування всіх державних і суспільних інститутів»...

— Дідько, не відволікатися! — наказую собі, пальці бігають по «клаві» в динаміці рок-н-ролу, почерк дідуся вже не напружує. Нормальний почерк! Кожне слово зрозуміле. Але не кожна думка. Може, врубати музику, щоб дідові ідеї не прослизали в голову?

«Інформаційні передумови створення єдиного людства», «вторинні наслідки глобалізму», «ефект часу при формуванні нової ідеї творення єдиного людства»... Ма... ти моя Мотря! Дід же однозначно не дурний і не слабкий на голову. Чому ж не розуміє? Його ідеї, навіть якщо і мають рацію бодай у чомусь, нездійсненні! Нереальні і нездійсненні! Утопіст хрінів!

— І чому? Хто проти? — уточнює реальність.

— Та всі проти, — шепочу із прикрістю.

Зриваюся: нормально! Усе нормально. День тільки взявся перевдягатися у вечірнє, а я вже перелопатила більшу половину дідового зошита, тому стоп! Потрібен терміновий, життєво необхідний

тайм-аут, аби дах не зірвало. Питиму каву, думатиму про Блека. Він повернеться. Не сьогодні, бо в голові вибудувався настирний забобон: побачу Блека, коли закінчу друкувати працю нотаріуса Реформаторського. Не намацую жодного логічного пояснення, та впевнена: так і буде.

«Цілу ніч друкуватиму», — збуджуюся, вірю. Та спершу — тайм-аут. Кава? Так! Кава!

...Підхоплюю повідець, кричу Брукс:

— Гуляти!

Брукс веде мене не до каналу, тополь чи кущів. Прямісінько до під'їзду будинку старого нотаріуса Реформаторського. Не вередую, чимчикую слідом, наче сама тільки про діда і думала. Бачу на лаві неподалік під'їзду знайому постать, не даю дідові і рота розкрити: атакую першою:

— Василю Івановичу... Прийшла сказати: два дні. За два дні завершу роботу. Одну копію на флешці віддам Улянці, другу — вам про всяк випадок. Хай буде і у вас.

Старий усміхається наївно:

— Дякую.

— Нема за що.

Справу зроблено? Можна йти геть? Дивлюся на діда, всідаюся на лаву.

— Спитати хотіла...

— Прошу.

— Ви самі вірите, що все те можливо: єдиний світ, єдине людство, відсутність держав, націй, релігій, нова мета існування і таке інше?

— Так буде, мила дівчино. Скоріше, ніж ви собі уявляєте, шляхом важкого переосмислення, але буде.

— Не буде! Ніколи не буде, — не втримуюся.

— Чому? — Дід не ображається. Дивиться на мене допитливо. Певно, давно з людьми не говорив. Що ж, у такому разі йому пощастило, бо сьогодні я щедра, як матінка-земля, я сьогодні добра і жертовна, тож підтримаю розмову.

Беруся обережно втовкмачувати дідові:

— Розумієте... Нові ідеї не здатні замінити релігії, бо будь-яка з релігій обіцяє людині продовження існування після смерті. Вічне життя. Люди вірять, а віра... Як же без неї?

- Народиться нова віра.
- Нова релігія? Тоді все те — профанація.
- Не релігія — віра.
- У чому різниця?
- У злитті суб'єкта і об'єкта віри.
- На людину молитимемося?

— Повіriamo в людину. Бо поки люди бояться вірити в себе, не наважуються мислити самостійно. Вони шукають допомоги, виправдання, опіки вигаданих вищих сил. Це ж так зручно: пояснювати свої вчинки чи бездіяльність волею Божою чи втручанням темних сил.

Я так дивуюся, що замовкаю, хоч на язиці ще з десяток аргументів проти дідової революції. Він користується моєю розгубленістю, продовжує слабким старечим голосом, та впевненим тоном про те, що наш світ давно розгублений. Бо давно розуміє абсолютну безперспективність життя за законами тваринного світу. Люди переросли ті закони. Час створювати власні. Це бентежить і лякає, змушує держави укріплювати свої кордони-закони-правила, розв'язувати нові війни, та скоро все те втратить сенс. Виникнуть держави нового типу. Вони не будуть прив'язані до старих основ, до народності, території, створюватимуться в інформаційному просторі, об'єднуюватимуть людей різних вірувань і національностей, із різних континентів. Уже сьогодні є криптовалюта, краудфандинг і краудфармінг, і то лише початок. Держави нового типу, позбавлені кордонів і певних територій, стануть початком створення єдиної людської спільності як основи цивілізації. Вони не будуть ілюзорними, винятково віртуальними, далекими від реальності, ні — встановлюватимуть нові правила і закони. І щоб устигнути на той потяг, щоб логічно адаптуватися до карколомних змін, людині потрібно лиш одне...

— Що?.. — питаю, не чуючи власного голосу, ніби нема в мене голосу. Бо така я є, неадаптована.

— Ідентифікувати себе, — каже дід. — А це, мила дівчино, надскладне завдання.

— Невже?

— Звичайно. Людині вкрай важко ідентифікувати себе. Будь-яка ініціація втратила сенс, перестала бути фундаментом.

— Знаєте, я заплуталася, — признаюся. — Простіше можна?

— Можна, — погоджується дід, питає: — От ви... Скажіть, мила дівчино, хто ви?

— Я? Мила дівчина, — кепкую.

— Якщо формально, ви — жінка, і ви, певно, думаєте, що то фундамент, твердий ґрунт, на якому можна будувати власне життя, бо цього вже у вас не відібрати. Але ж стать можна змінити. Чи не так?

— Теоретично, бо мене такі зміни не цікавлять.

— Може, українка?

— Звичайно.

— Патріотка?

— Певно.

— І громадянка.

— Жартуєте? У мене є паспорт.

— Християнка?

— Так, хрещена. Батьки похрестили.

— Космополітка?

— Однозначно!

— Інтелектуалка?

— Без питань! — запевняю. Хоча хто такий Троцький — не знаю.

Але загуглю.

— Хто ви ще?

— Треба ще?

— Як забажаєте. Ви ж хочете ідентифікувати себе.

— Добре, я... — метушуся подумки, раптом заспокоююся, знаходжу зерно. — Я кохана!

— Усе?

— Так! Усе! І що далі?

— А далі самі визначте, але відверто, як на сповіді. Можете навіть не говорити мені. Собі скажіть...

— Що?

— Якому з перелічених понять: жінка, українка, патріотка, громадянка, християнка, космополітка, інтелектуалка, кохана, — ви відповідаєте не формально, а по суті на всі сто відсотків? Хто ви є? І чи не забули ви включити у ваш перелік головне поняття.

Дивлюся на діда приголомшено, та згадую чомусь слова дивакуватої художниці Діни: «Після того як ти вб'єш у собі людину, ти

вб'єш іще багато людей...»

— А треба відповідати поняттю на всі сто?

— В ідеалі.

— Я людина! — відповідаю зухвало. — На сто відсотків.

— Упевнені?

— Ви знущуєтеся?

— Анітрохи. У цьому ж і є головна проблема. Сформулювати для себе: як це — бути людиною.

— Простіше простого! Я особистість. Так, я складна, неоднозначна, бо непересічна, і то плюс! Величезний якісний плюс! Інколи мені важко приймати правильні рішення! Іноді роблю те, чого не хочу. Іноді взагалі не розумію, як слід вчинити. Тобто брешу! Майже завжди знаю, як слід вчинити, та не роблю цього. А от чому — надто складно пояснити. Багато мотивів, нашарувань, емоцій, думок.

— То простіше простого, — відказує дід. — Ви розгублена, бо так і не усвідомили, хто ви є. А якщо ви не розумієте, хто ви, то чому наполягаєте, що ви людина на всі сто?

Реформаторський підводиться першим, ніби все сказав, додати нема чого. Сама в собі копирсайся, мила дівчино.

Дзуськи! Жодних думок, тільки одна: кохана. Я кохана! Лупитиму текст, як насіння на швидкість лузатиму: не зупинятимуся, покінчу вже з благодійністю, щоб потонути в обіймах людини, яку ідентифікувала одним словом, щойно побачивши. І те слово не Блек (чорний), ні. Те слово: мій.

Ніч просить: спочинь, поспи. Як? Маю добити «єдине людство» до тім'ячка. Друкую вже відчайдушно, а дід, певно, теж не спить, бо заважає своїми питаннями безбожно і підло. Дивиться мені в очі: «Хто ви, мила дівчино?»

Хто я? Не жену діда. Хочу прошепотіти йому своє ім'я. Те ім'я, яке від народження дали мама з татом, та раптом розумію — воно не моє, нав'язане, бо мене не спитали: чи згідна бути Іванкою, Вітою, Мішель чи Поліною? Просто дали, як тавро на лоба поставили.

— Так само, як Нінел, — шепочу.

Розповісти б дідові про Нінел. Вона з'явилася на світ в один рік зі мною, у 1986-му. У старовинному будинку біля знесеного Євбазу. У нас із Нінел було багато спільного: одна на двох площадка у під'їзді, на яку виходили двері квартири і її батьків, і моїх. Одна спільна стіна, по

один бік якої стояло ліжечко Нінел, а по інший — моє, і коли ми трохи підросли, то вночі стукали одна одній у нашу спільну стіну, і то була страшна таємниця. Наші батьки товаришували по-сусідському щиро, тому і ми з Нінел здружилися, і раз, коли гостювали (чи то ми в них, чи то вони в нас), я дізналася, чому сусіди назвали дочку Нінел. Її тато, запальний комуніст, який розквітчував майбуття візерунками Марії Примаченко, признався, що коли народилася дочка, то заявив дружині: «Мою дитину зватимуть тільки Нінел!» Дружина просилася: «Хай уже хоч Нінель...» — та чоловік пояснив їй категорично — не можна! «Саме Нінел! — сказав. — Бо Нінел — то зашифрований Ленін, якщо читати справа наліво». Дружина покивала, та, коли чоловік кудись попхався — чи то на риболовлю, чи то на партійні збори, — потайки від нього понесла новонароджену дочку до церкви і похрестила Настею. Анастасією, бо в день хрестин саме були іменини Анастасії, тож які варіанти? Отак мою подружку зробили Настею-Нінел, зашифрованою на атеїзм православною християнкою.

Розказати б дідові про Нінел. Хай би зрозумів, що люди, інші люди роблять усе, аби ти ніколи не докопався до своєї сутності. Що важко зрозуміти, хто ти, коли решта людей теж не знають, хто вони є. А раз так, то у дідових ідей немає перспектив.

— Немає, — повторюю, та дідова логіка не відпускає, і я беруся рахувати у відсотках: якому з перелічених раніше понять відповідаю повністю.

Жінка? Як згадати про трансгендерів, то не факт. А раптом дійсно завтра, незважаючи і попри, задумаю змінити стать?

Українка? Хтозна. Мамині предки хоч і зафіксувалися в Києві років двісті тому, але як вони там опинилися з прізвищем Краус, сімейна історія не уточнює; а на татовій запорозькій козацькій родовій деревині гойдається чимала така бабусина гілочка з прізвищем Смоленська.

Патріотка? Отут безліч обурених думок, бо, коли нотаріус розмірковував про страшні нескінченні безцільні війни, хотілося, щоб він не мені все те говорив. Хлопцям в окопах на сході. І хай би почув їхні відповіді. Чи тих трьох жінок із теплої і сирої від нескінченного сушіння овочів квартири, серед яких там і я... Я — волонтерка загальним терміном дві доби зі свого тридцяти одного року життя. І на один відсоток справ не наберу для патріотизму, — признаюся

розгублено. І вже маю аргументи на власну підтримку: а я думаю! Часто думаю про все те: про патріотизм, Майдан, війну на сході, про підступне протиприродне гібридне мирне життя посеред війни, яке не можу ані прийняти, ані виправдати, ані звільнитися від нього, тому і зненавиділа компроміси, тому і поховала всіх донедавна. І, якщо чесно, саме поняття «патріотизм» лишається для мене настільки поспутим його практичним застосуванням, що я вже не розумію його теоретичної основи.

Певно, я громадянка. У мене є паспорт. Конкретні громадянські права та розпливчасті громадянські обов'язки. Формально я громадянка. Суті ще не торкалася, тому облишу цю тезу на потім. Є й інші.

Християнка? Мабуть, бо хрещена. Знаю «Отче наш», радісно святкую Різдво і Великдень. У церкві раз була: хрестила малого Івасика, синочка Нінел, а це на сто відсотків не тягне. Навіть на один, бо на запитання про існування Бога я б чесно відповіла: не знаю, чи він є.

Космополітка в розумінні — вільна людина світу? Так, я мріяла б стати людиною світу, та мушу визнати, хоч і не хочу: не настільки вільна. Із заздрістю дивлюся на по-справжньому вільних: вони є, їх геть небагато, та ми всі, які ще не настільки вільні, як вони, відрізняємо їх у натовпі миттєво, дивуємося і захоплюємося ними, хоч і не завжди визнаємо те і розуміємо, чим захоплюємося. Для вільних і зараз немає кордонів: несуть світом свою музику, полотна, романи, поезії, фільми, думки, свою філософію, біль, страждання і радість. Шкода, що я не серед них. Вони, певно, вже люди на всі сто.

Зате я інтелектуалка, і цього не забрати, бо метр і 76 см книжкових корінців на полиці — то не декор і не пиха. Відібрані і залишені при собі думки, які торкнулися душі. Розкіш у будь-який час повернутися до них, уперта примха та протест проти інших вимірів життя, крім кондової реальності, бо метром і 76 см книжкових корінців мої горизонти не обмежуються: я читаю. Багато та вдумливо, зазвичай в Інтернеті. Хоча хто такий Троцький — не знаю! Як часто не знаю, що робити зі своїми знаннями та роздумами. Навіщо вони мені, якщо і досі здатна на дурнуваті спонтанні вчинки, забобонність? Певно, моя база накопичення працює без збоїв, а аналіз накопиченого шкутильгає.

Глючить, та здатний на невтішний висновок: якщо і інтелектуалка, то відсотків на 20! Добре, на 30. Чи 40...

До біса! Дід дістав, психую, ярюся.

До біса! Я Рома-Роза! Кохана на двісті відсотків! Мені цієї ідентифікації — аж через край! Я вітер і сонце. Мій мужчина не просто затаврував мене дивним нетутешнім іменем. Розгадав мене, вирахував, намацав потаємне, що намагалася приховати від усіх, бо лиш сказав — Рома-Роза, як я усвідомила приголомшено: Боже правий, та це ж я! Я!

— Хочу бачити тебе. Твої очі... — шепочу Блекові, повертаюся до роботи: вб'юся, помру, поплавлю мізки, розіб'ю пальці в кров, але за ніч завершу друкувати дідові думки. Бо забобонна! Бо після того буде Блек.

Пальці не слухаються, мізки спеклися, мляво просять сну. За вікном світає ніжно, блакитно, обнадійливо. Ставлю крапку, закриваю ноутбук і зошит нотаріуса Реформаторського. Усміхаюся, підхоплююся і, дурна, наполохана, мчу до вхідних дверей, припадаю до дверного очка, намагаюсь роздивитися на площадці загального користування Блека, бо так загадала.

Нікого.

Не вірю. Не лягаю. Вештаюся вітальнею, косую на Брукс: не спить, лежить біля дивана, насторожено спостерігає за мною.

— Блек скоро прийде, — кажу Брукс.

Ротвейлерша підводиться, стоїть, не зводить із мене очей, ніби застерігає від чогось спонтанного, ідіотського, невиправного.

— Зі мною все гаразд, — запевняю Брукс не так уже й упевнено. — Просто чекаю на нього.

Ранок. Сонце шкребеться до півдня. Чекаю.

День.

— Займи себе чимось. Не так гірко буде, — радить реальність. — Запиши працю діда на дві флешки. Одну віднеси Уляні, а другу — Реформаторському.

— Маю ще день, аби не втратити обличчя, — бурмочу.

— Переверш їхні сподівання. Дід скаже: «Ви така шляхетна, мила дівчино».

— Дід? Дід узагалі нічого не отримає! — Новий план перекреслює чарівну ідею діждатися Блека після опрацювання зошита

старого нотаріуса.

— Не отримає? Чому?

— Віддам тільки після того, як побачу Блека! — виголошую новий план, не такий чарівний і оптимістичний, як перший.

Ще чекаю. Вірю, та реальність уже починає сіпати слизькими запитаннями:

— У чому проблема? У тебе ж проблема, не горе? Може, твій мужчина загубився, бо ти назвала його чужим ім'ям? Не призналася, що він Блек. Збрехала, що Богдан.

— Дурня! Хіба?!

— Не знаю. Давай поговоримо про це.

Не бажаю чути сумнівів. Вилітаю з дому, мчу... Куди? Спочатку на Печерськ до Діни. Якщо ж вона в цей час не стовбичить удома, то — на далекі Нивки, до волонтерів, до трьох відважних жінок, що їхнього милосердя вистачить не тільки на весь фронт, а й на мене. Може, зглянуться? Допоможуть знайти Блека?..

Діна виявилася абсолютно недосяжною, бо охоронець висотки на Печерську, яка раптом перетворилася на фортецю, заступив шлях і, як не вмовляла пропустити, не чув благань.

— Вхід за перепустками! — знай одне бубонів. — Не маєте? Тоді зателефонуйте хазяїнові квартири, до якої прямуєте! Не знаєте телефону? Пані, ви хто?!

Хто я? Та він знущається! Надто складне запитання, надто довга відповідь. Не маю часу. Дістаюся Нивок. «Хай Блек буде там, хай...» — прошу, та в прихистку волонтерів тільки балакуча жінка. Миє підлогу, наче хоче знищити сліди чужих людей, які товклися тут.

— А де всі? — питаю, мов з конопель.

— Відпочивають. — Жінка говорить, говорить: про те, що треба корегувати плани, оскільки борщових наборів насушили із запасом, та й овочі навесні вже не ті, що грошей для придбання воякам спідньої білизни, шкарпеток, взуття, цигарок, чаю-кави поки замало, тому всі розійшлися перепочити, обдзвонити спонсорів і небайдужих.

Слухаю жінку ошелешено, бо по телевізору волонтери працюють день і ніч. І так непатріотично звучить усе, що жінка каже, так принизливо і образливо, бо хіба можна нехтувати помічниками? І мною особисто. «Перепочивають вони! А на фронті перепочинку нема!» — б'є у мізки зла думка.

— Чому ж не повідомили, що не збираєтеся? — питаю роздратовано. — Я стільки часу змарнувала, поки до вас доїхала.

Жінка не гнівається, пояснює терпляче:

— Даринка написала всім, хто лишав свої мейли і номери мобільних. Ти не лишала?

— Ні.

— Що ж ти так? От шкода. Здалеку їхала?

— Усе нормально, — зиркаю на балакучу жінку напружено. Питаю обережно: — Даринка — ваша дочка?

— Так.

— У неї всі контакти волонтерів? Чи, може, і у вас є?

— Шукаєш когось? — Жінка дивиться в корінь.

— Хлопець. Молодий мужчина з Діною приходив. Коли вона портрети для аукціону принесла. Пам'ятаєте?

— З бородою. Ще допомагав берці пакувати.

— Так, він. Контакти його не підкажете? Адресу, номер мобільного?

— Вибач, дитино. Не можу допомогти.

— Чому?

— Бо тільки раз його і бачила. Більше не приходив. — Балакуча жінка дивиться на мене із жалем, додає гірко: — До нас багато людей навідуються. Залишається небагато.

Мовчу. Втупилася очима в чисту підлогу.

— А ти Діні зателефонуй! Діна допоможе, бо той бородань, певно, її приятель, — чую голос балакучої жінки. — Діна — добра людина. І з іншого кінця світу відгукнеться.

— Поїхала кудись? — питаю для годиться.

— Збирається в Америку! Має відлетіти на днях.

— Нащо?

— У неї там виставка. А ти не знала?

— Багато чого не знаю! — відрізаю пихато.

Жінка дивиться на мене здивовано.

— Так і ми про тебе нічого не знаємо, — відказує стримано. — Навіть імені. І не кіпішуємо.

— Рома-Роза! — видихаю-вихлюпоую. — Мене звати Рома-Роза.

— Гарне ім'я, — раптом посміхається жінка. — Так пасує тобі. І вітрильнику пасувало б. Уявляєш? Білий вітрильник на синій воді —

«Рома-Роза». Прекрасно, як мрія.

Невидимою голкою її доброта проколює мене наскрізь, як повітряну кульку, злість випаровується, лишаючи тільки відчайдушну спустошеність, і хоч хотіла сказати, що жінка легковажно поводить себе, що в її квартирі двері весь час навстіж, що так і до біди недалеко, що світ злий і не простить того.

— Добре. Тобто... знаєте... — плутаюся, шукаю слова. — Я грошей заробила. Можу поділитися. Тобто не можу — хочу. Тобто... просто візьміть! Візьміть і не дякуйте, бо то коштує менше, ніж час, який віддаєте ви! Ви всі. І ще — дайте мобільний Діни! — Замовкаю, додаю фатальне: — І мій запишіть!

Третій день за вікном сонце. Третій день мій світ накрило важкою сірою ватою до обрію. Дінин мобільний не відповідає, і не дізнатися, не запитати хоч у неї: де мій мужчина? Так і не з'явився. Реальність знущається, сміється в очі: «Нічого не отримаєш! Нічого!» Хіба мені треба хоч чогось, крім нього?

Не вірю. Завмерла біля вікна — Кончіта! — вдивляюся у постаті чоловіків, що вони сунуть до під'їзду. Я ж упізнаю Блека здалеку?

Не йде. Третій день німої порожнечі змушує розглядати найжахливіші версії: викрали, вивезли за місто, вбили. За що? Ні за що: за мідну копійку, за кинуте слово, різкий рух, зухвалий погляд. За що нині вбивають? І завжди.

Сплюю страшні версії. Не вірю. Він живий. Несподіване відрядження: по роботі, в іншому місті занедужала мама, товариш потрапив у біду. Чи просто сам захворів: лихоманка, чоло вкрилося потом, суглоби ломить так, що не встати.

Поблажлива до мене версія перемагає, стає головною, і вже метушуся: як же так? Йому там зле, а я тут! Не з ним, а тут, у найманій квартирі! Товчуся, нічого не роблю, нічим не допомагаю. Хочу бути поряд: витерти піт із чола, дати ліків, гарячого чаю, обійняти, як зцілити. Поблажлива версія стає аксіомою, вимагає дій.

«Знайду його!» — присягаюся хтозна-кому. Хапаюся за одяг: збиратися, бігти. А куди?..

Вата опускається все нижче — нема повітря. Рву вату, рву, не відповідаю на настирливий Ульчин телефонний дзвінок. Вибач, Уляно! Не можу відповісти: вату рву, щоби дістатися повітря. Та й говорити нема про що. План такий! Побачу свого мужчину, тільки після цього віддам тобі флешку з нотатками діда Реформаторського. Отак і передай своєму коханому Тимуру! І мені по цимбалах, що він тебе доїдає докорами: сама на свою голову покидька знайшла. Я тут до чого?

Вата все нижче. Здається, вже ніякі зусилля не розірвуть її.

— Нічого не хочу! Нічого, тільки одну людину, — шепочу відчайдушно.

Вата розвіюється, розлітається, дає думкам дорогу. Думаю! Над власною думкою — все думаю, думаю. Що ідеї діда Реформаторського зачепили за живе, хоч і здаються цілковитим божевіллям.

Що змусили копирсатися у власній душі і мізках, і я мимоволі занурилася в себе, та висновок тих розвідок — банальний і до біса передбачуваний.

— Байдуже, хто я. Нічого не хочу, тільки одну людину, — повторюю.

Упевнююся. Така моя ідентифікація: я кохана. Кохана, і все в мені — тільки для цього. На повних сто відсотків. І моє тіло, і думки, і мрії, і життєві цілі, і увесь мій світ — тільки для кохання, для коханого. Абсолют. Альтернативи не існує. Адекватної заміни ще не вигадали. Гроші, успіх, задоволення, чесноти, агресивна самореалізація і пасивне зверхне несприйняття агресивної самореалізації, філософствування хоч про окрему людину, хоч про весь білий світ, тваринна жага до життя, навіть лихоманка творення без любові — вата.

Роздивляюся відчайдушну, заплутану, як китайський ієрогліф, тезу. Не дивуюся. Знаю, що робити.

Герман! Маю знайти Германа. Герман — нитка, яка веде до Блека.

І ніби ніяких проблем. Ніби вирішила — і враз у нотаріальній конторі чи в побитій для ремонту квартирі на благословенному Подолі на мене вже чекає розгодований нотаріус із коштовним годинником на лівій руці. Зиркає на нього, дратується.

— А ти де?! Ось я! Заради тебе припхався! Пояснити, куди сам зникав, розповісти про Діну. І Блека.

Вірю. Бо не може такого бути, щоб мені — нічого, геть нічого, навіть однієї людини в неосяжному просторі. Світ багатогранний, різнобарвний, із позитивними побічними ефектами. Такими, як Герман, який щез, та заради мене, заради моєї любові об'явиться.

Вірю. Гарячково скидаю піжаму, в яку закувала себе на три дні. Виймаю з шафи одяг, та встигаю вдягнути лиш колготки і футболку, коли в двері — дзень!

Дзень!

Блек! Блек... І отака — суцільне щастя! — в колготках-футболці, а це знак, бо так само зустрічала Блека вперше, мчу до дверей, не дивлюся в дверне очко. Нащо?! У двері — дзень! Так звучить щастя.

Розчахую навстіж, подаюся вперед, на площадку загального користування.

— І досі спала? — Брат дивиться на мене скептично, чухає за вухом Брайана, який дисципліновано стоїть поряд.

— Повернувся? — шепочу безпорадно.

Брукс влаштовує Ромі і Брайану відчайдушно-верескливу гавкучу радісну зустріч. Плигає навколо брата, скаче на Брайана, дуріє-гасає вітальною. Рома пливе від щастя, ніяк не може відірватися від Брукс: пестить її, пригортає до себе. І говорить, говорить — чи то мені, чи то дівчинці своїй. Що вони з Брайаном попрацювали на славу, що шотландські суки вишиковувалися у чергу, аби тільки мати шанс запліднитися від Брайана. Що то принесло чимало грошей, бо Рома вирішив не домовлятися з хазяями шотландських сук про щенят із майбутніх приплодів, а брати фунтами стерлінгів, тож тепер Рома — не просто Рома, а Рома-Річчі!

— Класно звучить, скажи? — сміється. — Рома-Річчі! Коли куплю білий вітрильник, так його й назву.

Неконтрольована лють підступає мені під горло. Брат не бачить. Базікає і базікає. Що про вітрильник — то так, для приколу, бо насправді розпорядиться грошима розумно.

— Тобі нарешті борг віддам, — каже. — Нам із Брукс і Брайаном трохи залишу, а решту відішлю Яні з Катрусєю.

— Так ти шляхетний? — лють проривається назовні. Дивлюся на брата презирливо.

— Щось не так?

— Ти покидьок! Скотина, дебіл і останній покидьок!

— Ти психована сьогодні. Проблеми? — насторожено питає брат.

— У тебе проблеми! У тебе! Не розумієш, ідіоте довбаний?! — кричу, зриваючи горло.

Брукс із Брайаном — гоп! — і вже біля брата, дивляться на мене вороже, гарчать, у бурштинових очах годі шукати добра.

— Так! Спокійно! Брукс, Брайан! Лежати! Усе нормально, — Рома словами прибиває ротвейлерів до підлоги, йде до мене, бере за плечі, дивиться в очі.

— Що з тобою?

— Зі мною? — кричу. Страшно, а я кричу, не можу вгамуватися. — Що з тобою сталося?! Гроші він дружині з дочкою

відіслав, козел!

Відштовхую брата. В очі йому, в очі! Вихлюпую гнів навалою.

— Звихнувся з собаками своїми, ідіоте! Ти про когось, крім них, думаєш? Хочеш, заберу їх собі? Не бійся, не здохнуть! Годуватиму, вигулюватиму, а ти тільки гроші... Гроші даватимеш мені на їхнє утримання! Згоден? Ні? А чому? Любиш їх? А Янку з малою не любиш? Грошима відкупляєшся? Ти хоч розумієш, як то підло і підступно! Гроші не замінять живої людини! Можна давати гроші на що завгодно! На сім'ю, на АТО, на собак, на сиріт, на захист докільця... І чим те допоможе, якщо не бачитимеш сім'ї, не натрудиш власних рук заради тих, хто під кулями, не прихистиш бездомну дитину чи тварину, ламатимеш дерева чи зриватимеш проліски?! Гроші! Гроші — лише підтвердження того, що ти живий, що ти є, що маєш силу зробити більше, ніж просто дати гроші. Що маєш бути поряд із тими, кому так потрібен!

Брат дивиться на мене ошелешено. Собаки не гарчать — затихли, аналізують.

— Ти зараз про що? — спантеличено питає Ромка.

— Господи, та що з вами усіма?! Невже ви не відчуваєте, як відчайдушно на вас чекають?.. — спустошення притишує мій голос до шепоту. — Їдь до Янки! До малої. З собаками їдь. Слова шукай, місце. Разом шукайте місце — а воно є таке! — де добре стане вам усім: і тобі, і Янці з малою, і собакам твоїм.

Замовкаю: мені більше нема чого казати. Брат супиться, очі в підлогу.

— Чому... зараз? — питає.

— Бо чекаю. Лиш кілька днів чекаю на людину і вже дихати не можу! А твоя Яна... Ви скільки років не бачилися? Чотири? П'ять? Я б померла!

На тлі впевнених мрій про вічне кохання мізки відмовляються приймати тезу про скоріше небуття. Не помру! Блек зараз, цієї миті, помирає без мене. Зриваюся, жену брата з собаками до дверей: ідіть уже, вам усім трьом є над чим подумати! Вони не пручаються, сунуть до виходу, та наостанок я роблю чергову дурницю, бо, коли брат таки простягає мені гроші: «Візьми... Борг... Давно хотів віддати», — хапаю ті гроші, пхаю братові за пазуху...

— Ти взагалі дурний?! Ти не розумієш? Не потрібні мені твої гроші!

Брат іде, а я втямити не можу: чому не взяла гроші, які брат мені винен? Вони ж мої. Я чесно їх заробила!

— Дідько, божеволю, — знаходжу лишень одне пояснення.

Стіни гасять думки. Ні! Досить із мене пасивного очікування. Геть! На повітря! Шукати. Де? Не знаю. Серце підкаже.

Серце приводить до дверей нотаріальної контори. Нотаріуси, певно, саме смачно обідають у найближчих ресторанчиках, про що на дешевих металевих дверях контори свідчить об'ява: «Перерва до 15:00». Не здаюся. Грюкаю в двері, смикаю — відчинить!

— Читати не вмієте? — На поріг контори виходить панянка років сорока з французьким манікюром: в одній руці кава, в іншій — цигарка. Відходить до смітцевої урни за п'ять метрів від дверей. Кайфує в стилі Джармуша, не звертає на мене жодної уваги.

Не здаюся. Уже збираюся нагадати про себе влучним запитанням із підручників про ефективні комунікації, та кидаю швидкий погляд на двері, де поряд із «Перерва до 15:00» так і тріпоче папірець із прізвищами нотаріусів і розкладом їхньої роботи: Перечков, Високова, Дінамів, Люленко... А де Швець?

— А де Швець? — кричу панянці. — Герман Швець тут ще працює?

Панянка не розщедрюється на слова, лише хитає головою: ні.

— Як «ні»? Чекайте! Я до Швеця свого часу зверталася. — Іду до панянки, гарячкую, не брешу. — У нього мої документи лишилися! Я гроші йому платила за послуги! — приплітаю для надійності. — Мені Герман потрібен!

— Хіба тільки вам? Кожен день починається з істерик Германових клієнтів.

— І що мені робити?

— Те, що й іншим. Після перерви зверніться до нашої секретарки. Вона скаже, кому з нотаріусів передали вашу справу. У вас що там? Заповіт, розподіл майна, нерухомість?..

— Людину шукаю, — признаюся, хапаюся за соломину. — Тільки Герман може допомогти.

Панянка забуває про Джармуша, дивиться на мене із співчуттям.

— Герман зник. Не знали?

— Знала, — шепочу спустошено. — Сподівалася, що повернувся.
— Ні. Так і не об'явився, — відказує панянка. — Як крізь землю.
— І версій ніяких? Він же ще живий? Як гадаєте? У нього квартира така розкішна на Подолі, там ремонт. Хіба б ремонт продовжували, якби Герман...

Панянка дивиться на мене скептично, як на малу дитину.

— На Хорива?

— Так, на Хорива. Дві квартири.

— У них уже інший власник.

Що? Так гублюся, аж кров від лица.

— Германа вбили за квартири?.. — викладаю першу версію, яка спадає на думку.

— Нащо ж так драматично? Певно, сам продав. Принаймні в Державному реєстрі речових прав на нерухоме майно у квартир тепер значиться новий власник.

— Як Герман міг продати квартири, якщо він зник? — дивуюся, та питання явно недоречне і зайве, бо співчуття в очах панянки оперативно зникає.

Дивиться на мене із підозрою, мовчить. «Сподіваєшся, запрошу тебе на нашу професійну кухню? Серйозно?» — кажуть її очі.

— Пані, ви хто? — питає вголос.

Дідько, чому останнім часом контакти з людьми завершуються для мене саме цим запитанням? Наїжачуюся:

— А ви хто? Ви знаєте, хто ви?!

Іду від нотаріальної контори, не чекаю відповіді здивованої панянки. Хай уже втямить: Джармуш — то не тільки кава і цигарки! Хай спробує розгадати: хто вона! А я — до людей, які точно знають, хто вони. Навіщо? Не знаю. Тягне. Особливо до втомленої балакучої жінки на Нивках, із якою можна просто помовчати.

Жінка ніби чекала. Лише глянула на мене.

— Голодна? — уже поралася. — Зараз нагодую.

У шестиметровій кухні сиджу між столом і холодильником, спостерігаю за моторністю газдині. Дивуюся собі: що зі мною? Чому з горем у серці попхалася не до мами, а до цієї чужої людини?

— Вибачте. І досі не знаю вашого імені...

— Валентина, — відповідає.

А мені мало. Мені б зараз її багатослівність, як ґрунт.

— Втратили когось на сході? — Питання здається найбільш доречним. І я навіть знаю відповідь. Вона скаже: так, чоловіка вбили. Чи сина. Що відтоді не може лишатися осторонь волонтерства, що біль не минає. Я співчуватиму щиро і відчайдушно, плакатиму, як по собі, бо як же хочеться плакати!

— Ні, — відказує Валентина.

Ні? Гублюся. Забуваю про делікатність, випитую, як дошкульний ревізор, який інтуїтивно відчуває тут невідновлювані втрати і тільки має переконатися в тому.

— А та друга жінка, що допомагала нам сушити буряки...

— Раїса Григорівна?

— Сумна така, скорботна. У неї є хтось із рідних в АТО?

— Ні.

Ґрунт іде з-під ніг. Час викручуватися?

— Слава Богу, — бовкаю, наче новина про те, що в Раїси Григорівни немає нікого в АТО, то добре. Відчуваю, як червоніють щоки, пояснюю поспіхом: — Я про те... що рідні живі. Діну шкода. У Діни ж брат на сході загинув, так?

— Ні, — Валентина намірилася добити мене тим безкінечним «ні».

— А де?

— У ДТП.

— Зрозуміло, — геть нічого не зрозуміло, бо телевізор показує, як біда докупи збирає тих, хто зазнав втрат, для кого війна стала особистим горем. До них, як до вогнища, тягнуться інші, ніби померзлі, прагнуть відігрітися. І я така. От і знову прийшла.

— А виставка... Дінина виставка! Картини, які вона везе до Штатів. Вони ж про АТО? — все намагаюся намацати хоч якийсь персональний зв'язок між потребою жінок віддавати свій час незнайомим хлопцям та їхніми особистими життями. І так боюся почути «ні».

— Ні, — відказує Валентина.

Ставить переді мною таріль — макарони, котлета — і, поки я їм, тільки б уже мовчати, ковтати їжу впереміш зі сльозами, не ставити дурних запитань, нарешті починає говорити, говорити. Про те, що Діна півроку їздила на схід, фотографувала воїнів, потім удома малювала портрети. Що сімнадцять портретів віддала воїнам, а три... Три

лишила в себе, коли дізналася: хлопці, яких малювала, загинули. Жінки їй казали: «Діно, треба віддати портрети рідним. Це ж пам'ять, шана». Та Діна затялася: ні. І ніхто не міг її переконати: змарніла, знервувалася. Та одного разу прийшла до квартири Валентини і сказала волонтерам: буде аукціон. Не простий аукціон. Діна виставить портрети загиблих хлопців. Щоб люди бачили, кому віддають і шану, і гроші. Ніхто Діну не підтримав. Обурювалися: то маніпуляція і гріх! Як можна продавати чужим людям портрети загиблих?

— Дійсно сумнівна ідея, — дивуюся.

— Діна їх не збиралася продавати. Хотіла, щоб люди дали гроші за право подарувати портрет загиблого воїна його близьким, — сумно відповідає Валентина. — Щоби той, хто найбільше не пошкодує грошей, відніс рідним портрет разом із зібраними коштами. Переконувала нас: людина познайомиться з сім'єю загиблого воїна і уже не забуде їх, не полишить, допомагатиме і надалі.

— Нічого не вийшло? — питаю самими вустами, бідкаюся подумки: Діна, Діна... Дивакувата щира Діна. До чого ж наївна твоя логіка! Яка безкомпромісна і жорстока! Як сама війна. А людям же страшно від того. Вони тут, у гібридному мирному житті посеред війни. Їм некомфортно та страшно брати до рук портрет загиблого воїна, йти з ним до його рідних, дивитися їм в очі. Це ж як долучитися до війни, до болю, страждань і втрат. Ніби відповідати перед сім'єю героя. А що казати? Вони ж тут, тремтять в ілюзорному мирі, збираються на вечірки, продовжують бізнес, почуваються цілком безпечно. Вони не хочуть торкатися війни, єдине, на що готові, — віддати гроші. Натомість отримати хоч щось для себе у комфорті столичного аукціону, з келихом шампанського в руці, під прицілом телекамер. Сама така. Навіть до військового шпиталю свого часу не дійшла, відкупилася.

...Нічого у Діни не вийшло. Розпродали з аукціону і килими, і тарелі від майстрів, а коли дійшло до портретів і Діна оголосила умови, усі захвилювалися, засовалися, забули про шампанське і бутери з кав'ярком.

— Дуже обурювалися, — сумно усміхнулася Валентина. — Мовляв, Діна прагне популярності на крові.

— Що з портретами сталося? — питаю розгублено. Так шкода дивакувату вільну Діну.

— Лишила їх у себе. Сказала: «Все одно знайду людей, які захочуть не просто відвезти портрет, а й допомогти. Чим завгодно: грошима, справами, співчуттям, простою своєю присутністю. Повернуся зі Штатів, відшукаю таких людей».

Валентина дивиться на мене, питає раптом:

— А ти додзвонилася до неї? Про хлопця того розпитала?

— Ні, — відповідаю, наче тепер моя черга кидатися тим коротким «ні» на всі жінчині питання.

Вона заспокоює мене: тихими словами, гарячим чаєм зі звичайним хрустким печивом. Розмірковує про те, що серйозні розмови не варто довіряти телефонам.

— За тиждень Діна повернеться зі Штатів, зустрінетесь, і попитаєш, — каже. — Зараз її смикати нема сенсу. Певно, метушиться перед поїздкою, збирається.

— Коли вона відлітає?

— Даринка говорила, що сьогодні. Пізно ввечері.

Плани міняються. Підхоплююся, язик меле, що не зупинити:

— Засиділась у вас, забула про роботу. Мені ж доручили по Державному реєстру перевірити власника однієї квартири на Подолі. Ще сьогодні все маю з'ясувати.

— Хто доручив?

— Наша спільнота. Ми з корупцією боремося, — брешу відважно, бо з телевізора знаю: такі є. Значить, і я могла б серед них бути. Та краще не заглиблюватися в деталі.

Прощаюся з привітною господинею поспіхом, без «дякую, смачно». Біжу до дверей.

— Ромо-Розо! — гукає Валентина мені вслід. Ім'я звучить азартно дзвінко — аж вітер. Усміхаюся, озираюся до балакучої доброї жінки.

— А ти чого приходила, дитино? — питає, і мені раптом відчайдушно сильно не хочеться брехати їй.

— Погрітися, — признаюся.

— Іще приходь...

Їду на Печерськ із нахабним планом зруйнувати всі кордони, обнулити всіх охоронців, прорватися в резервацію, де на двадцять п'ятому поверсі мало б битися серце Діни, а в голові досі звучать слова балакучої жінки з Нивок. «Іще приходь», — сказала. І не зачинила за мною дверей.

— Вона ж не дівчинка вже давно, а така легковажна, — бурмочу розчулено.

Реальність нагадує:

— А хто брехав Валентині про участь у боях із корупцією?

— І не брехала! — знай товчу. — Дійсно, є сенс поритися в Державному реєстрі. Дізнаюся ім'я нового власника квартир по Хорива, зв'яжуся з ним, дізнаюся щось про Германа. Новий власник має знати, що сталося з Германом! Герман приведе до Блека, якщо до Діни не достукаюся...

Висотка на Печерську підготувалася до візитів чужинців, як до татарської навали: камерами стеження зайняла оборону по колу, поставила дужих чоловіків біля шлагбаумів. Реальність радить: на жалість тисни, на жалість.

— Діна... Вона тут живе, на двадцять п'ятому. Благаю, пропустіть до неї. Вона сьогодні відлітає до Штатів. Якщо не побачу її, лишуся без ліків! У неї мої ліки! Дуже дорогі! — спочатку хотіла збрехати, що ліки для мами, та перелякалася, що зурочу, вирішила на себе валити. — Благаю. Тільки ліки заберу, — пробивала охоронців на співчуття, а вони щось не дуже велися.

— Дзвоніть їй! — в один голос.

— Хлопці, ось! — показувала їм свій мобільний. — Не відповідає! Не вірите? Спробуйте самі!

— У нас інша робота!

— От же ви — суки! — само вихопилося. Їй-богу!

І кінець комунікаціям! Охоронці демонстративно повернулися до мене спинами: стояли, балабонили поміж себе про тачку, яка видає сотню за п'ять секунд...

— А щоб вас ніхто ніколи не полюбив! — кричу в спину. Спочатку хотіла вигукнути: «Щоб вам ніхто не приніс пігулку, від якої залежить ваше життя». Та свідомість підкорегувала на більш вагоме.

— Забирайся, бо поліцію викличемо! — Охоронці психують, сіпаються.

Нащо мені поліція? Іду геть. Маршрут спонтанний, безглуздий — до лаври, лаврою до джерел Антонія і Феодосія, від них спускається до Дніпра, до води, наче я і не людина зовсім і навіть не білий вітрильник «Рома-Роза» — некерований порожній човник, який знесе течією.

Вечір лізе під шкіру не прохолодою — прикрощами. На лаврському подвір'ї вічно неситі голуби в прямій атаці нападають на полишений кимось кусень хліба, фатально програють феєричним стратегам — горобцям, що підлітають несподівано, нізвідки, прориваються до хліба на бриючому, прямо поміж голубів, вихоплюють здобич, зникають приголомшливо швидко.

— А ви на що сподівалися? — кидаю дурним голубам не хліб — слово. Іду з лаврського двору до отвору, за яким дніпровськими схилами можна спуститися до джерел.

— Ромо-Розо!

Що? Зупиняюсь, боюся обернутися. Мені ж просто почулося? То вітер, глюки, нерви... Завмираю. Ворухнутися несила, та чую кроки. Ближче, ближче. І так страшно: наче померти і не побачити, хто тебе вбив. Озираюся рвучко — Блек уже поряд, за метр. Зупиняється, дивиться на мене так, як небайдужий поціновувач дивився б на Мону Лізу.

— Ти... впав із неба? — шепочу.

— Ішов за тобою.

— Ішов?.. — перепитую спантеличено.

— Від Діниного дому.

— Ти був у Діни?

— Допомагав їй зібратися, проводив до аеропорту, а вже на летовищі Діна згадала, що не вимкнула комп.

— Ти повернувся до Діниної квартири, вимкнув комп, вийшов і побачив мене?

— Ти така грізна. — Блек усміхається, а мені лиш одне: він ішов за мною. За мною.

— Чому не наздогнав мене ще там, біля Діниного дому?

— Хотів дізнатися...

— Що?

— Чи підеш туди, куди я вів тебе подумки.

Замовкаю. Дивлюся на мужчину, який став моїм світом. Його слова до біса дивні, і хоч я сама така — непересічна, неординарна і самотня, — не розумію тих слів, і то так пригнічує, наче невидимий зв'язок наш руйнується прямо на очах.

— І куди ти вів мене подумки? Сюди?

Блек змахує рукою, показуючи в бік Дніпра, помічаю джутовий ланцюжок на його зап'ястку: якір хитається. Дивлюся на ланцюжок, чую голос Блека:

— Чому ти не називаєш мене Богданом, Ромо-Розо? За ці дні впевнилася в тому, що Бога нема?..

Він дивиться в душу. Не хочу відповідати! Не зараз. Щира відповідь можлива лише в фіналі довгого розбурханого одкровення, де будуть згадані усі: і мама з татом, і Ромка з ротвейлерами, і мої колишні, навіть фанний данський хлопець Нілс, і Валентина з волонтерами, і гроші, якими відкуповувалася від походів до поранених воїнів, і мої амбітні плани, і дід Реформаторський, і Улька зі своїм хтивим бойфрендом Тимуром, і весь білий світ, і мир, і війна...

— Що там? — дивлюся в бік Дніпра. — Чому ти вів мене туди?

Не відповідає. Бере за руку: його долоня тепла і трохи волога, ніби Блек хвилюється. Веде до джерел, повз них виходимо до підніжжя дніпровських круч, і хоч Дніпро — ось він, поряд, та недосяжний: щоби до нього дістатися, слід перетнути Набережне шосе, а ним мчать сотні автівок, а позаяк зараз вечір, темно і похмуро, їхній потік перетворюється на нездоланну вогняну ріку. Ми ж не намагатимемося її здолати, правда ж? Пішохідний перехід неподалік.

— Пішохідний перехід неподалік, — вимовляю.

Блек лише міцніше стискає мою руку, першим ступає на проїжджу частину шосе, веде непевну вертикаль у суцільній автомобільній горизонталі: крок, другий... Шаленію від страху. Мені б бігти геть, до іншої води, до джерел, кричати святій воді: «Він божевільний! Божевільний і хворий! Хоче, аби ми померли! А нащо?! Не хочу!» Суну слідом. У мізки б'є: то ініціація. Перевірка, іспит: чи буду поряд завжди? Я хочу! Але мені до біса страшно, і не розумію, в чому сенс. Зламати під колесами автівки кістки, хребет, голову? Скути себе в одне ціле диким страхом, відчайдушною зневагою до життя, хвалькуватою пихою? Не розумію його. Тільки одне: мене теж важко зрозуміти. Сама себе не розумію часом. І зараз, особливо зараз.

— Коли ви вже повиздыхаєте, падли обдовбані?! — верескливо кричить нам з яскраво розмальованої малолітражки немолода пані. А я думаю не про те, що нині багато жінок за кермом, і сама би хотіла, навіть уявляла, як кермую маленькою «Мікрою». Жовч у мізки: сука! Просто сука! Не треба таврувати мене. Ти про мене нічого не знаєш!

— Пробка, — каже Блек, коли опиняємося на протилежному боці Набережного шосе, і тільки тепер помічаю: машини ледь сунуть. Так, пробка. Не помітила з переляку.

Кидаю на Блека швидкий ошелешений погляд, прошу тільки одного: хай не помітить мого страху! Хай повірить: ініціацію пройшла, назавжди в його житті. Удень і вночі, у пустошах і справах, і тут, у пробці. Та страх не йде, вчепився, тримає, і хочеться тільки одного — присісти, перепочити, бо ноги тремтять.

Блек щедрий. Мовчить, не ставить незручних запитань. Веде до Дніпра — дячить. Так несподівано дячить, що перехоплює подих, бо біля води — човен. Звичайний дерев'яний човен із двома широкими веслами. Блек першим заплигує до човна, простягає мені руку... Мені б сказати: «Та весна ж, холодно. Крига тільки нещодавно скресла. І вже темно. Хіба час для прогулянок на човнику? Ми куди? Уздовж набережної? Серйозно? Ми ж померзнемо. Я от уже...» Та в мізках — красива романтична картинка з телевізора: сонце, синя вода, човен, рипучі весла, двоє радісних, збуджених. Це про мене. Про нас. Прямо зараз. Довіряюся. Кладу змерзлі пальці в долоню Блека: уздовж набережної? Хоч на край світу! Блек допомагає мені вмотитися на носовій лаві човника, сам усаджується на середній, біля весел.

— Додому? — питає буденно.

Картинка прояснюється остаточно: і вже — сонце, і вода — синя, і закоханий хлопець хвилями, як на руках, понесе кохану додому. Реальність відмовляється вірити, їсть мозок: «Цей худий гребтима аж до Лівого берега? Він часом не хворий на всю голову? Чи відштовхне човен від берега і тебе за весла всадовить? А човен... Човен цілий? Упевнена, що не потопитеся посередині Дніпра?»

— Так, додому, — відповідаю.

Страх не відступає. З Правого берега можна роздивитися хіба що далекі вогні Русанівки, і, щоби до них дістатися водою, треба перетнути Дніпро, оминати Венеціанський острів, повернути в Русанівську протоку, а там уже спасіння близько: можна і із човна у воду стрибати. Не страшно. Як не допливеш, так рибалки на берег витягнуть.

Блек щедрий. Дячить: за мій страх, за відчайдушну хоробрість бути поряд у божевільній пригоді. Не сіпає незручними запитаннями, дарує дивну подорож: веслує на середину Дніпра та все дивиться на

мене. Відчуваю, хоч і не бачу його очей: темно. Темно, холодно, навколо зникли вогні: ми самі посеред розгойданого вітром чорного безмежжя Дніпра. Човник просувається вперед непевними стібками, наче невміла швачка намагається закріпити його нитками на воді, та хіба то можливо? Суденце зносить течією, весла знову і знову вирівнюють його, спрямовують до Лівого берега.

Блек утомився. Рухи стали повільнішими, рвучкішими. «Боже, дай йому сили, — плаче серце. — Хвилин на двадцять. Він же впорається за двадцять хвилин? Уже острів поряд — чорний, дрімучий...»

Острів поряд, і хочеться крикнути Блекові: «Давай зупинимось тут. Перепочинемо. А хочеш, далі я на веслах?..» Він ніби чує. Питає:

— Втомилася?..

Я?! Зіщулююся, щоби хоч якось зігрітися.

— Ні, — шепочу. — Просто хочеться...

— Чого?

«Твердого ґрунту! — б'є у мозок. — Опори, фундаменту. Щоб іти. До тебе...»

— До тебе, — кажу, не брешу.

— Іду до тебе, — відповідає.

Лякаюся до смертного жаху, ніби зараз Блек кине весла отут, посеред чорної води, підведеться, і від того човник захитається небезпечно і сильно, а він зробить до мене крок, обійме, щоб оволодіти... «Ні! — вчіпляюся в борти човника. — Ні, Господи! Додому, до берега! Скоріше б!»

— Скоріше... — цокочу зубами не від холоду, від жаху.

Киває. Міцніше вчіпляється у весла. Човник оминає Венеціанський острів, повертає до Русанівської протоки. Вогні Лівого берега вже не примарні — реальні, близькі. Хто ж знав, що дивовижна казка про любов може стати такою страшною і водночас лишитися такою прекрасною? Уже не холодно. Страх пішов, посіяв у душі весняні квіти — порозквітали. Дивлюся в сірі очі, ніяк не розумію: що то було? Нащо?.. Який важливий іспит склали ми нині? Що довели самим собі?.. Що наш шлях — окремий, незвичайний, що ігнорує загальні правила та норми? Що йтимемо тільки тими дорогами, які оберемо самі? А я? Обиратиму? Чи піду козенятком на повідку слідом за ним: у воду, в пекло? Я хочу того чи ні?

Питання заливають душу. Розпитаю. Обов'язково розпитаю Блека, бо він же не піде? Після такої пригоди не може піти! Лишиться зі мною назавжди. І страх. Знову страх. Ми підійдемо до дверей моєї квартири на вулиці довірливих, як я сама, Ентузіастів. Блек зупиниться, проведе долонею по моїй щоці. «Ромо-Розо... — скаже сумно. — Прощавай, красуне». — «Так то була божевільна метафора? Втілення твого уявлення про прощання? — розридаюся. — Ні! Не хочу!» — «Не тримай мене, — відкаже. — Обіцяєш?» — «Не триматиму! Не триматиму! Не триматиму!» — правильна відповідь відбиває в голові чечітку. Божуся собі: не триматиму, не попрошу залишитися. Скажу щось пусте: про човен, який Блек легковажно прив'язав звичайною мотузкою до металевого кільця на Русанівській набережній, про холодну весняну ніч, яка принесе теплий весняний день, про те, що сонце завжди ховається за лаврські куполи, як людині хочеться сховатися за могутністю Бога.

Сходи ведуть до квартири на вулиці Ентузіастів.

Блек утомлений, світлий.

— Не йди... — шепочу.

— Як можу піти? Ти прив'язала мене, — відповідає, веде долонею по моїй щоці: на зап'ястку хитається металевий якір на джутовому ланцюжку.

Простір заливає світлом. Таким сліпучо-нещадним, що при ньому, здається, соромно і недоречно зривати з себе одяг, падати на диван хрестом, розкинувши руки, ніби відкривши душу. Ми під прицілом невидимих телевізійних софітів, контрастні, позбавлені нюансів і напівтонів: все гранично чітко, логічно та зрозуміло — гола жінка, голий мужчина. Рухи позбавлені делікатності та плавності, звуки не мають ознак слів, очі бачать тільки очі, дійство стає сутністю: його не зупинить натовп цікавих, які завжди збираються подивитися чуже кіно, йому не завадять раптові природні катаклізми та зміна локацій. Тіла народжують любов, пишуть на зім'ятих простирадлах її історію. Обіцяють: далі буде. Не колись — просто тут і зараз. Дайте лиш поніжитися в післясмаку бурхливої пристрасті, в уяві пережити її знову, знову, знову. Дайте час повернути собі слова, навчитися вимовляти їх, аби прошепотіти щось прекрасне і пусте.

— Кави?..

— Кава не врятує, — усміхається Блек. — Я зголоднів.

Не вдягаємося: знаємо, що стане потім. Тепер я диригент. Розстеляю на підлозі великий бавовняний плед: стіл і нудні стільці не для нашої трапези. Сонце, вітер: у нас пікнік. Розкинемося на пледі, як на траві, жуватимемо бутери, запиватимемо кавою, не відводитимемо очей одне від одного, а потім повернеться дійство — кава і бутери стануть зайвими, і ми втамовуватимемо спрагу одне одного прекрасно довго і виснажливо. До нескінченності. Аж поки знову не захочемо бутерів. І кави.

— Ранок... — шепоче Блек під ранок, коли не лишається нічого: ані сил, ані кави і бутерів.

— Наш, — додаю головне.

Дивуюся: як же мало слів. Лунають, наче краплі, що лишилися після рясного дощу на дахах і тепер сповзають повільно, зрідка, та коли падають — аж грім від них. І хочеться затулити вуха, щоби не чути. Добре, що мало слів. Він сказав: «Ти прив'язала мене». Оце й усе, що хотіла знати. «Хіба? — штрикає реальність. — Розповісти мужчині хотіла, чому не називаєш його Блеком. Що — тяжко в брехні зізнаватися?» Та ні, думаю, не тяжко. І брехні нема. Чи зневірилася в тому, що Бог є, поки чекала? Хтозна. Блек прийшов, значить, і Бог є, бо Бог є любов. І раз я Рома-Роза, він — Блек Богом даний. Мій Блек-Богдан. Чи Богдан-Блек. А краще — просто Блек, бо так бачу... Усміхаюся: де і поділися наміри розпитати Блека про Діну, про Германа. Нащо вони мені тепер?..

— Ромо-Розо, заплющ очі.

— Що станеться? — слів стає більше, більше. Думаю: тільки б слова не викривили наш дивний, щойно народжений світ.

— Дивитимуся на тебе, — каже Блек.

— Довго?

— Цілий день. Заплющ очі.

— Ні.

— Чому?

— Теж хочу дивитися на тебе.

Ранок визріває до красного дня, в'яне вечором. Ми окопалися у фортеці на прекрасній вулиці Ентузіастів. У нас вистачить ентузіазму лишитися тут на ніч. Бачу її: чорну, глибоку, мудру, — закриває нам очі, пригортає одне до одного, присинає, і ми спимо. Нам сниться любов.

— Ромо-Розо, — пізно ввечері Блек вдягається, дивиться на мене, як небайдужий поціновувач дивився б на Мону Лізу. — Чекай на мене без печалі. Добре?

Мовчу. І — паніка, бо язик рветься спитати: чи довго чекати? А любов рве той язик із коренем, просить: не питай, не полохай почуттів.

Мовчу. Гола-незахищена йду до вхідних дверей. Знаходжу на вішаку запасні ключі від квартири на прекрасній вулиці Ентузіастів, простягаю мужчині.

— Не сумуй, якщо не знайдеш мене тут, — відповідаю. — Я повернуся. Бо ти теж прив'язав мене.

Усміхається. Бере ключі. Цілує-випиває мене до денця, а я прошу тільки, аби не сказав наостанок: прощавай.

— Поспи. Хай тобі насниться човен на воді, — шепоче Блек.

Я дурна! Дурна, щаслива, відважна. Не лягаю. Похапцем вдягаюся, план такий: іти за Блеком услід непомітно, настирно. Хочу знати його маршрути, бо спитати не наважуюся.

Блек іде порожньою набережною до залізного кільця в бетонній плиті, де рветься з мотузки прив'язаний човен. Дістає мобільний, і, хоч говорить тихо, нічна безлюдна вулиця дарує бонус: чую кожне слово.

— Агов, брате, не спи. Виходь на берег. Зараз прижену твій човен.

Дурна, щаслива, відважна, зупиняюся. Усміхаюся безтурботно і радісно. У щастя є ім'я — Блек. Варто просто довіритися йому, сісти в човен, не вагатися, не мордувати себе сумнівами.

— Невже він позичав човен тільки для того, аби холодного вечора натрудити м'язи і донести мене до дому хвилями, як на руках? — шепочу зачаровано.

Повертаюся додому, дурна, щаслива, відважна, обгортаюся бавовняним пледом, реальність шепоче поблажливо:

— Спи вже, дівчино.

Очі злипаються, і, хоч мріється не спати, все думати про Блека, згадувати його руки, очі, дивуватися щастю, — підкорююся, сплю. Сниться Брукс. Стоїть посеред галявини, вкритої травами-квітами, дивиться на мене сумними бурштиновими очима. «Брукс! До мене, дівчинко!» — гукаю. Брукс скавучить винувато, суне геть. У чорний ліс, який оточує квітучу галявину, а я йду за нею. Не хочу, але йду.

Пес не знав, яка сила поставила його на ноги. Від теплої води і червоного вина заснув міцно під парканом придорожньої їдальні, а коли вранці пробудився від гуркоту несподіваного весняного грому, то на автоматі підхопився на всі чотири — і нічого. Не впав, устояв. Підбіг до старої жінки, яка куняла на дерев'яному ящику: тихо підвивав, лизав її руки.

Стара жінка прокинулася, усміхнулася:

— Миколко, ти вже руки помив?

Відкрила сумочку, витягла з неї напівпорожню упаковку сосисок, дістала пару, простягнула псові.

— Не барися, снідай. На нас давно вдома чекають, — сказала. Та поки пес їв, із ящика так і не підвелася, наче спочатку мала отримати дозвіл від пса.

Пес наситився, пошкандибав до траси, знай оглядався на стару жінку: підвелася важко, повільно посунула слідом за псом. Пес зупинився, дочекався, поки людина наздожене його. Пропустив стару жінку вперед, наче розумів, що має бачити її, контролювати кожен рух, бо ще впаде, не встане.

Стара жінка трималася. Сунула і сунула, хоч кожен новий крок відбирав останні сили. Дедалі частіше пила воду з пластикової пляшечки, зупинялася на зупинках, сиділа, дивилася в одну точку, тихо бурмотіла щось собі під ніс. Пес дивився на знесилену людину зі своєї зграї і мав для неї тільки один рецепт зцілення: багато смачної поживної їжі. Та де її знайти? Про відважні напади на АЗС і згадувати боявся, але віднайшов іншу тактику, і коли попереду веселими парканами, бузком і вишнями означило себе село, пес кинувся до людей: скавучав жалібно, бігав навколо кількох бабів, що сиділи на лаві перед хатою при дорозі. І щораз відбігав до своєї старої жінки та повертався до бабів, заглядав їм в очі, ніби казав: згляньтесь, ось вона, моя бідаха, дайте їй їсти, дайте. І той номер би спрацював, тому що баби захитали головами, засовалися, попідхоплювалися з лави, лишивши на ній торби, пішли до старої жінки з колись елегантною

шкіряною сумочкою. Одна баба попереду йшла, гукала на ходу ще здалеку:

— Бабусю, а ви хто? Не з Карпівки? Може, вам треба чогось?

Стара жінка на бабів глянула суворо, головою захитала.

— Ох же ви... — мовила їм докірливо. — Роти брудні! Немиті роти! Коли роти мили? Руки коли чистили?..

Баби — на гальма. А та, що попереду йшла, насупилася, до старої жінки таки ближче підійшла та як лясне себе руками по стегнах.

— Тьху ти, зараза! Ти сама коли милася?! — на стару криком. — Від тебе ж тхне, як від смітника: волоцюго ти кінчена! Ану, чухай звідси!

— Роти помийте! Руки почистьте! Роти! — стара жінка посунула далі, а пес розгубився — то на бабів, то своїй старій жінці услід.

Баби — до справ. Уже котрась:

— Корови! Онде вже Василь корів жене.

Баби до корів, пес до торбів їхніх, що так і лишилися на лаві біля двору. Підкрався, одну торбу на землю скинув, ухопив хлібину, що випала, і гайда. Та не до своєї жінки старої, що потроху сунула селом далі. У кущі. Причаївся, і лише коли баби, які за коровами так і не помітили наглого нападу, відійшли досить далеко, кинувся за старою жінкою. Але не напростець, бо вже навчений. Дерся крізь кущі, в пащі хлібина. Видряпався на дорогу вже за селом, обігнав людину і так сидів, поки вона до нього не дошкандибала. А як підійшла, став на лапи, пішов на людину з хлібиною в пащі, дивився в очі, гарчав загрозово, наче наказував: бери, їж! Стара жінка слухняно закивала. Узяла хлібину.

Пес відчув себе могутнім і непереможним. Розлігся біля ніг старої жінки, роззирався грізно: хай би хто спробував підійти, коли людина з його зграї тамує голод.

Ім'я мені — Рома-Роза. Прекрасна південна квітка. Не прибило до землі — кружляю над ґрунтом, упасти не боюся, — не розіб'юся, бо не існує більш надійної основи для життя, ніж чудова ефемерність кохання.

— Любиш?..

— Він... Тільки він один!

Він один зумів те, чого не вдавалося сотням розумних книг і мудрих людей, власним роздумам, дурнуватим протестним учинкам і компромісам, моїм втечам і поверненням, моїм похоронам і воскресінням усіх людей. Він показав мені сенс існування, і хай кричать зарозумілі-скептичні: світ непізнаваний, змирися! Світ — це я. І знаю про цей світ усе! Нема в ньому ініціацій задля прилаштування до певної групи, ідеї, перспективи виживання. Немає іспитів на здатність бути гідною, немає вимог до розміру бюста, довжини ніг чи волосся, немає вимірів IQ, тільки одне — відданість разом із коханим плисти човном посеред простору, де крім нас — нічого. Нікого.

— Отямся, дівчино! Ось вона, я. Повсюди, — нагадує реальність.

Знаю! Це знання лише посилює жадання і далі існувати в дивовижній, майже телевізійній історії, де ми самі дали одне одному імена, самі встановили дивні правила, самі погодилися їх виконувати, і якщо комусь здається, що наші мізки збочені і викривлені, то в один бік. Що ще треба?

— Їсти, пити, заробляти.

Знаю! Прості реальні речі — умитися, щоб тіло стало чистим, іти, аби не сидіти, шукати справи, готувати обіди-вечері, прасувати білосніжні простирадла, викохувати дім до теплого затишку — взялися пестити мою історію, надаючи їй обрисів банального щастя. З безтурботною радістю тягну все те реальне добро в свій світ, наче на нашому човнику, як на Ноєвому ковчегу, місця вистачить усякому краму.

— Уже так не розкидайся радістю, аби не засумувати, — радить прагматична реальність.

Маячня! Моеї радості вистачить на всіх! Не просто воскресила всіх людей. Полюбила їх. Усіх. Навіть останнього покидька, бо любов освячує кожного. І Германа полюбила, бо, як не крути, Герман привів мене до Блека. «Треба би знайти нотаріуса», — думаю вже не злостиво, як раніше, милосердно.

Рома-Роза... День починається вдосвіта, виштовхує з постелі. Усього хочу: працювати, готувати, допомагати, бо все те є активним тлом мого головного дієслова — чекати.

Чекаю на тебе, Блеку! Чекаю і встигаю все: прибрати дім, наготувати смачного, нагадати про себе потенційним замовникам і, поки ті роздумують, мчати на далекі Нивки, хоч — перевірила — волонтерських спільнот і поряд із домом чимало. Та серце тягне до балакучої Валентини. Відтепер я дуже вірю серцю.

— Ромо-Розо, — Валентина вимовляє моє ім'я голосно, зі смачним присмаком.

— Давайте вже хоч щось робити! — заводжуся, вимагаючи дій.

— Буряки!

— Знову? Та ви знущаетесь! Давайте маскувальні сітки плести чи труси хлопцям шити!

— Хочеш шити труси, їдь до дівчат на Позняки, — відрізає Валентина. — Ми тільки сушені набори готуємо.

— Лівий берег? Ні! Далеко, — брешу для свого спасіння. — Краще вже буряки!

Вона всідається поряд, чистить буряки-моркву-картоплю, зиркає на мене із цікавістю, не втримується:

— Мужчину того знайшла?

— А ви самі скажіть! — веселюся.

Посміхається, хитає головою: ох, Ромо-Розо...

— Так ти щаслива?

Завзято киваю у відповідь, аж колю руку ножом, заводжуся ще більше.

— Чому ми лише вдвох? А де всі?

— Хто де, — спокійно відповідає Валентина.

— От що за люди? Хіба так можна? — підхоплююся, дістаю мобільний. Давно розгубила друзів, час повертати. І знайомих достатньо. Обдзвоню всіх. Навіть мамі з татом зателефоную. І Ромці.

Набираю одразу брата, та, лиш чую перший гудок, перериваю виклик, бо проста думка перекреслює шляхетні наміри: «Це ж треба казати, що дзвоню я, називати власне ім'я. Не Рома-Роза, а те, колишне, яке дали батьки. А хіба то я, нинішня? І як те пояснити Валентині?» Журюся.

Валентина спостерігає за мною насторожено.

— З дому зателефоную, — пояснюю непевно. — Нащо час марнувати? Однаково зараз усі зайняті. Якщо і погодяться прийти, то завтра.

— Роту не приганяй, бо як багато людей, то всі лише заважають одне одному.

— Добре, — обіцяю. Розумію: нікому не телефонуватиму, бо моя прекрасна таємниця розкриється, варто тільки першому-ліпшому знайомому переступити поріг квартири на Нивках.

— Сама роту заміню, — додаю винувано. Чищу буряки-моркву-картоплю до вечора, відробляю сором, бо соромно. Та не настільки, аби відмовитися від імені, яким нагородив мене коханий мужчина.

Ім'я працює, приносить удачу. За тиждень у квартирі на вулиці Ентузіастів лунає телефонний дзвінок, і я дратуюся спочатку, бо Блек ще спить, а я сиджу поряд, п'ю радість просто дивитися на нього, навіть не намагаючись зрозуміти, чому ж не хочу жити без цього худого, схожого на художника Павленського мужчины.

— Ні. Тільки не зараз! — зриваюся, біжу до сумки, бо в ній підло сховався і дзеленчить мій «Айфон».

Дивлюся на екран мобільного.

— Леся Ігорівна? — дивуюся, кидаю швидкий погляд на Блека.

Мій мужчина прокинувся — лежить, дивиться на мене, усміхається, шепоче нечутно, та я читаю по вустах: говори, дзвінки нам не заважають. Ніщо не заважає.

— Леся Ігорівна? — приймаю дзвінок, радію бозна з чого: наче мене не було, щезла, а зараз об'явилася і всі стукають до мене, всі, і це так надихає.

— От скажи, ти тачку вже купила? — колежанка по роботі у видавничому домі не відвідувала курсів з ефективних комунікацій, проте заінтригувати вмiла завжди.

— Ні.

— А хочеш?

— Ясна річ.

— Тоді вважай, що отримала джекпот! На не нову «Мікру» точно вистачить.

— А конкретніше?

Конкретика обіцяє кишеню грошей: новонароджена громадська організація шукає досвідченого копірайтера, хай і для віддаленої, але постійної і потужної понаднормової роботи, обіцяє за це чималі гроші, бонуси і навіть преміальну подорож до Єрусалима за результатами співпраці за рік.

— Що за організація? — питаю.

— Не однаково? — дивується Леся Ігорівна.

— Однаково. Просто цікаво.

— Зараз скину контакти виконавчого директора. Дзвони, зустрічайся, спілкуйся, уточнюй деталі. Тільки мене не підведи, бо я тебе рекомендувала.

— Хіба я така?

— Ні! Ти нормальна, ніколи в хмарах не літала, — резюмує Леся Ігорівна. — Тому і матимеш результат.

За хвилину прилітають контакти.

— «КРЕСАЛО», Півник Оксана Петрівна, — читаю.

— Хто турбував? — питає Блек.

— Заробіток.

Мій мужчина лиш киває, не питає: що за заробіток, Ромо-Розо, розкажи! Мовчить, посміхається, а я згадую дивовижну ніч після страшної подорожі човном, коли над ранок емоції раптом полилися словами і до біса сильно хотілося розповісти коханому мужчині все: і про маму з татом, і про Ромку з ротвейлерами, і про видавничий дім, і про плани організувати тренінги з ефективних комунікацій і формування особистості для розгублених зневірених людей. Навіть про неабиякого данського хлопця Нілса, та Блек затулив мої вуста долонею, прошепотів:

— Ні, Ромо-Розо. Слова — пісок. Гасять натхнення. Попереду — вічність. Давай не розповідати — давай пізнавати одне одного.

— Давай, — погодилася, зачарована, щаслива, безтурботна. Він правду каже: немає у нас бекграунда, нові — свіжі, гарячі.

Пізнаю. За тиждень знаю вже так багато. Блек любить гострий сир і терпке червоне вино, дивитися на лаврські куполи так довго, що аж

одного разу сказала:

— Бог — там.

— Чого б це? — відказав задумливо.

Він любить повільну медитативну музику, гангстерські бойовики, а з метра й 76 сантиметрів моїх книжок зацікавився лише однією — збіркою есе про творчість художників епохи Відродження із назвою «Небо не так уже й високо».

— Люблю Рафаеля, — сказала я тоді.

— Чому?

— Не знаю. Може, мені шкода його. Помер у тридцять сім. Як Пушкін.

— Може, Рафаель здогадувався, що ніколи не перевершить Мікеланджело Буонаротті? Тому і згорювався.

Пізнаю. Констатую приголомшено: дихаємо одним повітрям, розуміємо одне одного без слів, та любимо різні речі. Мені б музика — як динаміт, кіно — як ніж хірурга, а книжку під назвою «Небо не так уже й високо» читала класі у восьмому: Ромка подарував на Восьме березня. Мої історії — Борхес, Лорка, Маковей. Моя печаль — Кафка. Моє світло — Бабель, може, тому сірі очі Блека сяють мені азартом Бені Крика.

Мій мужчина — ще не розгадана, ще не пізнана таємниця. Тим сильніше хочеться запитати, коли з'являється так несподівано, що на мить усі судини в моїй голові спазмуються, не даючи й дихнути:

— Де ти був? Чим займався?

Боюся зурочити, мовчу. Намагаюся прочитати по очах: блукав-думав? Зустрічався з друзями? Працював? Хто твої друзі, радосте моя? Обіймаю. Бачу якір на джутовому ланцюжку — хитається на зап'ястку мого мужчины. Питання відпадають — прив'язала. Тільки мій. Чого ще?..

Реальність кепкує:

— Оголосити весь список? Та прошу! Гроші закінчуються! Зателефонуй уже пані Оксані з контори «Кресало», чи сподіваєшся, що тебе там довіку чекатимуть?

— Сьогодні ж! — погоджуюся.

— Флешку і зошит дідові віднеси! Скільки можна зволікати? Дід і помре, поки його маячня світ побачить. Другу флешку обіцяла Уляні віддати. Не боїшся, що бойфренд її вже догризає?

— Так! Сьогодні ж віднесу, — аналізую. — Ні, завтра! Сьогодні зосереджуся на головному. Зустрінуся з «Кресалом».

— А волонтери?

— А що волонтери? — обурююся.

— Схаменися, дурепко закохана! Згадай, що обіцяла Валентині привести загін альтруїстів, натомість сама зникла.

— Не зникла. Важливі справи маю. По-перше, Герман, — пручаюся. — Доведеться все ж знайти нотаріуса, бо знову сняться ті кляті двері. Чому мене й досі мордує уривок старого страшного сну?

— Бо так і не розгадала: ані сон, ані загадкового Блека, — констатує реальність.

— Як можна порівнювати?! — обурююся. — Уривок сну не піддається осмисленню, бо не можу згадати весь сон, а без контексту будь-які версії заздальгідь хибні. Блека просто не поспішаю розгадувати, бо наша історія тільки народилася. У мене є ще час. Попереду — вічність!

— Спитай у Блека про Германа!

— Нащо? — лякаюся раптом.

— А чому сполошилася? Боїшся?

— Чого мені боятися?

— Що те єдине запитання відкриє одразу дві таємниці: і долю Германа, і сутність Блека, — відказує реальність.

Завмираю, втуплююся поглядом в одну точку. Відчуваю запахи, яких немає тут, у квартирі на вулиці Ентузіастів: запах свіжої гарячої крові, і хоч не знаю, як пахне свіжа гаряча кров і чи пахне взагалі, не сумніваюся — то запах крові. Збуджує, вимагає рватися вперед. Підхоплююся рвучко. Завмираю, бо перед очима — терези. На одній чаші розкриті таємниці зяють відкритими ранами, на іншій — моя дивна історія про човник, у якому двоє відважних вигадали свій світ.

— Ромо-Розо... — Блек поряд. Обіймає, пригортає до себе. — Що тебе тривожить, дівчинко?

Моя дивна історія набирає небаченої ваги, чаша з нею опускається дедалі нижче — ніяким таємницям не перемогти. Торжество кохання очевидне, та незрозуміла потреба змушує вивільнитися з обіймів свого чоловіка, наче після простої думки про те, що одне запитання відкриє одразу дві таємниці, маю терміново шукати безпечне місце. І воно не тут, не в обіймах Блека.

— На мене чекає «Кресало».

— Тебе це тривожить?

— Ніяких емоцій.

— І дарма. Змусь їх дати вогонь.

— Мені вистачає свого. Нашого.

— Так запали їх своїм огнем.

— Спробую.

Блек усміхається, знову пригортає мене до себе:

— Чекатиму.

— Ніколи не переставала! І зараз! — відказую раптом так гірко, що аж би плакати.

Моя незрозуміла, як таємниця, гіркота вражає Блека стовідсотковим влучанням. Відсторонює мене, роздивляється з тривогою.

— Не йди, — каже раптом наполегливо. — Тобі не потрібне те «Кресало».

— Чому?

— Не знаю. Так відчуваю. Не йди!

— Чому я нічого не відчуваю? — брешу, бо відчуваю. Єдине питання, яке може розкрити одразу дві таємниці, жене геть.

— Може, ти плаваєш не так глибоко, як я? Ближче до поверхні, — припускає він.

— До повітря, — уточнюю.

Блек дивиться на мене вже не так, як небайдужий поціновувач би дивився на Мону Лізу: вдумливо, серйозно.

— Ти така незбагненна, Ромо-Розо.

Більш приголомшливого компліменту ніколи не чула. Надихаюся, наповнюю натхненням легені.

— Тоді... піду? — питаю обережно.

— Добре, йди.

Блек уже спокійний. Усміхається, прибирає пасмо волосся з мого чола. Насторожуюся: чому він заспокоївся? Відважно перетинаю червону лінію. Уперше за співіснування в нашій дивній історії. Торохчу, де і слова беруться:

— А... ходімо зі мною? Швидко повернемося. Офіс «Кресала» майже в центрі, біля залізничного вокзалу. Можемо разом піти на зустріч або почекаєш. Такий день. Сонце, вітер. Гуляла б до ночі.

— Ромо-Розо...

— Ні? Чому?! — пручаюся, вдруде перетинаю червону лінію.

Дивлюся на свого мужчину розгублено. Блек має відповісти різко, бо навіть прекрасна казка може бути страшною і відвертою, бо існування поза реальністю не передбачає брехні. Скаже: «Сама подумай, Ромо-Розо. Наша історія по-справжньому почалася тоді, коли ти пішла за мною, а не я за тобою. Так буде і надалі. Ти рубатимеш реальність на окремі справи і повертатимешся до мене скоріше, ніж тобі самій хотілося б. Питатимеш себе — чому? Чому знову і знову рвуся до нього, тому що інколи тобі захочеться самотності. Та в самоті... Навіть у зручній самоті посеред справ-людей ще ясніше розумітимеш, наскільки порожнє твоє існування, коли ти не йдеш за мною...»

Не засмучуся, ні. Знову перетну червону лінію, бо в телевізорі, навіть у найдивовижніших історіях, глядачам пояснюють, що саме герой ховає глибоко в душі, а я вже готова... Готова розібрати власну історію на складові, аби перетворити її на публічну реальність. Тому скажу: «Так і є! Не можу без тебе, не хочу. А ти? Ти без мене можеш?!» Блек відкаже: «Хіба сама не відчуваєш?..» А я признаюся: ні! Не можу розгадати його. Тільки віра і надія. І так страшно, що кожен раз, коли він іде, прощаюся подумки. Блек усміхнеться: у нас вічність і цілий світ. А я не здамся, бо готова... Уже готова вбудувати нашу історію в реальність. Аж схлипну: цілий світ? Чому ж він панує лише тут, у чотирьох стінах квартири на вулиці Ентузіастів? Чому не виривається назовні нестримною різнобарвною радістю? Невже нашому світові судилося існувати лише там, де немає людей, і той страшний похід на човні порожнім чорним Дніпром — то наша вічність? Не хочу! І човен не хоче! Не бачить нескінченного простору, наштовхується на стіни знову і знову! Скоро зламається! Потоне! І я помру без тебе. А ти? Помреш? Отак вихлюпну все, замовкну, дивитимуся своєму мужчині в очі: помреш? А він... не захоче помічати реальності, занурить мене в нашу дивовижну історію, бо відкаже: «Ми житимемо вічно». І тоді я кричатиму. Кричатиму: «Чому?! Чому ми житимемо вічно?!» А він скаже: «Бо я навчу тебе розсувати стіни...»

Дивлюся на Блека: так і буде. Стіни, може, і не розсунуться, та уявна наша розмова зараз стане реальністю.

— Сама подумай, Ромо-Розо... — каже Блек, наче починає читати з папірця.

Дивлюся на нього, серце зупиняється, бо констатую приголомшено: стін нема, дому нема, простір. У світлому безмежжі — тільки він, він один.

— ...Поки висікатимеш вогонь зі свого «Кресала», я встигну приготувати вечерю, — продовжує Блек буденно.

— Вечерю? — дивуюся, перепитую, мов дурна.

— Формально — вечерю, по суті — пікнік. Підемо до ріки?

— До ріки?

— З набережної краще видно, як сонце ховається в лаврі.

— З набережної? — мене заклонило. Перепитую, ніяк не можу прийти до тями: Блек так просто виштовхує нашу історію з чотирьох стін назовні, так упевнено перетворює мої мрії на звичайну реальність. А я думала — мені за те битися.

— З набережної, — усміхається. — Прихопимо плед, розкинемо його на траві. Хліб, сир, вино. Їстимемо свіжий хліб і гострий сир, запиватимемо червоним вином, дивитимемося на сонце та хрести. Гармонія? Ні! Чогось не вистачає.

— Чого? — шепочу самими вустами.

— Риби. Куплю велику рибину. Розріжу на шматки, засмажу. Так! Риба потрібна. Згодна?

— Не знаю, — відповідаю обережно, бо насправді знаю: риба поряд із хлібом-сиром-вином видається недоречним додатком, який зруйнує будь-яку гармонію.

— Я знаю, — упевнено відказує Блек.

— Але на набережній... Там же люди, — мені хочеться оперативно перевести розмову в інше русло, тільки б і далі не розмірковувати про рибу, і логіка моїх мордувань проривається дурнуватими сентенціями.

— Хіба вони заважатимуть? — питає Блек.

Шаленію від радості. Крила, вітер, сонце. Аж забагато вітру — задихаюся, збуджено дивлюся на свого мужчину: нікуди не піду! Не хочу! Яке ще «Кресало»? Мені би тільки з Блеком бути, поряд. Чого хоче? Різати хліб, сир, дохлу рибину? Допомагатиму! Плутатимуся під ногами, заважатиму, сміятимуся і цілуватиму, цілуватиму, цілуватиму.

— Ромо-Розо! Таксі!

Таксі? Дідько! Відмінити?

— Може, не їхати? — дивлюся на Блека, наче відтепер тільки йому за мене все вирішувати, і я не проти.

— Ні, тепер уже їдь, — відказує.

Як скажеш. Цілую. Цілую... Уже йду до виходу, та останньої миті дурна самовпевнена думка змушує повернути назад.

— Забула щось? — питає Блек.

Хапаю з полиці флешки, давно заповнені маячною дідуся Реформаторського, знаходжу в столі його зошит. Колись згодом розкажу моєму чоловікові, що світ один і хата в нас на всіх одна. Та не сьогодні, бо нині раптом вирішую завершити минулі справи, віддати борги, виконати зобов'язання, щоб уже ніщо, жодна невчасна думка не відволікала від чоловіка, який зі мною назавжди.

— Кохаю тебе, — почуття так прагнуть повітря, що слова вилітають самі.

Не чекаю у відповідь: «І я тебе...» Те станеться надвечір. На набережній біля металевого кільця, до якого Блек прив'язував наш дивний човен. Ми сидітимемо на траві, дивитимемося, як сонце ховатиметься за лаврою. Пахнутиме сиром, хлібом і вином. Не рибою, бо риба не лягає у мій контекст. Я не розумію, навіщо нам риба, але раз коханий чоловік того хоче, то хай буде і риба, тільки б сказав: «Кохаю тебе, Ромо-Розо...»

— Так і буде, — шепочу, поспішаючи до таксі. — Сьогодні особливий день.

Пані Півник — реально півень: яскрава, погордлива. «І очі півнячі. Круглі, насторожені, агресивні. Так і стежать, щоби ніхто з рота зернину не вихопив», — думаю незлобливо і відсторонено, бо власні світлі почуття безбожно женуть усі прояви реальності на світлий бік добра.

У скляному інкубаторі новонародженого «Кресала» на високому поверсі офісного центру біля залізничного вокзалу пані Півник показайському всідається у дороге шкіряне крісло, жестом показує мені на стілець навпроти, розкладає на столі брошурки з титулом «Всеукраїнська громадська організація» і сумнівним малюнком, який, на думку автора, символізує кресало, одночасно урочисто клекоче про величезну відповідальність, яку нова контора вирішила взяти на себе, бо в державі розплодилося безліч громадських об'єднань і всі, на думку самої пані Півник, а також її соратників і спонсорів, не відіграють тої непересічної ролі, яку б мали відігравати, тому...

— ...«Кресало» бере на себе об'єднавчу місію, бо тільки наші ідеї...

«Тільки ваші ідеї — на часі, життєво необхідні і потрібні людям», — подумки продовжую монолог пані Півник.

Бідна ти, багата немолода жінко! Знала би ти, скільки разів я чула подібні палкі промови. У подібних конторах, з подібних шкіряних крісел, від подібних пихатих півнів. І якби Леся Ігорівна під час телефонної розмови не натякнула на розміри гонорарів, якими тут можуть оплатити мою чесну працю, я б зі співчутливою щирістю попрацювала ясновидицею: розклала б перед пані Півник брошурки, як карти Таро, всю правду розказала б наперед. Як жила собі пані Півник, тужила, бо суспільні процеси останніх років виштовхнули її на узбіччя, а вона ж іще — в соку і при тямі, і завжди була активною. Та і старість попереду, тож потреба поповнити власні золотовалютні резерви у пані Півник набагато гостріша, ніж у Національного банку, тому не здавалася, рук не опускала, копирсалася у всьому підряд: і в ґрунті, і в смітті, аби тільки знайти копійку, і дочекалася-таки результату, бо одного дня зателефонував колишній депутат, у якого

пані Півник рахувалася помічницею ще в 90-х, начальницьким тоном запросив на зустріч і повідомив, що певні політичні сили, які мають величезну вагу, міжнародну підтримку і грошовитих спонсорів, вирішили, що Україні бракує вогню, тому хочуть зорганізувати суспільну базу для його роздмухування, але самі в світлі того полум'я світитися не бажають, тому шукають на роль виконавчого директора нової громадської організації людину активну, ідейно-підкуту і вірну спонсорам на абсолютному, безвідносному рівні. «Це я!» — заприсяглася пані Півник, коли зрозуміла, як кардинально-швидко зможе поповнити власні золотовалютні резерви. Уже наступного дня хтось зі спонсорів виділив для нової організації один із кабінетів у своєму ж офісному центрі, бо спонсори хоч і не дурні, але надто вже жадібні і все намагаються з гімна цукерку зліпити, тож платити за окреме приміщення для своїх політичних фантазій не бажають, а розчищають кут у своєму ж офісі. І це ніби логічно: і за оренду можна не платити, і контролювати зручно. І по цимбалах, що справжні громадські організації в скляних шпаківнях офісних центрів зі шкіряними кріслами не народжуються апріорі. Що лідери і організатори будь-яких суспільних процесів апріорі не ховаються в тінь...

«Як ітиму звідси, вивчу в холі вказівник фірм, які тут працюють, — думаю. — Власник будівлі чи найбагатшої контори саме й розкручує це «Кресало»...»

— ...тому ми усвідомлюємо величезну відповідальність, яку беремо на себе, — голос пані Півник повертає мене до реальності.

— Розумію, — обережно підтримую розмову, намагаюся прикинути, як довго протримається «Кресало»: бездарно розкраде гроші спонсорів і помре чи встигне хоч раз кукурікнути.

— ...і шукаємо передусім небайдужих людей, які поділяють наші ідеї! — продовжує пані Півник.

Насторожуюся: дивно. Розмови про «небайдужих людей» у таких конторах починаються пізніше. Коли спонсорські гроші розкрадені, платити нема чим, а використати ідейно-натхненних ще хочеться.

— Перепрошую, — уриваю нескінченний монолог пані Півник. — Може, Леся Ігорівна не зовсім коректно пояснила, чого від мене чекають у «Кресалі»...

— Нам потрібна людина, яка зможе красиво, привабливо, переконливо і чітко формулювати наші ідеї у найрізноманітніших формах для... широкого вжитку! Зможете?

— Були б ідеї, — відказую, усміхаюся мимоволі: певно, з небайдужими тут проблема.

— Ми всі працюємо день і ніч! — кукурікає пані Півник, хоча, крім неї, в офісі всеукраїнської організації — тільки я. А що я?

— Тоді і я не підведу, — запевняю.

— Прекрасно! Почнемо зараз, — пані вже підсуває ближче до мене чималий стос паперів. — Прочитайте, проаналізуйте. На ранок чекатиму вас із пропозиціями...

— Стривайте, — гублюся. І раніше мене намагалися змусити працювати безплатно. Але щоби так нахабно — вперше.

— Нема часу зволікати! Держава гине! Хто, як не ми...

— Вибачте, але ми не обговорили умов нашого співробітництва, — наполягаю.

— Що конкретно вас цікавить? — пані прикидається щирою альтруїсткою, яка сама безплатно вкалує і згуртує навколо себе подібних.

— Леся Ігорівна озвучила мені суми винагороди...

Пані Півник мружить круглі оченята. Гребінь хитається обурено: дідько, які ж усі навкруги меркантильні! Відриває дупу від шкіряного крісла, йде до мене, підсуває стілець, підсаджується впритул. Ого! Та тут живуть таємниці!

— Леся — моя близька подруга. Раз вона порекомендувала вас, значить, ви того варті, — клекаче урочисто. — Тож буду з вами відвертою. Ми на початку великих справ. За півроку встигли сформуванати лише бойове крило «Кресала», але цього замало. Зараз маємо закріпитися в регіонах, справ багато, тому фінансова дисципліна, особливо фінансова звітність перед спонсорами, — пріоритет у моїй роботі. Тому... — пані замовкає, насторожено дивиться на мене. — Тому давайте довіримо умови нашої співпраці паперу. Якщо виникнуть питання, все поясню.

Які питання? Ясно, як при повному місяці. Пані Півник іще вимальовує цифри у своєму блокноті, бо, певно, довіряє тільки його паперу, ще перекреслює одні цифри, а від інших веде лінії до третіх, аби довести мені всю логіку своєї карколомної пропозиції, та мені все

зрозуміло: мушу розписуватися за 100 % гонорару у відомості, на руки отримуватиму 50 %, бо решту 50 % пані Півник хронічно кластиме до своєї кишені як винагороду за моє перспективне працевлаштування.

— Ми зрозуміли одна одну? — дивиться на мене прискіпливо. — Питань, сподіваюся, немає?

— Є.

Пані ціпеніє і вже не схожа на півня. На мене зиркає підстаркувата роздратована тітка, яка хоч і прикрилася золотими прикрасами, та все ж бідна. Бідна, задрісна, вічно голодна, жадібна і зла, бо в бідності своїй звинувачує мене. Цієї миті — конкретно мене. І ось я перед нею. Кліпаю, втямити не можу, що дякувати треба! Дякувати і ділитися грошима за те, що мене допустили до корита.

— Леся Ігорівна казала, що я зможу працювати віддалено, — пояснюю сенс питання.

— Он ви про що! — Пані видихає із полегшенням. Усміхається: здолала свій Еверест, а решта — пилука!

— Для мене це важливо. Не хочу марнувати на дорогу час, який можу використати для роботи.

— Та Бога ради! — уже геть розслабляється пані Півник.

— Дякую.

— Залиште адресу своєї електронної пошти. Увечері скинемо вам наш статут. Вивчіть його, бо в ньому сформульовано цілі «Кресала». Ви маєте знати їх напам'ять.

— А оце... — показую на чималий стос паперів.

Пані, певно, ще вираховує подумки, скільки наварить на мені, бо не одразу розуміє, про що товчу. Дивиться на мене з подивом. Повертається до реальності, круглі очі блищать натхненням.

— Ми тільки на початку великих справ, — повторює урочисто. — Ще встигнемо розвернутися. Опрацюйте статут, бо вам доведеться на його основі вигадати яскраві гасла для залучення широких кіл споживачів...

«Ні, вона не була помічницею депутата, — думаю. — Швидше за все, в торгівлі працювала...»

— ...і створення розгалуженої мережі наших регіональних осередків, — завершує думку пані Півник.

Якби не гонорар, і 50 % якого кардинально покращували мій життєвий рівень, я б зі співчутливою щирістю попрацювала

екскурсоводом. Повела б пані Півник до справжньої громадської організації, і пані зрозуміла б: балакучій Валентині не спало б на думку писати статут для того, аби відкрити для волонтерів двері своєї небагатої квартири на Нивках.

— Завтра замовлю для вас постійну перепустку, — чую голос пані Півник. — Заберете в охорони, коли прийдете наступного разу.

— Добре, — відповідаю.

Добре? Із Жилинської задумливо повертаю до ботанічного саду, від нього прямую в бік Володимирської, жалію бідну немолоду жінку. Як не пожаліти? Усіх людей люблю. І пані Півник, бо вона навіть не уявляє, як тяжко їй доведеться поповнювати свої персональні золотовалютні резерви: приниженням, сумнівними компромісами, дрібними крадіжками і відвертими махінаціями, відсутністю власної думки, чи ще гірше — цілковитим нехтуванням власною думкою.

А власні думки того не прощають, гризуть душу.

Мені простіше. Не підписалася під ідеями нової контори. Технічний працівник: виправлятиму граматичні-стилістичні та інші помилки, виструнчуватиму розхристані тексти тіньових натхненників публічного «Кресала», ліпитиму слогани і заклики, тексти пропагандистських листівок і роликів, якщо, звісно, дійде до роликів і справжні хазяї «Кресала» не припинять його формальної показної активності, як телевізійники в середині сезону зупиняють провальний серіал.

— Відколи тобі подобається бути сліпою? — кепкує реальність.

Не гніваюся. Усміхаюся.

— Відколи ти так оперативно реагуєш на мої потреби? — відказую, бо грошовита робота в «Кресалі» виникла саме тоді, коли питання про їсти-пити-платити могли б суттєво попсувати мою дивовижну історію. А тепер усе прекрасно. Можу і далі пливти з Блеком у хиткому човнику посеред безмежного заселеного простору. «Люди не заважають», — сказав мій мужчина.

Змінюю масштаб: реальність не заважає! Не в силі заборонити мені бути щасливою. Знаю, як буде: бездумно і байдужо пробігатиму очима піднесені, з претензією на істину в останній інстанції тексти «Кресала», редагуватиму їх бездоганно зі стилістичної точки зору і знай товкмачитиму собі: не заглиблюватися, не заглиблюватися в сенс! Небезпечно!

— Хіба вийде? Уже відчинила ті двері, — нагадує реальність, та щастя купатися в коханні нівелює решту небезпек.

— Упораюся. Реальність не заважає! — повторюю затаято.

Уже на Володимирській, біля Золотих воріт, зупиняюся, бо тільки зараз жаль до нещасної і, певно, дуже самотньої пані Півник відступає. Роззираюся: куди я йду?.. Невже ноги тягнуть на Поділ? А навіщо?

— Бо звикла шанувати час, — констатує реальність. — Бо знаєш: на вулицю Ентузіастів краще повернутися надвечір, коли Блек завершить приготування вечері-пікніка, аби вразити тебе, і ти не пропустиш миті радості здивуватися, надихнутися і вкотре пересвідчитися у надзвичайності історії твого кохання. Бо розумієш, час до вечора слушно використати хоча б для того, аби віддати борги чи врешті розгадати таємниці, які наповнюють тебе, ніби чужі окупували душу, бо то нестерпно і прикро, коли в тобі живе щось не відоме тобі самій.

— Герман... — шепочу. Встигну змотатися на Хорива. Логіка проста: ще раз спробувати випитати в будівельників контакти нових хазяїв цілого поверху в старовинному будинку. Від нових хазяїв отримати відомості про зниклого нотаріуса і, якщо той іще живий, поставити Германові одне-єдине запитання: яку людину він так боявся побачити мертвою в коридорі висотки на Печерську?

— А планувала потішити діда Реформаторського, — нагадує реальність.

Знічуюся, пручаюся: дурні плани! Не піду до діда! І на Хорива зайве повертатися. Не зараз, бо зараз хочу до Блека! Дохлу рибу смажитимемо разом, і це не забере ані радості, ані збудженого натхнення. І хоч сон — із моєї історії, бо точно не з реальності, вистачить сил не думати про нього, як про реальні зобов'язання і борги. Сьогодні особливий день. Надвечір Блек скаже: «Ромо-Розо. Кохаю тебе...»

Хочу до Блека. Викликаю до Золотих воріт таксі.

— На Лівий берег? — перепитує чемний таксист.

— Давайте спочатку на Хорива, — бовкає мій клятий язик.

Центр стоїть. Автівки тужать у пробках, наповнюючи і без того брудне повітря прикрими викидами.

— Може, спробуємо через Львівську площу на Вали? — пропонує таксист.

— Добре. — Мені все добре. Згадки про страхітливий сон, про Германа, про бідолашну пані Півник не перекреслюють радості літати, бо кінцевий пункт польоту незмінний — мій мужчина. Усіх люблю. Усіх шкода. Усі не заважають. Особливо сьогодні.

Таксі потроху суне в бік Валів, дедалі частіше зупиняється, нудьгує, та на Глибочицькій перед Валами остаточно завмирає, бо пробка перетворюється на багатокілометровий затор.

— Добре. — Мені все добре. Розплачуюся з таксистом: пройтися пішки улюбленим Подолом до Хорива — то розкіш. Чом би не потішити себе? Онде по курсу — Житній ринок.

Житній — теж подільська родзинка: будівля з козирком обклалася різнобарвними торговими наметами, кіосками зі смакотою швидкого приготування, бабами з торбами, а в торбах на продаж «усе своє, домашнє, ще вчора бігало-неслося-росло-квітло». Містяни ведуться. Охоче обступають бабів, смакують біля кіосків, отоварюються в наметах, і через це навколо Житнього вирує хронічна передсвяткова метушня-штовханина, оптимістичне людське гудіння.

У-у-у... Від Хрестовоздвиженської церкви спускаюся до ринку, повільно занурююся у те гудіння. У-у-у... Диво, як гарно! «Квашена капуста, огірки, курчатко-курчатко, яйця домашні, чебуреки — справжні, кримськотатарські, яблучка...» — веселий людський галас набирає ознак окремих слів. Гармонія? «Чогось бракує», — сказав би Блек.

— Тебе бракує, — шепочу. Роззираюся, ніби Блек має з'явитися одразу після моїх слів. І завмираю від несподіванки, бо крізь рухливий натовп бачу його. Блека.

Із Житнього ринку виходить мій мужчина. Це ж точно він. Тримає в руці величезну щуку. Усміхається.

Сміюся тихо, щасливо, шепочу реальності:

— Дякую. Ти ще ніколи так оперативно не реагувала на мої фантазії.

— Є за що? — дивується реальність.

Звісно є! До біса плани повернутися надвечір, на все готове. Ну дурня ж! Разом патратимемо рибину, разом смажитимемо, хоч мама і вважає, що щука для смаження не годиться, що краще перекрутити на котлети, та нині це здається зловісним блюзнірством. Це як змінити сутність, як живі м'язи любові перекрутити на аморфний фарш.

Прискорююся, проштовхуюся крізь натовп. Підкрадуся зі спини, обійму. Скажу: тепер усе, тепер гармонія. Блек не втримається, не чекатиме до вечора, скаже: «Ромо-Розо. Кохаю тебе».

Блек стоїть біля центрального входу Житнього ринку. Не йде, ніби точно знає: я поряд, зараз прилечу. До нього лишається метрів двадцять... Уже можна просто крикнути: «Любий! Я тут!»

— Тимуре! — чую голос Ульки, зупиняюся, роззираюся схвильовано. Що за день! І Улька зі своїм Тимуром десь поряд? Ну і класно! Віддам їй флешку, бо прихопила, ніби відчувала, що зустріну Ульку. І бойфренда її роздивлюся врешті. Ні, в очі йому не плюну, хоча таке бажання виникало не раз. Не сьогодні, бо сьогодні — особливий день. Просто пожалію його. Їх обох. Бо в них — фарш. Фарш.

— Тимуре! — Ульчин голос звучить уже ближче, від пішохідного переходу через Вали. Бачу її здалеку: спішить до Житнього ринку, махає комусь.

Ще не бачу кому... Серце вже знає.

— Ні... — темний жах охоплює за мить, заковує в камінь — брила.

Посеред брудного, засміченого підлими людьми простору перед старим, облупленим Житнім ринком, козирок якого скоро впаде людям на голови і передавить їх усіх... Усіх! Посеред верескливого галасу, безпардонної штовханини і пустопорожньої метушні, яка щоденно безбожно знищує Поділ, стою... Стою каменем. Сльози взялися вберегти мене, застеляють очі, та марно. Бачу: Улька біжить до мого чоловіка. Обіймає його, щось балабонить весело. Він посміхається, показує рибину, відповідає щось теж геть не сумно. Цілує Ульку в очі. У сухі веселі очі. Ідуть від Житнього ближче до проїжджої частини, а там уже чисто. Пробки нема, автівки рухаються вільно. Мій чоловік махає рукою, кличучи до себе таксі, Улька метушливо дістає з рюкзака гаманець, вигрібає з нього все, віддає моєму чоловікові. Він сідає в таксі. З рибиною. На вулицю Ентузіастів повертається?..

Ні. Тільки не це. Камінь не витримує жаху, розлітається, і я вже не важка, ні — розгублена, безпомічна пір'їнка. Ноги не тримають, та не падаю, бо чужі плечі, руки, спини штовхають з усіх боків: хитаюся-бовтаюся, суну хтозна-куди. Що це? Що це було?.. Чому мені? За що?..

Відповідей не існує, та ноги несуть туди, де відповіді мали б бути. Флорівський, храм Миколи Притиска... Зайду. Впаду на коліна,

ридатиму.

За що?.. Суну повз храми в бік Контрактової. Як же нестерпно боляче! Наче впала, очі в землю, повзу на животі: каміння дере шкіру, м'язи, дістає до серця і там лишається, на серці.

Очі в землю. І сама не бачу, як ступаю на проїжджу частину. Вищатъ гальма. Гримають дверцята авто. Розлючений чоловік шарпає мене.

— Здуріла, коза?!

— Сам козел! Ви всі козли! — шепочу у відповідь.

Вириваюся. Суну геть. Лиш зиркаю на людей, бо і вони всі дивляться на мене. Дивляться! І які в них злі очі! Скільки зловтіхи в тих очах!

Мотаю головою: відчепіться! І бачу Ульку. Вона йде до метро: тягне важкий рюкзак на горбі. От і ціль. Не знаю нащо, але йду слідом. Не боюся, що Улька раптом зупиниться, озирнеться, побачить мене. І що? Іду. Тільки думаю, що в Ульки не лишилося грошей на таксі, тому — метро.

Не встигаю втиснутися в один з Улькою вагон, людський потік вносить до іншого, та мені байдуже: точно знаю, де вийде.

— Станція «Лівобережна».

Виходжу, бачу Ульчину спину з рюкзакom на плечах. До коворкінгу біжить? Нові гроші для нашого, одного на двох мужчини заробляти? Однаково. Лава на пероні порожня. Моя? Падаю, мозок констатує: думок нема. Ніяких. Ані розпачу, ані обурення і гніву. Тільки чорна порожнеча.

— Посиджу, — шепочу. І так сиджу.

Перон «Лівобережної» функціонує, ніби під впливом місяця: ось порожньо, ось приплив — поїзди, люди, і знову порожньо — відплив. Сиджу. Сонце вже підкрадається до обрію. До мене підсідає старий безхатько. Косує.

— Дай... на цигарки.

Мовчу. Дістаю з сумки гаманець. Завмираю. Раптом вигрібаю з гаманця кілька крупних купюр.

— Пом'яни.

— Кого?

— Людей.

— Яких людей?

— Усіх.

— Нащо?

— Померли, — шепочу.

Підводжуся рвучко, наче хто підкинув, бо знаю: коворкінг ще не зачинений.

...Улька працює зосереджено, швидко, але боковим зором бачить, як я підсаджуюсь. Кидає роботу, повертається до мене всім корпусом, роздивляється з цікавістю.

— Ну все, ти пропала навіки! — констатує із прикрістю.

— Чому?... — питаю самими вустами.

— Бо не приходиш! Що? Він — усе? Так?

— Прийшла ж.

— А працювати не збираєшся. Думки тільки про нього? Хоч скажи! Який він, твій Блек?

— Чорний, — шепочу.

Улька дивиться на мене здивовано. Пофіг! Дістаю флешку, кладу перед нею.

— Тут дідова маячня.

— Нарешті!

— Так, нарешті, — слова вилізають із рота, як нудний фарш із м'ясорубки, та Улька на своїй хвилі: не помічає мого збентеження. Відкладає флешку, смикає за плечі.

— Ну, ти чого? Чого? Я тут сумувала без тебе!

— А я... жаліла тебе, — відказую.

— Чому?

— Бо ти... — І сто думок у голові, сто злих думок, та язик видає своє: — Бо ти вкалуєш, аби не вкалував твій мужчина.

— Ще й як він вкалує. Чи думаєш, творити — то як цвяхи вбивати? Ти просто не розумієш! Я кайфую, що можу допомогти йому.

— У чому?

— У творенні. Тимур — геній. Справді! Зараз затіяв дивовижний перформанс. Каже: «Маю через це пройти, це надихає...» І дійсно ожив. Літає.

— Що за перформанс? — питаю безпорадно.

— Тимур каже, що феноменальний, грандіозний і непередбачуваний. А я думаю: щось пов'язане з морем, вітром. Човен у товариша позичав, сьогодні рибину купив. І носить якір на зап'ястку.

— Тебе не запрошував подивитись на свої «художества»?

— Просилася, — щиро відказує Улька. — Та Тимур каже, що має дійти до стадії творчого екстазу, до точки кипіння, до осяяння і просвітління. Після цього покаже.

Он як!

Сил нема. Нема! Мовчки встаю, суну геть. Улька здивовано дивиться мені услід, зривається, доганяє.

— У тебе все в нормі?

— А що таке «норма»?

— Вибач.

— Не вибачайся. Я все ще жалію тебе, Улько, — шепочу, вириваюся з коворкінгу на повітря і тільки тут, у синьому вечорі біля чорної води Русанівської протоки, зрештою розумію, що нізащо не повернуся в квартиру на вулиці тупих довірливих Ентузіастів! Не сьогодні. І, певно, вже ніколи.

— Час віддавати борги, — шепочу. Вдивляюся у лаву біля під'їзду будинку старого дідуся Реформаторського, та лава порожня.

Помер? Думка не викликає ані жалю, ані хвилювання. Помер?.. Може бути. Стукаю у прості, оббиті дерматином двері, шкодую, що вони зачинені. А раптом тут, за цими дверима, моя мертва людина зі сну? Я б штовхнула двері, побачила б те нарешті, і хоч би одна загадкова невідступна думка відпустила. Та двері зачинені.

Стукаю, стукаю, і аж лякаюся, коли двері раптом тихо відчиняються.

— Василю Івановичу, вже спали? Отакої. А я нарешті закінчила опрацьовувати ваші тези. Подумала, що маю одразу вам віднести. І зошит, і флешку. Друга флешка вже в Уляни. Відтепер із нею контакуйте. Вона розкаже, як поширить вашу працю.

Дідусь слухає, мов зачарований. Застиг у дверному отворі, худенький, слабенький, тільки очі ясні.

— Ну... Піду, — вичавлюю з себе.

— Ні! Господи, ні! Благаю, — оживає дідусь. Притискає до грудей дорогоцінний зошит і флешку, відступає в коридор, жестами кличе мене за собою.

— Пізно вже.

— Прошу, прошу! Я не затримаю вас надовго.

Язик пнеться відповісти дідові «добре», «гаразд» чи щось на кшталт того, але не бачу навкруги геть нічого доброго, тож відповідаю по суті:

— Ну, якщо ви так наполягаєте. Але тільки на хвилину. На мене чекають.

— Волонтери? — питає наївний дідусь.

— Волонтери, — шепочу.

Нотаріус Реформаторський тримає слово. Не вимагає пити з ним чай, не показує фото зі старих альбомів, не оповідає історію свого довгого життя чи першого кохання, та без емоцій не обходиться. Дідусь проводить мене до скромної, обставленої радянськими меблями вітальні, дістає з полиці невеличку оксамитову коробочку, в якій зазвичай упаковують ювелірні прикраси, урочисто простягає мені.

— Не відмовте, — каже щиро.

— Що це? — тримаю коробочку, спустошено дивлюся на нотаріуса.

— Моя вдячність вам. Із почуттям величезної поваги за вашу титанічну працю.

Мені би тут — «дякую» чи щось таке, а я по суті:

— Ну, якщо наполягаєте.

— Так. Наполягаю!

— Що ж, я піду, — кидаю коробочку в сумку, хоч, може, дідусь і сподівався: зараз же розкрию, роздивлятимуся із захватом і дякуватиму, дякуватиму.

— Дякую, — каже дідусь уже в дверях, а я відчуваю, як усередині зривається з гальм, набираючи швидкість, важкий потяг — все зносить на шляху.

— Ви... Ви не розумієте! — кидаю слова, дедалі швидше, швидше. Все агресивніше та гостріше. — Ніколи Земля не стане людям одним домом, ніколи не створять вони єдину спільноту. Ніколи не відмовляться від усього, що розділяє їх на окремі табори: ні від релігій своїх, ні від кордонів чи держав! Ні від власних амбіцій, пихи, брехні! Від огидних безглузвих перформансів! Люди ніколи не любитимуть інших людей! Лише використовуватимуть їх! Бо щоб полюбити...

Замовкаю, бо безпорадна думка уривається, не має продовження, логіки, відповіді... Може, серце знає, та цієї миті і воно німе.

— Справжня любов — привілей вільних, — тихим, кволим голосом відгукується нотаріус Реформаторський.

— Ма... ти моя Мотря! Та про що ви?! — вибухаю.

— Про те, чого ви так і не зрозуміли. Усе, що роз'єднує людей, робить їх рабами. Люди відчують це на рівні підсвідомості. Завжди відчували. І прагнули стати вільними, зламати кордони: у своїй голові насамперед.

— Та що за маячня? А просто... Просто жити! Любити! Розумієте? Я хочу просто жити, любити!

— Любити — це не просто жити.

— Дурість! Тупа дурість! Любити — це просто! Відкрити серце та злетіти! І вірити, що твою любов не зрадять, не використають підступні покидьки!

— Любов — такий же абсолют, як і воля. Не передбачає додаткових констант.

— Ви... Ви наївний ідеаліст.

— А ви... Хто ви? Так і не усвідомили?..

Потяг усередині гальмує, рипить, зупиняється.

— Знаєте... — шепочу безпорадно і втомлено. — Коли Уляна розмістить ваші тези в мережі і почнуть надходити відгуки, — приготуйте валідол.

Іду геть, у ніч, простую до Дніпровської набережної, та на потилиці відчуваю погляд старого нотаріуса. Він хворий! Хворий мрійник! Або ж ні! Не такий уже наївний і хворий! Лише прикривається пишномовними тезами, а натомість тупо використовує людей! І мене! І тішиться, що залишить по собі безцінний скарб, який переверне світ.

— Теж прагнеш цього, Блеку?.. — шепочу, повертаю до свого будинку на вулиці тупих і довірливих Ентузіастів. Невже Блек чекає, аби продовжити свій абсурдний нищівний перформанс?..

У вікнах мого кубельця — світло. Таке ясне і нещадне, що, здається, в тому світлі підступу не жити: згине, як вірус від антибіотиків. Мене вабить до того світла. Невтримно вабить.

Ось бачу... Відчиняю двері. Сама. Блек стоїть посеред вітальні, дивиться на мене, як небайдужий поціновувач дивився б на Мону Лізу, та він помиляється! Від початку помилився і схибив, коли сам дав мені ім'я. Я — Рома-Роза! Прекрасна південна квітка! У мене власна воля,

свої примхи. Моє кохання творить власні перформанси, і начхати на збочену творчість інших. Своє веду! Веду, тому сама... повільно та збудливо скидаю одяг. Гола... Гола йду до столу, на якому парує гаряча смажена щука. Хижа, несмачна у смажених шматках щука! Пальці пече, та мені однаково. Хапаю шматок — щучу голову з гострими зубами, — опускаюся на підлогу, на голу підлогу, бо мій пікнік не передбачає зручного комфорту, лягаю — гола на голу. Кладу на груди гарячу щучу голову, наказую ошелешеному Блекові самими очима: «Їж!» Ведеться. Ведеться, бо не може зрозуміти, і шлях лиш один — пройти пригоду до кінця, щоби усвідомити, розгадати задум. Тому ведеться. Опускається на коліна, бо інакше ніяк. Опускається, молиться мені: нахилиє голову до моїх грудей, пече губи, ніяк не може вхопити гарячу щучу голову, відсахується, та знову нахилиється, молиться і все чекає наступного мого кроку. Ніби я маю розсміятися, віджбурнути смажене, лишити тільки свіже, живе, та я мовчу. Вперто мовчу, і коли він нарешті здається, всідається поряд зі мною на підлогу, дивиться вже не так, як небайдужий поціновувач дивився б на Мону Лізу, — приголомшено, збуджено, отоді тільки прибираю з грудей гарячий шматок, дивлюся на нього, шепочу: «Неушкоджений... коханням!» — бо сама — ушкоджена, на грудях біля серця — червоний болючий опік. Він усе зрозуміє. Зрозуміє і вразиться. Мій нещадний перформанс розіб'є його світ уцент, і він забуде про все: про амбіції, творчі мордування, хижі наміри та щирі самозакоханість, бо все те щезне. Він злетить без наркоти, алкоголю, стимуляторів і лишень одне щире прошепоче: «Кохая тебе...»

Фантазії тьмяніють, опадають на землю дрібним сірим дощем. Холодно. Дивлюся на світло, що лине з вікон моєї квартири на вулиці Ентузіастів, і так усе ясно в тому світлі. Серце переповнюється відразою і огидою, наче варто лиш підійти до Блека, варто доторкнутися чи просто подивитися йому в очі, як заражуся від нього смертельною хворобою, від якої ліків немає. Ще не вигадали.

Ненавиджу!

Суну геть Дніпровською набережною до метро. Прощавай, Лівий берегу! Мені на Правий, бо він правий, і всі там: мама, тато, а на Нивках — прекрасна жінка Валентина. Постукаю посеред ночі — не прожене, прихистить. Не випитуватиме, що сталося. Хіба що запитає: «Ти голодна, Ромо-Розо?..»

Рома-Роза — це хто? Хіба я?..

Метро поряд, ще встигну на останній потяг, та ноги несуть під міст, у бік Русанівських садів. Там, на старій орендованій дачі, скніє мій нещасний самотній брат з двома ротвейлерами. Він теж Рома. Як не спить, то спитаю: «Брате, скажи, як це — бути Ромою? Ти відчуваєш, що ти — Рома?» А як спить — стукатиму, поки не попрочкаються всі живі душі на Русанівських садах.

— Довго брѳохатимеш! — кепкує реальність.

— А куди поспішати? У мене в запасі — вічність... — плююся словами, та годинний похід темрявою висмоктує останні сили, тож, коли зрештою дошкрібаюся до старої хатини, яка прихистила брата з собаками, сил грюкати у ворота немає.

Штовхаю хвіртку, дивуюся: відчинена? Іду двором до темної хатини, торкаюся дверей, і вони тихо прочиняються. Завмираю. Жах леденить. Це ті двері? Двері зі сну? Розчахну їх зараз, аби пересвідчитися: всередині мертва людина?

— Ромко! — лякаюся на смерть, щосили штовхаю клятї двері, забігаю до хатинки.

— Ромо! — метушуся темним простором, заглядаю у всі кути. — Ромо...

Нікого.

А де брат? Де Брукс і Брайан?.. Щезли? Як Герман? Як я для Блека і він для мене? Як усі для всіх?

Частина друга

Сумка. Не тримала б стара жінка в руках колись елегантну шкіряну сумку, Павло Перегуда не зацікавився б так сильно новою сусідкою, яка оселилася на хуторі восени 2016-го. Люди тут час від часу з'являлися. О теплій порі кілька хат окупували галасливі дачники, о холодній волоцюги шукали прихистку в якійсь із покинутих осель, а баби з найближчих до хутора сіл і влітку, й узимку мчали до Павла на хутір по допомогу, бо все Перегуда вмів: і насос полагодити, і дах відремонтувати, і паркан підрівняти, і зорати, і дерева попиляти, і на дрова їх порубати. Баби все дивувалися: чому хазяйновитий чоловік із сином не переберуться в село, а лишаються на хуторі, де взимку крім них ані душі? Павло ще не старий — років сорок із гаком на вигляд. Сина Валерчика скоро до армії час відряджати. І що потім? Лишиться сам-один на хуторі? А нащо? У селі ж краще. Газ. Асфальт. Люди поряд. Жінку б собі знайшов, міркували розсудливо, бо за такого б кожна пішла. З лиця хоч і непримітний, очі уїдливі, а сили в руках — доста. Роботящий. Не п'є. Геть не п'є, а то для сільських бабів — сумнівна чеснота, бо за свою роботу Перегуда пляшку не приймає. Грошики йому давай. Наскладав уже, певно, тих грошків. Тракторець уживаний купив, «Ниву» з причепом має, чималу майстерню на подвір'ї зорганізував, а по тому подвір'ю не тільки кури бігають. Коняка нестара в стайні, кількадесят кіз. Кажуть, молоко козяче задорого продає. Жили б на хуторі поряд із Перегудою живі люди, сільські баби все знали б про Павла: і з ким лягає, і коли прокидається, і чому сам Валерчика виховує, і куди його дружина поділася. Та хутір уже років двадцять як помирав. На початок двотисячних із півтора десятка обійсть живими лишилися три: Перегудине та двох дідів — Оверка й Івана, хати яких тулилися до лісу. П'ять років тому діди померли, і Павло з Валерою лишилися останніми постійними хутірськими житцями. Поралися по господарству, не відмовлялися від найбруднішої роботи, до дачників у приятелі не пнулися, тому поява нової хазяйки в хаті біля лісу аж ніяк їх не здивувала.

— Значить, Оверкові діти батькову хату дачникам продали, — розсудив Валера ввечері, коли потомилися вкрай, сиділи біля столу,

рубали макарони з ковбасою.

— Тільки дурний хату під зиму продає, — відказав Павло. — Дачники навесні щедрі.

— Значить, за копійки продали. А там же землі...

— В Оверка піч зі старовинної шамотки, — нагадав синові батько, бо нагоди заробити ніколи не пропускав, вже не одну піч разом із сином розібрали. Знали: тільки деякі дачники зберігають у куплених сільських хатах автентичність, а більшість псує їх ремонтами, шпалерами. І передусім намагаються здихатися старих печей і грубок.

— Дізнаюся, — відказав Валера.

— Скажи дачниці: без грошей піч розберемо. Цеглу заберемо.

— Скільки нині за стару шамотку дають?

— І по двадцять, і по тридцять гривень за штуку.

На тому тему і закрили. Та наступного ранку вдосвіта Павло їхав «Нивою» повз хату померлого Оверка на кукурудзяне поле, де після комбайна чимало качанів лишилося. Поспішав, бо охочих на халяву набити кілька мішків дармовими кормами вистачало. Кинув байдужий погляд на подвір'я померлого діда Оверка — очам не повірив: аж на гальма! Посеред двору стояла стара жінка: сива, сухенька, років сімдесят п'ять чи вісімдесят, не менше, жакетик вовняний, з-під нього білий комірць, спідниця, як у вчительки, на ногах не капці гумові, в яких зручно на городі поратися, ні, — черевики. Закам'яніла. Дивилася в одну точку повз Перегуду, наче не бачила дядька. Притискала до грудей стареньку, колись елегантну шкіряну сумочку.

— У мами така сама сумка була... — згадав Павло. Засмутився: давно квітів на могилку не клав. До кладовища, де мама похована, двісті кілометрів по ямах, бензину гривень на вісімсот доведеться купувати, господарство лишати, а Перегудині кози більше молока дають, коли Павло їх доїть. Не Валерик.

— До праці, — спрямував хід думок у правильне русло, двигун завів, уже на першу передачу. Зиркнув на жінку знову: так і стояла. Жакетик, білий комірць, черевики — геть на дачників не схожа. Наче з класу під час перерви на шкільне подвір'я вийшла подихати повітрям.

— Ну, то таке, — сам собі. — Кукурудза не чекатиме.

Зрушив. Метрів десять від Оверкової хати від'їхав, а всередині муляє. Аж виматюкався. «Ниву» заглушив, вискочив, пішов до

Оверкового подвір'я.

— Добридень! — гукнув жінці ще здалеку.

Старенька озирнулася до Перегуди розгублено. Кивнула. Міцніше притисла до грудей шкіряну сумочку. Таку саму, як була колись у Павлової мами.

Ближче підійшов. Став біля хвіртки. Роздивлявся жінку прискіпливо.

— Я сусід ваш. Павло. Онде в кінці вулиці мій дім. А ви хто така будете?

— Наталя Іванівна Костомарова, — тихо відповіла стара жінка.

— Дачу купили?

— Перепрошую...

— Кажу: дачу купили? Правильно, що зараз. Під зиму дешевше. Якщо вам піч не потрібна, то я вам її безплатно розберу. Замість грошей за роботу заберу пічну цеглу. Добре? Вам вона на дачі ні до чого, а мені згодиться.

— У мене немає дачі! — упевнено відповіла жінка.

Перегуда глянув на стару із прикрістю:

— Зрозуміло. Свіже повітря, чиста вода, натурпродукт. Так? Назавжди сюди переїхали?

— Сюди?.. — жінка розирнулася безпорадно. — А ми де?

От як пояснити! Назви в хутора нема і не було ніколи, бо раніше вважався віддаленою частиною близької Карасівки, та з часом вузький перешийок єдиної вулиці, яка з'єднувала хутір із селом, поруйнувався: люди виїхали, хати повалилися, перетворилися на поросле бур'яном і молодими берізками поле, яке відрізало з півтора десятка хутірських обійсть від села. Коли Перегуда вигідно купив добротний «МТЗ» і домовився з продавцем, аби той сам перегнав трактор на Перегудине подвір'я і тільки після того отримав гроші, то так пояснював маршрут:

— Від Києва сімдесят кілометрів їдеш трасою. Бачиш міст. Не доїжджаєш до мосту, повертаєш із траси ліворуч і двадцять кілометрів сунеш асфальтівкою. Проїжджаєш три села, в четвертому біля магазину повертаєш праворуч, виїжджаєш тим шляхом із села. Попереду ліс побачиш. Перед лісом знову праворуч повертай і ґрунтівкою ще десять кілометрів. Доїдеш до озера — вважай, що приїхав. Від озера вже хутір видно.

— Так ясно, «де ми», — й собі розгубився Павло. — На хуторі поблизу Карасівки.

— Як я опинилася на хуторі?.. — з наївним дитячим страхом прошепотіла стара жінка.

А Павлові звідки знати?! Дивився на стару жінку, і якби не та її порепана часом шкіряна сумка, кинув би щось на кшталт «вам, пані, видніше» чи «це я у вас дізнатися хотів» і попхався б за маршрутом на кукурудзяне поле, та в душі муляло. Хвіртку розчахнув, увійшов на подвір'я, швидким оком оцінив усе, що тут по Оверкові лишилося, а лишилося чимало: під сараєм старе залізаччя, яке на брухт можна здати, міцних акацієвих стовбурів із десятків під парканом (як досі не розікрали?), біля хати порожні бутлі трьохлітрові не побиті, цілісінькі. Усе б Перегуді згодилося.

Пішов до жінки — сто питань на язиці, і вже б попитав (і чого стовбичить на Оверковому подвір'ї, і з ким сюди приїхала), та все ніяк не міг визначитися, як до старенької звертатися, бо пнувся, як зазвичай тут старих кличуть — «бабцю» чи просто «Іванівно», та язик не повертався так казати.

— Наталю Іванівно, — мовив врешті, як учень учительці. — Може, разом згадаємо, яким вітром вас сюди занесло. От ви де живете? Пам'ятаєте?

— Звичайно, — прошепотіла старенька. — На Подолі. Вулиця Хорива.

— Так ви зі столиці? Он як. І в паспорті так записано?

Закивала: так, так. Відкрила стареньку сумочку, а там повно папірців: так би й порозліталися, якби Перегуда не вхопив їх вчасно. Тримав у руці, розглядав прискіпливо. Жінка не зважала.

— Це не мої папери, — тільки і мовила, продовжуючи шукати в сумці паспорт.

— Як «не ваші»?

Павло до паперів, а в них усе чисто розписано: що громадянка Костомарова Наталя Іванівна, 1939 року народження, придбала житловий будинок за номером 5 площею 60 метрів квадратних у селі Карасівка по вулиці Механізаторів зі шматом землі на 18 соток. І на кожному папірці декілька печаток-підписів: усе серйозно. Перегуда аж згадав: так і є! За часів, коли хутір іще був частиною Карасівки, єдину хутірську вулицю було названо на честь механізаторів. У

Перегудині сараї десь і досі лежить табличка «вул. Механізаторів, 8».

— Так теє... Наталю Іванівно, — до старенької. — Папери ваші. Тут усе про вас.

І взявся розтлумачувати старенькій про купівлю-продаж нерухомості: мовляв, може, забули, як поміняли Київ на Карасівку, чи, може, діти переселили вас сюди і не попитали, чи згодні. Діти — вони такі. Павло сам свого часу материну хату, що стояла за 200 км від Карасівки, продав, а матір до себе забрав, і хоч мати не дуже зраділа, проте і не гнівалася. Єдине, що попросила: щоби син поховав її поряд із чоловіком, тож, коли матері не стало, довелося Перегуді перти труну з материним тілом на старе кладовище за 200 км.

Старенька облишила шукати паспорт у сумці. Дивилася на Перегуду розгублено.

— Нащо мені ця чужа хата? Я живу в Києві, на вулиці Хорива, і своєї квартири не продавала. Як би я змогла?

— Може, діти ваші постаралися. У вас діти є? Онуки? Може, чоловік ще живий? Наталю Іванівно, ви родину маєте?

Закивала. Знову до своєї сумки. Про паспорт забула, витягла поживклу фотографію: на ній сама ще молода, поряд офіцер морський, пацяня рочків дванадцяти.

— А де зараз ваш чоловік? Де син?

— На Байковому, — головою захитала. — Синочок посередині. З одного боку чоловік його охороняє, а з іншого — я.

— Так ви теє... ще живі, хвала Господу.

— А місця біля синочка ми з чоловіком давно викупили. Ще в тисяча дев'ятсот вісімдесят шостому.

Глянула на Перегуду тьмяно.

— Молодий чоловіче. Не підкажете, де тут зупинка громадського транспорту? Мені конче треба додому повертатися.

Перегуда потилицю почухав:

— Так, якщо документам вірити, ваш дім тепер тут, у цій хаті. А папери, схоже, справжні, з печатками, підписами. Може, перехвилювалися та й забули, що намірилися в село перебраться. Вас хто сюди привіз?

— Не пам'ятаю.

— А що пам'ятаєте? — Перегуду вже тягло до кукурудзяного поля, та все ще не міг залишити стареньку. — Може, до хати зйдемо? Ви її оглянете і раптом щось згадаєте.

Ідея здалася слухною: затягти стареньку до хати, щоби не стовбичила посеред двору, не муляла око. На відповідь не чекав. Пішов до Оверкової хати, штовхнув плечем двері, ті гуп — і навстіж. Увійшов: а всередині сира холоднеча, пилюка-багнюка, непотріб на підлозі, а на столі дві чималі торбини. До однієї зазирнув: сяка-така одежина жіноча, в другій чай, печиво, гречка, олія.

— Хтось же зібрав тебе на переїзд, бабцю, — прошепотів. — Чаю вип'єш, зігрієшся і, може, все згадаєш.

Заходився: непотріб — попід стіни, середину кімнати розчистив, знайшов чайник, увімкнув електричну плитку на дві конфорки: і в хаті потеплішає, і чай заварить. За десять хвилин уже тягнув жінку до кімнати:

— Давайте, Наталю Іванівно, проходите. Онде речі ваші. Ваші ж? Одежа, продукти. Самі збирали?

— Ні.

— Але ж ваші? Гляньте!

До торби зазирнула, головою закивала: мої. На лаву опустилася, завмерла. Перегуда повеселішав.

— Зараз чаю вип'єте, зігрієтесь, папери свої переглянете і згадаєте, як вам на схилі життя спала на думку така ризикована ідея — у село переїхати. Невже думали, тут картопля з огірками самі із землі на стіл вистрибують, а кури в двері стукають і пропонують свіжі яйця?

Згадав про своїх курей, аж прикрість під горло: стільки часу на бабцю згаяв, а міг би вже з пару мішків кукурудзи назбирати. Перемкнув швидкість з першої одразу на четверту, забігав: торби на підлогу, пилюку зі столу змахнув, чашку з чаєм поряд із жінкою на стіл поставив.

— Нічого, при звичаїться. Електрика в хаті є, а то головне. Як змерзнете, плитку ввімкніть, а грубку самі не топіть, бо у вас точно досвіду нема, ще вчадієте. Як холодніше стане, навчу, як із грубкою управлятися. А зараз краще з паперами своїми розберіться. Я їх на стіл кладу. Бачите? Чи сховайте кудись подалі. І як допомога потрібна буде — не соромтеся, стукайте до мене. Моя хата в кінці вулиці. Не переплутаєте! На інших подвір'ях усе бур'яном поросло, а на моєму і

кури квокчуть, і кози мекають, і кінь копитом б'є. Заходьте! Вип'ємо по чарочці за сусідство, — проторохтів, наче іспит на швидкомовність складав, і гайда по кукурудзу.

Та всередині муляло, не відпускало. Пізно ввечері, коли тільки осінні зорі ще нагадували про літнє тепло, перед вечерею, яку моторний Валерчик шкварив на кухні, Павло вийшов на подвір'я з цигаркою, та чогось не сів, як зазвичай, на лаву біля ганку, а попхався на вулицю Механізаторів. Зиркнув у бік Оверкової хати, а в ній темно.

— Якого біса?

Цигарку запалив, пішов до обійстя, посеред якого при дні стара жінка стовбичила. Якого біса в хаті темно? У двері — стук. Тиша. Смикнув: не зачинені. Увійшов, намацав вмикач, клацнув і ледь не виматюкався від прикрощів: стара жінка так і скніла на лаві, наче хто її зачарував отак сидіти каменем. Стискала в руках шкіряну сумку, дивилася недвижним поглядом у підлогу. На столі папери, повна чашка холодного чаю. І не торкалася?

— Наталю Іванівно...

І сто думок: а нащо отак сидіти без світла, хай би лампочка світила, бо при світлі можна і поприбирати, і поїсти, увімкнути електричну плитку, щоби та тепла дала.

Ближче підійшов, поряд присів:

— А я чого прийшов? У гості вас хочу запросити. Ми з сином саме вечеряти збираємося. Хочемо, аби ви нам компанію склали, бо це ж неподобство і гріх, щоби із новою сусідкою не познайомитися ближче. Скажіть?

Старенька — ані пари з вуст. Дивилася в підлогу, стискала сумку сухими рученятами. А Павло ж курсів з ефективною комунікації в екстремальних випадках не закінчував. Бозна, які слова в таких випадках людей до тям повертають. Матюкнувся тихо. Підвівся. Згадав, як рідну мамцю до себе перевозив.

— Значить так! — grimнув незлобливо. — Давайте! Вставайте вже й ходімо, бо похолоне все, поки ми з вами тут церемонії розводитимемо!

Стареньку за сухі рученята взяв, а вони холодні, аж лід. Павлові — гаряче в голову. За плечі жінку припідняв, на ноги поставив.

— І не пручайтеся мені! Не знаю, як у вас, а в нас тут свої правила: найперше — випити з сусідами, потеревенити про життя.

Отак!

Жінка тільки хитнула головою розгублено, притисла сумку до грудей, пішла до дверей, а метикуватий Перегуда підхопив зі столу папери, запхав за пазуху: не варто важливі документи в порожній хаті лишати, бо як злодюжка не вкраде, так миші погризуть. Тим паче, що угода про купівлю Оверкової нерухомості наразі лишалися єдиним поясненням несподіваної появи на хуторі старої жінки, бо, судячи з усього, паспорта Наталя Іванівна Костомарова так і не віднайшла.

Про паспорт і запитав стареньку, коли вже всілися за стіл і Валерчик поставив перед гостею таріль із домашнім рагу: парувало-вабило. Мовляв, добре б знайти паспорт, бо, куди не поткнись, усюди паспорт питають. І київська адреса гості в паспорті мала б значитися, бо поки що, крім бабиних слів, немає у них документального підтвердження того, що Наталя Іванівна до цього дня проживала в столиці.

Гостя на те усміхнулася по-дитячому наївно.

— Нащо ж мені брехати? Я б не змогла. Не навчена, — відказала просто. — А як вам того замало, у сусідів моїх попитайте.

— Я б краще паспорт ваш погортав, — не здавався Перегуда. — Як ви гадаєте, де він? Раз у сумці нема, то, може, вдома залишили? У Києві?

Жінка глянула на Павла — ясно-ясно.

— У вас є де руки помити? — спитала. — Чи ви з брудними руками за стіл сідаєте?

Валерчик тільки й усміхнувся. Витер руки об штани, підхопився, рушника прихопив, повів гостю на кухню, а Перегуда за столом лишився: їв, все думав, як би бабцю вже так розговорити, аби згадала все, що з нею трапилося. І вже плани: міг би приглянути за старою в обмін на Оверкову хату разом із землею чи, приміром, забрати собі все, що старій не потрібно, а натомість козячим молоком її хронічно пригощати. Варіантів безліч, та спочатку треба зрозуміти справжній бабин статус. Уже приготувався влаштувати гості прискіпливий допит, та після напруженої мовчазної вечері, коли Валерчик поставив перед гостею чашку з чаєм, вона раптом видихнула тужливо, нахилила голову на плече і заснула просто за столом.

Отак.

— Що робитимемо? — спитав син Перегуду, коли по черзі помацали бабусин зап'ясток і пересвідчилися: не померла, хвала Богові, заснула.

— Постели їй, Валерчику, в кімнаті, де твоя бабця покійна жила, — наказав Павло. — Хай виспитья бідаха, та й нам уже час. Завтра зранку втямимо, що далі робити.

І поки син порався з ковдрами-простирадлами, все дивився на спокійне уві сні лице незнайомої старої жінки, одного зрозуміти не міг: нащо він усе те робить?

— Хтозна! — підвівся, обережно взяв на руки легеньку суху бабцю, поніс до кімнати, де його стара мати свого часу сконала. Виходить, не просто так ніяк не знаходив часу, аби переобладнати спорожнілу кімнатку під майстерню: викинути материне лахміття, старі книжки, альбоми, ікони, плетені материними руками доріжки. Виходить, не просто так.

Поклав стару жінку на простецький дерев'яний тапчан, на якому мама спала-спала, та одного ранку вже не прокинулася, зітхнув. Ковдрою гостю прикрив, сумні думки в голову: хтозна, яка старість на нього чекає?

— Тільки дурний про таке думає! — сам собі провів оперативну психотерапію, пішов на ганок курити. Ранок прийде — розбереться зі старою, а зараз тютюну насмокчеться і спати завалиться. Отакий план.

Та на ранок земля вкрилася білим простирадлом нічних заморозків, і, може, від них сентиментальні Павлові емоції теж набралися практичного холоду: вперто пробили собі стежку до мізків і давай їх смикати, вимагаючи логічних думок. А думки ясні як білий день і геть безальтернативні: якщо хоче Перегуда розширити господарство за рахунок старого Оверкового обійстя, то має вкластися у те діло допомогою новій хазяйці — старій пані, схожій на вчительку, бо без Павлової допомоги розгублена, безпорадна і безсила Наталя Іванівна Костомарова скоро сконає в холодній хаті, так і не склавши заповіту, а то для всіх погано, бо і сама помре, і Оверкову хату залишить напризволяще, а цього хазяйновитий Перегуда допустити не міг.

— Значить, так зробимо, — сказав гості вранці, коли до матеріної кімнати зазирнув і побачив стареньку, що каменем сиділа на дерев'яному тапчані. — Ви в нас погостюєте трохи, а ми з сином за

цей час знайдемо цю... зупинку громадського транспорту, який вас додому відвезе. Як вам план? Нормальний?

Зиркнув на жінку прискіпливо: мовчить, як німа.

— Якщо за хату свою хвилюєтеся, то не варто. Ми з Валерчиком за нею приглянемо: ніяке падло і на кілометр не підійде, гарантую. Вам же до того — економія. Не доведеться дрова купувати, щоби грубку топити. А дрова нині недешеві. І вода в нас є гаряча, і тее... зручності: туалет прямо в хаті. І нагодуємо смачно: у вашому Києві вже, певно, забули про здорову їжу, а в нас тут куди не плюнь — натурпродукт. То як? Погодитесь чи, може, сумніви якісь маєте?

Очима в стареньку увіп'явся, та роздратувався вже: якого біса ото мовчати та губи копити, наче він бабці копійку дає, а вона мільйон коштує?! Усе ж навпаки, якщо розібратися. Чи буде Павлові зиск — ще не відомо, а щоденні витрати вже зараз підрахувати можна.

— Та кажіть уже щось, їй-богу! — гримнув, не втримавшись.

— І довго ви зупинку маршрутки шукатимете? — спитала гостя безпорадно, але цілком усвідомлено, і то вже здалося Перегуді добрим знаком.

— Та хтозна! Думаю, за кілька днів упораємося, — збрехав, бо мав надію, що в теплі його хати стара жінка остаточно повернеться до тям, нарешті перечитає усвідомлено свої папери, які пропонують їй нову реальність у вигляді старої Оверкової хати, і тоді вже Перегуда заведе розмову про перспективи тої нової реальності: запропонує Наталі Іванівні догляд і турботу, козяче молоко чи ще якесь шаленство в обмін на плани хазяйнувати на Оверковому обійсті після жінчиної смерті.

— То як? — перепитав уперто. — Погоджуетесь?

— Якщо пообіцяєте, що митимете руки перед тим, як за стіл сідаєте, — оголосила гостя дивну умову, і Перегуда аж не втримався, розсміявся: і здалися старій оті його руки!

— Зробимо! — пообіцяв, гостю в хаті залишив, і гайда втілювати в реальність благодійно-захопницькі плани.

Перш за все бабині папери наново перечитав: якщо їм вірити, то Наталя Іванівна Костомарова особисто поставила підпис під угодою про купівлю старої Оверкової хати в конторі пишнотілої районної нотаріусихи Тасі Ягольник, бо саме Тасин штамп на угоді світився синім чорнилом.

До районної нотаріальної контори і попхався.

— Твоя робота? — от тільки два слова і встиг Тасі сказати, а та як завелася.

Уже все Перегуді пригадала: і як торік заприсягся дах її єврохати новим єврорубероїдом за тиждень укрити, а сам майже два тижні промудохався і відмовився за те знижку зробити; і як козячого молока їй націдив на півлітра менше; і як Перегудин Валерчик її багнукою обляпав, коли мчав райцентром на своєму моторолері, нікого навкруги не помічав. І про день, і про ніч, і про свята, і про будні, бо як Тасю послухати, так Павло тільки задля того і живе, щоби Тасю мордувати, та нічого в падлюки не вийде! Тася — жінка сильна. І згадувати забула, як Павло перед армією божився, що повернеться і жениться на Тасі, а сам, сука, після служби вештався десь десять років, а по тому припхався в рідні краї з малим Валерчиком на руках, наче сам його і зліпив, а перед Тасею навіть не вибачився. Навіть в очі не глянув, навіть не спитав: як ти тут жила без мене, голубко? А був би спитав, спився би від усвідомлення своєї фатальної життєвої помилки, бо таку жінку скривдив і втратив навіки: і красива, і розумна, і інститут закінчила, і грошовиту професію здобула, і дім сама збудувала, і за кермом сама, і по курортах сама. Усе — сама. Сама і сама стільки років... От горе! Увечері навіть чаркою немає з ким цокнутися.

— Та добре, Тасю. Цокнемося якимось, — Перегуда їй. — Ти мені краще розкажи, як Оверкову хату продавали. Нічого підозрілого не помітила? Ти ту жінку стару, яка хату купила, хоч в очі бачила, чи посередники тут від її імені розпоряджались?

Тасю від Перегудиних запитань геть перемкнуло. Груди випнула, очі блищать. І понеслося: про загублену молодість, підлих чоловіків і сувору професійну таємницю щодо будь-якої угоди, під якою Тасин підпис стоїть, тож Тася ці таємниці берегла, береже і берегтиме, як порядна дівчина цноту береже, тож хай Перегуда краще йде, куди йшов, бо Тасі з ним більше нема про що говорити.

Перегуда добре знав Тасю. Теза про те, що «більше говорити нема про що», геть не означала, що Тася замовкне, та цього разу його збентежило інше.

— Тасю, чуєш... — спитав знічено. — Ти... теє... Нащо про цноту згадала? Невже досі її не втратила?

Глянув у раптом беззахисні, безпорадні Тасині очі — ледь не обісцявся: стільки журби, стільки безнадії з них лилося. Твою дивізію! Сунув від нотаріальної контори до «Ниви», до тьми прийти не міг, бо хоч зазвичай балакуча Тася нічого не відповіла, лише вчепилася у папери, що лежали на столі, втупилася в них, руки тремтіли, та Перегуда і без слів зрозумів відповідь, і від того давнішня історія їхнього наївного дитячого кохання, про яку він завжди згадував, як про легковажну пригоду (ну, зліпили вони на емоціях з Тасею удвох хиткий човник колись; ну, повсідалися на ньому, аби помріяти, кому від того шкода?), раптом розрослася до велетенського громіздкого судна: перегородило річку, за старою течією не попливеш, нове русло прокладати треба. І, може, тому, що з роками до Тасиної колись тоненької талії додалося сантиметрів і кілограмів, судно те уявлялося Павлові велетенською вантажною баржею, яку годі і пнутися розвернути самотужки.

Уже й день минув, вечір поприсинав Перегудиних кіз-курей, а Павлові перед очі все безпорадна Тася: паперами шарудить, руки тремтять. І та клята баржа. Щось же з нею треба робити, виходить. А що?

— Дізнався щось у нотаріусихи про бабині діла? — Валерчик до останнього тата не чіпав, бо така філософія в Перегудиній хаті панувала: не сіпати один одного без причини, та сьогодні причина була. Павло повернувся на хутір похмурим, спантеличеним, і син усе чекав, коли батько сам розповість, що за несподівана новина так приголомшила його в райцентрі, та Перегуда мов зацікавився, тож Валерчик вирішив: час форсувати події.

— То як? — перепитав, коли вже всідався на моторолер, аби мчати до друзів у Карасівку, а Павло вийшов на ганок із цигаркою. — Допомогла Тася чи задарма до району мотався?

— Не задарма, — тільки і кинув батько, а ясності від того — нуль.

— Можу в Карасівці в Оверкового сина дядька Івана розпитати, як він батькову хату продавав, — запропонував Валерчик.

— Сам розпитаю, — Перегуда йому.

Курил чи не курил, цигарку — геть, пішов до хати, де чужа старенька жінка скніла.

— Їдь уже, бо всі карасівські гульки без тебе минуть, — тільки й буркнув синові через плече. — Бо ти ж не знаєш: то і не гульки зовсім,

усе серйозно. І за двадцять років вони тобі гикнуться, якщо накосячиш.

— Ти про що зараз?

— Та геть про все! — Двері — гуп: кінець розмови.

Баржа. Знай одне в Павловій голові крутилося: баржа! І жодної слушної думки, як її розвернути, ніби заклинило, і те одне бентежило і дивувало вкрай, бо, на відміну від інших, Перегуда саме життя сприймав як одну незбагненну, обмежену лише часом проблему, тому ніколи не панікував і не бідкався вже так, щоби до відчаю, які б негаразди не підкрадалися: ламав їх, як сухі гілки, пнувся далі. А тут заклинило.

«Бо жінка», — признався.

Який сенс собі брехати: ніколи в Перегуді відносини з жінками не склалися. З того першого разу, років тридцять тому, коли ще геть зелений Пашка під час першої практичної катастрофічно-невдалої спроби миттєво перескочити з групи незайманих підлітків до рангу обізнаних на жінках парубків у ярку за селом від хвилювання тільки і зміг, що стягнути труси з вайлуватої матюкливої Людки, яку батьки перед випускним класом на все літо відправили до бабусі в Карасівку набиратися скромності, і обізнана геть у всьому гонориста Людка так від батьківських ідей змудилася, що аж на Пашку погодилася, а Пашка у власних трусах заплутався, і все фінішувало ще до фактичного фізичного контакту. От тоді-то малий Перегуда і дійшов карколомного висновку: стосунки з жінками для нього — повна срака, і йти йому по життю з тою сракою, як верблюду з горбом.

«Карма», — поставив собі діагноз, але якогось біса не прийняв його смиренно та покірно. Навіть Людці ще тоді, тридцять років тому, коли відштовхнула його обурено, підтягнула труси і закричала: «Ти що, геть ненавчений?!» — кинув нахабно: «Навчений! Просто мене від таких затраханих верне!» Та з тих часів будь-яку особу жіночої статі, яка перетинала периметр його особистого простору, сприймав відсторонено і легковажно, наче наперед знав: то все програшна лотерея, не варто на неї і краплі сил марнувати, хіба що брати те, що саме до рук пливе. А думати про жінок — взагалі дурна справа. Що би не трапилося — усе з часом розвіється.

«Як-от з Альонкою», — пригадав найтриваліші і найдивніші свої стосунки.

Вона наполягала, щоб усі звали її Альонкою, хоч у свідоцтві про народження, яке завжди носила при собі, бо то був єдиний документ, який свідчив про її наявність на планеті, значилося Олена Заєць. Та чи від того, що в її очах постійно мерехтіли тваринний заячий острах і дикувате напруження, чи від того, що попри це випинала груди зухвало, цідила слова з манірним капризом і прибирала до рук усе, що в ті руки потрапляло, Павло подумки називав її сучкою і вкладав у те слово не презирство та зневагу, а тільки глибинне неусвідомлене співчуття до бідної тваринки, яка і не жила зовсім, а лишень прагнула вижити, а вже яким чином — байдуже, бо шляхів не обирала.

«Альонка ж про сучку не знала», — ніби виправдався.

Вони перетнулися на півдні. В Альонки на той час — шістнадцять зелених років життя, три останні з яких вона вешталася країною у пошуках пригод на свою голову. У Павла вже — біографія: двадцять п'ять за плечима. Після армії гайнув до батьків, які залишили на Карасівському хуторі порожню хату, а самі поpxалися за 200 км на птахофабриці гарувати, тож Пашка вирішив спочатку підробити грошеньт на курях, а потім — як вийде. Та замість курей прибився до бригади, яка роз'їжджала по всій Україні і заробляла будівництвом. Більше п'яти років країною мандрував, і одного разу в степу під Херсоном старий бусик застряг у багнюці і здох і бригада напросилася на ночівлю до працюючих корейців, які насадили, обробляли, а тепер ще й охороняли від злодюжок гектари якісної кримської цибулі: жили в палатках-курнях поряд із плантаціями, на вогнищах варили собі їсти, на гілках сушили випраний одяг. Корейці непроханих гостей не зневажили: трудар трударя не образить. Відтягнули бусик до найближчої СТО, потіснилися, звільнили для бригади кілька наметів, лиш Павлові місця не вистачило, і молодий кореєць із беземоційним, як у Будди, лицем постановив, як наврочив: «З Альонкою будеш». І повів Павла до намету, що окремо від інших самотньо стирчав посеред цибулевого поля.

Тої ночі зірки не світили — спали поміж хмарин. У дрімучій темряві намету Павлові в ніс ударив терпкий запах парфумів впереміш із цибулевими ефірами. Аж задихнувся. Увімкнув ліхтарик, аби постелитися, завалитися і заснути, і побачив худе дівчисько в коротенькому квітчастому сарафані: скрутилося на простенькому матраці, дивилося на незнайомця агресивно, зацікавлено і зухвало, та

Перегида бачив не насторожені сині очі, а тільки величезний жовто-ліловий синець навколо правого її ока. І парфумами від неї тхнуло, хай би вони!

— Хто це тобі в око зацідив? Корейці? — спитав.

— Чого це корейці? Корейці добрі, — відповіла нахабно. — Дозволили в них пожити, поки фінгал зійде.

— А хто, раз не корейці?

— Покидьок один. А ти не покидьок?

— Та ніби ні.

— А чого «ніби»? І сам не знаєш? — випростала худі голі ноги, розглядала їх, ніби вперше бачила. Губи накопилила і заходилася фарбувати нігті на ногах яскраво-червоним лаком.

До суміші цибулевих ефірів і смердючих парфумів додався гострий, схожий на ацетон запах.

— Та ні. Знаю. — Перегида всівся на соломі, якою в наметі вистелили підлогу, дивився на дівча, роздратування під кадик. «От же сучка! — дивувався. — Невже думає, що я їй своїм ліхтарем тут до ранку присвічуватиму?!»

— А ти з тих будівельників, які біля нас «поламалися»? — Дівча, знай, мазало і мазало нігті червоним, кидало на Перегиду швидкі оцінливі косяки. А ліхтар і далі випалював свій потенціал на нуль.

«От же сучка!» — геть роз'ярився Павло.

— Чуєш, давай згортай свою мазню, — буркнув. — Ліхтарик — не вічний двигун. Чи мені весь його заряд на тебе задарма спустити?..

— Так ти жлоб'яра?

— Що?! — аж смикнувся до нахаби.

Дівча відсахнулося по-тваринному граціозно і блискавично-швидко. Завмерло, увіп'ялося Перегуді в очі, наче намагалось прочитати його подальші наміри.

— А що? Що я такого сказала?

Вимкнув ліхтар. Чорно стало.

— Замовкни вже, — прошепотів. — Спатиму. І ти спи.

— Не можу. Підлі корейці вимагають, щоб я вночі цибулю стерегла.

— Ага, то корейці вже підлі. А казала — добрі, — улігся на соломі, рюкзак під голову: не вперше спартанцем бути.

— Були б добрі, то дозволили б просто в них пожити. А вони вимагають, щоби я за те на них вкалувала.

— Так іди і вкалуй уже, тільки спати заважаєш.

— Хто спати хоче, той і посеред війни засне. А ти не хочеш, — відповіла дівчина.

— Ти знаєш, чого я хочу!

— Звісно, знаю.

У чорноті зависла дзвінка хвилююча тиша. Павло відчув, як прокинулося жадання: відключило сон, запульсувало. «Дідько! Вона ж геть мала! Дитина дурна», — намагався вгамувати себе. Спробував пригадати, коли востаннє мав під собою жінку. Місяців два тому? Чи вже три минуло?

— А я от не знаю, чого ти хочеш, — кинув у темряву.

— Так я сама скажу. Хочу того ж, чого і ти!

Перегида аж усміхнувся: ти ба! То сьогодні вимушений целібат має шанс скінчитися?

— Нічого не вийде, — загальмував сам себе. — У мене резинки нема.

— Із резинкою тільки повії та хвойди мужчину до себе підпускають.

— А без резинки хто?

— Ті, хто по любові...

Перегида розчув суть: дівча не проти і без презерватива. Трохи піднявся на соломі, аби в темряві зорієнтуватися, як скорше до здобичі дотягнутися, випростав руку, наштотхнувся на гарячий голий дівочий живіт, обхопив дівчину обома руками, притягнув до себе, та вона раптом нахилилася кудись убік, потягла за собою Перегида. «Ох, швидка! Уже й на солому», — подумав, та раптом у чорноті куреня спалахнуло світло ліхтарика.

— Можна я дивитимуся на тебе? — попросилося дівча. — Хочу бачити...

«Хоче, щоб я її бачив», — зрозумів Перегида, лише втямити не міг: а нащо? Та жадання вимітало запитання з голови, як бруд із давно не метеної хати. «І хай! — подумав. — Ну бачитиму фінгал під оком, то й що? Мені на її очі начхати!»

— Давай уже теє чи що, — тільки й буркнув.

І понеслося. Перегуда аж очі заплющив від несподіваного усвідомлення, що он як буває, що йому самому геть нічого робити не треба, навіть ворухитися не треба, бо дівча все чисто само робить. А якби не заплющував, то побачив би, з якою відчайдушною рішучістю і винахідливістю дівча єдиним зрозумілим і доступним йому способом виборює собі право плюнути вже на корейців і прибитися до цього кремезного, сильного хлопця.

— Подобаюся? Я тобі подобаюся? — все шепотіла Павлові у вухо.

— Кому б така не сподобалася, — сказав дівчині вранці, коли прокинувся в наметі: спокійний, розслаблений, яким бував завжди після чергової спроби обламати власну, самим собі напропорочену карму, а вона увійшла до куреня — худа, сумна, у тому коротенькому сарафанчику, з тим фінгалом під оком, і знову спитала: «Я тобі подобаюся?» Та при білому дні Павло врешті побачив не тільки фінгал, бідну одежину і ідіотські червоні плями лаку на нігтях побитих дорогами ніг, а ще й наполохані сині очі, бліду шкіру і чорне густе волосся аж до грудей. Кому б така не сподобалася? Гарна...

— Корейці кажуть: ваш бусик уже поремонтували, скоро на поле приженуть, — мовила обережно.

— Значить, далі поїдемо.

— А ви куди?

— До моря. Приватний пансіонат будуватимемо.

— Класно тобі. А мене корейці вигнали. Сказали, щоби забиралася.

— А чого це вони раптом?

— Я ж уночі мала цибулю стерегти, а я біля тебе до ранку просиділа. Ти спав, а я дивилася на тебе.

— Нащо ж ти сиділа-дивилася?

— Бо дуже сильно полюбила тебе.

У Перегуди так щелепа і відпала. Твою дивізію! Ще ніхто з жінок і ніколи після випадкового сексу не казав Павлові «люблю тебе», та ще й «дуже сильно». Якщо чесно, взагалі ще ніхто нічого такого не говорив. І що він має на те відповісти? «Добре»? Чи — «твої проблеми»?

— Чуєш. А як тебе звати? — бовкнув розгублено.

— Альонка.

— А я — Паша. Тобі скільки років?

— За місяць шістнадцять виповниться.

— А чого не в школі?

— Щоби в школу ходити, треба додому повернутися.

— А чому не повертаєшся?

— А що мені там робити? Дивитися, як мамка з батьком удвох п'яні по хаті валяються, а як протверезіють, женуть нас із братом по сусідах просити хліба?

Замовкла. Дивилася повз Павла, уста тремтіли, а очі сухі, злі. Лиш головою хитнув: бачив у Карасівці таких сусідських дітлахів, немитих, нечесаних, бігали селом, як ті цуценята покинуті. Гримнеш на них — вишкіряються, зараз вкусять, а як по голівці погладиш — припадуть, обіймуть і не відірвати.

— Так ти... теє... куди тепер? — тільки й мовив.

— Можна я з тобою до моря поїду? — припала, обійняла. І як її відірвати?

— Я не розважатися їду, вкалуватиму з ранку до ночі. А ти що там робитимеш?

— Житиму з тобою. Кохатиму тебе, — сказала. І додала: — Бо я тебе вже дуже сильно полюбила.

І останній аргумент:

— Я ж тобі вчора вночі сподобалася, правда?..

Сказати, що Перегуда — повнісінький йолоп, що повірив малій і сам полюбив: аж ніяк. Але перспектива мати поряд із собою гарненьку молоду і дуже вигадливу в сексі дівчину неабияк утішала і вабила. І шляхів до відступу — мільйон. Це ж не він упав перед малою на коліна і заприсягся все для неї зробити, аби тільки була при ньому. Сама нарвалася. Та й шкода її: така зелена, така гарнюня і така вже погублена. Геть пропаде, якщо біля нормального чоловіка не загальмує. А Перегуда — нормальний. Роботящий, до пляшки не прикладається і заощадливий: гроші на вітер не викидає, то й на дівчину багато не витратить. «Які на неї витрати? Та ніяких», — запевнив себе наївно.

І понеслося. Тільки й устигав на Альонку грошики фінькати. У приморському курортному містечку бригада розмістилася у вагончиках при будівництві, а Перегуді з Альонкою довелося винайняти кімнатку в хаті неподалік, потім з'ясувалося, що Альонці конче потрібні новий купальник, джинси і кросівки, спеціальне лезо,

щоби волоссячко на різних ділянках тіла голити, сонцезахисні окуляри, курточка на осінь, нова туш для вій, щипці для укладки волосся... І скільки б мотлоху не купувала, список ніяк не скорочувався, бо щодня в Альонки виникали нові потреби. І варто було Перегуді лиш наміритися спитати, нащо те все, завжди випереджала запитання: граціозно скидала одяг, завмирала посеред найманої кімнатки, нахабно дивилася на Перегуду — гола, зваблива.

— Ти ж не жлоб'яра? — питала насторожено, та все ж відступала на крок, аби встигнути втекти, якщо мужчина раптом вибухне, вхопить її за волосся — та по щоках!

Перегуді і на думку не спадало припинити несподіваний зв'язок банальним мордобоем, але за три місяці, перерахувавши залишок грошей, які відкладав не перший рік, зрозумів: час закінчувати ту фігню, бо іншим словом їхні стосунки і назвати не наважувався. І справа не тільки в грошах, які Альонка невпинно витягувала з Павла, розплачуючись сексом. Аби ж тільки гроші. Та вже за кілька днів після приїзду до курортного приморського містечка Перегуда з подивом відзначив, що в Альончиній голові вибудувана чітка система світосприйняття, де жінка має тільки сидіти вдома, пестити себе, витратити на те чоловікові гроші, а йому за це — секс.

— А їсти зварити? — питав.

— Дай гроші, піду і куплю нам поїсти, — відповідала.

— А попрати, поприбирати?

— А тобі важко свою робу в пральну машинку закинути?

— А ти навіщо?

— Щоби любити тебе. Я ж тобі подобаюся? Ти ж хочеш, щоби про мене казали: «У Перегуди крута тьолка». А хіба я крута, коли мене навіть мобільного немає? І навушників, і... — щоразу поповнювала перелік необхідного, гребла до себе, бідолаха, все, що бачила.

Та і те було не найприкрішим. Спливло не більше місяця, як Альонка стала зникати з найманої хати на цілий день. Поверталася, коли вже вкрай утомлений Перегуда сам встигав зорганізувати таку-сяку вечерю, підсідала, хапала руками їжу з Павлової тарілки, обережно огризалася, коли питав: де була?

— А що? Що я такого зробила? Просто гуляла. Чи мені цілими днями в чотирьох стінах сидіти?

— І як гуляєш? Трахаєшся з усіма підряд? — не відставав.

— Та ти що? Отак ти про мене думаєш? А я не така! Я тільки тебе люблю! Дуже сильно!

Та ті слова давно втратили для Перегуди магічну силу. «Хоч залийся своєю любов'ю. Тільки вже без мене», — вирішив і одного вечора прийшов додому раніше, щоби самому зібрати в одну торбу всі Альончині речі, а як дівча повернеться з гульок, дати торбу в руки і сказати: «Давай уже... Відвали, мала!» Та, на превеликий Перегудин подив, Альонка стирчала вдома: скрутилася на дивані, ридала гірко.

— А чого ти тут? — спитав, не втримався.

— Мені гроші потрібні, — почув звичне.

— А нащо?

— На аборт, — розмазувала по щоках сльози, бідкалася. — От навіщо мені дитина? Не хочу! Ти мене покинеш, а я залишуся з малим на руках. Я знаю! Знаю! Ти давно на мене злишся, тільки не показуєш цього. А я все бачу: скоро виженеш мене, і все, пропаду.

— Не вижену, — видушив.

— Тоді женися на мені, — схлипувала, дивилася на Павла насторожено.

— Як я на тобі женюся? У тебе навіть паспорта немає.

— А я поїду додому і зроблю собі паспорт.

— Давай так зробимо. Народиш дитя, разом до твоїх поїдемо. І паспорта зробиш, і поженимося, — говорив, сам собі не вірив. Куди пнувся? Нащо ту малу до себе прив'язував? Вона ж, крім сексу, більше ні на що не здатна — і лінива, і корислива, і брехлива, і дурна: жодної книжки за все життя, мабуть, не прочитала. І річ не в тім, що не було в неї в анамнезі ані краплі світла! На це Павло не нарікав, та усвідомлював інше: за три місяці життя поряд із ним Альонці й на думку не спало бодай якось змінити своє розгульне, паразитичне, безглузде існування. «Але мою дитину носить», — єдиний аргумент перекреслив усі мордування. Малу обійняв, до себе пригорнув:

— Кінчай уже рюмсати. Тобі тепер не можна.

— А ти мене не покинеш?

— Ніколи.

За місяць після народження малого Валерчика Альонка збрала у дві великі торбини не тільки те, що встигла закупити собі на Перегудині гроші, а й усе, що сам Перегуда купував для спільного

їхнього життя: постільну білизну, ковдри, посуд. Випатрала Павлову заначку до денця, навіть прихопила улюблену Перегудину бейсболку: чорну, з червоним хижим орлом над широким козирком, — і зникла з курортного містечка, наче ніколи її тут не існувало. Коли ввечері після роботи Павло повернувся до найманої кімнатки, то знайшов лише маля у засцяному підгузку, яке захлиналися від плачу.

— От і здихалися ми сучки, синку, — тільки і сказав тоді без злоби.

Як її забути, ту Альонку? Дикувата зацькована сучка нанесла в Перегудине життя стільки тваринної логіки і хтивості, що, здавалося, до смерті не відмиється, проте і ліки лишила — такого гарного сина народила, довіку тішитиме. Та сьогодні спогади про погублену Валерчикову матір аж ніяк не додавали Перегуді оптимізму сподіватися, що з часом баржа, про яку він все думав і думав, якось сама розвернеться, а він попливе за своєю течією далі.

— Бо, виходить, холера, завжди треба вчасно з жінками розбиратися, а біля мене зараз одночасно дві жінки об'явилися. І з бабцею щось мушу вирішувати, і з тою цнотою Тасиною, хай би ліпше не знав, легше було б, — докумекав, а в який бік кидатися — хтозна.

Спочатку хотів було прихопити пляшку горілки, завалитися до нотаріусихи, хильнути для хоробрості, щоб уже вирішити проблему кардинально. Дихнути на Тасю горілчаним перегаром і в лоба їй: «Так ти і досі незаймана, Тасю? І виходить, що в тому моя провина. Так я... теє... Можу виправити ситуацію прямо зараз». Та до нотаріусихи шлях неблизький — аж у райцентр треба їхати, а до обійстя Оверкового сина Івана, який продав хату Наталі Іванівні Костомаровій, — хвилин двадцять пішки, а на «Ниві» за п'ять домчати можна, тож значущість завдань логічно змінилася і Перегуда попрямував у Карасівку, до Оверкового сина.

Іван не виламувався, не крутив носом, не впирався, мовляв, чого це я маю про конфіденційну комерційну угоду першому-ліпшому розповідати. Стали біля паркану, Іван плюнув на землю від прикрощів: такої дурні наробив, їй-богу, аж спокою лишився, бо за копійки віддав батькову хату. І все чисто Перегуді виклав. Як роки три поспіль постійно давав оголошення про продаж хати і в агенції, і на різних сайтах, та потенційні покупці наче повиздыхали: хоч би хто озвався. А цьогоріч на початку осені раптом подзвонив один чоловік. І все, як годиться: зустрілися, чоловік хату оглянув небайдуже — усе чисто обмацав, у кожному щілину заглянув, і хоч Іван цілком обґрунтовано просив за батькове обійстя вісім тисяч доларів, чоловік запропонував три, і так затято торгувався, коли Оверків син і слухати про три тисячі

відмовився, що в результаті Іван погодився на чотири з половиною тисячі доларів і тепер шкодує катастрофічно, та користі від того — нуль: справу зроблено. А хто дурний?

— Сам дурний! — резюмував безжально. — Жінка тепер щодня мені мозок виїдає: все розказує, що б ми накупили на три з половиною тисячі доларів, які я просрав.

— Іване, а що за козел учинив з тобою те паскудство? Звідки взявся? — допитувався Перегуда. — Хату ж жінка стара купила. Наталя Іванівна Костомарова. Ми з нею вже й роззнайомилися.

— Козел бабцю вже до нотаріусихи Тасі Ягольник привіз, коли ми угоду укладали. Сказав: для оцієї пані старався ціну знизити, бо самі бачите — не така вже заможна, а дуже хотіла жити на природі.

— А жінка що? Погоджувалася?

— Та він її у нотаріусихи будив разів десять, бо все куняла. Штовхоне її, вона очі розплющить, киває: так, так. І усміхається, як пришелепкувата.

Перегуда насупився, головою мотнув.

— Так теє... — почав розмірковувати. — Може, той чоловік її якимись ліками накачав?

— А якого біса?

— Та такого біса! Бабця божитья, що хати в тебе не купувала, в село перебиратися не збиралася і взагалі не розуміє, як на хуторі опинилася.

Іван примружив око. Глянув на Перегуду хитрувато.

— Значить, якщо виманити в бабці угоду про купівлю хати і Тасі в районі дати на лапу, щоб реєстри свої попідчищала, то я зможу заново хату продавати?

— Може, ще й гроші, які отримав, не повертатимеш? Геть здурів? — здивувався Павло. — Краще про козла того розкажи. Им'я у нього є? Хто такий? Ким бабці доводиться? Чого біля неї крутився? Знаєш?

— Тільки одне і знаю, — признався Іван. — Козла звати Германом. Тася Ягольник його Германом називала.

— Тася, кажеш? — тільки й буркнув Павло. Усі шляхи вели до Тасі.

Повертався до своєї хати, крила якогось біса за плечима чухалися: до Тасі? Та не проблема! Соляри в «Ниву» залле, пляшку горілки в

кишеню вкине і одним махом у районі дві справи зробити: позбавить Тасю цноти, щоб уже так не дорікала, а як з інтимом покінчать, про Германа розпитає настирно! Логічний план? Геніальний. Жінки ж після сексу розслаблені і щасливі, довірливі, наче приручені: будь-яку команду виконають.

«І не доведеться двічі в район їздити, пальне витратити!» — затвердив подумки план, і гайда. Вскочив до власної хати грошей на соляру взяти, зиркнув на бабцю Костомарову: куняла на тапчані, сумку з рук не випускала.

— Зараз... — чи то бабці, чи то собі самому. — Дізнаюся, де шукати зупинку маршрутки, яка вас до Києва домчить.

На «Ниву» — і в райцентр. Автівка летіла, наче й у неї крила вирости. А Перегудині крила щось уже не дуже і чухалися: опустилися, звисали безпорадними ганчірками. А чому? У кермо вчепився: долоні зволожніли, ніби страх оселився в тих долонях, думки розгублені в голові скачуть, як кози дурні. А в «Ниві» замість соляри раптом війнуло агресивними Альончиними парфумами, наче сама Альонка об'явилася поряд. Наче всілася поряд із Перегудою, плечиками знизала: «Так ти зі своєю Тасею без резинки хочеш? Любиш її, чи що? І як ти до неї підступишся? Що скажеш? Отак прямо: лягай, стара ти дівко, зараз жінкою станеш?»

«Не можна так, — сам собі признався. — Тася ж не хвойда якась. І не Альонка. І горілкою її накачувати — якось воно теє... не людськи».

Аж на гальма: твою дивізію! «Нива» завмерла на узбіччі худого, давно не ремонтowanego шляху, що з'єднував райцентр із Карасівкою. Перегуда увіп'явся очима в червоно-жовте багатство осіннього лісу: тішило око, пробивалося до салону «Ниви» ненав'язливими оптимістичними пахощами, і на тлі вічного природного відродження худа дорога видалася Павлові ще більш занедбаною і побитою. Заялозив вологими долонями по керму.

— А коли ми з Тасею з Карасівки в райцентр на татових «Жигулях» їздили, асфальтівка ще без ям була, — вилилися словами думки з минулого.

Дивиться — рівна дорога. Не побита ще, рівненька, обабіч неї лісок молодий, сокирами не потравмований. І татків яскравий помаранчевий «Жигуль» мчить у бік райцентру: за кермом сам Пашка

— зелений, безвусий, поряд Тася струнка, гонорова і геть не така балакуча, якою з роками стала.

— Тасько, чому ти цілу дорогу мовчиш? Не подобається зі мною в райцентр їздити?

— Подобається.

— Так я подобаюся чи тачка?

— Хіба ти до мене весь час на тачці приїжджаєш?

— А ти, Тасько, прямо сказати не можеш? Дуже горда?

— Сам знаєш!

— А ти сама знаєш? Аби знала, вже давно б зі мною... теє...

— Тобі моїх поцілунків мало? Поженимося, тоді і теє... Ти ж сам казав: поженимося.

— Я казав: поженимося, якщо ти мене з армії дочекаєшся.

— Де б не була, дочекаюся.

— Зібралася кудись?

— Навесні знову до Києва поїду. Буду вдруге пробувати на юридичний пробитися.

— Воно тобі треба? Біля батьків сиди, бо інакше як мені дізнатися, що ти мене чекала, а не розважалася у тому Києві?

— Тоді і ти в армію не йди, — відказала. — Серйозні стосунки вимагають, аби і хлопець, і дівчина поступалися.

— Таке дурне кажеш! Серйозні стосунки — це коли дівчина хлопцеві бонус дає. Віддається, щоби він розумів, до кого йому повертатися, а ти мені тільки мізки обіцянками компостуєш. Мені два роки терпіти?

— Заради любові все життя можна терпіти.

Спогади відпливли: знову перед очима побитий шлях у ямах, наче презерватив, дірками покоцаний. І ясно все як білий день. Куди мчить? Хоч із резинкою і горілкою, хоч без них чекає на Перегуду в Тасі абсолютне і гарантоване фіаско. Непорушно застрягла баржа поперек його річки, ніякі спонтанні атаки не допоможуть.

— І що мені тепер — женитися на Тасі заради того, щоби вона вже жінкою стала?

Твою дивізію! «Ниву» розвернув, чкурнув на хутір.

Уже і кіз подоїв, і поприбирав у загоні, і яйця від курей забрав, уже і день сплив, уже вечір, а Перегуда все думав і думав про Тасю, і що більше думав, то злішими ставали думки. «Це що ж виходить? —

дратувався. — Що Тася в нас сама гарна та шляхетна? Заприсяглася колись за царя Гороха дочекатися мене і досі на тому стоїть? А спитати її, дурну: нащо ти те робиш, Тасю? Чому? Скаже, як ляпасів надає: що любить, а заради любові варто все життя чекати і терпіти. Невже думає, повірю? Дурня ж! Певно, гонор і капризи їй боком вийшли: не зустріла чоловіка пристойного чи зустріла, та не змогла при собі затримати, от і залишилася в дівках, а мене картає, наче я в тому винуватий! Сама винувата, бо дурна і брехлива! Брехлива, як сучка, бо не буває такої любові, щоб тридцять років сплигло, а любов усе ще не всохла. А якщо і буває, то жінка не сидить колодою, а виявляє хоч якісь ініціативу і активність, а Тася хіба що брудом поливає мене при кожній зустрічі. І на що сподівається після того? Що схаменуся, приповзу навколішках у сльозах і скажу: “Ми ж поженитися збиралися, Тасю, так, може, теє... Давай уже це зробимо. Бо для жінки за сорок цнота — то вже не чеснота, а знак біди, а я не хочу, щоб ти бідувала”? Думає, так буде? Та я скоріше намотаю на власний член пенькову мотузку, підпалю, як факел, на знак протесту і — пішла в дупу! Якби не та цнота її, я б і думати про неї забув, не те що женитися...»

— Якби ж не та цнота її, — прошепотів. Роздратування розтануло, облило чоловіка світлим сумом. Спробував струсити той сум, забігав по хаті: все рукам роботи шукав. Наштовхнувся на тиху гостю — сиділа біля столу, старанно витирала рушником ложки і виделки, наче б самі не висохнули.

— Чуєте, Наталю Іванівно?..

Присів, у бабцю очима увіп’явся. І хоч хотів збрехати, що кілька годин сьогодні зранку шукав зупинку, від якої маршрутки на Київ прямують, та раптом спитав, хоч і не сподівався на усвідомлену відповідь:

— Хто такий Герман?

— Герман? — бабця Костомарова глянула на Перегуду здивовано, усміхнулася із докором, як учителька усміхнулася б шибайголови, який не знає, що двічі по два — чотири.

— Ви — Герман, — сказала.

— З якого це дива? — аж психонув. — Я Павло. Сусід ваш.

— Ні, ні. Я пам’ятаю точно! Мого сусіда звати Германом, — упевнено відповіла старенька. — А ви хіба не мій сусід?

Перегида насупився: та-а-ак, кіна не буде. Бабині мізки геть з ладу вийшли. Та не відступився.

— Я вам тут сусід, на хуторі. А Герман, певно, ваш київський сусід? Так? Він у Києві з вами в одному будинку живе?

— Звичайно. Як же довго вам усе треба пояснювати!

— Отакий тупий! Не зважайте.

— Господь з вами.

— А будинок ваш де стоїть? — вів далі настирний Павло. — На Подолі? На вулиці Хорива? Я питаю, щоб водію маршрутки пояснити, куди вас слід доправити.

— Так, — кивнула. — Усе життя прожила на вулиці Хорива.

— А номер будинку який?

Старенька завмерла на мить, хитнула сивенькою головою.

— Не пам'ятаю, — заходилася ритися в сумці. — Зараз паспорт знайду. У паспорті штамп, а на штампі адреса: і назва вулиці, і номер будинку.

Перегида знав, чим закінчатся ті безплідні пошуки: сам би радий бабин паспорт погортати, та хтось недобрый надто ретельно зібрав Наталю Іванівну Костомарову на переїзд, про який вона — ні сном, ні духом.

— А без паспорта... — руки бабиної торкнувся. — Розкажіть, який ваш будинок. Коробка проста чи якісь особливі прикмети має?

— Більш як сто років тому коробки не будували, — усміхнулася Наталя Іванівна. — Мій будинок має прекрасні капітелі.

Капітелі. Перегида разів двадцять подумки повторив слово, аби не забути, і, коли пізно ввечері з Карасівки на хутір повернувся Валерчик, спитав сина:

— Знаєш, що таке «капітель»?

— Це «капітал» французькою, — запевнив Валерчик без роздумів. — Бабло, короче.

— Точно?

— Ясна річ! Марсель, шанель, бондюель, капітель, — виклав аргументи син.

— А де б мені це діло уточнити?

— У райцентрі, в Інтернет-клубі. Чи до своєї знайомої нотаріусихи заскоч. Вона точно Інтернет має.

Знову все повертало до Тасі. Перегуда лише кивнув синові: добре, йди вже спати. Та Валерчик у тата вдався: не лишав на завтра запитання, якщо мав змогу отримати відповіді вже сьогодні.

— Бабця ще довго в нас житиме? — спитав.

— Вона тобі заважає?

— Вона каже, що не можна в трусах по хаті ходити.

— То не ходи.

— Так довго чи ні? — не здавався Валерчик. — Бо мені вже набридло безперервно руки мити.

— До зими і думати про неї забудемо, — пообіцяв Перегуда.

Зима ніяких обіцянок людям не давала, але не забарилася. Чітко за календарем налетіла депресивними сірими хмарами, сипала дощем упереміж із снігом, наповнювала життєві сюжети чорним відчаєм, а в Перегудиній душі — знай дзвоники дзвенять. І все йому добре, нема проблем.

— Бабця геть зв'язок із реальністю втратила, — дорікав Валерчик татові. — Уже Миколкою мене кличе і обіцяє на море звозити, а ти все ніяк із нею не розберешся! Обіцяв же!

— І як мені з нею розбиратися? На вулицю викинути чи назад у холодну Оверкову хату на руках перенести, бо бабця наша ледве ноги пересуває?

— Ти ж хотів її київську адресу взнати. Не вийшло? А чого в райцентр весь час мотаєшся?

І що Перегуді на те відповідати? Що так, була ідея через Інтернет з'ясувати, що за дурня ті «капітелі», а з тими знаннями потім відшукати бабин дім на Подолі. Що з тиждень ніяк не наважувався їхати в райцентр, бо боявся Тасю перестріти, врешті плюнув і зрушив з місця, та з'ясувалося, що райцентрівський Інтернет-клуб зачинили за борги по орендній платі і ноги понесли розгубленого Перегуду не до школи чи місцевого аграрного технікуму, де точно були і комп'ютери, і Інтернет, а до нотаріальної контори. А з контори Перегуді назустріч вийшла Тася. І чогось мовчала, не завелася, як зазвичай, коли перетиналися. Лиш глянула на Павла здивовано: мовляв, якого біса треба?

— Тасю, — сказав, — а я оце їхав у райцентр і згадав, як ми колись сюди з Карасівки на татовому «Жигулі» моталися.

— Тоді кіно тільки в райцентрівському клубі показували, — кинула. — А нині я вдома що завгодно переглянути можу. Хоч «Термінатора», хоч «Ромео і Джульєтту». У мене «тарілка».

— Це ти мене так до себе в гості на кіно запрошуєш? — чи то пожартував, чи то напросився.

— Та я б перестала себе поважати, якби мужиків до себе в хату тягла! — Тася із гонором Перегуді в очі. Геть не змінилася.

Та й Перегуда не зі слабкодушних. Роззирнувся, наче всі райцентрівські пліткарки вже дірки в них попротирали, плечима знизав.

— Здалася мені твоя хата! Я про кіно. Не знаєш, зараз у клубі кіно крутять?

— Нащо мені те знати?

— Сходили б...

— Щоб потім весь райцентр мені кістки перемивав?

— Давай не в райцентрі кіно знайдемо.

— А де? У Києві?

— Та хоч і в Києві.

Засміялася, головою хитнула: мовляв, усі ви на слова швидкі.

— Перегудо, ти здурів?

— Та я на повному серйозі. Їдьмо, Тасю. Онде «Нива» моя за рогом, біля супермаркету, — бовкнув, а в голові цифри витрат уже вишикувалися: соляра до Києва і назад, квитки в кіно і ще, певно, якимось попкорном доведеться Тасю пригощати, бо чув — у Києві тільки так кіно і дивляться.

Аж видихнув із прикрістю: нащо ту спонтанну дурню верзе? На Тасю глянув, повторив уперто:

— От чого виламуєшся? Я ж просто в кіно тебе запрошую.

Це ж просто кіно! Бовтатися-підскакувати в некомфортній «Ниві» сто кілометрів до столиці по ямах розбитої траси, мовчати відчайдушно, ніби слово розколе і без того схвильовану душу, не дивитися на Тасю, яка сидить поруч, усміхається зажурено, та не гірко, і не спитати: а ти чого? Учепитися спітнілими долонями в кермо і не «Ниву» вести — власну долю гнати в глухий кут приречено, фатально і знати: нічого доброго з того не вийде, бо — карма і пізно, втрачено час, не повернути. І відповіді нема на єдине запитання, що знай крутиться в голові: нащо вся та поїздка, витрати? Економ-варіант

спокути? Дурна пихата примха для підтримання власного обличчя? Відмова вірити в те, що двічі в одну річку не зайти, тож не варто заради того в Київ пхатися?

У Києві мело снігами-вітрами, гуло політичними пристрастями: хіба тут до двох уже немолодих людей, які старанно приховували власну розгубленість? Шкребійться, не погубійться.

У напівпорожньому залі кінотеатру забули про кіно, мовчали кожен про своє, і навіть горнятко гарячої кави в кав'ярні після сеансу не розігріло хвилюючого мовчання до бодай порожнього легковажного слова. Лише на зворотному шляху в ранніх сутінках, коли вже з'їхали з траси в бік Карасівки, Перегуда раптом натиснув на гальма — «Нива» смикнулася, зупинилася біля неприбраного кукурудзяного поля — глянув на Тасю насторожено. Хотів поговорити про кіно, про Київ, про столичні ціни космічні. Про погоду, на крайній випадок.

— Як ти жила всі ці роки, Тасю? — Думки підсвідомо трансформувалися у найголовніші слова.

— Без любові, — прошепотіла.

Перегуді аж кров у скроні. Дурне на язик так і рветься: захищатися нахабно, сказати, що нема Павлової провини в Тасиній самотності, бо, як відомо, кожен сам хазяїн власної долі, і це гасло вічне, бо воно єдине, що як висіло в шкільному коридорі ще за радянських часів, так і досі там майорить, бо не втратило актуальності.

— Чуєш? — мовив. — Я теж без любові.

— А син звідки взявся?

— Діти бувають не від любові. Ще від сексу без резинки. Діти і СНІД.

— Так ти разом із Валерчиком і СНІД отримав?

— Та ні. То я так сказав, для прикладу.

— А мати Валерчикова де?

— Та десь, мабуть, є.

— Нащо ж ти з нею... без любові?

— Бо припекло. І пожалів. Потім пожалкував, що пожалів. Потім передумав жалкувати, бо Валерчик народився. А потім вона обібрала мене до нитки та й завіялася кудись, а я перехрестився, що здихався, і на хутір повернувся, — уперше після Альончиної втечі Перегуда вголос озвучував те, чого не знав ніхто в рідних краях, навіть

Валерчик, якому пояснив лише раз: мамка була молодою, слабкою, при пологах померла.

Замовк, додав із прикрістю:

— А тебе в Карасівці на той час вже не було.

— А що мені в Карасівці робити? Хіба клієнти до нотаріуса в село їздять? Нотаріус має в райцентрі сидіти, якщо хоче весь район обслуговувати, — зиркнула на Перегуду з підозрою. — А тебе і досі мої професійні таємниці цікавлять?

Ясно, що цікавлять. Не всі, а одна-єдина таємниця: хто такий Герман, якого знає і Тася, і бабця Костомарова. От би в очі тому Германові подивитися! Перегуда аж почав говорити, що в Тасі складна робота, ще й секретна...

— ...як в есбеушників! — І хотів уже про Германа запитати, та раптом побачив у темряві порожнього шляху дитя — крихітне, слабке, беззахисне, та живе. Ніби саме зараз вони з Тасею без сексу народжували те дитя, і варто було Павлові лиш спитати про Германа, як хвилююча фантазія розтане, і от уже нема нічого: ані дитини, ані надії, ані світла. Тільки чорна ніч.

— Мені потрібна ти, а не твої таємниці, — мовив і сам вразився. Оце він дає!

— Не запізно?

— Хтозна. Як гадаєш, що запізно, то прямо скажи. Прожени, як я тобі не до душі, — розхоробрився, підпер баржу плечем та давай її штовхати.

— Не прожену, — баржа рипнула, зрушила з місця, вивільнила потічок — ринув свіжим Перегуді в лице.

Збудився, засовався.

— Так, може, теє... До хати мене запроси, — сказав, коли «Нива» зупинилася біля міцного і добротного, як білий гриб, Тасинового будинку.

— Перегудо, ти мені накази не віддавай! Цей день уже закінчився, їдь додому, — сказала як відрізала. Геть не змінилася, зараза!

Павло гнав утомлену «Ниву» до рідного обійстя, все намагався розгадати потаємний зміст останніх Тасиних слів. Більше бачити його не хоче? Так говорила ж: не прожену. Чи, може, раз цей день закінчився, то й у них усе скінчилося, так і не розпочавшись?

«Голову мені морочить чи мститься», — вирішив і запрягся, що не поїде більше в райцентр. Та так затято запрягся, що тої клятви аж на тиждень вистачило.

Аби не думати про Тасю, згадав давні плани робити сир із козячого молока, заходився експериментувати: грів молоко, пробував різновиди заквасок, аби зрозуміти, з якою сир виходить смачнішим. Куштував кожний і бабці Костомаровій підсовував: спробуйте і скажіть, який вам більш до вподоби.

— Аби Тасі сподобався, — відказала Наталя Іванівна, беручи сир з Павловичих рук.

Здивувався: може, то побічний ефект старечої деменції — чужі думки читати?

— Ви про яку Тасю зараз говорите? — спитав.

— Не знаю, про яку. Ви сир під прес клали і бурмотіли: аби Тасі сподобався.

— Аби вам сподобався! Їжте вже, — зітхнув, бо саме того похмурого дня наново розставив пріоритети і вирішив, що більше не шукатиме ані Германа, ані київську адресу бабці, бо сенсу в тому нуль.

Не вчора народжений, давно докумекав: столичні шахраї самотню бабцю чимось обпоїли, обманом відібрали квартиру на Подолі і викинули на хутір помирати. «Хай уже при мені доживає. Як-не-як, а дешевше, ніж гроші на примарні пошуки якихось покидьків фінькати. Краще я їх на Тасю витрачу», — подумав. Та не просто подумав, а наче довго чекав на команду до дій, зачепився думкою за козячий сир, як за привід, і врешті віддав сам собі ту команду. Сир у фольгу. І до Тасі. З подаруночком.

Якби людство додумалося завести на кожного чоловіка персональну картку фіксації його статевих відносин, то в картці Перегуди значилося б: пріоритет — тваринна потреба оволодіти жінкою, аби позбутися накопиченого запасу сперматозоїдів. І крапка.

«Нормально. Що ж у тому протиприродного?» — погодився би Перегуда.

Так завжди і ставалося в його життя від першої невдалої підліткової спроби підкорити норовисту Людку аж до останнього сексу із заміжною карасівською газдинею Галею Шовкопляс. Перегуда бурив нову свердловину на подвір'ї Шовкоплясів, Галин чоловік Сашко погнав у район забирати насос із ремонту, а Галя Перегуді: «Як ти живеш без жінки, Пашко? Певно, вже і забув, як те робиться!» — «Чого це забув? Нічого не забув!» — Перегуда їй. А Галя: «Та не бреши, не повірю!» А він: «Галю, я не поняв... Ти перевірити хочеш, чи що?» А вона: «А що такого? Можна і перевірити». І очі блищали від задоволення, коли попідхоплювалися з дивана, бо знадвору загурчав дирчик Сашка Шовкопляса. Перегуда тоді не відчув жодного докору сумління за те, що так спонтанно випробував на міцність шлюб Шовкоплясів. «А що удієш? Природа», — тільки й подумав.

«Певно, і з Тасею так! Залізла в голову, бо раптом бовкнула про свою цноту, а я ніби це виправити маю», — спробував пояснити собі нав'язливе бажання знову і знову повертатися до нотаріусихи: то з козячим сиром («Тасю, що скажеш? Смачно?»), то з мішком картоплі («Тасю, я оце в коморі порядки наводив, дивлюся, а картоплі забагато. Ще погниє до весни. Подумав, тобі ж згодиться, так?»), то чи під геть сумнівним приводом підправити супутникову тарілку на даху Тасиноного дому, бо, бач, їхав у своїх справах повз Тасин будинок, випадково глянув на тарілку, а вона ж покосилася, скоро завалиться.

Тася приймала Перегудині дари спокійно, гордовито. Лише казала:

— Перегудо, тобі своїх справ замало?

— Ти не подумай. Я просто так, — боронився.

І одного разу, після понад місячних Павлових наскоків до райцентру, вже взимку, коли рік 2016-й уже вивільнив дорогу 2017-му, Тася таки здалася. Розчахнула двері свого дому, кивнула Павлові: проходи.

Розгубився, та виду не подав. Тримався мужньо аж до кінця вечері з коньяком. Тася виставила його на стіл, на Перегуду насмішкувато глянула: ти ж так собі все уявляв?

— Давай краще теє... поговоримо, — ляпнув. Але чарку коньяку заковтнув для хоробрості.

Тася і собі обмазала губи коньяком, рюмку відставила.

— Тоді признавайся вже, Перегудо, що відбувається. Бо куди не плюнь — усюди ти! Совість прокинулася? — спитала.

— Та ні. Не було в мене совісті ніколи. Чого б це їй зараз з'явитися?

— А чого причепився реп'яхом?

— Так теє... — сказав. — Бо не забув тебе.

— А чого ти не забув, Перегудо? Що так і не переспав зі мною перед армією? Надолужувати припхався, бо припекло в штанях.

На Тасю глянув, знітився.

— Чуєш, Тасю, — сказав, — нащо ти про дурне думаєш? Припекло, то хай пече собі. Не бажаєш сексу — не буде сексу. Хочу, щоб у нас усе інакше було.

— Це ж як?

— По-людськи...

Замовк. Усвідомив, що саме вилилося назовні, та геть не розгубився, бо раптом зрозумів: так і хоче. По-людськи.

— А як це — «по-людськи»? — Тася всміхнулася зажурено: чи то від коньяку, чи то від спогадів.

— Сам не знаю. У мене ще такого не було, — признався. І ніби — перед прірвою: хибний крок — і смерть. Узяв Тасину руку обережно, видихнув і раптом, несподівано навіть для себе, поцілував гарячі жіночі пальці. Захмелів, розтанув-розлився не калюжами — чистим дощем.

— Можемо в ліс піти, — заговорив-заспішив, бив словами-краплями. — Там зараз снігу чистого намело. З гори на санчатах покатаємося, як молоді. Чи теє... в ресторан, якщо хочеш. Чи в кіно. Та куди завгодно, Тасю! Як скажеш, так і буде.

Життя враз стало прекрасним і до біса зрозумілим. Про бабцю вже не мордувався: хай живе в Перегудиному домі до смерті, раз якесь падло так із неї позбиткувалося. А Павло навколо Тасі на крилах кружлятиме, та не пузом по землі, а високо, куди не долинають ані плітки, ані осуд, ані насмішкуватий сарказм. Перестав забувати голитися, роботу по господарству старався вкласти в білий день, щоб увечері не до кіз та курей — до жінки. І таким став простим у бажаннях: ото би дивитися йому на Тасю чи поряд бути, і доста. Лиш синові повторював дедалі настирніше:

— Дивись, не накосяч перед армією. Дівку чпокнути — то не головне.

— Нотаріусиха тобі такі думки навіяла? — Валерчик скоро доколупався до змін у батьковому характері, та ставився до того поблажливо, незлобливо. Все одно навесні у військо: покине дім, а чи повернеться — хтозна, бо війна ж. Воно і на краще, думав, що тато не сам-один на хуторі лишиться: і бабця стара поряд вошкається, і галаслива нотаріусиха, може бути, сюди переїде.

— А Тася тут до чого? — обурювався Перегуда. — У мене і своя голова є. Повір: усі косяки до людини повертаються, бо в косяків, Валерчику, строку давності немає.

— Так ти зараз косяки відпрацьовуєш чи все серйозно? — спитав син.

— Думав, що косяки, а вийшло серйозно, — признався Перегуда. На Валерчика глянув насторожено. — Ти ж не проти?

— От повернуся з армії живим, на хутір приїду... Якщо кіз більше стане, а наш козячий сир уся країна їстиме, тоді і скажу, що не проти. А доти зачекаю. Бо хтозна, куди тебе твоя любов заведе, — не поюначому мудро відказав Валерчик, та з усіх його слів Перегуду розшматувало лише те, як спокійно і безбарвно син констатував: от повернуся з армії живим. У скроні — дзвони: твою дивізію! А як не повернеться... живим?!

— Давай заплатимо. І вдома залишишся, — запропонував уже навесні, коли на хутір почали надходити повістки, а Валерик все частіше мотався в райвійськкомат.

— Облиш.

— Чому?

— Уже налаштувався. Піду і все, — відповів, наче крапку поставив: упертий, як батько, — сперечатися марно.

Хіба Перегуді від того легше? Мордувався, ніяк не міг знайти точку відліку, аби підтримати сина беззастережно і абсолютно. Товкмачив собі: війна, хтось же має... А в мізках гірке: як війна, то мали б усі... Усі! І він, Перегуда, і решта люду стати на захист від іншого люду, бо як озирнутися, то тільки так і було: споконвіку одні люди билися з іншими людьми. А в чому сенс? Нащо одним людям з іншими битися? Хіба то по-людському?.. Може б, поговорити слід, раз уже Бог дав людям мову та мізки, аби робити хоч якісь висновки?

— А з ким говорити? Де їх знайти, тих людей, з якими можна поговорити? Чи знайду до весни? — все думав, ніяк второпати не міг.

Весна принесла не тільки тривоги за сина. Стара бабця Костомарова, яка за зиму, здавалося, призвичаїлася до життя в Перегудиній хаті зі зручностями, — як не куняла тихо на старенькому тапчані, так до блиску натирала посуд і плела чудернацькі ланцюжки з мотузок, — раптом ожила, занервувалася, засовалась. Щоранку збирала свої лахи, ставала біля вікна та все виглядала маршрутку, щоб у Київ додому їхати, і годі було переконувати її, що можна і на стілець біля вікна сісти.

— Краще добре вимий руки, Миколко, — відповідала зі своєї реальності, а іншої для неї вже не існувало.

— Це ж добре, що Валерчик поки що вдома, — розповідав Павло Тасі. — Як бачить, що бабця вже геть на ногах не тримається, то якимось умовляє її перепочити. А що робити, коли в армію поїде? Не буду ж я біля бабці цілий день у хаті сидіти і стерегти її? Мені справ вистачає! Саму доведеться у хаті лишати. Боюся, вона отак колись упаде і вже не підніметься.

Отоді-то Тася і запитала: мовляв, це ж та стара жінка, яка торік восени в неї оформляла купівлю Оверкової хати? А чому вона і досі у Павла товчється? Холодів уже нема, всі старі, що на зиму до дітей прибивалися, давно до своїх осель повернулися.

У Перегуди аж язик засвербів, так хотілося викласти Тасі свою версію брудної обгородки, яка загнала стару киянку на далекий хутір, та не наважився. А раптом Тася подумає, що Павлові і досі цікаві деталі тої обгородки? Що він до Тасі залицяється тільки заради того, аби докопатися до суті брудної схеми? Ще розсердиться, прожене.

— Роботи з сиром багато, — збрехав. — Бабця хоч і квола, а допомагає.

— І як із сиром? Усе добре? Рухається справа?

Ще й як добре! От тільки дві натхненні радості в Перегуди: Тася і сир.

Зимові експерименти з сирами — міні-сироварню купив, рецепт неповторний шукав, чого тільки не додавав: і трави, і сухофрукти, і горіхи, і ще один таємний інгредієнт, про який затявся хоч комусь розповісти, бо збоку то видавалося чудернацьким, але ж працювало, — вилилися в унікальну рецептуру, яка надавала козячим сирам Перегуди витонченого запаху-духу, приємної консистенції і делікатного смаку. Павло оцінив власні здобутки і перейшов до завойовницьких планів завалити столицю своїм натурпродуктом. На початок весни вже три київські ресторани розірвали угоди зі своїми колишніми постачальниками, купували сир тільки в Перегуди, та Павлові і того здалося замало: вже придивлявся до крамниць, які декларували продаж виключно екологічно чистих продуктів, записався на продуктові ярмарки, що регулярно відбувалися у столиці.

— А влітку на Європу піду, — будував плани, не зважав на загрозливі есемески: систематично надходили від колег-сироварів, які завдяки Перегуді залишилися без угод зі столичними ресторанами. «Ви свої сири робіть конкурентними, а не погрозами розкидуйтеся!» — відписував роздратованим лузерам. Констатував подумки: все добре. Хіба не добре?

До нотаріусихи теж уже ходив, не криючись, і коли хто з приятелів тільки пробував підштрикнути, — мовляв, і нащо було так довго перебирати, Павко, однаково в результаті зупинився на підстаркуватій Джульєтті? — дивився на сміливця хоч і стримано, але так чорно-похмуро, що той без слів читав у Перегудиному погляді безліч неприємностей особисто для себе, збавляв оберти, додавав поблажливо, що Тася хоч і немолода, та геть не проста баба, що всього в житті досягла сама, бо довбала ту скелю, куди тим каменярам; що вони б і самі не проти до Тасі та її добробуту підкотитися, деякі навіть пробували, та тільки пообпікалися, а Пашка, значить, вогню не боїться. Ну-ну... Пір'їна в дупу, Бог у поміч! Плітки відступали, цікаві ховали до часу голки блюзнірського кепкування, і тільки одне запитання час від часу проривалося на язика: вже переспав?

— Переспав із Тасею? — ніяк не вгамовувалися. — Чого мовчиш, Перегудо? Невже і досі не спробував баби? Бо якби спробував, то не втримався б, похвалився!

І що відповідати? Якби комусь із цікавих спало на думку підпоїти Павла аж настільки, щоб із нього правда полилася, чи підключити до детектора брехні і мордувати, поки все до останньої дрібнички-полунички не вихлюпне, то такі б дивні речі почули. «І здався вам той секс? — сказав би. — Та ні, я не проти. Бо ж діти. І для здоров'я. І природа. І розслабляюся завжди після сексу, сам не розумію чому. Може, десь на небі хтось за це мені хрестик у заслуги ставить. За те, що недарма метушуся, щось таки вихлюпую назовні. Ну, тобто роблю свій логічний внесок у збереження людства на Землі. Хтозна. Та тільки там, на небі, хтось недобре придумав, щоб діти народжувалися просто від сексу без резинки. Діти ж — не СНІД. Треба щоби від любові. Щоб по-людському, бо от Валерчику моєму пощастило, що сучка здиміла, а я його не покинув, а воно ж не завжди так. І нащо після того спермою розкидатися? Може, варто собі раду дати, а не новими дітьми землю засівати? Бо як починаєш про те думати, так враз хочеться не просто сексу, а щоб душа співала. І Галі Шовкоплясиці так сказав, коли приперлася і почала: “Павко, а я чого прийшла... Сашка вдома нема, а я все згадую, як ти мене трахнув тоді, коли свердловину бурив. Може, повторимо?” — “Іди додому, Галю”, — сказав їй. А вона: “А чого?” А я їй: “Та того, Галю, що від тебе моя душа не заспіває”. А вона: “Тю, ти дурний, Перегудо, чи що? Я трахнутися з тобою хочу, а не пісні співати!” І як їй пояснити, що то таке, коли душа співає? Та не сумні пісні зажурені, не марші і гімни, а щось радісне, весняне, пташине. Щоб... от грієш молоко на сир, і радісно, бо є щось попереду! Точно є! До Тасі мчиш — те саме. І думки лишень одні: зберегти радість того, що тягне до Тасі, як магнітом, а чи буде секс попереду, чи Тася інакше вирішить — байдуже. Не те щоби не хотілося. Нащо собі брехати? Тільки подумаю про Тасю чи уявлю її — вже готовий. Та хочеться не просто сексу, а близькості: до біса сильно хочеться повільно роздягнути її, вкласти на постіль, обійняти, притулитися до неї, завмерти і одного від себе вимагати: не розридатися. Бо коли ця фантазія вкотре заливає мозок і серце, думаю лише про це: щоб не розридатися. І про резинку думаю. Бо, думаю, не зможу до Тасі з

резинкою підступитися. Отакий парадокс у мене всередині утворився...»

Зовнішнє середовище теж означилося парадоксами. Здавалося, всі досхочу перемили кістки Перегуді з нотаріусихою за їхній наглий роман і думати забули, так ні! Знайшлося нещастя, що й навесні знай сіпало Павла. Такий собі Едик Сас, пропаций худий алконавт із коротким, приплюснутим до губи носом, що особливо драгувало Перегуду, бо чогось вірив, що як у чоловіка ніс довгий, ще й догори стирчить, то це перша ознака, що й у постелі чоловік завжди силу матиме, а Едик під ці критерії геть не підходив, падло! Може, його так чужий секс цікавив, що свого ніколи не мав? Як перестріне Павла, так у лоба:

— Тася в постелі — пантера? Чи мишка сіра? Розкажи, Перегудо!

— Та я б усрався від прикрощів, якби взагалі з тобою говорити вирішив! — плював Перегуда, сунув у своїх справах далі, лишаючи за спиною вічно п'яного Саса.

Та тієї неділі Сас причепився до Перегуди не сам на сам, як те бувало раніше, а публічно: під час великого людського збіговиська, на яке щонеділі перетворювався райцентрівський базар. Павло приїхав сюди, аби прикупити цукру і макаронів, зупинився біля купки чоловіків, які курили за яткою з комбікормами. І собі закурив. Вже намірився розпитати, чи правда, що дорогу від райцентру до траси ремонтуватимуть, бо як люди не брешуть, то Перегуді треба новий маршрут до столиці вибудовувати, аби свій сир туди без запізнення доправляти. Тільки рота розкрив, а тут Сас. Труситься, сука, зуби цокотять.

— Мужики, не погребуйте. Дайте цигарку людині.

Мужики наче не почули. Навіть оком на Саса не кинули: ніби немає його зовсім. Павло виматюкався подумки, дістав пачку, простягнув Сасу: бери, та не впусти, бо руки так тремтять, що й цигарки не вдержиш. А те пропаще замість «дякую» вишкірилося, загігикало.

— Перегудо! — нявкнуло. — А чого такий добрий? Із Тасею врешті переспав? Чи й досі ні?

І попленталося собі далі. А мужики враз пожвавішали, і колись злободенна тема спалахнула з новою силою.

— Пашко! А чого мовчиш? Скажи, брате, як те у вас із нотаріусихою відбувається? Ти на ній гоцаєш чи вона тебе своїми ста кілограмами на постіль завалює? А може, спочатку порно дивитеся? У Тасі ж — «тарілка»! Чи книжку читаєте, де всі пози в малюнках, а під кожним малюнком інструкція? — забалакали-зареготали. — Перегудо! Ти її трахнув?

— Та нікого Перегуда не трахнув, — зверхньо кинув Сашко Шовкопляс, карасівський газда, якому Павло колись майже за безцінь нову свердловину пробував. — Він уже забув, як це робиться.

— А ти в Галі своєї спитай: забув чи ні! — відказав йому Перегуда.

Скосив Шовкопляса, як тонку травинку, плюнув на землю — і гайда. Ішов базаром, спиною відчував: лежить Сашко Шовкопляс не на сухій землі, в багнюці. Безсилий, обплюваний, щелепи од ненависті ходуном. «Таку я дурню утнув! — думав. — Треба буде тее... сказати, що збрехав про Галю. Бо психонув».

Шовкопляс наздогнав Павла за хвилину. Сіпнув за плече: ану, стій!

— Чого тобі?! — похмуро спитав Перегуда. Дивився на Сашка без добра, сам дивувався: чому? Хотів же по-людському збрехати, аби чоловікові легше стало, а язик своє веде.

— Перегудо, падло ти! Так ти на своєму члені мою жінку крутив?

— Наші члени, Шовкоплясе, ще ті мандрівники, сам знаєш. І на думку не спаде, до кого заведуть, якщо жінка не проти. А от чи твоя жінка не проти з чужим мужиком помандрувати, ти в неї дізнавайся, бо мені, якщо чесно, до твоєї Галі діла нема. І тобі, Саню, хай не буде діла до того, що в нас із Тасею: спимо ми разом чи тільки одне на одне дивимося. А то, бач, який крутий перець тут у нас об'явився: усе він знає, хто що може, а хто давно забув! Може, мені, Шовкоплясе, тебе на своєму члені покрутити, щоби ти впевнився в тому, що я можу, і варнякати припинив? — розійшовся. Плювався словами, як голками гострими.

Тирада подіяла. Шовкопляс якось мить недовіжливо дивився на Перегуду. Хитнув головою: от йо...

— Чуєш, Пашко! Зараз же кажи: було в тебе щось із Галею?

— Всралася мені твоя Галя!

— Та прямо кажи!

— Кажу ж: всралася!

— Не було?

— Не було! — видушив. Шовкоплясові руку простягнув. — Забули? Чи й надалі збираєшся моєму членові оцінки виставляти?

— Забули, — відповів Сашко, і Перегуда не розчув ані краплі загрози в його хрипкуватому розбурханому голосі.

Днів зо три все згадував ту розмову, навіть намірився потайки від Шовкопляса сходити до Галі в Карасівку і попередити, щоби брехала чоловікові безбожно, якщо хоче сім'ю зберегти, та потім подумав, що, може, Галя не тільки з ним балувалася, бо надто вже легко і безсоромно заманювала до свого тіла. І не пішов до Галі. А за тиждень і зовсім забув думати про Шовкоплясів, бо прийшов Валерчик і приголомшив:

— У військкоматі сказали, що за три дні в «учебку» відправлять. О сьомій ранку маю бути на пункті збору.

— Уже? — прошепотів Перегуда, та голосу свого не розчув. І серця не розчув, ніби ніколи в житті і не було в Перегуди серця.

Серце притишило биття до мінімуму, аби не заважати Павлові сконцентруватися на зборах Валерчика до війська. Навіть про Тасю не нагадувало, і хоч три дні до синового від'їзду пролетіли швидше кулі, Перегуда ловив себе на думці, що всі три дні — безпорадний, розгублений — борсається у величезному чорному болоті: куди не кинеться — ніде нема спасіння, і все — не те, не те! Удумав було однострій і берці Валерчикові купити, та син запротестував: зайве! Став торбу з харчами складати, і від неї Валерчик відмовився. І тоді Перегуда зробив те, що з його заощадливістю виглядало верхом дурості: поклав на рахунок синового мобільного тисячу гривень, хоча зазвичай завжди вимагав від Валерчика, аби той спочатку використав усі гроші на рахунку, і тільки потім поповнював його.

— Бо тільки йолопи наперед гроші дають, — переконував сина. — А раптом завтра ти мобільний загубиш чи якась підлота поцупить? І що? Хай ще й грошей йому на вкраденому мобільному буде?

А тут на тобі — тисяча.

— Дзвонитимеш мені щодня, — пояснив синові.

Валерчик інакше вирішив.

— Нащо гроші на вітер викидати? — сказав. — Давай так. Як я не дзвоню — значить, усе в нормі. Телефонуватиму, якщо виникнуть проблеми.

— Ну, хоч так! — погодився батько.

І третього дня увечері, коли синові друзі зібралися в Перегудиній хаті Валерчика на службу відправляти, гірко напився до важкого похмурого жаху, коли зникають геть усі відповіді, лишаючи тільки настирливі запитання.

— Хто оце все так влаштував, що люди по всій землі від початку і донині вбивають і вбивають одне одного? У війнах убивають, без воєн щодня, — варнякав, наче каміння кидав. — Якщо так заведено, тоді нащо нам мізки дали? Ми ж навчилися теє... у космос літати, дітей із пробірок вирощувати. Ми ж уже всі теє... грамотні. Читати вміємо. І де написано, що ми можемо вбивати?

— Так: око за око, — озвався котрийсь із Валерчикових друзів.

— І кому легше, коли світ одноокі заповонять? З одним оком світ здаватиметься викривленим. А нащо? Хіба ми звірі?

— А хто ж ми? Частина тваринного світу. Це ж біологія, — сказала дівчина Оля з Карасівки, яка сиділа у школі за одною партою з Валерчиком, навчалася лише на відмінно, геть на всьому зналася, але те корисне сусідство не допомогло Валерчикові отримати атестат про середню освіту з пристойними результатами.

— Та невже? — знизав плечима Перегуда. — Інша частина тваринного світу свій світ не знищує, тільки ми.

— Бо ми ж люди! — засміявся ще котрийсь із молодих.

— Ми люди? — спитав Перегуда бабцю Костомарову: сиділа біля вікна, плела чудернацький браслет із мотузки. — Наталю Іванівно! Агов! Що скажете? Ми люди?

Бабця відірвалася від плетіння, байдужо глянула на Павла. Плечима знизала, наче не розуміла, про що Павло товче. Повернулася до плетіння.

— Отака ви в нас загадка! — п'яно буркнув Перегуда старенькій. — Навіть від мовчанки вашої — самі запитання!

На ранок Павлова голова розколювалася не від запитань, від глухого, важкого болю. Заковтнув пару таблеток, аби хоч якось реагувати на реальність, та мало допомогло. Реальність спалахувала різкими контрастними картинками: ось Валерчик став посеред хати. Наплічник у руці.

— За десять хвилин маємо виїжджати, — Перегуда чув його голос, навіть натягував одежину, кивав: зараз, зараз.

Ухопив ключі від «Ниви»...

— Куди?! — скептично кинув син. — Ти ж і досі не протверезів. Сам за кермо сяду, а ти розсолу випий чи корінь петрушки пожуй, бо від тебе тхне, як від Едика Саса.

— До опівдня буду в нормі, — пообіцяв Перегуда, глянув на Валерчика. — Вас же до опівдня ще не відправлять? Ще тес... побудемо трохи разом?

— У військкоматі такі йолопи, що, думаю, нас до вечора тирлуватимуть, — сказав син.

Молодий, що з нього взяти? Мав право помилятися, бо проводи нових вояків у військо завершилися ще до полудня. Перегудина голова після вчорашнього важкого передозу тільки повертала собі здатність

адекватно сприймати довкілля, коли новобранців вишикували на плацу пункту збору і міцний військовий з погонами капітана суворо і гучно оголосив учорашнім пацанам, що частина їх відправляється в одну «учебку» на захід країни, друга — на південь, третя...

— Тільки б не на схід, — колотилися Перегудині думки, хоч син разів із двадцять товкмачив йому, що ніхто необстріляних хлопців на «передок» не кине, що спочатку пройдуть навчання, та і після нього не всіх Донбас чекає, бо от, приміром, Валерчик дуже хоче до авіації: хоч літаки мастилом заправляти, хоч мити їх, хоч навчитися в авіаційних двигунах розбиратися чи квадрокоптером керувати. Аби ближче до неба та крил. Він і у військкоматі про це сказав, коли його розпитували, до яких військ він би хотів потрапити.

...Третю групу новобранців, серед яких опинився і Перегудин син, направили на навчання до авіаційної частини поблизу Києва. У Перегуди од тої новини аж у голові прояснилося.

— Усе гаразд, усе гаразд, — бурмотів тихо, зиркав на батьків новобранців, що юрмилися на плацу: аби хто з них не сприйняв його за божевільного, який знай бурмоче щось собі під носа. Та схвилюваним людям на плацу хіба до Перегуди? Такі самі. Схлипували, ворушили вустами в беззвучних молитвах, витягували шиї, аби спостерігати розтривоженими поглядами за своїми синами, а в тих очах лишень одне: повернися живим...

— Тьху ти, тату! Від тебе і досі тхне, — розсміявся Валерчик, коли підбіг до Перегуди перед самим відправленням, обійняв, потів відсторонився, глянув іронічно. — Дивись тут мені, не балуйся!

— А ти теє... Сподіваюся, не дзвонитимеш, — чомусь хрипко відказав батько. — Бо як не телефонуєш — значить, усе добре. Ми ж так домовилися?

— Мені нагадувати не треба. Аби ти не забув, — усміхнувся Валерчик. — І сам не фінькай гроші на дзвінки.

— Хіба я такий?

— Якщо в тебе тут на хуторі все нормально, не телефонуй мені. Добре? — на батька глянув. — І теє... — додав чисто, як Перегуда. — Ще одне.

Те, як раптом твердо і настирливо син промовив те «ще одне», вкрай насторожило Павла.

— Що? Може, грошей тобі з собою дати?

- Мамку мою знайди, — сказав Валерчик.
Перегуді аж горлянку перекрило.
— Так теє... Померла, — видушив.
— Думаєш, я повірив?
— А чого мовчав стільки років, якщо не повірив?
— Та хтозна.
— А чому зараз не змовчав?

Валерчик плечима знизав, та по синових очах Перегуда прочитав, власним серцем відчув: тяжко хлопцеві без мамки. Хоч раз побачити хоче, бо, твою ж дивізію, хтось там на небі не просто так придумав, щоби у дитини було двоє батьків: і тато, і мама, хай би вона краще при синові тліла, ніж вешталася по всіх усюдах. Альонка перед очі: гнучка, вічно насторожена, як сучка загнана, будь-якої миті готова відскочити, вишкірити ікла, боронитися, а як небезпеки не відчуває, так нахабніє, рветься до здобичі, все б їй хапати, хапати, їсти, їсти, навіть коли вже сита — однаково їсти. Наперед, про запас, на голодний чорний день.

- Якщо десь ще є твоя мама, знайду, — відказав.

Валерчик уже години зо три трусився в одному зі звичайних цивільних автобусів, які розвозили новобранців на місця призначення, а Перегуда все стояв стовпом біля спорожнілого, тихого, як кладовище, пункту збору, дивився на засмічений слідами перебування тут людей плац, на негнучкі, наче з принципу, тополі обабіч дороги, на ґрунтівку, якою давно роз'їхалися автівки розтривожених батьків, та бачив інше: зусібіч на нього насувалася темна непрозора порожнеча. Та так грізно, що аж би напитися.

— Чому ні? Можна і напитися, — пробурмотів, але згадав Валерчика, який дорікнув Перегуді вранці: мовляв, тхне від тата, як від Едика Саса.

Аж виматюкався: цього йому ще не вистачало. Поплентався до «Ниви», та скерував її не на хутір, де самотня бабця Костомарова, певно, вже виглядала з вікна не тільки маршрутку на Київ, а й самого Перегуду. Зупинив біля охайного райцентрівського парку, пішов безлюдною центральною алеєю. Наскільки Перегуда пам'ятав ще відтоді, коли він із друзями-підлітками розважався тут самогоном під переносний магнітофон, алея закінчувалася біля озера, за яким зеленів справжній дикий ліс без доріжок і стежок. Там, біля озера, певно, і досі розкішна верба плаче у воду, а одна з гілок її роздвоєного стовбура

росте паралельно до води метрів за три над нею, і як залізи на ту міцну гілку, вмоститися на ній зручно, то скоро перестаєш відчувати спиною її тепло, її шерехуватість — летиш собі над озером.

«Чому зараз згадав? — дивувався, сунув повільно далі й далі. — Як той Валерчик, їй-бо. Малому припекло матір знайти, так то зрозуміло. А мене чого сюди занесло? Років тридцять тут не був».

За тридцять років у парку геть усе змінилося. На центральній алеї з'явилися металеві лавки і ліхтарі, та сама вона стала коротшою, наче втратила кілька десятків метрів свого життя. Перегуда пройшов тільки частину її колишньої довжини, коли побачив попереду міцний бетонний паркан із табличкою «Проходу нема. Приватна територія»: перегороджував алею, розкинув в обидва боки нескінченні щупальця бетонних плит.

А людям до озера як? Ніяк? Зупинився. Виматюкався, поліз через паркан, і якби хто цієї миті зупинив чоловіка, спитав би: «Якого біса?» — тільки б плечима знизав: хтозна-чому в годину «Х» одні згадують матір, якої ніколи не бачили, а інших тягне в давно забуті місця.

За парканом — тихо, німо, та все захаращене, дике, наче тут не тридцять років людська нога не ступала, сто.

«Що, суко? Заграбастати сили вистачило, а до ладу привести ні? А нащо тоді за цю алею триматися, га? Не докладаючи зусиль, наварити на ній хочеш?» — дерся крізь хащі до озера, звертався до нового ймовірного хазяїна колись доступної для всіх алеї.

Вийшов до озера. Аж посміхнувся, побачивши стару розкидисту вербу: вистачило йолопу розуму хоч вербу не спиляти. Не подерся на високу гілку. Сів під старою деревиною. Думки кудись зникли, тривоги, сумніви. Про Валерчика не думав, про Альонку, яку тепер треба відшукати, хоч не має ані найменшої уяви про те, як те робиться. Дивився в каламутну воду давно не чищеного, порослого комишем озера, та бачив лиш темну непрозору порожнечу, що насувалася зусібіч, як і там, на плацу.

Хитнув головою: та що це?! Усе ж нормально, нема біди! Син живий-здоровий поки що. Сам у силі. Тася, сири. Жодного тривожного дзвіночка!

Тільки подумав, аж мобільний — дзелень. Пополотнів. «Так скоро?!» — промайнуло, бо в голову стукнуло: Валерчик телефонує. А раз дзвонить, то вже й біда? На екран мобільного глянув: Тася.

— Козел я! — буркнув. Мобільний до вуха. — Тасю! Чуєш? Забрали Валерчика. Все. Поїхав в «учебку» під Києвом.

— Добре, що під Києвом, — сказала Тася. — Зможеш щотижня до нього мотатися.

— Так, зможу, — замовк.

— Ти вже на хутір повернувся? — спитала Тася.

— Та ні. Тут я, в райцентрі, поряд із тобою.

— Поряд — це коли я твої очі бачу, — сказала.

— Та теє... зараз побачиш, Тасю. Хочеш? Ти де? Удома? — мовив, сам визначив головне слово своїх питань — «хочеш», бо раптом уявив Тасю голою-чистою, розгубленою, невинною. Майже напевно знав: Тася відповість «хочу».

— Удома... — відповіла Тася дивним грудним голосом із придихом, а Перегуді почулося не «вдома» — «втома». Зловив себе на думці, що страшенно втомився від цього дня, хоч і не робив геть нічого, і що немає сили, яка би надихнула його сьогодні бодай на якусь справу. Немає такої сили! Крім однієї...

— Тася, — прошепотів.

Підвівся, подерся хащами до «Ниви». Гнав її райцентром, наче на потяг чи на літак запізнювався: курява з-під коліс, перехожі матюки гнуть, пси від гавкоту захлинаються.

— Вибачайте!

Зупинив стару брудну «Ниву» біля Тасиною обійстя поряд із умитою, доглянутою Тасиною «Маздою»: яскраво-червоною, високотехнологічною, молодою — років два від народження. Аж усміхнувся: отака і вони парочка! Він — «Нива»: робоча коняка, яка хоч тобі по шосе, хоч ґрунтівою, хоч полем навпростець.

— А Тася класом вище... — пробурмотів, та не насторожився: йому б розігнати темну непрозору порожнечу, яка хтозна-чого дихала в спину, а з Тасею і тачками розбереться.

Тася — як та «Мазда»: Павло аж очі примружив, коли жінка розчухнула перед ним двері, — умита і чиста, причепурена, підфарбована. Блискуча сукенка підкреслює неординарний настрій тіла, тільки на ногах замість файних черевичків — хатні капці. Але не заношені, старі — новенькі капці, прикрашені пухнастими хутряними кульками.

— Тільки-но з Києва, з семінару повернулася, — мовила.

Він: ясно. Вона: та не стій на порозі, проходи. І все ніби як завжди. Вона: чаю-кави? Він: та можна. На дивані повсідалися, чашки порцелянові тримають, а розмова не сплітається в косу, розсипається-рветься. А чому? «Бо з порожніми руками припхався», — вирішив Перегуда. Зазвичай хоч якийсь скарб до Тасі тягне, а нині забув, твою дивізію.

— Усе про Валерчика думав, — бовкнув, ніби виправдався.

— Як він?

— Та як? Нормально. Ще до обіду їх на Київ повезли.

— А ти?

— А що «я»? Ось я, сиджу тут.

— Думала, як сина проведеш, то одразу на хутір помчиш.

— Сам так думав.

— А чого не поїхав?

— Не поїхав і все. Чого воно тебе так пече, Тасю? Зараз і поїду, — аж підвівся з порцеляною чашкою в руках.

Тася і собі: підхопилася, чашка з гарячим чаєм у руці тремтить. На Павла глянула якось дивно, крок до нього зробила: раптом обійняла обома руками, разом із чашкою, притисла до себе, завмерла, і Перегуда лиш відчув, як по спині стікає пекуча рідина. І по руках. І в голову вдарила. І в ноги, і поміж них. Отак банально через гарячий чай, який Тася випадково розлила по його спині, Перегуда і зрозумів: час!

— Тасю, чуєш. Дай я. Прошу... — прошепотів. Жінку відсторонив обережно, клятві чашки — на стіл. Тасю за плечі взяв і не поцілував, хоч за всіма правилами мав би. Потягнув блискучу сукенку, стягнув із Тасі, залишив у самій білизні. Думав, застидається, закриє груди руками, дивитиметься безпорадно, благально. Та, схвильована, хмільна, наче вони з Перегудою не чай пили, а горілки надуддилися, Тася раптом відсторонилася, головою захитала: ні, ні... Застигли одне проти одного: розбурхані, мов п'яні.

— Що? — прохрипів Перегуда. — Уже не хочеш?

— Не так!

— А як?

— У спальні на ліжку. Я простирадла нові постелю.

— Та добре.

— І щоб ти у ванну пішов. Щоби помився.

— А рушника даси?

— У ванній чисті рушники. Будь-який бери. І щоби...

— Що? Резинки тобі треба?

— Не резинки.

— А чого?

— А ти сам не знаєш?!

Отакі закидони! Перегуда розгубився, відчув, як від невчасних Тасиних примх жадання фатально здувається, лишає не післясмак перемоги, а тільки липку солодку рідину на спині.

— Чуєш, Тасю, — прохрипів. — Тоді піду.

І слова не встигла промовити — вискочив надвір, на «Ниву», і гайда. Навіть не застеріг Тасю, як зазвичай, щоби добре двері замкнула, бо злодюжок у райцентрі — як тих вошей у бродячих шавок. Та коли за півгодини «Нива» знову загальмувала біля червоної «Мазди» і насторожений Перегуда хотів було стукнути у двері Тасиною дому, то побачив, що двері так і лишилися незамкненими.

— Дідько, — перелякався, бо чогось подумав, що Тасі вже нема. Наклала на себе руки прямо у власній багатій хаті, вхопила ножа — і в голі груди себе: бац! І тепер лежить на підлозі поряд із диваном та журнальним столиком, на якому, мов сироти, туляться одна до одної дві чашки холодного, нікому не потрібного навіть як привід чаю.

— Тасю... — вломився, сунув швидко, гукав: — Тасю!

До вітальні — а там Тася на дивані сидить, жива-неушкоджена, заплакана, нещасна, у самій лише спідній білизні, а на столику поряд із двома чайними чашками літрова пляшка ненашенського коньяку, і вже така — мало не порожня.

— Тасю... Оце ти швидко встигла тее... напитися.

— Пішов ти... туди, де був!

— Сама послала.

— Нікуди я тебе не посилала!

— Посилала. Сказала: сам маєш знати. Я тебе зрозумів.

— Що ти зрозумів?

— Усе зрозумів, Тасю.

— Та що, Перегудо?!

— Що треба змотатися купити нові труси. Бо я ж не буду ношені труси знову вдягати після ванни. І перед тим, як ми з тобою... І ще одну спеціальну річ треба було купити.

— Яку ще річ?!

— Та оцю, — дістав із кишені маленький прозорий целофановий пакетик, і п'яна нещасна Тася побачила в ньому золоту каблучку.

— Така в нас ювелірка відстойна, — сказав Павло. — Навіть футлярчика сякого-такого в них не знайшлося. У пакетиках золото продають.

— Навіщо тобі золото?

— А хіба без обручки жінку заміж кличуть? А я теє... Я чого, Тасю. Вийдеш за мене?

Тася вирячилася на Перегуду ошелешено. Аж з дивана встала: стояла-похитувалася, слів забракло.

— Я ж обіцяв колись. Спочатку поженимося, а потім уже... Щоби по-людському, — подався до Тасі, підхопив під руку, бо точно б не втрималася, впала. — Тасю. Ти як?

— Та як! П'яна я, ось як! А тут таке. І нове простирadlo, сука, ще не постелила. І як тепер?! Що мені робити?

— Не треба тобі нічого робити, — пригорнув до себе п'яну, розгублену Тасю, спробував розстебнути ліфчик на жінчиній спині і для того тільки на мить перестав її підтримувати.

Тася хитнулася. Зойкнула і лягнулася на підлогу посеред вітальні.

Твою дивізію! Перегуда віджбурнув пакетик з обручкою, рвучко скинув штани разом із трусами, і не згадав, що в кишені штанів лежать нові смугасті труси, вигадливо складені, наче урочисто готуються до вжитку. Хіба до трусів? Упав на коліна поряд із Тасею і, перш ніж без прелюдій оперативно роздягти жінку та оволодіти нею, тільки одне встиг прохрипіти:

— Тасю... Як щось не так, ти не мовчи.

Не так! Геть не так уявляла Тася свою першу інтимну близькість. Роки хронічних фантазій виплекали безкомпромісну і безальтернативну картинку: посеред розкішної спальні на білих простирadлах не менш пафосного ліжка вона прикриває голе тіло вишитими подушками, та не абсолютно, а так, щоби з-під подушок виглядала апетитна целюлітна гола ляжка. І тут заходить Він. Білявий чи русявий, високий чи коротун, худий чи в тілі, красень чи так собі — з року в рік параметри фантазійного Тасиного чоловіка змінювалися залежно від настрою і прагматичної адекватності нотаріусихи, але фізіологічні параметри не мали принципового значення. Значення мало те, що чоловік робив далі. Він заходив, бачив на постелі голу Тасю

і... зупинявся, щоб набрати повітря в легені, бо від жадання і неземної Тасиної краси забував дихати. Він набирив повітря в легені лише для того, щоби видихнути його разом із захопливим шепотом: «Ти незбагненно прекрасна!» Падав на коліна перед ліжком, цілував Тасині ноги і плакав від усвідомлення того, що бачить на власні очі ту неперевершену красу. І то були не жалюгідні сльози лузера чи якогось погубленого невдахи. Ні! То були сльози сильного мужнього чоловіка, що його на понт не візьмеш, з ніг не зіб'єш. Його перші сльози, і тільки щось надзвичайне, карколомне, вагою у Всесвіт могло викликати їх. А Тася хіба не Всесвіт? Ще й який креативний, бо в своїх фантазіях Тася завжди була легкою, радісною і звучною, як веселка, вигадливою і милосердною, бо припіднімалася з подушок, випивала чисті чоловічі сльози, а коли напивалася ними, то заманювала мужчину на ліжко і завжди опинялася верхи на ньому, ніяк не інакше.

Не так! І Перегуда геть не так уявляв собі першу близькість із Тасею. Сам же навігадував: щоб усе по-людському — обережно роздягти, влягтися поряд із нею, притулитися до голого Тасиною тіла і плакати. Чи вмовляти себе не розридатися від щастя.

Сталося не так, як гадалося. Сльози — і з Тасиних фантазій, і з Перегудиних мордувань — повисихали від спеки бурхливих пристрастей. Підлога — за постіль: до такого блиску вичистили її власними тілами — раділа й сяяла. Вікна — броня: рекламу можна знімати про такі вікна. Подвійний склопакет, абсолютна звукоізоляція, і то таки правда: вже як Тася стогнала під Перегудою, а знадвору того ніхто не почув. І хоч Павло впорався швидше, ніж сподівався, та не відкинувся на спину, як зазвичай, не закурив, аби насолодитися розслабленням, яке завжди відчував після сексу, — притулився до розпеченої Тасі: набратися від неї сили, відчути здатність підкорити жінку ще раз. Ще! І не запитав легковажно: «Ти як? Тобі добре було чи так собі?» А мав би: жінка дебютувала сьогодні, а то діло непросте. І тільки коли Тася раптом видихнула збуджено, перекотилася на Перегуду, приминаючи його під себе, відчув, що знову готовий розпалювати полум'я, констатував переможно: «А тобі сильно сподобалося, Тасю. Бач, як завелася», — та вголос сказав інше:

— Така ти мені чиста.

...З підлоги встали, коли впала ніч. Прикрилися одягом, совали по вітальні, немовби не розуміли, що саме тепер мають робити, мовчали,

косували одне на одне, бо кожен ще на своїй хвилі ніжився у післясмаку довгоочікуваної близькості. Слова — уривки думок.

— Обручка... — Тася згадала.

— Та тут десь, — він їй. — Пошукати?

А вона:

— Та хай.

І додала:

— Може, іще чогось скуштувати хочеш?

Усміхнувся: ох, хитра. Вона ж не про котлети? Невже сама ще й досі не наситилася? Якщо так, то хай на завтра сили збереже, бо хоч Перегуда і готовий знову на підлогу Тасю завалити, та має зупинитися: зранку з дому здимів, а там бабця стара сама скніє. Їхати тре'.

А Тася:

— Чи вже стелитися? Я таки дістану з шафи нове простираadlo.

Розсміявся, бо намацав у кишені штанів нові смугасті труси, які так і не надів.

— Що смішного, Перегудо? — насторожилася Тася. — Чи не хочеш на новому простираadлі спати?

— Чому не хочу? Хочу, але ж на хутір час.

Здивувалася. Аж совати вітальною перестала.

— Так ти не залишишся? — спитала й аж зажурилася.

— Тасю...

— А обручку тоді навіщо приніс? Чи брехав, коли просив, аби заміж за тебе вийшла? Брехав? Обручкою і брехнею за цноту мою заплатив?

— Таке дурне кажеш.

— Тоді не йди. Тут тепер житимемо.

Аж виматюкався подумки.

— Тасю, мені до тебе разом із козами, курми, конякою і трактором переїхати?

— Нащо воно мені?

— А куди мені все добро подіти? Знищити нанівець?

— Та хоч спали, бо щось я не розумію: ти за кіз своїх триматимешся чи за мене? — мовила раптом із таким викликом, що Павлові аж очі гнівом залило: ох і характер в нотаріусихи! Не змінився з роками! Ще гоноровішою стала!

Схопив той гнів, на шмаття порвав: тримай себе в руках, чоловіче! Жінку винувато по плечу погладив.

— Знаєш, Тасю, — мовив милосердно-розважливо, як миротворець в епіцентрі страшного кривавого конфлікту. — Маю зараз на хутір їхати, бо завтра зранку на Київ сир везти. Підготувати все слід. Давай так: зі справами впораюся, увечері до тебе заскочу. Сядемо, поговоримо.

— Про що?

— Та геть про все, Тасю. Про нас. То навіть добре, що я зараз їду. Доба в мене. І в тебе, Тасю. Подумаємо, прикинемо, як нам краще буде.

— Нема про що думати, Перегудо! — розсердилася. — Я вже все вирішила!

— Е ні, рибко, — відказав. — Ми з тобою вдвох жити зібралися, тому і вирішувати все маємо разом.

Скільки їхав на хутір, стільки згадував ображений Тасин погляд: вийшла на поріг, дивилася Перегуді вслід, коли той ішов до «Ниви». «Хіба можна на Тасю ображатися? — розмірковував. — Вона он тільки сьогодні жінкою стала! Певно, в стресі. Меле язиком абищо. А чому? Та тому, що довго самотньою скніла. І запитати не наважилася, чи сподобалася мені як жінка, і через те психує, мордується. І я йолоп. Міг би сказати... Що сьогодні — найкращий день у моєму житті...»

Згадав, як уранці ще з перепою сина до війська проводжав.

«Ні, день таки тяжкий, — поправив себе. — А от вечір — найкращий у житті».

Перед очі — гола Тася на підлозі: збудився, звеселився. Як не крути, таки трахнув нотаріусиху, хоч і не так, як планував: не людському, а як вийшло. І що з того? Головне, що результатом лишилися задоволені. Обидвоє.

Обидвоє?

Твою дивізію! Зупинив «Ниву» за метр від власного обійстя, дурні думки в голову. От халепа! Він, звичайно, бовдур, бо не сказав, що Тася — найкраща жінка з усіх, яких йому підкидало життя. Але ж і Тася не розридалася від щастя. Не сказала: «Пашко! Який же ти суперовий мужчина. Ти ж мене нині довів до повного божевільного щастя. Отепер тільки моє життя по-справжньому і починається!» Не сказала. Невже не сподобався?

«Та ні! — сам собі. — Якби не сподобався, вона б на мене не лізла знову і знову. І відпустати від себе не хотіла. Сподобався!»

Усміхнувся переможно, пішов до хати, в якій бабця Костомарова від ранку каменем сиділа біля вікна.

— Наталю Іванівно? Ви тут як? Усе гаразд? — спитав. — На свайбі погуляти хочете? Бо я, здається, скоро ярмо собі на шию повішу.

Бабця обернулася до Павла, глянула на нього ясно.

— Не буде у вас весілля, Германе, — відповіла зі своєї реальності.

Уранці наступного дня Перегуда загадав: якщо з сирами в столиці проблем не виникне, страхітливе бабине передбачення ніколи не збудеться. А щоб забути його остаточно, Павло покладе те передбачення в уявну сірникову коробку, закриє її, кине в глибоку яму, залле бетоном, а зверху поставить табличку: «За своє думайте, бо повиздыхаєте від заздросців!» І Наталі Іванівні сказав, коли вже поскладав контейнери з сирами в «Ниву» і намірився мчати на столицю, та все ж повернувся до хати, хоч не було в тому геть ніякої потреби: за своє думайте!

— А вам є про що! Це я вам не про маршрутку на Київ! Немає у нас ніякої маршрутки і не було ніколи, — роздратувався, кидав у бабцю правдою, мов камінням. — І вам та маршрутка ні до чого. Нема вам куди повертатися, ось що я вам скажу. Обдурили вас лиходії, тому доля вам отут при мені доживати, бо я ж не тварюка, на вулицю не вижену! І в Оверкову хату вам переселятися не слід, бо як ви там сама? Ніяк. І оце у зв'язку з цим усім... — замовк, на ошелешену бабцю глянув. — У зв'язку з цим усім, думаю, час вам, Наталю Іванівно, на мене Оверкове обійстя переписати. У мене і ця... нотаріусиха знайома є, допоможе. Якщо чесно, мені те обійстя — як кобилі п'ята нога. І без нього клопоту аж по вінця. Але якщо не перепишете і помрете, не дай Боже, то тоді Оверкова земля роками бур'янами заростатиме, а хата розвалиться. І нащо мені все те під боком? Ще злодюжки які там прихисток знайдуть. Та я краще вже зараз Оверків город під картоплю перекопаю. Це ж слухна ідея, скажіть?

Замовк. Прискіпливо глянув на бабцю Костомарову, що стояла біля вікна, дивилася повз Перегуду в одну точку: дійшла до старенької суть його меседжу чи хворі мізки вже не в змозі проаналізувати важливий монолог?

— Наталю Іванівно!

Бабця глянула на чоловіка пронизливо-гірко, хитнула головою із неприхованою презирливою прикрістю.

— Значить, весь цей час ви вводили мене в оману, Германе?

Перегида допетрав: бабина реакція — початок довгої непростої розмови, у результаті якої він має певний шанс отримати Оверкове обійстя, але в «Ниві» прокисали сири, а біля столичних ресторанів, певно, вже товклися Перегудині конкуренти-сировари, сподіваючись, що Павло не доведе свою продукцію вчасно.

— Знаєте, як ми домовимося, Наталю Іванівно, — мовив до бабці милосердно, мов миротворець в епіцентрі пекельного кривавого конфлікту. — Я зараз змотаюся по справах, повернуся, ми з вами сядемо і про все поговоримо.

— Мені немає про що говорити з вами, Германе, — твердо і цілком усвідомлено відповіла бабця. — На подібних до вас не варто витратити слів. Таких слід карати.

Демонстративно відвернулася від Перегуди. Дивилася у вікно, і Павло міг би заприсягтися: очі бабині — сухі, вуста суворо зімкнуті.

— Ну, так теє... — буркнув старенькій у спину. — Ви тут поки своєму Германові страшну кару придумайте, а я поїхав. Повернуся, розберемося, кому підсрачника дати, а кому орден на груди повісити.

Коли до Києва дістався, то й думати про бабцю забув. Мотнувся по ресторанах, які його сири закуповували: спочатку в італійській на Печерську, потім у грузинській на Подолі, після того знову в центр — у недешеву вареничну, де з Перегудиним сиром такі смачні вареники ліпили, що сам би їв, якби йому їх зі знижкою продавали. Товар-дегустація-гроші: перевірена схема працювала без збоїв, і Перегида аж засміявся, коли вийшов із вареничної, сів у «Ниву», яку припаркував у провулку неподалік закладу, бо ближче під'їхати не вдалося (увесь центр автівками заставлений), перерахував гроші, сховав їх за пазуху, дістав ключ, аби завести автівку.

«Ну от! — резюмував. — Усе нормально, а я мордувався. Треба вже на свайбу з Тасею налаштуватися, бо як прислухатимуся до бабиної слабоумної маячні, то і сам дурним стану. А насправді проблем нема. Ніяких перешкод».

Тільки вимовив, у скло автівки — стук. Смикнувся, у вікно зирк, а біля «Ниви» міцний дядько в камуфляжі стоїть. Мордяка — цеглиною, очі так глибоко посаджені, що й не роздивитися, якого кольору, а на грудях нашивка «Кресало». «Що воно таке?» — подумав Павло, але вікно прочинив, бо камуфляж — то армія, армія — то воїни, а воїни — то Валерчик.

— Вам чого? — гукнув милосердно, як миротворець в епіцентрі пекельного кривавого конфлікту. — Допомоги якоїсь треба?

— Вийди з машини, — категорично наказав дядько.

Перегида насторожився. Із подивом глянув на дядька: якого біса? Бачить — а в провулку за дядьковою спиною метрів за десять чимала згряя молодиків у камуфляжі з нашивками «Кресало» товчеться, голів сім-вісім.

— А що сталося? Що за пожежа? — прилип до сидіння, на дядька вже без добра.

— Виходь! — повторив. — Ти ж не хочеш, щоб мої хлопці твою тачку підпалили?

— Нащо вам мою тачку палити? Хіба я вам щось погане зробив? Чи ви її вкрасти хочете? Тоді не смішіть. Кому потрібне це старе корито? — у дядька очима увіп'явся, рукою намацав ключ, який лежав на передньому пасажирському сидінні.

Ех! Була б у Перегида «Мазда»! Чи якась інша така машина, щоб на одну кнопку натиснув — скло у вікні піднялося, іншу надавив — двигун завівся, і пішли ви, покидьки! Спробуйте! Доженіть! Та щоб підняти скло допотопної «Ниви», треба крутити ручку, а щоб завести двигун — довго і терпляче умовляти його завестися настирними натисканнями на педаль зчеплення.

Дядько не став повторювати тричі. Різко відчинив дверцята «Ниви», ухопив Павла за комір куртки, висмикнув з автівки. Враз набігла згряя. Юні, певно, молодші за Валерчика, агресивні хлопці вчепилися у Павла, потягли провулком в інший провулок, а з нього в безлюдний занедбаний задній двір сірої офісної будівлі, і скільки тягли, стільки верещали, намагаючись перекричати один одного:

— Сука! Кремлівський запроданець! Підар московський!

— Ви що мелете, виродки?! — Перегида не сприйняв несподіваний виклик долі з покірністю чи бодай із відчуттям самозбереження. Смикався в пазурах «кресалівців», намагався дати підсрачника тим, хто були ближче. — Ану, відпустіть! Перепили ви всі чи обкурилися?

Хто жертву слухає? Ніхто! Поставили до стіни в засміченому задньому дворі офісної будови, зелені «кресалівці» нервово смикалися за два кроки від Перегида, не приховували бажання кинути чоловіка на землю, навалитися всім кодром і бити, бити, бити. Та в їхнього ватажка

були інші плани. Гаркнув на молодих — припишли. До Павла підійшов.

— Перегуда? — уточнив.

— А ти хто такий? Прищ на сраці?! — Павло і досі не відреагував на несподіваний напад адекватно, як те радять психологи: мовляв, не сперечайтесь зі злочинцями, якщо раптом опинитесь в їхньому полоні, на все погоджуйтеся, бо у вас одне завдання — вижити, вийти з пригоди неушкодженими. Ярився, аж ніздрі роздувалися.

Дядько засміявся нахабно, зміряв Перегуду презирливим поглядом.

— Значить, слухай сюди, Перегудо! Патріотична громадська організація «Кресало»... — дядько тицьнув пальцем у нашивку. — Забороняє тобі, російська ганчірко, продавати свої гнилі сири в київські ресторани. Більше ніколи ти не труїтимеш український народ своїм непотребом! Дійшло?

— А-а-а... Так он у чому справа! І хто вас на мене нацькував? Ті йолопи, які самі нормального сиру виробити не можуть? Так ви їм скажіть...

Не договорив. Тут ніхто не чекав його слів. Дядько розмахнувся, щосили вдарив Перегуду в живіт. Павло не встояв, завалився.

— У тебе три години, — повідомив ватажок «кресалівців». — Об'їдеш ресторани, з якими уклав угоди на постачання свого лайна, і розірвеш їх, — зареготав. — Тепер розумієш, чому мої хлопці твоєю «Ниву» не спалили? Допомагаємо тобі, Перегудо! Хочемо, щоб ти встиг за три години доїхати до всіх закладів, де українцям подавали твої отруєні сири, гандон ти московський!

Дядько плюнув на землю, і хоч мітив у Перегуду, та промахнувся, поцілів у порожній паперовий стаканчик із принтом у вигляді української вишивки, який валявся поряд. На зграю свою зиркнув суворо.

— За мною! — гаркнув, пішов у бік вулиці, гамір якої долітав і сюди, у порожній задній двір офісної будівлі.

— А чого я московський гандон?! — гукнув Перегуда зграї услід. Сидів на землі, рвав ту зграю на шмаття поглядом. — Гей! Дресало! Чого це я московський гандон?! А може, я китайський гандон! Чи молдавський!

Дядько зупинився, згряя захвилювалася поряд: валити його, валити! Дядько глянув на Перегуду спантеличено, озирнувся до молодиків:

— Ви його обшукали?

Зелені захвилювалися: дідько, не встигли. А треба було? Ми зараз. Навалилися — і за мить не лишилося у Перегуди ані виручених за сири грошей, ані мобільного, ані ключів від хати на хуторі, ані вигадливого складаного ножа, яким Павло відрізав сир, коли давав куштувати потенційним покупцям. Натомість додалося болю: під ребрами, в голові, на спині.

— У тебе три години! — нагадав головний «кресалівець», і юрба покотилася з двору.

— Гей! Дресало! А що за три години станеться? — кричав Перегуда нападникам услід. — Дресало! Що станеться? Вб'єте?

Один із молодих не втримався, озирнувся, вигукнув істерично:

— Побачиш, козел!

...Перше, що побачив Перегуда, коли підвівся на ноги, струсив пилку з одягу і посунув із заднього двору на гамірну вулицю, щоб зорієнтуватися на місцевості і зрозуміти, як дістатися до «Ниви», вразило його так сильно, що аж завмер. Очам не повірив. Перед офісною будівлею стояла Тасина «Мазда». А поряд із «Маздою» крутила дупою сама Тася, щось емоційно і бурхливо розповідаючи молодому, перегодованому чоловікові у стильному костюмі.

— Нормально?.. — пробурмотів.

Про «Ниву» забув, про покидьків-дресалівців, їхні погрози. Під каштаном став, очей від Тасі та її співрозмовника відвести не може. Нормально? Його жінка не вдома сидить і з вікна його виглядає, а з якимось молодим мурлом за сто кілометрів від хати і місця постійного проживання забавляється. А вона забавляється! Сміються обидвоє, Тася до чоловіка нахилилася так, що аж груди з сукенки вистрибують, шепоче йому щось на вухо. А плащик розстебнутий, щоб чоловік бачив: і сукенку, і груди. Сам теж не відстає: головою хитнув, Тасю за середину тулуба в місці, де талія мала бути, обійняв і теж щось їй на вухо зашепотів.

— Тасю, Тасю!.. — прошепотів Перегуда із прикрістю. І не йде: стоїть, як той дурний, мордує сам себе, але дивиться на все те, ніби

зараз Тася з людиною від слів до діла перейдуть. До того діла, до якого сам Перегуда тільки вчора Тасю долучив.

Тася не бачила Павла. Хвилин п'ять ще теревенила з людиною завзято, потім той випростав ліву руку, демонструючи коштовний годинник на зап'ястку, зиркнув на нього, заспішив: говорив щось Тасі поспіхом, показуючи рукою в бік Печерська. Тася закивала: так, так. Цьомкнула людину в щоку, і коли той уже подався вулицею геть, Тася вже розчахнула дверцята «Мазди», а Перегуда зробив перший крок від каштана до Тасі з рішучими, але ще до кінця не усвідомленими намірами, Тася раптом озирнулася переогодованому людині вслід, сплеснула руками.

— Германе! — вигукнула так голосно, що аж перехожі почали обертатися. — А методичка?

Перегуда вухам не повірив: Герман? Оце рило і є Герман? Обернувся до переогодованого людини: повертався до Тасі, яка чекала його біля «Мазди» з тоненькою брошуркою в руці. Ляскав себе долонею по лобі: мовляв, оце я йолоп. Брошурку вхопив. Тасю — цьом: дякую. Тася в «Мазду», Герман геть. Перегуда мить подумав і пішов за Германом услід.

«Герман, — билосся у мізках. — Так он ти який, Германе. Всюди встигаєш, падло? Старих бабів дурити, молодим голову морочити. І куди поспішаєш?»

Герман швидко перетнув вулицю, опинився біля вареничної, з якої півгодини тому вийшов цілком задоволений життям Перегуда з грошима, які отримав за сир. Провулок, де скніла Павлова «Нива», — за рогом, і чоловік подумав, що було б украй доречно, якби Германа понесло в той провулок. Він навіть був певен, що Герман спрямує у провулок, бо дуже хотів цього. Там тихо, німо. Перегуда б наздогнав пихатого пана з коштовним годинником на зап'ястку лівої руки, притис до стінки і сказав би: «Твою дивізію, Германе! Якого біса ти так поскотському поводишся з жінками? Га?!»

— Ні, серйозно! Якого біса?! — процідив, спостерігаючи, як Герман оминув вареничну. — Ну, давай! — шепотів, підштовхуючи Германа поглядом. — Повертай у провулок.

Герману — по цимбалах Перегудині бажання: байдуже пройшов повз провулок, посунув до спортивного вигляду «Тойоти», яка нахабно

перегородила половину тротуару неподалік. Дістав пульт, на ходу натискав кнопки.

— А... Ти так! — Перегуда кинув оком на номери Германової автівки, спокійно повернув у провулок, та в провулку не витримав: зірвався, побіг до «Ниви», як навіжений.

— Не втечеш, — бурмотів. — Не встигнеш! Якщо ніхто ключі від «Ниви» з сидіння не стирав.

Ключі лежали там, де їх лишив хазяїн перед тим, як «дресалівці» висмикнули його з автівки. «Нива» не капризувала: завелася з першого разу. Перегуда натиснув на швидкість: машина з гуркотом вилетіла з провулка на вулицю, і Павло побачив метрів за двадцять попереду хвіст Германової «Тойоти», яка швидко мчала в бік Володимирської.

— Ти куди, падло? Зачекай!

Попереду червоним спалахнув світлофор, «Тойота» загальмувала. Коли увімкнувся жовтий, Перегуда вже був на відстані подиху: міг розрізнити не тільки колір салону спортивної «Тойоти», а й марку годинника на зап'ястку Германа, якби Павло, звичайно, знався на марках коштовних годинників.

— Гонитва, гонитва! — шепотів збуджено. Учепився в кермо, очікуючи на зелений, приготувався натиснути педаль газу на повну, мчати за «Тойотою», і хай верещать поліцейські сирени, хай водії гнуть матюччя, а випадкові перехожі відскакують з-під коліс, як зайці. Гонитва!

...Гонитва закоркованими київськими шляхами перетворилася на нудне, майже годинне черепашаче плазування: адреналін витік, як пальне з пробитого бака, Перегуда так знувдився, що аж згадав погрози «дресалівців», зажурився за кермом так сильно, що ледве не протаранив автівку, що тихо сунула попереду. Перелякався, відшукав очима Германову «Тойоту»: є? Заспокоївся, знову згадав «дресалівців», знову зажурився. «Куди я пнуся? — думав. — Нащо мені цей Герман? Хіба мені зараз до нього? Мені он треба вирішувати, що з ресторанами робити...»

Психонув. Аж долонею по керму.

— А що мені з ресторанами вирішувати? З ресторанами в мене все давно вирішено! Чи ті покидьки сподіваються, що я піду і сам на собі хрест поставлю? Ще й після того, як вони, суки, обчистили мене до нитки. Та вони смішні, «дресалівці» ті довбані!

Роз'ярився, сунув за Германовою автівкою на автоматі, все думав, які ж усе-таки падали його конкуренти-сировари, бо це ж вони! Вони якихось «дресалівців» на нього нацькували, тільки б він зі своїми сирами до столиці не пхався.

Схаменувся, коли «Тойота» Германа дошкреблася до Валів. Вивернула праворуч, потім знову праворуч на Хорива, зупинилася біля облупленого, та проте прекрасного триповерхового старовинного будинку з колонами обабіч вхідних дверей, на які спирався балкон другого поверху. Колони геть втратили колись бездоганну геометричну форму: певно, шматки бетону час від часу відвалювалися і дірки просто замазували всім, що під руку траплялося, та не ретельно і з любов'ю — абияк, і тепер сліди тих ремонтів огидними пухирями густо вкривали колони. Одна втіха: до верхівок колон байдужа людська рука не дотягнулася, бо й досі фінішували автентичними архітектурними завитками з квітами, плодами і янгольськими головами.

— Що воно таке? Може, капітелі? — прошепотів Перегуда, зупиняючи «Ниву» метрів за п'ять від будинку під старою липою. З цього місця зручно спостерігати за Германом: ось вийшов із «Тойоти», зойкнула сигналізація. Перегодований мужчина знову зиркнув на коштовний годинник, зайшов до під'їзду будинку.

«Зачекаю...» — Перегуда увіп'явся очима у важкі дерев'яні вхідні двері, наче чекати недовго: хвилин п'ять-десять.

Минула година: Герман ніяк не виходив.

«Убили його там, чи що? — чомусь байдужо констатував Павло. — Стільки часу на нього марную. Хай би вже вийшов. А я би спитав, що його з Тасею пов'язує». Згадав, як Тася розмахувала тоненькою методичкою, як напередодні казала, що мотається в Київ на семінар, бо нове законодавство змінило правила гри для нотаріусів.

— Навіть якщо колеги... — буркнув. — Хіба то привід Тасю лапати?

«А Тася не дуже й пручалася, коли Герман її обмацував, — признався собі. — Може, збрехала мені про цноту свою, бо, кажуть, як невинна дівчина жінкою стає, так ту подію кров'ю заливає, а в нас із Тасею секс хоч і бурхливим вийшов, але геть безкровним...» Занервував: карма? Знову жінка його обдурила? Та прикре

роздратування потонуло в усвідомленні простого факту: Тася йому всяка потрібна — хоч цнотлива, хоч геть пропаща.

— Але всяким козлам лапати її не дам, — буркнув.

А тут і козел. Вийшов із будинку — мордяка аж червона од нервів: хтось таки попсував їх Германові в будинку з капітелями. Сунув до «Тойоти», кривився.

Перегида вийшов із «Ниви», хотів було бігти до Германа, накручуючи маховик власних бурхливих емоцій до максимуму, та організм по-своєму викрутив: застиг біля «Ниви», зміряв поглядом переогодованого нотаріуса.

— Германе! — гаркнув так задьористо, що горобці на гілках попідскакували.

Герман загальмував. Обернувся до Перегуди здивовано: Павло зрушив, пішов на Германа тараном, помітив, як на мить в очах нотаріуса спалахнув вогник страху, та Герман оперативно з ним упорався — задер підборіддя, дивився на Перегуду із викликом і, коли Павло підійшов, раптом приязно усміхнувся.

— Ми знайомі?

— Спільних знайомих маємо.

— І кого?

Перегида хотів сказати: Тасю, бовдуре ти!

— Наталя Іванівна Костомарова привіт вам передає, — мовив.

Герман не здивувався, не смикнувся, як злодюжка перед беззаперечними доказами своєї провини. Принаймні Павло не помітив і тіні суперечливих емоцій на обличчі нотаріуса. Усміхнувся ще приязніше.

— А ви ким пані Наталі доводитеся?

— Та тим, що і ви, — сусідом, — відказав Павло. Його вже починав дратувати цей усміхнений переогодований слизький тип. — Ви їй допомогли здихатися квартири в Києві, переселитися на хутір, тож тепер мені доводиться нею опікуватися.

— Не нарікайте! Допомогати старим — святе діло, — тим же доброзичливим нейтральним тоном відповів Герман. — Сподіваюся, пані Наталя не завдає вам великого клопоту: вона дуже вихована, чемна жінка. Принаймні я завжди згадую її як чудову сусідку, — глянув на годинник. — Вибачте, поспішаю. Привіт пані Наталі передавайте.

І до «Тойоти». Перегуда його за комір — хап!

— Ти куди?!

Посмішка злетіла з Германової пики: вишкірився, дивився на Перегуду хижо.

— Що відбувається?

— Це ти мені скажи, що відбувається, — так само хижо вишкірився Перегуда. — Обдувив бабцю, вкрав її квартиру, саму викинув у сільські хащі, а щоби бабця не кіпішувала, паспорт її поцупив! Паспорт бабин де? У тебе? Паспорт жени сюди!

— Що ви собі дозволяєте?! Руки приберіть! — Герман відсахнувся, підборіддя ще вище. — За законом я говоритиму тільки з пані Наталею чи її адвокатом!

— А я і є адвокат!

— Який ти адвокат? Ти сусід! — кинув Герман.

— А в нас люди, куди не глянь, чи адвокати, чи прокурори для своїх сусідів. Паспорт де?! Чи ти думаєш, я для забави сто кілометрів до Києва намотав? Чи для того, аби твою брехню слухати? Хочеш за законом? Віддай бабин паспорт, і буде тобі за законом! З усім розберемося! І кому бабина квартира відійшла, і хто її обманом на село закинув, і кому за все те відповідати!

Герман відступив ще на крок, попросив паузи: мовчав, дивився на Перегуду вороже, а коліщатка в голові крутилися, складали пазли.

— Я зараз поясню дохідливо, щоби до тебе дійшло, — заговорив тихо-впевнено. — Ти ніколи нічого не зможеш довести! Повір, я за свої слова відповідаю! Усі угоди з нерухомістю засвідчені шанованими професіоналами, усе чисто, і те, що в старій настрій помінявся чи просто дах поїхав, ще не привід зчиняти отакий гвалт. Заспокойся, мужик. Тобі потрібні неприємності? Бо знаєш, як усе це виглядає? Посеред білого дня до мене підходить незнайома людина... Я навіть імені цієї людини не знаю! І ця людина починає мені погрожувати, звинувачувати бозна в чому. І що я маю робити за законом? Я повинен викликати поліцію! І я викличу! І напишу на тебе заяву! І ти забудеш про Наталю Іванівну Костомарову, тільки за своє думатимеш! Бо я зроблю все, щоби ти довго і нудно переконував слідчих, що ти не хотів мене вбити!

— Отак, значить!

— Повір, я обмалював тобі цілком імовірну законну перспективу.

— І хер із нею, з такою перспективою! Раз закони отак працюють, обійдемося без законів, — уперто відповів Перегуда. — Зараз поїду на хутір, закину бабцю в «Ниву», привезу і покину в твоїй хаті! Тільки б живою довести, бо вже геть слаба. Та мені по цимбалах, чуєш? Помре дорогою, то мертву в твоїй хаті покину. Ти це діло заварив, тобі і розгрібати!

— Мужик, що ти мелеш? Куди ти її привезеш? Сюди? — Герман усміхнувся криво, показуючи на старовинний будинок. — Я тут не живу, чуєш? У мене вже немає тут житла! Як і в Наталі Іванівни Костомарової. Вона продала, я продав. Які питання? Ти навіть не знаєш, де я нині мешкаю.

— Та чого ж не знаю! — нахабно збрехав Перегуда. — Аби не знав, і розмови би з тобою не починав! Отак, йолопе! Ти готуйся! Увечері поспілкуєшся з колишньою сусідкою, якщо ще живою тебе зустріне, — і пішов до «Ниви».

Сунув, матюччя гнув: ніколи б не вийшло з нього детектива чи, приміром, слідчого. Не вміє отак хитро розмову закрутити, аби людині самій захотілося покаятися, виправити помилки. Ріже правду-матку, а результату від того — нуль, тільки на серці гірка безпорадність. Нащо за Германом гнався? Що з'ясував? Що той покидьок? Що всі Павлові припущення: про мутну схему, за допомогою якої столичний нотаріус позбавив бабцю житла, — реальність? І яка з того користь? І дурному зрозуміло: бабця квартиру на Хорива ніколи не поверне, доживати їй біля Перегуди, і він дарма збрехав, що знає, де живе Герман. Якби і знав, ніколи б так із старої не позбиткувався, щоби захапати її в «Ниву», привезти на квартиру Германа і пред'явити нотаріусу як головний речовий доказ.

Тільки дверцята «Ниви» розчахнув — поряд «Тойота» пригальмувала. Обернувся: з салону автівки на нього презирливо дивився Герман.

— Мужик, ти не забувай. Не тільки ти знаєш, де я живу, — сказав. — Я теж знаю, раз ти сусід старої.

— Налякав їжака голою сракою!

— Нащо мені тебе лякати? Я і без погроз знаю, що з такими трапляється! Поки чужими хатами займаються, про свої забувають. А потім такий схаменеться, бігом до своєї хати, а хати нема!

Перегида не встиг і видихнути від гніву: «Тойота» зірвалася — тільки куряву з-під коліс і побачив.

— От же падло! — прошепотів. Потягся до мобільного, бо чогось терміново захотілося зателефонувати Тасі. Сказати: «Таке падло твій колега, Тасю! Як ти тільки не гидуєш, що таке падло тебе торкається, га?»

По кишнях — а нема мобільного! Утік до рук «дресалівців» разом із грошима, ключами від хати.

— І три години скоро спливають, — згадав.

Усівся за кермо, задумався: надто багато неприємних подій сталося цього дня. Так багато, що вже би і доста! Почав гортати день від ранку: бабця в хаті. Хоч тут без проблем. Сир продав. Потім виродки з «Кресала» намалювалися. Потім Тася з цим козлом. І що головне? З чим починати розбиратися в першу чергу? До кого стукати?

«Гіві», — вирішив, і в тому була логіка: грузинський ресторан, куди Перегида привозив сири, розташовувався у самому серці Подолу, від Хорива — кілька кварталів, пішки за п'ять хвилин дістатися можна, а хазяїн ресторану — поважний літній грузин Гіві з молодими блискучими очима — завжди зустрічав Павла не як ділового партнера, а як друга.

...Гіві уважно вислухав сповідь Перегиди про напад незрозумілих патріотів, які затаврували його московським гандоном і заборонили привозити сири в столицю, задумався. Поставив на стіл пляшку «Кіндзмараулі», показав на неї Павлові: вина? Ні? Не чекаючи відповіді, відставив пляшку, дістав із полиці графинчик з чачею, налив у дві чарки.

— Так я ніби теє... за кермом, — буркнув Перегида, але з поваги до Гіві трохи пригубив грузинської горілки. Подивився на грузина збентежено. — І що мені робити?

Гіві виявився справжнім стратегом.

— Знаєш, — сказав, — мені до смаку твої сири. Якісні в тебе сири, але не настільки феноменальні, щоби я заради них розпочинав із кимось війну. Це з одного боку. Бо з іншого — оті мутні сировари, які покидьків на тебе нацькували, вже моє самолюбство зачепили. Вони що собі думають? Що мене можна змусити робити те, чого їм забажається? Що вони відсунуть тебе і мені доведеться купувати в них? Так вони помиляються! У мене вистачить не тільки гніву, щоб

розтерти їх на порох за потреби, але і розуму, щоб обійтися без цього. Бо ми так зробимо... — Гіві замовк, відпив чачі. — Угоду з тобою я розірву.

— Ясно... — Перегуда з горя і собі відпив. Та потужно так, що аж до денця.

— Нічого тобі ще не ясно, чуєш! — спалахнув Гіві. — Угоду розірвемо, щоби не дратувати ворогів, яких ми поки в лице не знаємо. Але ми їх узнати повинні. І коли вони зрозуміють, що сирів я в тебе вже не купую, то першими тут об'являться. Прийдуть! Зі своїм сиром, із пропозицією. І, знаєш, Пашо, думаю, їхня пропозиція буде вельми привабливою: скажуть, що сири їхні неперевершені і, головне, дешевші.

— І що ж тут неясного? Купуватимеш у них?

— Ні! Познайомлюся з ними ближче, з'ясую, чим дихають, з ким тирлюються, на кого сподіваються, звідки в них армія взялася. Щоб знати, з ким більше ніколи не мати справи. І друзям перекажу. І друзям друзів. А ті своїм друзям. Бо зі мною так не можна.

— Ні з ким так не можна, — відповів Перегуда. — Ти мені краще скажи, де сирами розживатимешся?

— У тебе.

— Щось я не розумію.

— Тобі угода потрібна чи сири продавати?

— Сири.

— Тоді продавай мені їх і далі, але без угоди. На довіру, на моє слово. Мого слова тобі достатньо?

— Як партизани, працюватимемо? У глибокому підпіллі?

— А що робити? В Україні живемо. Війна.

Перегуда головою захитав: так-так. На Гіві глянув:

— А що мені з двома іншими ресторанами робити? Теж піти до них, запропонувати попартизанити трохи?

— Навіть не потикайся! Якщо одразу всі три ресторани, з якими ти співпрацюєш, відмовляться не тільки від тебе, а й від твоїх конкурентів, ті одразу допетрають, що ти розпочав нову гру. І хтозна, чим ударять у відповідь.

— Тоді мені — гайки, — сказав Перегуда. — Бо мені зменшувати обсяги ніяк не можна.

— А ти їх не зменшуй!

— Як? Може, ти, Гіві, забиратимеш у свій ресторан сири, яких на три ресторани вистачить?

— Та може бути. Я ж сказав, що і далі купуватиму в тебе сири, але ще не сказав, за якою ціною.

Серце впало: Перегуда напружився, уп'явся поглядом у порожню чарку. Схопив графинчик, налив повну. Узяв її важко, заковтнув.

— Та-ак... Оце вже, відчуваю, справжня ділова розмова починається.

Гіві виявився не тільки стратегом, а і вправним бізнесменом.

— Сам подумай, — сказав Перегуді. — Ось на одній чаші терезів — ти зі своїми дорогими сирами. А на другій — твої конкуренти з досить непоганими сирами, а також з армією, якою вони обзавелися. Завтра ті патріоти припхаються сюди, поб'ють мені вікна чи підпалять ресторан, скажуть, що я грузинський гандон і що працюю на Кремль. І в чому мій зиск?

— А ти щось казав про самолюбство. Що так не можна.

— Не можна. Тому мені потрібен додатковий зиск, страховка, навар за ризик. Щоб вистачило грошей хоч нову шибку у вікна вставити, якщо справа набере радикальних обертів.

— І що пропонуєш? — видушив Перегуда, молився подумки: хай Гіві десять відсотків від ціни відгризе, а краще б п'ять чи три.

— Купуватиму в тебе на двадцять відсотків дешевше, — сказав Гіві. — Розумію, ти ошелешений. Але не все так погано. Вважай, що починаєш оптову торгівлю. Забиратиму в тебе весь нинішній обсяг товару, надлишки сам перепродаватиму вже за своєю ціною. А тобі не доведеться Києвом мотатися у пошуках ринку збуту. Цим я займуся, а ти можеш сміливо нарощувати обсяги і молитися, щоби твої кози доїлися.

— Що з моїми козами станеться? — тільки й прошепотів Перегуда. Пропозиція Гіві нагадувала діряве решето, крізь яке провалювалися не тільки гроші, але й Павлові гордість, самолюбство, оптимізм і життєві сили. З одного боку. Бо з іншого — в решеті ще міцно, як збитий сир, трималися купи Перегудині впертість, працелюбство і два живі стимули не опускаати рук: Валерчик і Тася.

— Якщо домовилися, тоді не барися, — Гіві підвівся з-за столу, торкнувся Перегудиного плеча. — Зараз же їдь до двох інших ресторанів... Хто там у тебе в списку? Італійський ресторан на

Печерську і варенична? Їдь, розривай із ними угоди. Тільки без пояснень. Без посилянь на брудні методи конкурентів, їхніх бойовиків. Не треба, Пашо. Тепер це наша комерційна таємниця. Якщо ті два ресторани почнуть співпрацювати з твоїми конкурентами, то конкуренти повірять, що ти виконав їхні умови. Для ресторанів це, звичайно, збитки, а для нас — плюс.

«Особисто для тебе, Гіві, величезний плюс, — раптом зрозумів Перегуда. — Усе ж просто, як і те, що засрану дупу треба підтирати. Ти отримуєш мої гарні сири за копійки, перепродуєш їх десяткам інших ресторанів, ще й підкошуєш італійський ресторан на Печерську і вареничну, які залишаться без моїх сирів. І конкурентів особисто в тебе, Гіві, поменшає. А клопоту не додасться...»

Підвівся, у Гіві поглядом уп'явся. Узяв графин з чачею, налив собі вже третю повну чарку, випив.

— Чуєш, Гіві. Часом не ти всю цю байду заварив?

Гіві не образився. Розсміявся. Перегуду за плечі обійняв — посунули до виходу удвох.

— А красива б схема вималювалася, скажи?

— Ти?

— Ні, Пашо, не я. Вибач, але для мене ти надто вже дрібна персона, щоб заради твоїх сирів витратити ресурси і справжню виставу влаштувати. Але не заперечую: був би йолопом, якби не скористався твоїми проблемами. Це з одного боку. Бо з іншого — якби ти був непорядною людиною, я б і пальцем не ворухнув, аби тобі допомогти. А моя пропозиція — це реальна допомога. Згоден?

«Повним йолопом почувався б, якби не погодився», — подумав Перегуда.

Їхав на Печерськ до італійського ресторану, потім до вареничної вже в сутінках — п'яний, розбурханий, злий. У голові знай одне: вже доста подій на сьогодні, доста! Розірвав угоди, наче серце на шмаття порвав.

— Кози повиздыхали, — повідомив замовникам чужим механічним голосом. — Якась тваринна холера. Чи чума. З хутору щойно подзвонили. Сказали: Пашко, нема в тебе більше кіз, за день згоріли. Так я теє... напився з горя. Простіть. Поїду. Ще якимось додому треба дістатися поночі.

Тільки на темряву і сподівався, коли пізнього вечора потиху виїхав із Києва, бо впевнився: день закінчився, а з ним і всі його проблеми. Хіба що одного має побоюватися: поліцейських, які можуть зупинити «Ниву», приюхатися до водія, а Гівина чача ще не відпускала, колобродила. І з рота, певно, тхнуло на кілометр, тому...

«...Потиху, потиху», — вдивлявся у порожню дорогу, намагаючись відігнати розпач. На сьогодні вже справ нема, а отже, і проблем.

Згадав, що планував увечері серйозно, але милосердно поговорити з Тасею про подальше їхнє спільне життя. Що бабці обіцяв розтлумачити, хто в світі — сука, а хто — порядна людина. Проте одне нахабне перегодоване падло все ж внесло корективи в ті ймовірні розмови, бо після зустрічі з Германом Перегуда під іншим кутом дивився тепер і на Тасю, і на бабцю Костомарову. Слів для розмов із ними, може, поменшало, а от думок додалося. Та хіба він має вихлюпувати їх сьогодні?

— Завтра буде день, — прошепотів. — На сьогодні беру цю... перерву.

Настінний годинник із гіпсовими янголами над циферблатом у Тасиній вітальні показував 23:45, коли хтось стукнув у її вікно.

«І нащо після того взагалі заміж виходити? Аби щоночі рвати серце і шукати свого чоловіка, бо він десь вештається?!» — роздратовалася, бо хоч нова її реальність, у якій тепер домінантно позиціонував себе переможець її цноти і потенційний законний чоловік Павло Перегуда, і надихала, але і тривожила не менше.

Невже в усіх так? Аби вчора до ночі з розуму зводив, а на ранок і сліду його не знайти? Наївна в сімейних справах нотаріусиха ж повірила: увечері обговорять засади, на яких будуватиметься їхня щаслива родина. Підготувалася: у Києві вдень устигла не тільки на семінарі відмітитися, але й магазинами пробігтися. Купила нову білизну зі стразами і мереживом, якусь смердючу рідину за скажені гроші, бо продавчиня упевнила, що «ця туалетна вода з афродизіаками перетворює чоловіків на покірних ласкавих цуциків: роби з ними, що заманеться», а Тася вже навіть бачила, що б хотіла з Перегудою зробити після того, як скине халат, лишиться в самих нових мереживних трусах зі стразами і впаде на ліжко, на якому, до речі, нове простирадло розстелено!

Нові труси натягла на пишну дупу! Парфумами облилася... А Перегуди все нема й нема. Години зо дві чекала терпляче, лиш до вікна підходила час від часу, виглядала: не видно? Не видно. Встигла навіть котлет насмажити, бо так їсти захотілося, хоч ріж. Наїлася. На годинник — уже восьма вечора.

«Ще трохи зачекаю», — вирішила і, щоби не психувати без глядачів, присвятила годину професійному росту: ретельно перечитала методичку, яку отримала на семінарі. Потім ще раз перечитала.

Коли годинник повідомив, що вечір став ніччю — 23:00, — то зрозуміла, що психи не допоможуть — час діяти. Кинулася до мобільного Перегуді дзвонити.

«Абонент не може прийняти ваш дзвінок...»

Тасине серце — бумц! І впало.

— Щось сталося... — прошепотіла збентежено. — Щось погане, біда.

Якась інша жінка від такого трагічного передчуття опустила би руки, залилась би слізьми, але Тася тільки вчора стала жінкою і так скоро свого щастя відпускати не збиралася.

«Дзвонитиму йому до півночі, — виробила план. — До опівночі не відгукнеться — увесь район на ноги підніму».

Дзвонила-стукала до Павла безперестану, наговорила з десятків голосових повідомлень, відправила стільки ж есемесок — ані гу-гу. Та коли до закінчення доби лишилося 15 хвилин, хтось стук у вікно.

Підбігла, визирнула: Перегуда стоїть. Живий-здоровий. Не побитий, не скалічений. На двох ногах, які точно рухаються, а раз рухаються, то якого біса ті ноги Перегуду до Тасі вчасно не привели?!

Халат на грудях запахнула: чоловік іще заслужити має, аби Тася для нього халат зняла! Мобільний у кишеню (принципова професійна звичка — бути на зв'язку з імовірними клієнтами цілодобово), дурне в голову — пішла двері відчиняти.

...Перегуда стояв перед дверима похмурий, розчавлений. Щосили вмовляв себе: тримайся, твою дивізію! Не показуй жінці, що цей день вивернув тебе шкірою всередину. Просто скажи: вибач, справи затримали, «Нива» поламалася, півдня у ній колупався, бо в Києві до механіків звертатися не варто, там ціни захмарні, за ремонт стільки заплатиш, що на ті гроші другу «Ниву» купити можна, тож ще раз вибач, солодких тобі снів, Тасю, а за нове життя завтра побалакаємо, я оце тільки заради того і стукнув тобі у вікно, щоб сказати: завтра буду в тебе з самого ранку.

— А я теє... в Києві мобільний загубив, — сказав.

— Голову ти в Києві загубив! — обурено вигукнула Тася. — Не міг у когось попросити телефону, щоби мені подзвонити? Не міг сказати: «Тасю, я живий-здоровий, зі мною все гаразд»? Я ж тут уже ледве не сконала від страху! Я ж уже думала: все, вбили Пашку, на шмаття порізали! Сто разів тебе набирала! Сто разів!

— Тасю... Все нормально... Прошу, не сердься! Нічого поганого вже не станеться, — виправдовувався. Так і стояв за метр від розбурханої нотаріусихи, ніби і кроку до неї ступити сил не вистачало. — Принаймні сьогодні не станеться, — додав.

Тася б на те не змовчала: стільки слів у голові за години тривожного очікування накопичилося, та в кишені халата задзеленчав мобільний і за принциповою професійною звичкою бути з ймовірними клієнтами на зв'язку цілодобово Тася вихопила мобільний. До вуха:

— Алло...

Вислухала людину на іншому кінці дроту, знітилася вкрай. Простягнула Перегуді мобільний.

— Твій Валерчик. Каже, що не може до тебе додзвонитися.

Колись пізніше, на прийомі в психоаналітика (якби Перегуда знав про існування психоаналітиків і навіть навідався до одного з них), він міг би яскраво і переконливо описати вир суперечливих моторошних емоцій, які накрыли його після банальних Тасиних слів: «Твій Валерчик». Та не тієї миті.

Вихопив у Тасі мобільний.

— Валерчику, що? Що сталося? Кажі! — кричав у мобільний.

— Де ти був цілий день?

— Воно тобі треба? Що в тебе? Я зараз виїду до тебе, Валерчику!

— Та замовкни, тату! — крикнув Валерчик. — Мені з Карасівки подзвонили, бо до тебе достукатися не змогли!

— А їм що треба?!

— Кажуть: наша хата на хуторі горить.

— Що?!

— Хата горить! Там усі гасять. Усе село! Кидай свою нотаріусиху, лети додому! Може, хоч щось урятувати встигнеш.

...Ще той політ, коли на кожному крилі по кілька бід повсідалося: тягнули Перегуду додолу, шматували серце. Сміялися: мовляв, от бачиш, чоловіче, ще не вичерпались події цього дня.

Загарчав, кинувся до «Ниви». Тася не покинула своє нове щастя — відважно вскочила вслід за Павлом до його автівки в халаті і капцях. Перегуда нічого не бачив: ані Тасі, ані ям на дорозі. Гнав бідну «Ниву», наче і її хотів добити цієї ночі. Вдивлявся в обриси хутора, який уже виднівся вдалині: темно, ані вогню, ані полум'я. Тільки світло фар кількох автівок: скупчилися на краю хутора, світили на Перегудине обійстя, а самого обійстя не видно, наче туманом оповито. І тільки задушливий запах гару, що їв очі навіть за кілометр від епіцентру біди, свідчив: то не туман.

— Так диму багато... — прошепотіла Тася. — Хай би хоч хата вціліла.

Хати вже не було. Майстерні, сараїв, курячої хатки, загону для кіз, гаража, трактора в тому гаражі — нічого не було. По знищеному вогнем обійстю бігали наполохані кури, блукали спантеличені кози, іржав кінь з обгорілою гривною, якого чиясь добра рука прив'язала до берези на вулиці. А біля купки автівок, які байдуже світили на згарище, просто на землі сиділи потомлені, чорні від кіптяви, спустошені нерівною битвою з вогнем дядьки і тітки з Карасівки. Оверків син Іван хитав головою із прикрістю: скільки ж добра пропало; Сашко Шовкопляс вперто не зводив злого погляду з кістяка обгорілого трактора; Галя Шовкопляс знай поправляла хустку на голові, щоби ніхто не бачив синців на її побитому лиці, хтось плакав, хтось матюкався на все те.

Як у жахливій уповільненій зйомці, Перегуда зупинив «Ниву». Вийшов, забувши причинити дверцята. Стояв, дивився — не впізнавав геть нічого навколо. Наче заблукав, наче чорт вів і вивів до чужого села. Сашко Шовкопляс підвівся, пішов до Перегуди. Дістав з-за пазухи півлітра, мовчки простягнув. Павло взяв пляшку, заковтнув на автоматі, роззирнувся.

— Наталя Іванівна де? — запитав хрипло. — У мене бабця жила. У хаті мала бути.

— Не було в хаті нікого, — відказав Шовкопляс.

Перегуда не повірив. Зірвався, побіг до згарища.

— Та куди?! — гукали люди йому услід. — Загинеш! Ще обвалиться балка якась та привалить! Бовдур довбаний! Мало того, що ми твоє добро всім селом рятували, так нам ще й тебе витягувати?!

— Люди, люди! А де пожежники? Пожежники були? — смикала карасівців Тася. — Ви їм телефонували?

— Ще не приїхали. Та коли я їм дзвонила, то божилися, що будуть, — відказала Галя Шовкоплясиха, прикриваючи синці на обличчі.

Перегуда не чув. Ступав по чомусь липкому, гарячому, що колись було підлогою в його добротній хаті, напружував очі, аби в темряві роздивитися бодай щось, обмацував усе підряд, жахаючись самої думки, що отак просто може намацати обгоріле бабине тіло. Обслідував вітальню, попхався до колишньої матеріної кімнати, де

спала бабця Костомарова, та знайшов лише чудернацький плетений мотузяний браслет, який дивом зберігся посеред суцільного попелу.

Із браслетом у руці і вийшов до людей, як на суд Божий. Стояв. Мовчав.

— Ще горілки? — гукнув Сашко Шовкопляс, випростав руку з пляшкою.

Перегида хитнув головою: ні. Лиш кинув оком на Сашка і помітив, якою жагучою ненавистю горять його очі. А поряд Галя, вся синя.

— Дякую... — прошепотів у простір. — Що теє... позбігалися.

Карасівці наче чекали саме цього: щоби подякував, оцінив, зашанував. Загомоніли враз — кожен за своє. Тітки казали: нічого, відбудуєшся, головне, сам живий. Дядьки пояснювали: а як би вони не позбігалися? Якби Перегудину хату не загасили, вогонь би на лісок перекинувся, з нього на поле, а за полем — Карасівка! Самі б погорільцями стали! Хтось пропонував Павлові ночівлю, хтось їжу. Хтось устиг порахувати кіз, яких вдалося переловити, коли стали розбігатися на всі боки, і зачинити в сарайчику на подвір'ї старої Оверкової хати. А один старий дід, якого в Карасівці всі пришелепкуватим вважали, запалив цигарку, сказав зі значенням:

— Можеш мені не вірити, Пашко, але твоя хата не просто так згоріла. Підпалив хтось. Бо я на власні очі бачив: одночасно загорілося і попід хатою, і біля майстерні, і в гаражі. Якесь падло хотіло, щоб у тебе геть нічого не залишилося.

Перегида хитнув головою спустошено, опустився на землю. Сидів, дивився в одну точку. Тася підійшла:

— Пашо, може, ще раз пожежникам подзвонити? Чи вже поліцейським? Як підпал, то мають усе тут обстежити, зібрати докази, скласти протокол, аби потім шукати злодія.

Лише плечима знизав.

Іван підсів:

— Пашо, ми під літню кухню поскидали все, що встигли винести з хати, з майстерні, з комор твоїх. Чуєш? Літня кухня не згоріла. Поки не відбудуєшся, зможеш у ній жити. Оце завтра зранку встанеш, при білому дні все передивишся. Може, ще щось уціліле знайдеш, бо зараз марно смикатися. Відпочинь до ранку.

Закивав. Іван глянув на Перегуду зі співчуттям.

— Піду вже. Добре?

— Дякую...

— Таке кажеш, — Іван пішов до своєї автівки. Завантажив у неї десь шестеро односельців, поїхав. За ним інші потягнулися. І за десять хвилин біля згорілого вщент Перегудиного обійстя лишилися тільки Павло, Тася і «Нива», якщо не рахувати коняку, переляканих курей і ошелешених кіз, мекання яких було чутно з Оверкового подвір'я.

Тася присіла біля Павла навпочіпки, торкнулася його плеча.

— Давай у машині пожежників почекаємо, бо щось холодно.

— Ти йди, Тасю, грійся, — прошепотів. — А я тут...

Тася всілася у «Ниві», крутила головою: то на Павла, то на дорогу, якою колись же мали доїхати до хутора пожежники. Психувала, телефонувала горе-рятувальникам: та, мати вашу, де ви є?!

Перегида не чув. Геть нічого не чув, бо тільки голос карасівського діда у вухах лунав: «Підпалив хтось... Якесь падло хотіло, щоб у тебе геть нічого не залишилося».

Хто? Яскраве, мов полум'я, пекуче питання заповнило весь простір. Хто?.. Шовкопляс? Бив Галю, поки та не призналася, що з Павлом тягалася, затаїв злобу, дочекався, коли Павло з дому поїде, і підпалив? А потім разом з усіма припхався пожежу гасити, щоби ніхто його самого не запідозрив? Та може бути. Але Шовкопляс не таке вже падло, аби стару бабцю у хаті живцем спалити, а Шовкопляс знав, сука, що в Перегуди бабця живе. Ну, себто жила, бо куди поділася — ще одна загадка. Може, в хаті загорілося, бабця перелякалася, вибігла надвір, кинулася геть і тепер блукає десь поблизу, бідаха. А може, бабця оцю вогняну феєрію і влаштувала? Погрожувала ж зранку: «Тебе треба покарати, Германе!» Перегида і значення тим словам не надав, а воно он як обернулося. Та чи в змозі стара людина такий грандіозний підпал організувати? Це ж треба знати, де якусь займисту рідину купити, притягти її сюди, порозливати, підпалити, а бабині мізки на розробку таких планів уже не здатні.

Тоді хто? Згадав погрози патріотичних «дресалівців»: може, розкрили його з Гіві хитрий план і пішли на випередження?

— І Герман, падло, казав: поки чужими хатами займатимешся, свою втратиш... — прошепотів. — І Тася сердилася. Казала: хоч знищ своє господарство, але житимемо в мене. У райцентрі.

Ошаленів. Підвівся. Стоїть, на Тасю дивиться.

Тася вийшла з «Ниви», в халатику, капцях на босу ногу, посунула до Перегуди.

— Ще з півгодини пожежників і поліцію чекати доведеться, Пашо. Але то нічого. Для нас важливо їх дочекатися. Треба, щоб усі до одного папірці були: щоб вони все тут обстежили і дали нам висновок про умисний підпал.

«Не Тася, — подумав Перегуда. — Хіба б так побивалася, якби сама все те зорганізувала? А вона бач як. Хвилюється».

— Де бабця поділася — зрозуміти не можу, — сказав тоскно.

Тася брівки звела, мить подумала.

— Знаю, де вона може бути!

— Ти знаєш? Оце так!

— Знаю, Пашо!

— І де?

— Герман її забрав, — сказала.

Перегуда вухам не повірив. Вирячився.

— От послухай, — заторохтіла Тася. — Герман — колега мій, із Києва. Він торік допомагав твоїй бабці угоду на купівлю хати на хуторі оформлювати. Носився з нею тоді, як з писаною торбою: «Наталю Іванівно, не переживайте. Якщо з часом передумаєте на хуторі жити, то я вам у місті інший варіант знайду». А сьогодні в Києві на семінарі я його перестріла і кажу: Германе, чуєш? Таку ти мені свиню підклав. А Герман: що за свиню, Тасю? А я йому: у мене тепер мужчина пристойний є, хочу, щоб він до мене переїхав, та тільки він — дуже вже совісний, бабцю твою собі на шию повісив. Ще потягне її з собою до мене. А воно мені треба? Кажу: допомагай. Знайди своїй бабці місце в будинку для літніх людей чи ще якийсь варіант.

— І він що?

— Та що. Сказав: не існує проблем, які не мають рішення. А ввечері... Коли ти щез, а я тебе все у вікно виглядала. Бачу: райцентром автівка Германова їде.

— Сьогодні?! Увечері?!

— За півгодини до того, як ти об'явився. Я ще здивувалася: невже одразу проблему вирішив? Та він такий, оперативний. Певно, змотався на хутір і забрав бабцю.

Перегуда завмер: коліщатка в голові закрутилися, гнів очі залив. «Так ти оперативний, Германе? Одразу проблеми вирішуєш? Пообіцяв,

що не буде в мене хати, то вже і нема?! Так я ж теж твою хату знайти можу! Ще й як можу!»

— Тасю, — прохрипів. — Дочекайся поліції. І пожежників. Мені терміново в одне місце зганяти треба.

— Та куди? Здурів?

— Тасю! — підвищив голос. Метал задзвенів. — Дай мені свій мобільний! І покажи, де там є номер Германа. Він же є?

— Є, — простягнула чоловікові телефон. — Ти ж не станеш посеред ночі людину тривожити тільки задля того, аби взнати, як бабця почувається?

Перегуда вихопив у Тасі мобільний.

— Тасю, — сказав. — Я твого Германа на попіл розітру.

— Може, ще вб'єш через свою бабцю?! Та де таке побачиш! Хата згоріла, а йому бабця пече!

— Яка бабця?! Це падло тебе в Києві сьогодні лапало посеред білого дня! Я бачив! Просто на вулиці! На очах у всіх! — вигукнув уже з «Ниви».

На газ. Аж курява з димом перемішалися.

— Та що відбувається?! — закричала Тася «Ниві» услід. — Ти здурів?! Знайшов час для ревнощів! Якого біса я повинна стирчати тут сама?! У халаті! Капцях! І нових трусах! Я не хочу! Це нечесно!

А хто обіцяв, що буде чесно? Павло присягався, що в них із Тасею все по-людському буде, а не по-чесному.

Перегуді теж здавалося до біса нечесним усе, що відбулося з ним того нескінченного дня, та адекватних висновків не зробив: не зупинився хоч на хвильку, не переконав себе завмерти, забитися у кут, перечекати, осмислити довгий перелік причин, які навалилися на нього карколомними наслідками. Де там! Мчав далі шукати пригод на свою сраку, наче мало йому подій, іще хоче.

Гнав автівку на Київ, бачив: ось його надпотужна, швидша за космічний корабель «Нива» фатально-легко наздоганяє пердуху «Тойоту». Гігант Перегуда виходить із «Ниви», земля здригається від кожного його кроку. І Герман — крихітний, безпорадний, переляканий — теж здригається: тремтить, як холодець, скиглить, благає про пощаду. Та гігант забуває про милосердя, бо — чесно! Жити треба чесно! Хапає покидька Германа за шкірку, піднімає над землею на рівень звичайної п'ятиповерхівки, оголошує вирок, гарчить, мов грім:

«Кара! Стара мудра жінка Наталя Іванівна Костомарова знала, що говорила. Час покарати тебе, мерзенне ти гниле створіння! Кара тобі! За те, що стару бабцю помирати викинув! Що спалив мою хату! Що Тасю лапав! Кара!» Та на етапі, коли гігант мав би обрати жахливий засіб покарання і оперативно реалізувати його, фантазії Перегуди ганебно гальмували, бо замість розіп'ятого, приміром, чи підвішеного за ногу до ліхтаря Германа перед очима плигали інші картинки: цинічні «дресалівці» верещали: «Московський ти гандон», Гіві ляскав Павла по плечу: «Доволі непогана пропозиція», злий Сашко Шовкопляс простягав пляшку: «Хильнеш моєї горілки? Чи тобі з усього мого тільки моя Галя до вподоби?» Перегуда знизував плечима, тягнувся до пляшки, та все навкруги раптом накривав їдкий дим зі згарища, і ось уже — нічого навкруги, тільки темна, непрозора порожнеча.

І шляху перед очима не видно.

— Та ні! — хитнув головою, намагаючись відігнати страшні видовища, в кермо вчепився, у темну трасу очима вп'явся. — Не вистачало мені ще в ДТП втрапити!

Дурні фантазії відступили. Напружився, зосередився: знайде в Києві Германа! Зателефонує з Тасиною мобільного, і хай тільки це падло не відповість на нічний дзвінок колежанки. Перегуда питає адресу Германа. Скаже: Тася наказала терміново передати важливі документи. Герман вкаже точку своєї дислокації, вийде з дому, аби забрати документи, і тоді врешті Перегуда вчепиться у виро́дка, щоби уже не відпустити. Альтернатив не розглядав. Пригода обіцяла стати абсолютно безальтернативною.

— Не бійся, козел ти драний! Я тебе не вб'ю. Мертві вже ні за що не відповідають, а ти ще маєш відповісти! — шепотів гарячково. — Як не по закону, то по совісті.

Дурні фантазії остаточно відступили: тиснув на газ, вдивлявся у вогні заправки попереду, і вже майже проїхав її, бо заощадливий — у багажнику повна каністра, та боковим зором зафіксував самотню «Тойоту», що стояла збоку від колонок із пальним на майданчику, де водії перепочивають, п'ють каву перед тим, як продовжити шлях. Герман?!

На гальма! «Нива» зупинилася метрів за десять за заправкою.

— Не чекав? А от тобі й «здрасьте», суко, — прошепотів Перегуда.

Вийшов з автівки, посунув до «Тойоти» повільно-важко, наче кожен крок мав не тільки наблизити його до Германа, але і надати неймовірних сил поставити вагому крапку в злочинах нотаріуса. Та з кожним кроком набирався лише люті. «Оце так! — стукало в скроні. — А що ти тут робиш, Германе? Бабцю кудись запроторив, підпалив мені хату, повертався до Києва з перемогою, зупинився тачку заправити, бо увесь свій бензин навколо мого обійстя порозливав, і тепер відпочиваєш? Кавою свої звитяги відмічаєш? Так не вийде, нотаріусе! Надто ти мене погано знаєш, раз отак скоро на мені хрест поставив! Сам зараз переконаєшся! Сам...»

До «Тойоти» підійшов, у вікно зиркнув: за кермом Герман спить. Голову відкинув, аж щелепа відпала, так солодко дрімає.

— Не, ну не сука?!

Стук у вікно «Тойоти». Чисто як ватажок «дресалівців» вранці, коли виманював Перегуду з «Ниви». Герман і не ворухнувся.

Перегуда вибухнув.

— Германе! — гаркнув щосили.

Не помітив, як із будівлі заправки вислизнули дебелий заправник і жінка-касірка: завмерли, витягнули шиї, вдивлялися збуджено-насторожено.

Різко відчинив дверцята «Тойоти», захопив сплячого Германа за шкірку та як смикне: ану, прокидайся, твою дивізію! Тіло Германа зрушило, викривилося: голова і тулуб вивалилися. Голова — бах об землю, і кривава калюжа навколо голови. Ноги так і лишилися стирчати в салоні, і сам Герман нагадував тепер не людину зовсім, а дивакуватий знак запитання із кривавою крапкою під ним.

— Убивають! — заволала касірка. — Ой, люди! Убивають, убили...

Перегуда не встиг і здивуватися. Зі спини на нього навалився дебелий заправник, повалив на землю, дав по голові так, що Перегуда відключився, скрутив руки вчасно приготовленою пластиковою мотузкою.

— Вовік! Поліцію викликати? Чуєш? — усе на тій же високій ноті волила жінка.

— Викликай! Я пасажира в коморі зачиню!

— Та що ж це? Люди! Що ж це? Вбивають прямо на заправці! — ніяк не вгавала жінка.

— Курко! Заткнися вже, тут нікого нема! — гаркнув заправник. — У поліцію дзвони. Отепер дзвони!

У темній комірчині підсобного приміщення заправки зв'язаний Перегуда лише повертався до тями, коли тремтячий від збудження заправник завмер перед входними дверима поряд із такою ж тремтячою касиркою. Вдивлялися в дорогу, якою ось-ось мали прибути поліцейські.

— Такий фарт, — сказав заправник.

— А раптом здогадаються? Чуєш, Вовік, мені страшно.

— Не здогадаються. «Мусорам» аби справу закрити. А ми їм — готового вбивцю на тарілці. І аж два свідки злочину. Ти ж бачила, як мужик із «Ниви» нашого кінченого зоозахисника вбив?

— Вовік...

— Що «Вовік»? Хочеш розповісти, що я його на той світ відправив? Тоді скажу, що ти мене підговорила. Що я виконавець, а ти організаторка. Хотіла пограбувати багатого клієнта.

— Ти геть здурів, зек довбонутий!

— Не скигли. Прорвемося. Я шкірою відчуваю... світло в кінці тунелю.

Розсміявся.

— Хто казав, що я дурний, коли жмурика в його тачку посадив? Я не дурний. Я геній!

— А камери?

— Що «камери»? Голуби їх пообсирали! Уже місяць, як повідрубалися.

— А металевий прут добре сховав, генію?

Знаряддя вбивства не знайшли. Безцінну інформацію тихцем повідомила Перегуді старенька прибиральниця баба Оля, що колись товаришувала з покійною мамою Павла, а тепер за малу копійку наводила чистоту в районному відділенні поліції. Дочекалася, коли правоохоронці зібралися на оперативну нараду, шаснула до ізолятора тимчасового тримання, де вже другий тиждень скнів Перегуда, прочинила віконце у дверях його камери, разом із двома купованими піріжками, тихим своїм бідканням і упевненістю, що Павло нікого не вбивав, повідомила: знаряддя злочину не знайшли. Але шукають, бо в жертви голова пробита чимось важким металевим. Чи проломлена. Баба Оля не дочула, коли під дверима підслуховувала, але як щось нове дізнається, так спробує ще раз до Павла навідатися.

— Потерпи, дитино, — порадила. — Поліцаї ж не знають, що ти не вбивав. Їм знадобиться час, щоб розібратися. Тобі і так пощастило, що в районі залишився, бо чоловіка вбили на нашій території. А що б сталося, якби в область відправили чи в Київ? Кому ти там потрібен? А тут — усі свої. До правди докопаються.

Зітхнула, вже взялася зачиняти віконце, та все ж запитала:

— Ти як, Павлику?

Так як? Упертий Перегуда без покірності прийняв підлий зигзаг долі, але перші кілька днів після несподіваного нічного затримання оцінював ситуацію геть неадекватно. Ошелешено зустрічав поліцейських, які завалювали групами по шість-сім осіб, і де вже там зрозуміти, хто з них слідчий, а хто за компанію припхався, аби позбиткуватися з чергового затриманого. Налітали зграєю, били і кулаками, і запитаннями.

— Герман Григорович Швець. Знаєш такого?

— Те падло мою хату спалило, — відповідав, не допомагаючи собі. — Ви ж справу відкрили? Як треба, я заяву напишу: що той козел мою хату спалив, господарство винищив. І ще бабцю треба шукати. Наталю Іванівну Костомарову. Ви бабцею займаєтеся?

— Ти нам запитання ставиш і завдання даєш? Ти з дуба впав, мужик?!

— Так — людина пропала.

— А Швець — не людина? Убив і забув?

— Нікого я не вбивав.

— А свідки інше кажуть!

— Які ще свідки?

— Заправник і касирка з АЗС підтвердили, що ти гнався на своїй шкарабайці за громадянином Швецем, побачив його автівку на заправці, витягнув із машини і вбив.

— Брешуть!

— І Анастасія Вікторівна бреше? Ти серйозно?!

— Яка ще Анастасія Вікторівна? Не знаю такої.

Отоді-то один із поліцейських і вбив Перегуду наповал. Заіржав конем:

— Нотаріусиху Ягольник не знаєш? Трахав бабу і навіть імені не спитав?!

— Хіба Тася — Анастасія? — здивувався. — А я чогось вважав — Таїсія.

Очі в підлогу: закам'янів, відмежувався од цілого світу і на слово для поліцейських не розщедрився, хоча чув, не оглух, як ллють йому у вуха, що Тася прийшла із заявою і в тій заяві чесно повідомила правоохоронців, як Павло Перегуда оскаженів од ревнощів, погнався за громадянином Швецем, з яким у пані Ягольник тільки стримані ділові стосунки, погрожував розтерти київського нотаріуса на порошок, про що пані Ягольник, і як професіонал, і як громадянка, змовчати не може, бо почуватиметься співучасницею вбивства колеги, до якого ставилася із великою повагою.

«Так он чого Тася до мене не ходить», — подумав, бо (чого собі брехати?) чекав. Від першого дня в сирій холодній камері тільки на те і сподівався, що Тася розірве всі перепони, примчить, обійме, прошепоче на вухо: «Я тебе тут не залишу! Чуєш, Пашо? Я тебе звідси витягну, чого б це мені не коштувало», — а він скаже: «Тасю, я і сам впораюся. Аби ти вірила: нікого я не вбивав», — а вона скаже: вірю.

— Карма... — прошепотів, коли залишився у камері сам. Признатися, Перегуда не знав, що то є «карма», але слово подобалося. Він уперше почув його ще підлітком, коли в Карасівку дурним вітром занесло вервечку вітчизняних кришнаїтів у яскравих помаранчевих лахміттях: повийдали капусту і моркву з карасівських городів, навчили

бабів варити чай з абичого, складно-плутано наvertsали селян у свою філософію, та з усіх їхніх словесних візерунків і нескінченних мантр Павло запам'ятав лише красиве слово «карма», що воно, на його думку, символізувало своєрідне небесне тавро. І кожному на його персональному таврі своє написано: одним — багатіти, другим — хворіти, третім — ніколи з жінками щастя не мати. Пашка вперше і вимовив те слово — карма! — після невдалого секс-дебюту з матюкливою ровесницею Людкою. А Тася тепер просто підтвердила давно відому Перегуді істину.

— Карма, — повторив.

Чомусь не погодився подумки, як зазвичай: так, карма. Мить покумекав, виматюкався. Яка ще в біса карма?! Зрадила його Тася! Використала, як гандон, і викинула. Чи мститься! Від початку мстилася, бо з мужиками в неї не склалося, так вона Перегуду винуватим призначила.

Після констатації тих прикрих фактів стосунки з Тасею для Павла набрали стільки нещадної ясності, що її вистачило і для того, щоби врешті адекватно оцінити власне сутужне становище.

— А що незрозумілого, твою дивізію, — бурмотів. — Я один. Самому за себе битися! І битимуся, бо не один: Валерчик десь є.

Валерчик був у курсі, що тато за ґратами. Тої ночі, коли Перегуду запхали до поліцейського бусика, Павло попросив двох молодих копів у чорному, які блокували найменший його рух: «Хлопці, у мене син в армії. Чуєте? Мамки в нього немає, нікого немає, я один. Дайте мобілку, подзвоню йому. Скажу, що тее... заарештували мене». Молоді не пройнялися. Дивилися крізь Перегуду, наче його зовсім нема, та коли поліцейський бусик загальмував біля районного відділення поліції і один із молодих копів, рухливий, мов ящірка, швидко вискочив, побіг на голос начальника, другий — насуплений, мовби в нього тарілку з-під носа забрали, — сказав Перегуді:

— Брата мого молодшого разом із твоїм Валеркою в «учебку» під Київ відправили. Так я братові подзвоню. Хай перекаже твоєму синові «гарні» новини.

Перегуда хотів сказати «дякую» чи навіть «бережи тебе Боже», та чогось спитав:

— Як тебе звати?

— Колесник.

— Як гадаєш, хлопцям у війську нормально?

— Краще, ніж тобі!

Краще! Коли в мізках Перегуди остаточно прояснилося і він почав адекватно оцінювати халепу, у яку встряг, навіть зрадів, що Валерчик у війську, а не тиняється сам згарищем винищеного обійстя: і ситий, певно, і не мерзне, і при ділі.

«Тільки за рік повернеться! Хіба за рік не відбудуюся? Відбудуюся. Я ж не безрукий», — хазяйновито розмірковував, ніби сидів на ганку, а не в камері ізолятора тимчасового тримання. Конкретизував план: поселиться у літній кухні, оцінить збитки, збере докупи все, що лишилося, і спочатку кине́ться не хату відновлювати, а загін для кіз, бо кози — годувальниці. Проби́ував прорахувати, скільки кіз могли вижити в пожежі, думки збивалися на курей, коняку. Тракторець обгорілий — перед очі. А поряд Тася стоїть: стривожена, розгублена, у халаті і капцях.

«Тобі ще чого?! Щезни вже навіки», — гнав нотаріусиху подумки, втовкмачував собі: сука! Не потрібна! Забути! Та що більше гнав, то нав'язливіше думки про Тасю супроводжували його чорні дні. Ось Тася застигла перед ним, за гонором своїм намагається приховати розгубленість і страх, а Перегуда їй: хочу, щоби в нас усе інакше було. По-людському. І руку їй тоді поцілував.

— Може, брешуть поліцейські про Тасю? — Час поза чотирма стінами, в яких застряг Перегуда, біг зовсім з іншою швидкістю, ніж усередині, сумніви почали брати гору. — Чого це я поліцейським повірив? Вони кажуть, що я Германа вбив! І що мені робити? Піддакувати їм?

Не коловся. Тижні зо два районні копи завзято вибивали з кремезного Павла щире визнання, бо для успішного розкриття цинічного вбивства було майже все: імовірний убивця, мотиви, свідки. Бракувало лише знаряддя вбивства, і районні копи не мали сумнівів у тому, що груба сила, яку вони хронічно випробовували на Перегуді по черзі, врешті змусить упертого підозрюваного показати схованку зі знаряддям убивства чи принаймні погодитися залишити «пальчики» на якійсь залізяці, яку самі йому підкладуть, бо, як свідчив досвід, тим завжди і завершується застосування грубої сили. І якби в районі з якогось дива раптом припинилося звичайне життя, в якому щодня бешкетували, крали, билися і вбивали, і Перегуда залишився єдиним

підозрюваним, на якого копи мали спрямувати всі свої правоохоронні зусилля, то, певно, так би і сталося, бо альтернативою щирому визнанню в чотирьох стінах могла стати тільки нагла смерть. Та звичайне життя не змінилося і за два тижні встигло настругати стільки нових злочинів, що спочатку Перегуду лишили в спокої на кілька днів, а потім і геть про нього забули.

Отоді-то Павлові і стало страшно.

— Де слідчий? — допитувався у вартового, який двічі на день відчиняв мале віконце у дверях, щоби запропонувати затриманому меню із трьох страв: хліб, суп, чай.

— А я звідки знаю? — байдуже відповідав вартовий.

Роз'яснити зміни в житті поза камерою могла баба Оля, та і вона більше не з'являлася.

«Значить, нема новин», — констатував. Спробував умовити себе ще трохи потерпіти, як радила баба Оля, та лишень уявив себе тут, у цій камері, років за десять: старим, нещасним, покірним.

— Та мати вашу! — терпіння луснуло. Грюкав у двері, матюкався, знесилювався, перепочивав, знову грюкав, зупинявся, прислухався: почули?

Глуха тиша за дверима німо сміялася: пропав ти!

— Ага! Зараз! — не здавався, наче завдання у нього таке — бити і бити по тих дверях. Та дедалі частіше довго стояв перед ними, важкими, металевими, з облупленою сірою фарбою, і бачив не їх, а сотні інших дверей, які протягом життя щодня відчинялися для нього чи, навпаки, не піддавалися, скільки би не пнувся розчахнути. І думав, що всі двері, які він відчиняв, не роздумуючи, нині привели його до цих дверей, та не брався філософствувати про те, що змінив би в роках за плечима, бо хотів тільки одного: бігти світ за очі, тільки б більше ніколи не бачити цих важких металевих дверей з облупленою фарбою.

Двері розчахнулися несподівано і не за розкладом. У песимістичній сірості ранку голодний Перегуда ще лежав на металевій лаві, яка слугувала і ліжком, дивився у стелю. Давно не розумів, який нині день, проте точно знав: до сніданку з хліба, супу та чаю ще не менш як три довгі години, тому здивувався, коли ззовні почувся шурхіт, і не на рівні віконця, через яке затриманому передавали бідну їжу, а нижче, там, де двері спочатку замикаються на засув, до якого потім чіпляють замок.

Хто?! Підхопився. Застиг посеред камери.

Двері розчахнулися. До камери увійшов із вигляду зморений чи виснажений немолодий поліцейський з великими зірочками на погонах. Перегуда і не намагався зрозуміти, чи бачив його раніше: всі поліцейські йому на одне лице. І говорили те саме. Невже і цей високий чин припхався лише задля того, щоби наказати: ану, признавайся, як вбивав?

Високий чин зробив крок у камеру. Перегуда побачив за його спиною Валерчика в камуфляжі, перелякався до такого чорного жаху, що аж здивуватися забув, бо в голову стрельнуло: втік! Здимів син з «учебки», пробирався до батька, та дезертира зловили і тепер кинуть у камеру поряд із ним.

— Десять хвилин, — тьмяно оголосив поліцейський.

— Що?

— Побачення. Десять хвилин, — повторив.

У голові Перегуди зацокав годинник: цок-цок-цок. Кинувся до сина, обійняв, тільки про одне себе просив: не розридайся, твою дивізію!

— Як ти тут опинився? Ти ж не втік? — ворушив язиком, голосу свого не впізнавав. Сина не впізнавав, хоч витріщився, обмацував поглядом, намагаючись дізнатися по синцях чи ще якихось прикрих прикметах, як живеться Валерчикові у війську.

— Відпустили на дві доби. Через сімейні обставини, — Валерчик ніби схуд, а ніби й поширшав у плечах. Синці та інші прикрі прикмети відсутні. Не звертав уваги на поліцейського, що так і стояв біля розчахнутих дверей, телеграфно сповіщав Перегуду, що вчора вранці виїхав з Києва, одразу помчав на хутір, добу розгрібав проблеми на обійсті, аби татові допомогти. Для того і добивався побачення.

— Зачекай! Які ще проблеми ти без мене на хуторі розгрібав? — не розумів Перегуда. — Ти служи, а тут я сам розберуся: і з хатою, і з козами...

— Нема кіз.

— Як нема?...

Картинка виглядала трагічною. З гіркої синовії розповіді Перегуда дізнався, що їхніх курей і кіз карасівці розібрали по своїх господарствах зі шляхетною метою зберегти до Павлового повернення, та вже за тиждень почали тихцем одне від одного різати курей, потім

кіз, а одне одному брехали, що Перегудин зоопарк дохне з невідомих причин.

— Усіх кіз вирізали? — глянув на Валерчика, ледве не розридався.

— Вісім лишилося. Ходив по дворах, силою забирав, бо не хотіли віддавати. І крам наш позбирав, бо до кого не потикався, у всіх щось із нашого двору знаходив: у того — вила і лопати, у того — насос. Розграбували обійстя вщент. Казали: вам воно зараз не треба, а нам згодиться.

Були часи, коли Перегуда і сам так казав. Головою мотнув:

— А кінь наш?

— Нема коня. Якщо хтось його вкрав, то в районі не залишив.

— А кіз же куди? З собою в армію візьмеш? На літаках кататимеш?

— Уже продав.

— Продав?!

Валерчик на Перегуду глянув, як старий-мудрий на мале дитя.

— А гроші на адвокатів де брати? — сказав. — Тепер є.

— Нащо ти таку дурню утнув? — психонув Перегуда. — Адвокати потрібні злодіям, аби відмазатися, а я нікого не вбивав. І що я тепер робитиму без кіз? Ти подумав? Нє, ну чого ти в мене такий дурний?!

— Сам ти дурний, тату! — відповів Валерчик. — Тебе засудять скоро, а ти знай за кіз серце рвеш!

Поліцейський хитнув головою на знак згоди: хлопець діло каже.

— Гроші на адвоката кому лишити? — вів своє Валерчик. — Тасі Ягольник? Попрошу, щоби пошукала тобі нормального захисника.

— Ні. Не Тасі, — прошепотів Перегуда.

— А кому?

— Не знаю.

Поліцейський звів брови, наче оперативно розв'язував надскладну задачу.

— Давайте сюди ваші гроші, — сказав. — Не пошкодуєте.

Валерчик безпомилково оцінив ситуацію: зараз же потягся до кишені. Поліцейський випростав руку: стоп!

— У кабінет до мене зайдеш. Там і побалакаємо. І за адвоката, і за те, що в цій справі взагалі зробити можна, — наказав солдат, глянув на наручний годинник і, хоч десять хвилин побачення якраз

фінішували, став милосердним, як голуб миру. — Ще п'ять хвилин вам даю, — вийшов із камери, залишивши батька з сином наодинці.

Перегуда подивився на Валерчика, головою хитнув із гіркотою.

— Значить, добрі люди все наше добро розтягли?

— Щось лишилося. Не думай за це. Я з Оверковим сином дядьком Іваном домовився.

— Про що?

— Грошей йому дав. Буде за нашим обійстям приглядати.

— То добре, бо волоцюги полюбляють покинутими хатами шастати, — прошепотів. Задумався. — А бабця? Бабцю знайшли?

— Ніхто й не шукав.

— І сама не об'явилася?

— Ніби ні. Дядько Іван сказав, що всі думали — бабця в хаті. Згоріла. А Шовкопляс напився і лайв тебе. Казав, Бог усе бачить.

— Ну, то таке, — задумався. — А Тася?

— А що Тася?

— Не знаєш, як вона? — видушив Перегуда.

— Тату, та що з тобою? То йому бабця, то Тася! За себе думай! Тебе років на десять закрити можуть!

Перегуда голову опустив. Застиг.

— У нас у коморі картопля на посадку, певно, вже проросла, — прошепотів.

— Я її дядькові Івану віддав.

— А я що садитиму, як вийду? Дулю з маком?

— Пізно вже картоплю садити.

— Як пізно? Який сьогодні день?

— Травень уже.

— Травень?! — отетерів. — Скільки ж я тут...

— Скоро два місяці...

— Два місяці?!

— Аби не десять років, — відказав Валерчик.

«Десятку» у кращому випадку прогнозував Перегуді адвокат Циподрило, пузатий дядько із задишкою, щоками, які прикривали несвіжий комір сорочки, у дешевому пожмаканому костюмі та ще дешевшій яскраво-помаранчевій краватці з брудними зеленими смугами. На третій день після побачення з сином його привів до затриманого Павла високий поліцейський чин, і Перегуда побачив у

тому добрий знак. «Значить, узяв у Валерчика гроші, діяти почав», — думав. Розпитував Циподрило обережно: як мої справи?..

— Та як, — сопів адвокат. — Проситимемо в суду десять років. Якщо встигну зібрати на вас гарні позитивні характеристики.

— Які десять років? За що? Я ж не вбивав!

— Ви обережніше з вашими заявами! — ще активніше сопів адвокат. — Суд тлумачитиме їх як злісне невизнання провини, і тоді забудьте про «десятку»! Впаяють по повній!

Перегуда забув про обережність. Ухопив дядька за яскраво-помаранчеву краватку та як смиконе до себе!

— Ти за що гроші взяв, мудак циподріловий?! За те, щоб мене ні за що засудили?!

— Які ще гроші?! — Циподрило занервував, затрусив щоками. Видер із Перегудиної долоні краватку, розгладив на пузі. — Я ваш безплатний захисник! — повідомив безрадісно. — Мене держава змусила вас захищати! А ви ще й голову мені морочите після того! Краще допомагайте вже, бо я ж і відмовитися можу!

То була геть погана новина! Перегуда не здався. Увіп'явся в адвоката поглядом. Нахилився до нього — у ніс ударив запах квашеної капусти впереміш з одеколоном.

— Чуєш, Циподрило! А що за козел тебе до мене привів? У літах такий мужик. Погони ще в нього важні — зірочок до біса. Начальник районної поліції чи хто він? Як його звати?

Циподрило відхилився гордовито. Запах квашеної капусти і одеколону зник.

— Або ми обговорюємо вашу кримінальну справу, або я йду! — наголосив категорично. — На сторонні теми я з вами спілкуватися не збираюся!

— Так немає у мене ніякої кримінальної справи! — вперто повторив Перегуда. — Бо нікого не вбивав. Ніколи!

— Тоді і адвоката у вас немає! — психонув Циподрило, покотився з камери.

— Оце вже я пропав... — зрозумів Перегуда. І так шкода стало грошей! І кіз! І себе! І Валерчика, який мчав до батька, крутився тут дзигною, аби тільки допомогти йому.

Не здався. Розставив нові акценти: невже те падло в погонах, яке в них із Валерчиком гроші виманило, думає, що Перегуда до нього не

дотягнеться? Сіпав охоронця, який і далі приносив хліб-суп-чай: як прізвище начальника вашого? Питав про те в копів, які раптом заметушилися, заскакували до камери по двоє-тросє, приносили записані на папері протоколи допитів, вимагали, аби Перегуда вкотре їх перечитав і підписав. Та ті лише насміхалися.

— Краще б поцікавився, який суддя тобі вирок виноситиме! Якщо Перченко — тобі гаплик, а як Любарська, то вона така, що може і на повторне розслідування справу направити.

От тоді-то Перегуда і припустився фатальної помилки.

— Хіба можна людину судити, коли зняряддя вбивства немає? — сказав. — Це ж тес... виходить... ви не довели провину. А якщо не довели, то який суд? То вже не суд, то херня.

Копи презирнулися.

— Він знає! Знає, де сховав залізяку, якою нотаріуса вбив! — азартно вигукнув один.

Інтерес до справи про загадкове вбивство київського нотаріуса Германа Швеця на АЗС неподалік райцентру спалахнув із новою силою. І чи від того, що строк двомісячного утримання підозрюваного Перегуди спливав за кілька днів, чи тому, що запитання Павла роздражнило мисливський азарт копів, сконцентрували грубу фізичну силу в колективний удар, до ночі вибивали покази так нещадно, що на ранок Перегуда не міг підвестися з металевої лави в камері. Та у вбивстві так і не зізнався.

Копи не зупинилися. На другий день двійко їх знову припхалися продовжувати забаву, і вже напівпритомний Перегуда чув, як дратуються тому, що їхньому колезі Колеснику керівництво дало три дні відгулів, і через те вони мають тут мордувати затриманого за себе і за нього.

«Три дні не витримаю, — промайнула байдужа думка. — Мабуть, помру...»

Та вже за кілька годин сталося неймовірне. Двоє невтомних, як термінатори, копів ще продовжували бити Перегуду, сподіваючись, що той не витримає знущань, покаже місце, де сховав зняряддя злочину, коли в кабінет заступника начальника районного відділення поліції, того самого високого чину з утомленим лицем, який взяв у Валерчика гроші, увірвався лейтенант Колесник, який ще два дні мав повне право гуляти на весіллі товариша, заради якого і вимолив собі відгули.

— Треба мчати! Мчати! — схвильовано вигукнув старшому за званням людською мовою, не казенною.

— Колесник, мать твою! Ану вийшов! Зайшов, як статут вимагає! — гаркнув начальник.

Знадобилося дві хвилини, аби Колесник трохи вгамувався, почав пояснювати, що саме привело його до відділення під час власного відгулу.

— ...І от! Молоді розписалися, поїхали на лімузині кататися, а батьки нареченої вирішили для гостей фуршет на подвір'ї біля ресторану влаштувати, — розповідав схвильовано. — Щоби гості не нудьгували.

— Ближче до тіла! — наказав начальник.

— Так точно! Так от... Усі, ясна річ, одразу до горілки. А вона ще зранку рікою лилася. Спочатку, коли наречений по наречену приїхав. Потім, коли викупував. Потім, коли розписувалися. Потім...

— Колесник! Ти, мать твою, примчав мені про весілля розказувати?!

— Ні! Тобто так! Усе ж на весіллі трапилося!

— Та що трапилося, лейтенанте?!

— Так от... Молоді — в лімузині, гості біля ресторану з чарками тиняються. Ми з хлопцями покурити відійшли, а метрів за три від нас якийсь мужик, уже п'яний у мотлох, іншого за грудки захопив. Я його не знаю, бо я з боку нареченого гість, а той мужик, мабуть, з боку нареченої. І тут я чую, як він каже: «Ще раз пащу на мене відкриєш, я зроблю з тобою те саме, що з козлом на заправці! І нявкнути не встигнеш!»

— Ну... І що?

— Як «що»? Він же признався! Що нотаріуса Швеця на АЗС замочив. Він коли сказав про козла, я одразу зрозумів: козел — це нотаріус. Це ж зрозуміло!

Утомлений чоловік вийшов з-за столу. Уп'явся в лейтенанта втомленими очима.

— Ну. Припустімо, що козел — це не козел, а нотаріус. Може бути! І що далі?

— Так той виродок ще й досі на весіллі гуляє! Не підозрює, що я все чув. Що сфоткав його на мобільний.

— Ти його сфотографував?

— Так точно! Коли він на клумбу сцяв, — лейтенант простягнув начальникові мобільний.

— Член добре видно, а пику не дуже, — високий чин розглядав фото в телефоні довго, секунд тридцять. — Знайома пика! — сказав врешті. — Пархом!

— Ви його знаєте?

— Пархоменко. Володимир Володимирович, стаття 187 КК, розбій. Напад з метою заволодіння чужим майном, поєднаний із насильством, небезпечним для життя чи здоров'я особи, яка зазнала нападу. Власного діда скалічив, коли пенсію у нього відбирав. Старий помер за місяць після винесення вироку. Не вдалося довести, що смерть настала внаслідок травм, — начальник замовк, задумався. — Щось рано він вийшов...

— Може, через закон Савченко?

— Може.

— Так давайте знову його закриємо! — азартно вигукнув лейтенант. — Це ж точно він козла вбив! Тобто нотаріуса. Я шкірою відчуваю!

Начальник усміхнувся войовничо, око блиснуло.

— Бігом до ізолятора! — наказав Колеснику. — Забери хлопців від Перегуди, поки вони його не вбили. Зі мною поїдуть на затримання.

— А я?! Дозвольте, я теж поїду! Дорогу до ресторану покажу. Туди — кілометрів тридцять, не більше.

— Не підставляйся! Ти свою справу зробив! Мобільний твій візьму! Ясно?

— Так точно.

— Чого стоїш? Виконуй!

Перегуда ще валявся на підлозі, не в змозі доповзти до кухля з водою, який стояв на табуретці біля лави, коли від районного відділення поліції швидко від'їхав поліцейський бусик, здійнявши куряву. З порога будівлі услід йому із прикрістю дивився лейтенант Колесник: і що за шеф у нього?! Якого біса забрав лаври і шанс пишатися затриманням убивці, якого вираховували не колеги, а він, Колесник! Роздратувався і, хоч начальник наказав чекати повернення групи затримання у відділенні, посунув до службового «Ланоса», яким і їздив на весілля до товариша.

— І на гулянку тепер ніяк не повернешся! І відгули, як до сраки — карі очі! — ніяк не вгамовувався, сів за кермо, попрямував до злочасної заправки, де майже два місяці тому, намагаючись захистити кудлатого пса, знайшов свою смерть київський нотаріус Герман Швець.

Чого пхався? Плану не було. Не сподівався дізнатися нову ключову деталь нічної пригоди на АЗС, не відав, чи взагалі там пам'ятають про вбивство. Признатися, до цього дня Колесник мало цікавився ходом розслідування смерті нотаріуса: цю справу вів його колега, та лейтенант пам'ятав, як той бідкався, що без знаряддя вбивства справа перетворюється на черговий «висяк». І кремезного Перегуду пам'ятав: сам охороняв затриманого, поки в ізолятор везли. Ще подумав тоді: навряд чи дядько з хутора столичного піжона замочив. І хіба чуйка підвела?! І тоді, і сьогодні, коли сам справжнього вбивцю вирахував! Може, і знаряддя вбивства знайде?

Призупинив «Ланос» метрів за двадцять від АЗС, спостерігав із салону за звичною метушнею водіїв-заправників-машин.

— Нічого я тут не винюхаю, — буркнув. Та з автівки таки виліз, почимчикував до заправки тільки заради того, щоб самому собі не признаватися: так йому дошкулив шеф, коли на затримання Пархома не взяв, що захотілося в піку начальнику утнути щось таке вже героїчне, що його ніяким наказом не відмінити! Наприклад, знайти знаряддя вбивства.

Професійно рухався: повільно, неспішно. Приготувався довго і ретельно обстежувати кожен сантиметр площі навколо заправки, бо за два весняні місяці від часу події земля навколо АЗС укрилася густим шаром зелені, а в ній будь-що відшукати важче, ніж голку в скирті. Та, певно, то був Колесників день. Чи Павла Перегуди, бо за кілька кроків лейтенант наступив на важкий металевий прут. Відсунув бур'ян носакон, аби роздивитися знахідку уважніше, і побачив на пруті засохлу кров упереміш із волоссям, яке скидалося на людське. Колесник міг би заприсягтися, що волосся людське.

За три дні після професійної уважності лейтенанта Колесника в позаслужбовий час заступник начальника районного відділення поліції увійшов до камери спустошеного Павла, оголосив гордовито, наче на двісті відсотків відпрацював отримані від Валерчика гроші:

— Перегудо! Ти вільний. — Не втримався, додав: — Офіцер слово тримає.

Драматичні події у відповідь вимагають дії. Чи протидії. Хочеш вижити, скороти словниковий запас до дієслів: усвідомити, переварити, оцінити, не впасти, зібратися і довбати, довбати, довбати стіну, яка перегородила твоє життя, аж поки не впаде.

За два місяці після нищівної нічної пожежі Перегуда вперше при білому дні побачив руїни, на які перетворилося обійстя. Забув жахнутися, з упертим прагматизмом констатував: стіни хати вціліли, вигорілий дах накритий цупкою целофановою плівкою (Валерчикова рука, точно!), балки перекриття треба міняти, вікна і двері дошками забиті, та крізь дошки видно, що всередині — порожньо, чорно.

Пішов обійстям. Поросло життям-травою: веселилася, вкриваючи землю зеленим килимом, вигадливими бур'яновими рамками окреслювала обриси знищених вогнем господарських приміщень — майстерні, загонів, гаража, комор. Зелене і чорне — доміанти. І тільки вціліла літня кухня біла в око чистим кольором побілених стін. А біля паркану чималий дерев'яний щит до груші прибитий: «Приватна територія. Стріляємо без попередження». Теж Валерчикова робота?

Присів біля кухні. Побачив? Побачив. Усвідомив? Лише як факт. Із причинами і наслідками пізніше розбереться, коли перетравить усе те остаточно, бо зараз час оцінити розміри проблеми. Ковзнув оком по обійстю: якщо прибрати все, що знищив вогонь, залишиться чистий аркуш, оптимістичний нуль, як точка нового відліку.

Не всидів. Підхопився: аби будувати плани, не обов'язково байдикувати. Збирав розкидані по двору уламки дощок, скла, шиферу, лахміття, зносив на купу біля паркану. Згадав, як після своїх мандрів повернувся на хутір із малим Валерчиком і все дратувався, що батьки побудували хату в самому куті квадратної земельної ділянки, через що все обійстя з розкиданими по ньому господарськими будівлями виглядало скособоченим, незручним, нераціональним, без звичайної господарської логіки. І скільки жив на хуторі, стільки жалкував, що батьки таку неоковирну спадщину йому залишили.

— Будуватиму нову хату. У центрі ділянки, — вирішив.

Картинка-мрія сподобалася: новий дім займе центральне місце, вціліла літня кухня автоматично і логічно опиниться за ним посеред саду, який не постраждав під час пожежі. Чорні стіни старої хати цілком підійдуть для того, аби стати великою майстернею з гаражем у куті ділянки. Поряд могли розміститися загони для кіз, комори.

Гарно! Аби вистачило сил та грошей.

Гроші були. Хазяйновитий Перегуда багато років поспіль розкладав яйця своїх прибутків у декілька кошиків, та жодного разу не забув поповнити схованку з готівкою. Про ту схованку не знав ніхто, навіть Валерчик. Перегуда примудрився влаштувати її у віддаленому від дому куті ділянки між каркасом і дахом компостної ями, яку свого часу змайстрував власноруч. Металева коробка з доларами-єврогривнями надійно ховалася над дошками обшивки даху: і хто б допетрав посеред компостного смороду скарби шукати?

«Сподіваюся, ніхто не допетрав», — одразу взявся перевірити свій дійсний фінансовий стан. Обстежував смердючу будівлю обережно, намацав металеву коробку, не полінувався, витяг її, перевірів вміст: компостна яма виявилася надійнішою за банківський сейф.

Вистачить, аби розпочати! Збудився, всередині завівся вічний двигун. «Не зупинюся, — подумав, — поки теє... у новій хаті вазу з квітами на нове підвіконня не поставлю». Здивувався: квіти?

— Які ще квіти?! — прошепотів. «Для Тасі», — відлунням в мізках. І новий дім перед очі. На дві окремі половини: одна для Валерчика, бо повернеться, заведе сім'ю і десь же має жити; друга — на три кімнати з кухнею і зручностями. У найбільшій кімнаті — вітальня, дві інші під спальні: для них із Тасею і для бабці, бо колись же знайдеться.

Задумався, аж вічний двигун забарахлив: може, бідолашна бабця подалася зупинку на Київ шукати?..

«Розберуся», — відігнав журбу. Нагадав собі: нуль, білий аркуш! Вичистити обійстя до блиску, перебрати все по цеглині, аби не викинути на сміття те, що ще згодиться у господарстві. Угризся у працю, як у саме життя, бо то коні від роботи дохнуть, а Перегуда намірився сильнішим стати.

У Карасівці про повернення погорільця дізналися вже того ж дня, коли Перегуда з'явився на хуторі.

— «Ниву» перегнав від сараю під кухню. Порається на дворі, збирає щось, — передавали одне одному, та в гості до хутірського житця не пнулися. Наче дали собі час подумати, що з тим фактом робити, бо і порізаних кіз-куррей згадали, і поцуплені вила-лопати. Виправдовувалися: хто ж знав, що Перегуда повернеться? Всі ж казали: посадять. А коли так, то нащо добру пропадати?

Цікавість виявилася сильнішою за відчуття самозбереження, яке підказувало триматися від Перегуди подалі, і вже наступного дня вдосвіта перший карасівський візитер ступив на Павлове обійстя.

— Горілки? За свободу і щоби дощі пішли! — запропонував Сашко Шовкопляс. Став посеред двору, злі очі примружив, дістав з-за пазухи пляшку.

— Часу нема, — відрубав Перегуда.

Сонце ще тільки прокинулося, а він уже порався: складав штабелями дошки, які не пошкодив вогонь, запалив посеред двору багаття, нищив усе, що понад'їдала пожежа і що горіло. А що не горіло, складав у мішки для будівельних відходів, одразу вантажив у «Ниву», щоб вивезти на звалище.

Шовкопляс приїхав не лише з горілкою. Повернувся до своєї автівки, яку залишив посеред вулиці, дістав із багажника два повних мішки.

— У мене цемент після ремонту залишився, — сказав, коли дотяг мішки до літньої кухні. — Тобі ж згодиться?

Перегуда лиш кивнув: ані тобі «дякую» чи хоча би «ясно, що згодиться». Шовкопляс роздратувався. Увіп'явся Павлові в очі.

— Ну як життя? — питав без слів. — Дало підсрачника? Не до чужих бабів стало?

Перегуда очей не відвів.

— Мститимешся? — питав без слів.

— Тобі?! А ти яким боком? Як сучка не схоче... — Шовкопляс ковзнув поглядом по обійстю, сплюнув.

— Роботи багато, — сказав.

— Упораюся, — відповів Перегуда.

«Упораюся», — повторював карасівцям, що вони один за одним навідувалися на хутір, зносили, хто що мав: куб дощок, рулон утеплювача, кілька листів гіпсокартону, сотню цегли, залишки целофану, обрізки арматури. Складав дари і вже не зважав на візитерів,

які намагалися розпитати Перегуду в деталях про вбивство, ув'язнення, — знай лулав свою стіну.

Карасівці бентежилися: та що з чоловіком в'язниця зробила? Мовчить, як той сич! А мав би виматюкатися, про порізаних кіз-куррей спитати, про вила-лопати, інший свій крам, який карасівці по своїх дворах були розтягли. Вони і прямували до Перегуди не з порожніми руками в першу чергу через те, щоби не так уже сильно лаявся. А він наче забув. Не витримували, починали каятися самі: мовляв, Пашко, ми ж по-хазяйськи вчинили, скажи? Хіба було б краще, аби кури-кози з голоду повиздыхали, валялися би на подвір'ї, тхнули і на той сморід вовки з лісу позбігалися?

— Ідть уже собі, — тільки й відповідав. — Чи у вас справ нема?

Забував про карасівців, брався далі вичищати подвір'я з подвоєною увагою, бо важка рутинна робота перетворилася на розслідування пожежі двомісячної давнини. Спочатку примітив, що стіна згорілої хати під вікном колишньої матеріної кімнатки вигоріла набагато більше, ніж інші, наче хтось розклав багаття під вікном чи облив займистою рідиною саму стіну. Такі ж епіцентри знайшов біля гаража, потім біля козячого загону. Та найбільше вразили Павла сліди мазуту на кістках згорілих вхідних дверей хати. Хтось хотів, щоби двері в полум'ї відрізали шлях до спасіння всім, хто був у домі.

«Хіба нотаріус би встиг усе те сам зробити? — згадував нахабного Германа, сумніви брали гору. — Такі рук не бруднять, інших використовують. Приміром, “дресалівці”. Ті гниди — затяті. Берегів не бачать. Може, вони? Під'їхало їх кілька, у кожного — по каністрі. Розбіглися по двору, бензин чи що там у них було порозливали, підпалили, — в автівки і зникли».

— Чужі? Та може бути, — погодився з Перегудою Оверків син Іван. — Із карасівських би ніхто на таке не «підписався».

Як і решта карасівців, Іван навідався до Павла за кілька днів, та, на відміну від інших карасівців, Перегуда зустрів його привітніше. Навіть роботу відклав. Дістав пляшку, банку з огірками на пень біля літньої кухні поставив. Є за що подякувати! До Іванового подвір'я Валерчик стягнув інструмент, який уцілів. І охороняти Перегудине обійстя погодився теж Іван. Не Шовкопляс! Хай за гроші, але ж узяв на себе працю.

Біля кухні присіли. Перегуда на щит «Приватна територія. Стріляємо без попередження» показав.

— Твоя робота?

— Подумав... У Карасівці про наш із Валерчиком договір знають. Не поткнуться, бо я їм руки обламаю. А чужі й не здогадуються. Подумав: хай висить, щоб як хто довбонутий хутором їхатиме, прочитає і не полізе по обійстю шастати, поїде від гріха подалі.

Іван засовався. Дістав з-за пазухи гроші, простягнув Перегуді.

— Тут гривні, які Валерчик мені дав, щоби я за подвір'ям вашим наглядав.

— Так ти ж наглядав. Щит он намалював. Нащо віддаєш?

— Як «нащо»? Ми ж із Валерчиком як домовилися. Що я ваш двір рік охоронятиму. Поки він з армії не повернеться. А тут — ти. Ні, Богу хвала, що тебе випустили, але мені тепер ніби й нема за що гроші брати.

— Хоч частину собі залиши.

— Вони тобі зайві? Бери! — сказав Іван. — Воно ж як: сьогодні я тобі допоміг, завтра — ти мені.

Перегуда кивнув-погодився. Сховав гривні в кишеню, налив по чарці.

— Дякую, Іване, — чарку підняв. — Слово даю: не забуду, що ти тєє... людина.

— То таке! — Іван випив, на Павла скоса глянув. — Бабцю шкода. Згинула десь.

— Жива.

— Звідки знаєш? У поліції сказали? Шукають її?

— Ніхто її не шукає, крім мене, а я тєє... шкірою відчуваю: десь вона є. — Перегуда знову налив, чарку підняв. — За що вип'ємо?

— Як «за що»? Щоб за своє думав, своє робив! І бачив, що є головним! От ти повернувся і одразу за прибирання взявся. А хіба то головне?

— А що головне?

— Документи. Чи ти їх за собою тягав? Паспорт, папери на дім, землю. Певно, все в хаті зберігалось, згоріло, відновлювати треба, а то морока.

— Упораюся, — відповів звично, та подумки погодився: ще й яка морока! Майже щодня доводиться в райцентр мотатися.

Аби не палити соляру задурно, Перегуда так постановив: коли назбирається мішків зі сміттям на повну «Ниву», завантажувати автівку під зав'язку, везти сміття на звалище, яке якраз на півдорозі до райцентру, а вже після того на звільненій від мішків автівці — в райцентр, по установах, де мали б бодай із співчуття до погорільця відновити його документи швидко і без тяганини. Та співчуття гальмувало перед дверима кабінетів державних установ, як перед залізною стіною, нудилося в коридорах, де такі самі, як і Перегуда, прохачі покірно вичікували своєї черги.

Не психував, наче біганина по кабінетах не варта його нервів. Сам не розумів, чому не психує: як відрізало! Після обіцянок вирішити питання «вже наступного вівторка, бо прийомний день один на тиждень — вівторок, а в інші дні — робота з документами» щоразу виходив у теплий день, знав, що скерує «Ниву» не коротким шляхом через центр. Ні. Зробить гак, щоби повільно проїхати повз дім нотаріусихи Тасі. Косуватиме у вікно, дивні думки заливатимуть душу, тільки одного не вимагатимуть — щоби зупинив автівку, пішов до Тасиної хати, стукнув у хвіртку.

Ох, та Тася! Ніяк не йшла з думок!

Після повернення Перегуди на хутір місяць минув: уже подвір'я чисте, прибране, уже в центрі кілками означене місце під фундамент нового дому, вже двійко найманих закарпатців разом із хазяїном рити його почали, а Перегуда і досі не перетнувся з Тасею. Спершу думав: дізнається, що Павла звільнили, примчить на хутір. А далі — як вийде, бо лиш одне точно знав: не дорікатиме, не сердитиметься. Може, покаже на середину обійстя, де невдовзі виросте новий дім, мовить: нове життя, нова хата, все для тебе, Тасю! Та час біг собі, а Тася так і не з'явилася на хуторі. Тільки раз Перегуда помітив біля двору жіночу фігуру. Захвилювався, кинув лопату, пішов до хвіртки. Тася?

Біля хвіртки стояла Галя Шовкоплясиха. Очі збурені, лице побите, та не прибите — гордовите, нахабне, наче не синці, а сині ордени на щоках. Хусткою вже не прикривала: нема чого соромитися жінці!

Став за метр від карасівської газдині. Глянув на неї.

— Б'є? — спитав.

Розсміялася.

— Перегудо! — вигукнула зверхньо. — Знаєш, хто твою хату підпалив? Я!

Йому — кров у скроні: загула, забила. Ухопити ту шльондру за груди, шарпонути так, щоб аж не встояла. Крикнути: «Ах ти ж, паскудо! Та я тебе...»

На Галю глянув: крізь сині ордени — біль тече, синім лицем додолу стікає.

— Галю... — видушив. — Що? Геть погано?..

— Не дочекається! Хай вам погано стане! Вам!

— Кому це «нам»?

— Усім мужикам! Усім, хто квітку зросить і думає, що після того її в землю втоптати можна! — вигукнула, наче знала, що жив на світі французький льотчик Екзюпері, книжку про принца читала.

Що чоловік відповісти має? Можна було б про сучку, бо як вона не хоче, то висока мораль сімейного устрою не похитнеться, встоїть. Чи про вільну полігамну сучку, яка сама має нести відповідальність за свої інстинкти, і не факт, що під тим розуміються терпіння і покора. Втекти б могла. Чи в світі зафіксували нестачу кобелів?

— Прости... — сказав те, що рвалося на язик.

Здивувалася. Ордени зникли.

— Піду, — мовила тьмяно.

— Зачекай! — хвіртку розчахнув, пішов до жінки. За плечі взяв, заговорив-заспішив. — Галю, кажи! Що робити, аби тобі легше жилося? Я зроблю! Що? З Сашком поговорити?

Вирвалася, на Перегуду із викликом зиркнула. Пішла геть. За кілька метрів зупинилася, обернулася рвучко.

— Хату нову скоріше будуй! — вигукнула з відчаєм. — Я і її спалю!

Хата росла: обзавелася міцним фундаментом, почала тягнутися вгору стінами, а гірка голка останніх Галиних слів так і стирчала в Перегудиному серці, та викликала геть не тривогу і сумніви. Не мордувався ночами: мовляв, треба б зупинити дурні жінчині вибрики, бо вони закінчаться геть погано для Галі. І для Перегуди. Не планував із поліцією нагло наскочити на обійстя Шовкоплясів, скрутити обидвох, і хай сидять за ґратами, поки не признаються, хто з них Перегудине обійстя підпалив, бо то вони, хтось один із них, — точно! Констатував: не час. Поки хату не добудує, за інше і думати забуде. Спочатку — хата, бо одної ночі, виморений, та не спустошений,

нарешті знайшов відповіді на головні питання, які змучили вкрай: чому Тася до нього не йде? І сам чому й досі не пішов до Тасі?

«Ну, піду зараз до неї. А далі що? — розмірковував. — Куди я її приведу? На згарище? Ні вже. Добудую хату, поставлю квіти на підвіконня, тоді і поїду до Тасі, — мріяв. — Заберу в новий дім, щоби теє... разом жити».

Мрія — не чіткий відбиток майбутньої реальності, може дозволити собі що завгодно: виправдати незрозумілу паузу, яка виникла в стосунках Павла з нотаріусихою, надати тій паузі суб'єктивної логіки, не намагаючись зрозуміти позиції Тасі, сяяти так потужно, що в тому сяйві реальні проблеми, загрози і небезпеки видаються пустопорожніми дрібницями, а втілення мрії — сенсом життя, тому — дім будувати, не зупинятися.

Вічний двигун, залитий найякіснішим пальним — мрією, працював без збоїв: Перегуда вкалував, як проклятий, наче б зупинись хоч на мить — впаде і здохне. Та майбутнє життя з Тасею вимагало, аби працювали не тільки руки, а й голова. Скоро усвідомив: якщо зараз одночасно з будівництвом не взятися за виробництво козячих сирів, то грошей не вистачить не тільки на квіти на новому підвіконні, а й на самі підвіконня.

А крім підвіконь ще стільки всього потрібно для хати. Та і для Тасі...

Кіз не було. Зате відгукнувся Гіві, коли Перегуда зателефонував хазяїнові грузинського ресторану на початку літа. Не спитав, куди щез Павло після їхньої таємної весняної змови, не дорікнув за довгу незрозумілу мовчанку.

— Вези сири! — сказав, і тих двох слів вистачило, аби Перегуда мотнувся по навколишніх селах: скупив козяче молоко в бабів, запрягся і надалі забирати все до краплини, повернувся на хутір і почав чаклувати, бо схотів зробити такі вже сири, щоб їх з руками відривали. Товк собі: буде діло, буде. На чужому молоці почну, а там і собі кіз куплю, потім нову міні-сироварню, бо без неї обсягів не добитися.

Справи рухалися, мрія все ближче. Так близько, що Перегуді дедалі частіше кортіло зупинити «Ниву» біля Тасиноного дому в райцентрі, гукнути, щоб вийшла...

«Чекаєш? Уже скоро», — обнадіяти, наче нотаріусиха в курсі Павлових мрій.

Хоч раз на тиждень у справах виривався в райцентр, та так жодного разу і не зупинився біля Тасиноного дому. Проїжджав повільно, констатував: дім стоїть, у дворі охайно, значить, Тася на місці. І червона «Мазда» біля подвір'я підтверджувала: нікуди нотаріусиха не поділася, певно, біля вікна стоїть, виглядає Перегуду, бо ж горда, сама до нього не піде, чекає від чоловіка першого кроку.

— Скоро, Тасю, скоро, — шепотів у бік Тасиноного добра: міцного, як білий гриб, дому, двору, «Мазди». — До середини осені впораюся. Здохну, але впораюся. Приїду по тебе, заберу в новий дім.

Карколомні події нагло втрутилися в Перегудині мрії, коли літо тільки наближалося до своєї середини.

Усе почалося того дня, коли Перегуда сидів на балках нового даху, притримував, допомагаючи закарпатцям закріпити їх. Зверху все, як на долоні. Помітив «швидку», яка мчала в бік Карасівки, здивувався: це ж що мало в карасівців статися, щоби якийсь із них до «швидкої» не тільки додзвонився, але й умовив приїхати? Глянув у бік села, що одразу за полем: вулицею люди бігають, метушаться.

— Показилися вони там, чи що? — буркнув, повернувся до роботи і думати про карасівський гвалт забув.

Надвечір хутором у бік райцентру їхала на дирчику одна з карасівських, Валерчикова однокласниця Олька. Зупинилася біля Перегудиного обійстя.

— Дядь Паш! — гукнула. — А як Валерчик?

Та як Валерчик. Нормально Валерчик! Перегуда перше що зробив, коли на волю вийшов, купив дешевий мобільний, зателефонував синові у військо і сказав:

— Значить так. Оту дурну затію, щоб не дзвонити один одному, я скасовую навечно. Не хочеш дзвонити — не дзвони. Але есемески щоби слав! А я тебе набиратиму хоч раз на тиждень. Розповідатиму, як тут справи в нас.

— Валерчик наш тепер теє... в авіації, — Перегуда підійшов до хвіртки, роздивлявся яскравий дівчачий дирчик. — Авіатор, мать твою.

— Привіт передавайте, — Олька вже хотіла завести свій трандулет, та на язиці свербіло. — Чули, що в нас сталося? — спитала Перегуду. — Ні?

— Що ж там у вас такого сталося?

— Шовкоплясиха чоловіка отруїла!

Перегуда вухам не повірив. Вирячився на дівчину.

— Що? Так усім і сказала: «Люди добрі, я чоловіка отруїла»?

— Дядько Сашко горлав! Що отруїла. Люди позбігалися, а Шовкоплясиха — як німа. Стояла і хиталася.

— Раз горлав, значить, не помер. А раз не помер, яке ж то отруєння? Може, з'їв якогось простроченого лайна з магазину, — припустив Перегуда.

— Як «не помер»?! Може, вже і помер. Звідки я знаю? Я додому побігла, коли «швидка» під'їхала, бо серіал саме починався. Мама казала: сусіди Шовкопляса вже непритомного попід руки в «швидку» тягнули. А Шовкоплясиха і не ворухнулася. Уявляєте, яке стерво!

— Усі ми такі, що теє... і уявити неможливо, — буркнув Павло, пішов до нового дому, як до спасіння від прикрих думок, та думки не відступали: винуватими стали, гіркими, безпорадними. Ліпить нову хату власними руками, а ті руки наче дім Шовкоплясів нанівець зводять. Місить суміш, а сам усе в бік Карасівки зиркає.

Чи піти? Увечері наважився. Уже вийшов з обійстя на вулицю, та раптом загальмував, завагався. «Якого біса я там забув?! — думав. — Що робитиму? Пізно помилки виправляти. Уже теє... постарався!»

Не пішов. Коли ніч упала, сидів біля літньої кухні, в якій хропіли потомлені будівельники-закарпатці, курих одну за одною, бентежився: дурне люди кажуть. Не могла Шовкоплясиха таке злодійство утнути. Згадав сині ордени на Галиному обличчі: чи могла?

— В очі б їй подивитися...

Ледве дочекався ранку, видерся на новий дах, вдивлявся в обриси карасівських обійсть: тихо. До вечора не розгинався, а коли в темряві вже не видно було власних рук, не те щоб цвяха чи молотка, відчуття гіркої провини погнало до Шовкоплясихи.

Підкрався, як злодюжка, знайшов дірку в паркані, проліз на подвір'я, посунув до хати, та раптом у хаті заголосила жінка: тихо, люто-злостиво, наче проклинала когось. Аж завмер, стільки дрімучої фатальної сили вчувалося у тому голосінні.

— Перелякався? — почув тихий голос з-під винограду, який щільним шаром вкривав альтанку біля хати.

Озирнувся. Бачить: в альтанці на лаві Галя Шовкоплясиха сидить, — і така урочиста, спокійна. Руки зчепила, на коліна поклала, спина рівна.

Зупинився за метр, наче ближче підійти — то вже гріх.

— А теє... в хаті хто? — спитав пошепки.

— Свекруха. Кляне мене, сучка стара.

— А...

Замовк: що казати?

— А я мріяла у Вінницю поїхати. До Ленки, — прошепотіла Галя так тоскно, наче до Вінниці — як до Рію.

— А Ленка — дочка?

— Дочка. Навчається у Вінниці.

— Так теє... поїдь.

— Та як тепер? Тепер ніяк.

Переғуда напружився: ось вона, година «Х». Ще мить — і не залишиться запитань, тільки б насмілитися поставити те запитання вголос.

— Баби кажуть, ти Сашка теє...

Кивнула: так, теє.

— А чим же ти його...

— «Бордоскою»...

— Бордоською сумішшю?

— Ніхто не знає.

— Та як «ніхто не знає»? Усе село гуде.

— Хай гуде. Я ж не призналася. І не признаюся ніколи, хай хоч уб'ють.

— Мені зараз призналася.

— Не признавалася. Почулося тобі, Переғудо.

Павлові аж мороз по шкірі пішов від спокійної Галиної упевненості: наче пливла в каламуті, борсалася-бідкалася, не знаючи, як своєму життю раду дати, та раптом у чисту воду випливла, і тепер усе Галі ясно, а від того — спокійно, упевнено і зрозуміло.

— Чуєш, Галю, — прошепотів. — А нащо ти те зробила?

— Втомилася...

Заціпенів. Дивився на Галю, та й у темряві бачив синє від набряків і гематом її обличчя. І руки в синцях, і ноги.

— Хіба ж то вихід?

— Тепер однаково.

— Та як «однаково»?

— Рак у нього, — сказала Галя.

— Що?

— «Швидка» його в районну лікарню відвезла, там відкачали, аналізи якісь поробили, УЗД, мабуть. Мені подзвонили, сказали: рак.

— Твою дивізію!

— Їздила до нього сьогодні. Лікарі викликали. Сказали: до Києва треба везти.

— Повезеш?

— За кілька днів. Лікарі кажуть: хай трохи оклигає, а вони за цей час аналізи зберуть, направлення в інститут раку зроблять.

— Це ж виходить, якби ти його не потруїла, то і не знали би, що рак.

Закивала: так, так.

— Хоч би вижив, — прошепотіла.

— Виживе... — без ентузіазму прошепотів Перегуда.

Підійшов. Поклав долоню на жінчине плече, наче приєднав себе до Галиних проблем назавжди.

До фанатичного бажання якнайскорше завершити будівництво нового дому і щоденного чаклування над сирами додалася неусвідомлена настирна необхідність опікувати нещасну Галю Шовкопляс. І про бабцю Костомарову забути не міг. На райцентрівських стовпах, уздовж зупинок дорогою до траси понавішував сумнівних оголошень: мовляв, навесні стара жінка зникла, звати Наталею Іванівною Костомаровою, фотокартки немає, та як придивитися, то схожа на вчительку, вважає, що живе в Києві, але якщо хтось її побачить, то хай везе бабцю не до столиці, а на хутір поблизу Карасівки, бо там на бабцю чекає її хата, а на небайдужого громадянина, який поверне стареньку, — грошова винагорода.

Перелічував справи, які стали його клопотами, Перегудиними, аби жодної не впустити: дім, Тася, сири, Валерчику у військо подзвонити, Галю до чоловіка в київську лікарню звозити (бо як вона сама?), бабцю шукати.

«Упораюся», — повторював уперто, бо хоч і багато проблем, проте всі як на долоні. Ще одна несподівана не виникне, як грім посеред ясного дня. Звідки б їй узятися?

Біда прийшла за тиждень після карасівського переполоху зі «швидкою», плітками про підлу Галю Шовкопляс та її ні в чому не винуватого чоловіка Сашка, коли попсуті вітром і людьми Перегудині оголошення ще тріпотіли на стовпах.

Прокинувся вдосвіта, умив мордяку, вже посунув до нової хати, аби закарпатцям підсобити, та почув знадвору, з боку вулиці, дзвінку, веселу людську метушню. Здивувався: твою дивізію! Звідки тут люди? І ні, щоби до праці. Попхався з'ясувати, кому ж це на його хуторі так радісно.

На вулицю вийшов, очам не повірив: на Оверковому обійсті, яке за документами ще й досі належало нещасній бабці Наталі Іванівні Костомаровій, дзвінко сміялася дівчинка рочків шести. Підхоплювала із землі м'ячик, жбурляла в траву, і за м'ячем тої ж миті зривалися дві чималі псини: чорні з коричневими мордяками. Мчали-підплигували, намагаючись обігнати одна одну. Ось одна псина вхопила здобич. Друга — на неї: гиркала, намагалася відібрати. Покотилися по траві. Дівча до них: упало в траву, обхопило обидвох за шиї, сміялося, сіпало тварин без страху.

Це ж що таке?.. Перегуда відламав величеньку гілку з сухої груші, що помирала біля воріт, повільно пішов до Оверкового обійстя. Що відбувається?

Не встиг дійти до слабенького сусідського паркану, який навряд би врятував від псів: а ті вже відчували чужу людину, підскочили, затуляли собою дитину, гарчали на Перегуду на рівні жовтого сигналу світлофора, — попереджали, що далі ходу немає, червоний!

На собаче гарчання з хати вибіг молодий чоловік років тридцяти: веселий, весь у пилюці, у руках ганчірка. За ним услід — така сама за віком молода жінка.

Чоловік до псів:

— Брукс! Брайан! Місце!

Жінка до Перегуди:

— Усе гаразд! Не бійтеся.

До паркану підійшла, усміхнулася.

— Добридень. Ви наш сусід?

— Сусід, — відказав на автоматі. — А ви... — промовляв, усвідомлював, повірити не міг. — Хату купили?

Серце в шмаття. Чув, як жінка оповідає оптимістично: так, купили хату для сім'ї. Її Яною звати, чоловіка — Романом, а дітей у них аж троє: донька Катруся і оцих двійко ротвейлерів-чемпіонів, що вони Брукс і Брайан, і ще питання, про кого більше доводиться дбати.

— Але тут усім добре буде, — щебетала. — Бо ми довго шукали таке місце, щоб добре стало всім, і коли сюди приїхали, одразу зрозуміли: це наш дім.

Підійшов чоловік. Потиснув Павлові руку.

— Рома.

— Павло, — видушив. На чоловіка глянув збентежено. — А ви звідки до нас?

— Із Києва, — сказав чоловік.

— І з Волині! З Волині, тату! — вигукнула дівчинка.

— Так. І з Волині, — погодився той.

— Хату давно купили?

— З місяць тому. Одразу переїхати планували, аби до холодів усе тут до ладу привести, та не вийшло, — відповів Рома. — Тепер доведеться готуватися до зими пришвидшеними темпами.

— Так ви не дачники? І зимуватимете?

— Ми тут завжди житимемо! Завжди! — весело вигукнула дівчинка, побігла двором, собаки за нею.

Молода жінка засміялася, взялася розповідати Павлові, що хочуть екологічну ферму заснувати, вирощувати корисну городину, а ще розплідник собачий у планах, розведення ротвейлерів, а як із цим упораються, то хату розширять, побудують до неї метрів 60 квадратних.

Перегуда втупив очі в землю: усередині штормило так потужно, що і очі видали б.

— Теє... — мовив. — Якщо не секрет, скільки за хату віддали?

— Десять, — сказала Яна.

— Дев'ять тисяч вісімсот баксів, — поправив її чоловік.

— Ром! А ще двісті баксів нотаріусу. І податки. Десять виходить. Більше десяти, — жінка йому.

Торкнулася Перегудиної руки, бо стояв каменем, дивився повз людей, ніби і не було їх зовсім.

— Забагато? — запитала.

— Звідки мені знати?.. Я хатів не купував ніколи. Одна була, і та згоріла, — видувив. — Оце пораюся з ранку до ночі, відбудовуюся.

— Ми тут трохи порозгрібаємо, можемо вам допомогти, — сказав Рома. — Та й зараз. Ви, якщо щось треба, гукайте: ми прийдемо.

— І ви стукайте, якщо сусідська порада знадобиться, — пробурмотів, пішов до свого обійстя, та земля перестала бути твердою, пливла-несла, наче вода.

— Хлопці, ви теє... сьогодні без мене, — сказав невтомним закарпатцям, які вже покривали новий дах залізним профілем.

Посунув до літньої кухні, залив у себе з півлітра води, бо випікало всередині, душу — в кулак, і посунув на Карасівку. До Івана.

Оверків син чекав на Перегуду. Не сьогодні від ранку — певно, вже з місяць насторожено очікував з дня на день, встиг виробити стратегію оборони і наступу, подумки разів сто проговорив аргументи, які мали звести нанівець гнів хутірського житця, перевести його в площину реального торгу, а коли торг уже почнеться, то Іван мав надію виторгувати в Перегуді обіцянку забути про Оверкову хату і бабцю Костомарову в обмін на... Тут Іван гальмував, вагався: будь-яка сума грошей, яку він уявно пропонував Павлові, здавалася завеликою за прохання не лізти в його, Іванові, справи. Дратувався, але шкірою відчував: розкошелитися доведеться. Тому і вирішив, що, коли гримне грім, розпочне розмову з Перегудою з головного. Скаже:

— Чуєш, Пашко! А я оце батькову хату вдруге продав. За копійки, звісно. Тільки три тисячі дали, та хіба гроші — головне? У тебе он — біда: і згорів, і сидів. Так я вирішив, що маю тобі допомогти, бо в нас же так: я тобі допоміг, а ти мені. І не відмовляйся! Тобі зараз кожна копійка на вагу золота, а я тобі не копійку даю. Я даю тобі...

Тут Іван знову гальмував, і так його сумніви змордували, що вирішив: як нарешті перетнеться з Перегудою, то гляне йому в очі і одразу допетрає, скільки грошків доведеться віддати.

Та Перегуду гнав до Карасівки не тільки гнів. Поки йшов, склав у голові гіркий пазл, тому і розмову почав геть не з того, на що сподівався Оверків син Іван. Хвіртку ногою буцнув, пішов двором до хазяїна, який біля хати саме вивчав інструкцію до нової бензинової пилки. Зупинився за метр від напруженого Івана, в очі йому вп'явся.

— Так он чого ти мою хату спалив! — мовив хижо.

Іван так інстинктивно і підсвідомо смикнувся, аби відскочити, з пилкою в руці, що Перегуда мимоволі Альонку згадав: так само відсахувалася, коли відчувала, що зараз шматок із рота вирвуть.

— Я спалив? Я?! Он ти як заговорив! Я твою хату гасив, виродок ти невдячний! — Іван швидко оговтався, кинув пилку, підскакував навпроти Перегуди, а підійти боявся, тільки знай верещав. — Я по людях ходив, наче воно мені треба, крам твій збирав! Згарище твоє стеріг безплатно, а ти припхався мене ще в чомусь звинувачувати? Та щоб ти був згорів разом зі своєю хатою, мурло ти!

— А ти ж так і планував! Щоби я згорів! Разом із бабцею, з усіма її паперами на хату твого батька! Що? Жаба задавила? Так хотів ще раз Оверкову хату продати, що береги втратив? Не сци, Іване! Признайся! Тут же нікого, крім нас.

— Ніколи не признаюся, хоч убий! — гарячково вигукнув Іван текстом Галі Шовкоплясиhi. — Не було такого!

— А хату батькову вдруге продав! І хіба ти не гнида? Ти як людям в очі дивитимешся, коли бабця повернеться? У них теє... дитина, собаки. Куди вони підуть? На вулицю, чи, може, ти їх до себе візьмеш?!

Іван скривився із прикрістю, зиркнув на Перегуду з-під лоба.

— А тобі, бачу, тільки бабця в голові! Ти охолонь, Пашо. Подумай, де та бабця. Хто підтвердить, що в неї було право власності на хату? Ніхто! Тільки, бачу, тебе одного те хвилює! А чому? Може, хотів обійстя мого батька до рук прибрати? Тоді прямо кажи!

— Хотів, аби все по-людському.

— А по-людському — це по-хазяйському, Перегудо! От я і вчинив по-хазяйському. Знайшов для батькової хати нових господарів. Чи було б краще, аби вона без людей геть розвалилася?!

— А мою хату не пожалів! Мене не пожалів, стару жінку...

— От ти знову! Кажу ж: не я! Чим заприсягтися, щоби ти повірив?! Кажі! Чуєш?

— Нема мені про що з мертвим говорити, — сказав Перегуда. — А ти мертвий, Іване! Такий мертвий, що аж тхне від тебе! — розвернувся, пішов із двору.

— Як «мертвий»? Гей! Ти про що? Погрожуєш? Перегудо, падло, ти мені погрожуєш? — кричав Іван услід. — А за що? За що? У мене все за законом! Ти почув?! Усе чисто! Поїдь до нотаріусихи Тасі

Ягольник, у неї спитай, як мені не віриш! Вона угоду засвідчувала! Чи ти вже її не трахаєш? Га?

Перегида не обернувся. Не озвався у відповідь. Сунув у бік хутора: а він же знав! Ще до зустрічі з Іваном розумів, лиш побачив нових сусідів: без нотаріуса обгородка б не відбулася. Сподівався, Тася не причетна до того лайна, а вона, значить, вляпалася?!

Дістався обійстя, вскочив у «Ниву», погнав у райцентр, бо день такий: мрію поїла іржа реальності, і в цій реальності Перегуді треба було тільки одне — негайно побачити Тасю. Сьогодні!

Біля Тасиноного дому червоніла боками чиста «Мазда». Загальмував щосили, та брудна «Нива» не зупинилася одразу, смикнулася, піддалася спокусі торкнутися дебелим бампером задньої фари «японки».

Матюкнувся. Вискочив з автівки. Побіг до хвіртки: горіло йому! Мовчки грюкав, не зупинявся. «Ти вдома, Тасю! Знаю! — гупало в голові. — Машина під хатою! Давай! Відчиняй уже! Тее... не звалтую!»

Двері рипнули. На поріг вийшов той самий високий поліцейський чин, який у них із Валерчиком гроші виманив, але, як не крути, слова дотримав, звільнив Перегуду. По-домашньому вийшов: у спортивках, білій футболці на голе тіло, ніби спав солодким сном посеред білого дня, поки якесь падло той сон не зіпсувало своїм грюканням.

Перегида розгубився. Дивився на поліцейського, як бовдур, очима кліпав, та коліщатка в голові вже крутилися, пропонували варіанти. Варіант № 1: Тася вийшла заміж за поліцейського начальника. Варіант № 2: поліцейський — Тасин коханець. Третього варіанта не існувало.

— Доброго дня, — гукнув поліцейському.

— А, Перегида! — офіцер впізнав хутірського житця. — Чого тобі? Ще когось убив і признатися хочеш?

— Нікого не вбивав.

— То добре. Так чого тобі?

— Так тее... А ви що тут робите? — запитав уперто.

— Живу я тут, мати твою! Припхався він, запитання мені ставить!

— Та я не до вас. Вибачте. Жінку свою покличте! У мене тее... питання до неї.

За спиною чоловіка в спортивках виникла ще не стара доглянута жінка в яскравому сарафані. Сплеснула долонями.

— Може, тобі ще й дітей наших у ряд виструнчити? — крикнула Перегуді. — А ти хто такий? Питання у нього до мене! Які ще питання? Я тебе вперше бачу!

Відступив на крок.

— Вибачте, — сказав.

Пішов до «Ниви», та чув, як жінка на ганку Тасиної хати пиляє чоловіка: мовляв, от дарма вони спокусилися на шанс купити за копійки ще один дім для сім'ї і «Мазду» особисто для неї, бо хоч і зекономили гарно, проте дім у сумнівному районі. Мало не щодня якісь покидьки під вікнами шастають, і які ж треба нерви мати, щоби від них відгавкуватися.

Зупинився, серце впало: а Тася де?..

— Чуєте! — гукнув у бік ганку, на якому ще стояли офіцер зі своєю файною жінкою. — Я чого... Я вас турбувати не хотів, вибачте ще раз. Тут раніше нотаріусиха жила. Я думав, тут вона. Я до неї.

— Уже скоро місяць, як немає тут ніякої нотаріусихи! — пихато вигукнула жінка поліцейського. — Сам не бачиш?

— А не знаєте часом, куди вона виїхала?

— Та хоч світ за очі! Чи нам не однаково?! — відрубав високий поліцейський чин.

Двері — гуп!

Перегуда повертався на хутір, та бачив не шлях: перед очима двері, двері. На яку не гляне, вона — гуп! — зачиняється перед самим Павловим носом. Він на іншу, і вона — гуп! Гуп, гуп...

Заглушив двигун перед обійстям. Довго сидів. Крутив у руках мобільний, усе думав: може, зробити, нарешті, те, що міг зробити ще першого дня після звільнення з ізолятора, — подзвонити Тасі? Набрав Тасин номер, та кнопку виклику так і не натиснув. Зірвався, важко пішов до закарпатців, які обідали біля літньої кухні.

— Хлопці, тут таке діло. Дякую за все! На совість працювали. Далі сам, — власноруч зачинив ще одні двері.

Нема куди більше поспішати. Мріяв кінець.

Частина третя

До мене більше не приходять сни. Щезли з тої карколомної весняної ночі, коли Блек перетворився на Тимура, зрадив і назавжди викинув мене з найманого кубельця на вулиці тупих довірливих Ентузіастів, а брат провалився у невідомість разом зі своїми ротвейлерами.

Чому тоді я не вчинила гвалт на Русанівських садах: не стукала до сусідніх дач, аби розпитати, що сталося з Ромкою, собаками, чому не викликала поліцію? Теж із собаками! Як злодюжка, тихцем просиділа на порожній холодній дачі до ранку і, хоч разів двадцять діставала мобільний, щоби зателефонувати братові (бо що ж логічніше, якщо ти хвилюєшся за близьку людину?), так і не зробила того. Боялася пропустити дзвінок від Блека? Собі не збрешеш: боялася пропустити дзвінок від Блека. Блек не подзвонив.

Уранці шлунок скрутився у спазмах від голоду, смикав: ти ж від учорашнього ранку нічого не їла! Брѳохала з Русанівських садів у бік метро, їла очима все, що повиносили ранні вуличні торгівці: запашні пиріжки, хрусткі горішки, солодкі яблука, солоні огірки, навіть сушену шипшину. Відчувала не тільки запах, — смак. І спитати б: чому не підійшла, не купила собі поїсти? Сунула все швидше до потягів метро, ніби саме перебування на Лівому березі — гірше за голод, просто смерть. Тільки скиглила пошепки, намагаючись втиснутися у переповнений вагон:

— Ой, мамо...

У мене дивні стосунки з мамою: ми співіснуємо, як дві окремі, але пов'язані нерозривним зв'язком планети. Я приймаю і погоджуюся з логікою, за якою вона вибудувала не тільки власне життя, але й наші: тата, моє, братове, бо її спосіб життя не міг не позначитися на нас. Мама — головна, лідер, командир, ватажок. У свої п'ятдесят шість вона завжди в формі: струнка, підтягнута, доглянута і так фанатично націлена на результат, що це не може не викликати поваги. Мама займається йогою, бігає, — але виключно з шостої ранку до сьомої. Потім півгодини на вмитися-намалюватися, поснідати чимось корисним — і вперед: фах звичайного психотерапевта мама давно

розширила до поєднання консультацій у приватній клініці з семінарами про здоровий спосіб життя, авторськими методиками досягнення гармонії в перенасиченому інформацією світі, приватними прийомами і навіть цілительством, яке відкрила в собі кілька років тому. Може, мамині успіхи свого часу спровокували мене на те, щоб і самій зорганізувати тренінги з комунікацій і формування особистості? Бо мама би допомгла?

Мама ніколи:

- не відмовляла в допомозі, але і не пропонувала допомогу сама;
- не оцінювала критично чи схвально мої наміри, лише радила оцінити їх самій;
- не вчила мене кувоварити, але кувоварила сама;
- не обіймала, хоча інколи могла присісти поряд, покласти руку на моє плече, але щоб пригорнути мене до себе, як найдорогоцінніший скарб, — ніколи;
- не втручалася в моє особисте життя. Просто ніколи.

У свої тінейджерські роки ми з Ромкою дуже тішилися з того. Особливо з останнього пункту, бо дурні наші вибрики зупиняли не батьки, а відчуття самозбереження і страх. Звичайно, взагалі без дурних вибриків не обходилося, та, на відміну від наших друзів, батьки яких брали на себе тягар наслідків тих косяків, нам із Ромкою доводилося самим відповідати за свої вчинки. І коли тато, наш мудрий, врівноважений тато, натякав мамі, що треба більше втручатися в наше з Ромкою життя, мама завжди відповідала:

— Стасе, ми власним прикладом показуємо, що вважаємо гідним життям.

— Ліно, думаєш, у них вже вистачає досвіду, аби порівнювати своє життя з нашим? — питав тато. Він завжди називав маму Ліною, хоча повне її ім'я Евеліна. М'яке, ніжне ім'я, у якому відсутні загрозливі гар-р-р-рчливі та зміїні ш-ш-ш-шиплячі звуки, та в перекладі з давньоєврейської, як не крути, Евеліна — «життєва сила». Батьки моєї мами з іменем для доньки не промахнулися.

— У них вистачить розуму! — Мама була дуже високої думки про наші з Ромкою розумові здібності.

Тато погоджувався. Він завжди погоджувався з мамою, і до часу я жаліла його, бо скидалося на те, що тато у всьому залежний від неї. Не розуміла чому. Заробляв пристойно і теж фанатично віддавався

інженерній роботі на оборонному підприємстві, хоча оцінити його здобутки я не могла, бо жодного разу він не поділився подробицями своєї діяльності. Тс-с! Ані слова! Військова таємниця. «Може, тато слабкодухий і йому так просто зручніше? — розмірковувала. — Чи підсвідомо відчуває, що мама сильніша, цілеспрямованіша. Не він веде! Його ведуть, а для чоловіка то, певно, така штричка в серце! Бідний тато!» Та одного разу, ще в студентські роки, коли перед сесією ніч просиділа над конспектами і перед світанком пішла на кухню заколотити собі кави, мимохідь зупинилася біля прочинених дверей батьківської спальні. Вони спали. Не дупами одне до одного, хоча, чесно кажучи, в ті часи я легковажно вважала, що після трьох-чотирьох років шлюбу всі подружні пари так і сплять. Тато лежав на спині, відкинув одну руку, щоби мамі було зручніше причаїтися на його плечі. Другою рукою обіймав її, і так спали. І я подумала, що, може, ми з Ромкою геть не знаємо наших предків, бо ніколи не бачимо їх такими. І потім, уже з незрозумілого спротиву і зацікавленості, разів сто знаходила привід зазирнути до батьківської спальні, і щоразу просила їх подумки: тільки не дупами, не спинами дивіться одне на одного!

Дідько! Вони не підвели! Вони завжди спали в обіймах, і від тих гармонійних ночей і дні їхні тепер набирали іншого змісту, бо варто було визнати: хоч мамині рішення завжди і перемагали, проте і татові ніколи рота не закривала, ніколи не принижувала, завжди уважно прислухалася і вміла пояснити свої аргументи. Вони таки говорили. Багато говорили поміж себе. А ми з братом ловили кайф від самостійності, яку батьки подарували нам змалечку.

Ми переоцінили цю позицію, коли вирости. Отут і з'ясувалося, що єдиним нашим матеріальним спадком мама з татом вважають по тридцять квадратних метрів нашої квартири біля знесеного Євбазу, на місці якого давно отаборився цирк. Ну, це ж цирк! Нашим друзям батьки купували квартири-тачки, допомагали престижно працевлаштуватися, а нам із Ромкою пропонували і далі рухатися самостійно. І це при тому, що мама з татом не бідували: за чималі гроші вкалували з хронічним фанатизмом, аби у відпустках намотувати кола по світу. Теж самостійно. Без нас.

— Працюйте над власними життями — і результат не забариться, — радила мама.

Ми прийняли і це, самотійно збивали в кров коліна, та завжди знали і інше: мама з татом поряд, якщо знадобиться допомога — не кинуть. Так і було. Коли Ромка розбив уцент автівку, за яку ще не виплатив кредит, мама першою відкрила їхній із татом спільний гаманець і вперто радила мені не докладати власних грошей, та мені тоді дуже кортіло взяти участь у спільному загальносімейному порятунку брата. Наче скоро моя черга, наче маю віддати зараз, щоб узяти потім.

І от моя черга настала? Після нескінченної тоскної ночі на Русанівських садах уперто сунула до батьківської оселі, сама собі дорікала: навіщо? Чим може допомогти мама? Ромку розшукати? Хіба я йду до батьків заради Ромки?

Незважаючи на ранній час, мама була вдома. Відчинила двері, не дала мені і слова сказати.

— У мене пацієнтка, — пояснила. — Зможеш почекати, поки закінчу з нею?

— Куди ж поспішати? В запасі — вічність, — відповіла.

Мама глянула на мене уважно, навіть хотіла щось запитати, та лиш хитнула головою.

— Дочекайся, — попросила, пішла до колишньої нашої з Ромкою дитячої кімнати. Роки три тому мама створила в ній дуже атмосферний кабінет для приватних прийомів, тож коли час від часу я нагло з'являлася у батьків посеред ночі з твердим наміром переночувати, аби не пхатися на Лівий берег, то завалювалася на диван у вітальні.

І зараз згодився. Упала, спробувала пригасити темні емоції, зібрати докупі думки, та шлунок скрутило: підхопилася — на кухню. У холодильнику вистачало вареного-готового, але поратися з ним, розігрівати, перекладати зі сковороди на тарілку здавалося підлою зрадою власного розбитого серця. Відламала кілька бананів від гілки, пішла батьківською оселею.

З кабінету лунали голоси.

— Чому все це відбувається зі мною? Чому? Я і досі в усе це не можу повірити! Господи, сором який! — тихо, майже пошепки бідкалася якась жінка.

Я загальмувала поряд із кабінетом, прислухалася.

— Перед ким вам соромно, Анастасіє? Перед собою чи перед людьми? — спитала мама.

— Ясно, що перед людьми!

— Повірте, це не сором. Вам просто страшно. Що люди дізнаються, стануть пліткувати, насміхатися, зневажати. Вам страшно жити так, як ви самі хочете.

— Так це ж найстрашніше, Евеліно Василівно! Що я цього хочу! Бо я не хочу хотіти! Це ж ненормально! Про це взагалі ніхто не знає, крім вас. Знаєте, скільки часу мені самій знадобилося, аби насмілитися до вас прийти.

— Правильно зробили, що прийшли.

— Бо вже не можу сама з цим упоратися. Якби ж ви знали, як я боролася за те, щоби залишитися серед нормальних. Навіть мужчині віддалася. Уперше за життя. Думала: маю це пережити! А раптом усі проблеми тільки через те, що в мене і досі ніколи не було мужчини.

— Допомогло?

— Дуже хотіла, щоб допомогло! Дуже старалася!

— Не допомогло?

— Не допомогло.

У кабінеті зависла тиша.

— Давайте так зробимо, Анастасіє. Розкажіть, із чого все почалося. Можливо, ми зможемо зрозуміти мотиви ваших суперечностей.

— У мене в Києві колега був, він загинув нещодавно. Дуже пристойний чоловік. Ми товаришували, виручали одне одного. І от восени минулого року я у своїх справах у Києві була, за день не впоралася, довелося на ніч у готелі зупинитися. Увечері самотньо стало, я зателефонувала колезі, а він каже: «Тасю, хочеш у клуб? Ходімо, пригощаю». Він дуже добрим був, щедрим. І я погодилася. У клубі ж цікавіше, ніж самій у готельному номері стирчати. Ну, і пішли. У клубі колега зустрів приятеля. А приятель із сестрою там був. Вона така, знаєте, особлива. Я одразу відчула, що вона особлива. І вона... Вона так дивилася на мене. Так дивно, так відверто, що мені аж захотілось утекти. А ми ж там випили. І чоловіки відійшли від столика, де ми сиділи. І ми з нею вдвох залишилися. А мене розвезло, певно, бо я взяла і поклала руку на її долоню. А потім узяла її долоню в обидві свої руки, а вона своєї руки не відняла. Ну, і... Уже чоловіки поверталися. Я їй адресу готелю проторохтіла і сказала, що чекатиму. І як дала дьору з того клубу!

— Вона не прийшла?

— Прийшла! А я вже протверезіла! І ще гірше стало. Розумієте? Усвідомлюю: все гаразд, вже не п'яна, вже можу міркувати тверезо. І все розумію: що я нормальна, що треба перед дівчиною вибачитися. Глянула їй в очі — і аж серце впало! Бо на тверезу голову мене до неї ще дужче потягнуло. А до того дня ж — ніколи! Ніколи!

— І як ви вчинили, Анастасіє?

— Вам розповідати все чисто, що сталося?

— Здогадуся. Ви не вибачилися. Не було за що. Опишіть мені одним словом: що ви відчували після того, як відмовились вибачитися?

— Немає таких слів! Більше, ніж радість. Більше, ніж любов. Більше, ніж легкість і молодість. Більше, ніж силу. Не знаю! Я просто не можу без неї жити!

Знову зависла пауза. Я чула, як мама встала: ходить повільно кабінетом. От зупинилася.

— Ви і досі разом зі своєю дівчиною? — спитала пацієнтку.

— Так. Тільки ми не разом.

— Тобто?

— Разом — це коли день і ніч. Завжди. А ми... Я в райцентрі за сто кілометрів від Києва живу, вона теж не киянка. Приїхала до брата. У нього живе, тому мені туди ходу нема. Незручно якось при інших свої почуття демонструвати. Та й не уявляємо ми, як брат відреагує на те, що його сестра зі мною. Ми криємося, якщо чесно. Ніхто не знає. Тільки те і маємо, що раз на тиждень примчу до неї, заїдемо «Маздою» в якесь тихе місце, і... Ну, ви розумієте! Надивитися одна на одну не можемо. — Пацієнтка зітхнула. — І що мені з цим робити?

— Ви знаєте, що вам робити, Анастасіє. І ви це робите. Ви сильна жінка. Та навіть у сильної жінки є життєво необхідна потреба поділитися з кимось своїм щастям. Це природно. Тим паче, коли суспільство не готове лояльно сприймати такі стосунки. Тому ви прийшли до мене. За підтримкою. І поділитися радістю.

— А ви підтримуєте, Евеліно Василівно? Це ж не сором?

— Будь-які стосунки можна опустити до найганебнішого сорому, а можна піднести на недосяжну для бруду висоту. Ви і самі це знаєте.

— Знаєте, що я знаю?.. — пацієнтка, певно, метушливо підвелася, бо з кабінету почувся шурхіт, тихий шепіт.

Я відсахаюся. Запихаю в рот банан — глибоко, аж до горлянки. Повертаюся на диван і, коли хвилин за десять повз вітальню до вхідних дверей проходять мама з пацієнткою, навіть не озираюся, щоби роздивитися провінційну лесбіянку-мученицю. Хіба то біда, коли тебе любить не той, кого дозволяють люди? Біда, коли той, кого ти любиш, зраджує. Зраджує, викидає і забуває. Блек уже забув мене. Навіть не передзвонив.

Мій неабиякий словниковий запас скорочується до трьох дієслів, у мізках акценти: використав, зрадив, кинув. З-за спини, із минулого: використав, зрадив, кинув. Що чекає на людину в майбутньому, коли в потилицю їй дихають тільки три дієслова: використав, зрадив, кинув?

Мама ставить мені діагноз за хвилину. Повертається після того, як проводить пацієнтку, всідається поряд зі мною на диван, мить роздивляється уважно, врешті питає:

— Хочеш поговорити?

— Можна, — відповідаю нахабно. — Розкажи про свою пацієнтку!

— Дивне запитання, люба. І тобі відома відповідь: не можу обговорювати з третіми особами проблеми пацієнтів, це лікарська таємниця.

— Мамо, якщо хочеш зберегти таємниці, прикривай щільніше двері в кабінеті!

— Ти підслуховувала?

— Ні, — брешу, оперативно починаю іншу тему, бо давно запитати хотіла. — Послухай! Скажи як психотерапевт, поясни свою логіку. Чим ти керувалася, коли назвала Ромку Ромою, а мене — Меланією! Мамо, про що ти думала, коли назвала свою дитину «темною, чорною»? Ти знала, що з грецької Меланія перекладається як «чорна»?! Що твою дочку через те може тягнути до людей із чорною душею! І це вирок! Вирок на все життя.

— Відколи ти стала розмірковувати такими примітивними категоріями, люба?! Людина сама наповнює змістом і своє життя, і власне ім'я.

— Ти не відповіла! Чому Меланія?!

— Бо ваші з братом імена звучали мені. І досі звучать. Розумієш? У них присутня чудова мелодика. — Мама знову уважно роздивляється мене. — Тобі стало заважати твоє ім'я?

— Я взагалі перестала бачити сенс в іменах. Важливіше те, що криється за іменем.

— І давно ти це усвідомила?

— Відучора! Повернулася додому і дізналася, що хазяїн квартири підвищує платню! — брешу безсоромно. — Без попередження, без будь-яких пояснень! А в нього красиве ім'я, до речі: Ернест Олексійович. Звучить, так? Але це не означає, що він порядна людина. І це не змінить мого рішення, бо я вирішила розпрощатися з квартирою на Ентузіастів. Нащо витратити на житло більше грошей?! Краще куплю «Мікру», сяду за кермо і поїду... на схід! На самий-самий схід. Аж до Китаю чи Японії. Хто мені заборонить? Для вільної людини не існує кордонів, скажи? — І понесло: брехня алогічна, гаряча, з льоту, а далі вже заздалегідь підготований текст. — Тому у мене прохання! Зможете забрати з Ентузіастів мої речі? Бо не встигаю. Роботи багато.

— Без проблем.

— Я тобі детально перерахую, що там мого. І ще. Я у вас поживу трохи. Добре, мамо?

— Нащо питаєш? Це твій дім, люба.

— Звісно. Але в моїй колишній кімнаті тепер твій кабінет. І взагалі, мабуть, ви з татом звикли жити удвох. Я відсьогодні почну шукати нову квартиру.

— Знову на Лівому?

— Ноги моєї більше там не буде!

— Але на Лівому дешевше. А ти ж хочеш зекономити.

— Є речі, важливіші за мої бажання! Заради них варто йти на компроміс.

— Зневажання власних бажань — уже компроміс, люба.

— Неправильно сформулювала. Я ж не така розумна, як ти, мамо. У мене є проблеми з формулюванням власних думок. Так, хочу зекономити, але з урахуванням деяких факторів... — плутаюся-замовкаю, і раптом прозріння. Офіс «Кресала» — ось він, майже поруч. На Жилянській, неподалік залізничного вокзалу.

Приймаю цей факт, веду далі вже впевнено:

— Справа в тому, що я врешті знайшла дуже перспективну роботу. Від вас до офіса — пішки десять хвилин. Тому і шукатиму собі житло десь тут: поряд із роботою, з вами. Зекономлю на таксі.

— Логічний план, — погоджується мама, питає: — А що за робота? Цікава? До душі?

— Згодом розповім.

— Добре. — Мама вже дивиться на годинник: певно, у неї на сьогодні заплановано ще безліч справ. Підводиться.

— Зачекай, мамо! — Я теж встаю. Дивлюся мамі в очі, як психотерапевт намагався б роздивитися в пацієнті перші ознаки страшної хвороби. — Ти взагалі як? Усе нормально? Просто давно не бачилися. Тому питаю.

— Ми ж зідзвонювалися кілька днів тому. Невже не пам'ятаєш, любя?

— Мамо, з моєю пам'яттю все гаразд. Чи я не можу спитати наживо? Зневажаєш дублі?

— Ми живемо без прикрих несподіванок, доню. Тато став більше на роботі затримуватися, але то зрозуміло. Війна. І все це я казала тобі два дні тому по телефону.

— А Ромка? — нарешті видушую полохливо. — Ромка як? Він же не я. Це я можу на кілька днів зезнути, а він тобі щодня дзвонить. Дзвонив. Так?

— Рома більш сентиментальний, ніж ти.

— То що, мамо? Дзвонив? Сьогодні, вчора...

— Учора вранці. Сказав, що кілька днів буде поза зоною. Що зателефонує наприкінці тижня.

— І все? Тобі цього достатньо? — шаленію. Розумію, що то не допоможе, нічого не змінить, не внесе ані краплі ясності, але шаленію. — А раптом із ним щось трапилося? Я вчора ввечері заходила до нього, на сади. Його не було! І Брукс із Брайаном. Тобі це не пече? Чи проблеми дурнуватої лесбіянки для тебе важливіші?!

Мама завмирає, дивиться на мене без гніву і образи: уважно, як на пацієнтку.

— Хочеш поговорити? — обережно пропонує після паузи.

У мене надзвичайно розумна мама! Вона відчуває мої жалі на рівні підсвідомості, ніколи не покине в біді, але і не обніме ніколи: наші стосунки сконструйовані інакшим чином.

— Ти навчила мене обходитися без цього, — відповідаю, не брешу.

Мама мала рацію, коли запевняла перелякану провінціалку Анастасію, яка раптово і під впливом алкоголю виявила в собі приховані лесбійські нахили, що своєю радістю кожна людина прагне поділитися з усіма. А горем, думаю, хоч би з однією людиною, яка зголоситься не тільки вислухати, а й прийняти частину твого болю.

Чому ж я не призналася мамі, що мене використав, зрадив і викинув Блек? Кому ж, як не їй? Може, мені її шкода? Не хочеться, щоби хвилювалася за мене? Чи тому, що у відповідь знайде потрібні слова, але не обніме, а мені не хочеться слів. Лиш обіймів, бо тато вночі не балабонить мамі на вухо, що б вони там не робили, він обіймає її. І вона засинає в його обіймах. Чому ж не розуміє, що фізичний контакт як тактильна підтримка потрібен не тільки їй?

Третій день тирлююся на батьківській території, майже не їм — не лізе! Демонстративно сплю на дивані у вітальні, не виходжу з квартири, сію хаос і розорення одним тільки своїм настроєм. Мама розуміє — зі мною все не так, та принципам не зраджує. Не повторює настирно «хочеш поговорити?», не годує силоміць, не лізе в душу і поводитья так делікатно, що хочеться крикнути: «Та заради Бога! Ти ж психолікар! Повинна зазирати в душу! Ти так і не розумієш, чого мені треба? Та просто підійди і обніми!» Думаю, після такої тиради мама би підійшла. І обійняла б. І, певно, навіть доповнила обійми якимись дуже правильними словами. Але не думаю, що мені б допомогли ті обійми.

Третій день на Правому. Лівий берег небезпечний, як чужа ворожа планета. Мама з татом уже перевезли мої речі з квартири на вулиці тупих довірливих Ентузіастів, і я не спитала, хоч язик і рвався: «Чуєте! Певно, в квартирі хтось чекав на мене. Він... не поцікавився, що зі мною сталося?» Мовчу. Тільки думаю про те, що назвала Блека чорним, бо сама — чорна.

Нарешті вмикаю ноут, хоч серце і мізки — проти. Вмикаю, аби бездумно перевірити пошту і реальність. Лише один лист. Із «Кресала». Перші дієслова кидаються в очі, щойно розкриваю

громіздкий файл: використали, зрадили, викинули. Що це? Читаю уважніше.

«“Кресало” бачить корінь усіх проблем: продажні політики використали, зрадили і викинули...» Далі — про український народ, але то вже нецікаво.

Мені в «Кресало»?

У шпаківню великого офісного центру ведуть не три дієслова з мого минулого. Дочитала файл до кінця, відшукала дієслова з майбутнього: з намірів, планів і прагнень.

— Убити! Винищити! Викоренити! Випалити вогнем!

Вистачить одного: вбити. І аж двоє людей — перед очі. Стоять напроти, пнуться сперечатися: дивакувата Діна і старий нотаріус Реформаторський. Дід — про єдину ініціативу, яка тільки і є важливою. Діна з дурнуватою тезою про те, що коли хтось один убиває в собі людину, він уб'є ще багато людей. Мені є що відповісти.

— Невже ви і досі не усвідомили? Поки не винищимо зраду, брехню, підле лицемірство, намагання використати собі подібного, ніякий цивілізаційний рух вперед неможливий. І це не примха говорить моїми вустами! Не образа, біль, спустошення, розгубленість, а усвідомлення гуманітарної місії справжньої людини!

Дід Реформаторський і Діна презираються. «Вона так нікого і не зрозуміла», — каже дід Діні. «Ще встигне. Вона просто розгубилася», — відповідає Діна.

Та пішли ви! Не час для розмов. Хочу діяти. Мені — в «Кресало».

У кабінеті пані Півник велелюдно: вилізана до блиску підлогу топчуть брудні черевики більш як десятка чоловіків у камуфляжі, та я не встигаю перерахувати по головах. Пані Півник бачить мене, натхненно кудахає, полишає співрозмовників, спішить-підлітає і... стискає в міцних обіймах.

— Обнімашки! — виголошує радісно. Цьомкає мене в щоку.

Ма... ти моя Мотря!

Не встигаю відреагувати, ледве стримую напад нестримної нудоти. Пані Півник уже підхоплює мене під руку, тягне до бойового крила «Кресала». Це ж вони?

— Знайомтеся, хлопці! Цю талановиту прекрасну дівчину звать Меланією. Вона повністю підтримує наші ідеї. На сто відсотків!

Інакше б її тут не було! — чую клекіт виконавчого директора «Кресала».

— А що за ім'я — Меланія? — перепитує один із чоловіків.

— Мілка! — відпасовує йому якийсь дотепник, і для всіх них я миттєво стаю Мілкою — коровою з шоколадки. Якщо вірити мамі, засмучуватися не варто, бо новим змістом можна наповнити будь-що, навіть ідіотське прізвисько.

Не встигаю відреагувати, хоча подумки навіюю собі: забути, я тут задля іншого! Пані Півник клекоче обурено, оперативно вимітає з кабінету бойове крило, запрошує мене сісти, бо...

— ...Ти дуже вчасно з'явилася, Меланіє! Відчувала, що потрібна саме зараз? Признайся: відчувала?

— Чи могло бути інакше? — мовить мій клятий язик.

— Попрошу секретарку принести нам каву, і почнемо, бо маємо виробити стратегію діяльності бойового крила, а то надважливо! Усі, хто потрібен, на місці. Я! Ти... І Олег.

І тут я зрештою усвідомлюю, що за столом нас троє. Вона. Я. І міцний мужик років сорока з гаком у камуфляжі з так глибоко посадженими очима, що і не роздивитися, якого вони кольору. Та хіба то головне? Наші з ним очі лиш перетинаються, і я зі всією очевидністю розумію: він дивиться на мене так, як дивився Герман, коли подумки вже прийняв рішення будь-що переспати зі мною. «Що скажеш, Мілко? Хочеш?» — промовляють його очі. «З тобою?! Нізащо!» — Мої очі теж не приховують правди.

Відводжу погляд, дивлюся на пані Півник із питанням. Реагує.

— Я ж не відрекомендувала тобі Олега! — підхоплюється. Показує на мужика. — Олег Сікорський! Командир бойового крила «Кресала». Наша стіна, наш щит і меч, наше все.

Ми з «нашим всім» лишаємося вдвох, бо пані Півник раптом обурено знизує плечима і вилітає з кабінету, аби дати прочухана секретарці, яка і досі не піднесла пані кави. Думаю, все це погано, бо знаю, що зараз же запропонує мені Сікорський. Навіть промовляю подумки кілька банальних фраз на кшталт: «Я працювати сюди прийшла» чи «Взагалі-то, я заміжня, просто обручку вдома забула». Та командир вояків «Кресала» раптом підсуває впритул до мене свій стілець. Обіймає за плечі, притуляє до себе турботливо.

— А чого така зажурена? — питає геть не командирським голосом. Спокійно питає, з упевненістю вбити, винищити, викоренити, випалити вогнем будь-яку причину моєї журби.

Не встигаю відповісти: до кабінету спочатку заходить червона від хвилювання секретарка з повною тацею, услід за нею розбурхана пані Півник. Директорка не дуже контролює емоції, ще вся в приємному післясмаку знущань, яких завдала недолугій секретарці, тому і термінову нараду проводить на такій високій істеричній ноті, що де там помітити стільці своїх підлеглих, які чомусь надто близько підсунуті один до одного.

— Час завершувати з наскоками на дрібних зрадників! Це не дає результату, бо справжній результат, якого ми прагнемо, — це резонанс. Потрібен суспільний резонанс після наших акцій, а його немає, — кіпішує.

— А я давно казав! Хіба ми для того створювали бойове крило «Кресала», аби розпорошувати сили на пішаків?! — каже Сікорський.

— Олежко! Ти маєш рацію, як завжди! — на автоматі вигукує пані Півник, знічується, виправляється, бо вони ж тут не вдвох: оця підстаркувата директорка та стовідсотковий альфа-самець у камуфляжі. — Тобто... Так! Ти дивишся в корінь, — белькоче. — Щось треба робити! Тобто я приблизно уявляла, куди саме маємо спрямувати зусилля нашого бойового крила. Але наші спонсори допомогли зорієнтуватися конкретніше!

Як? Пані Півник випереджає моє здивування, дістає з папки чималий список і раптом губиться, дивиться на нас із Сікорським безпорадно.

— Ви ж розумієте! Усе, що я зараз озвучу, — таємниця. Комерційна, політична, яка завгодно! Вона не має вийти за межі мого кабінету — інакше мені гайки.

— Оксано! Короче... — Командир знову перебиває пані Півник. Дуже виразно перебиває, підтверджує, що командує не тільки зграєю пацанів у камуфляжі, але і конкретно цією нещасною жінкою, бо, думаю, вона таки нещасна. І, певно, спить із цим Олежкою.

— Добре, поясню! — наважується пані Півник. Кладає перед нами на стіл довгий список, указує на нього пальцем. — Тут перелік великих фірм і компаній, які дуже-дуже-дуже заважають нашим спонсорам... працювати на благо України, її народу та його світлого

майбутнього. Ми ж не можемо цього допустити? Я правильно кажу? І тому перед нами — надскладне завдання. Ми повинні вивчити конкурентів, тобто зрадників і запродавців. Знайти їхні приховані зв'язки з кремлівською хунтою і... припинити їхню діяльність добре продуманими яскравими, резонансними силовими акціями.

— Так, я не зрозумів! А проблема в чому? — знову озивається Сікорський.

— У тому, щоби знайти ті зв'язки з ворожими агентами! Ми ж не гопота якась! Ми всеукраїнська організація! За нами мільйони! Будуть...

— І яка в цьому проблема? — нарешті я теж озиваюся. І мені цікаво: а я тут нащо? У чому моя місія?

— Та в тому, що я продивилася нашвидкуруч інформацію про ці компанії і поки не змогла знайти потрібних нам зв'язків із ворогами! Такі всі патріоти, аж неприємно. Ні, нам це не підходить! Ми тільки на початку великих справ. Прикро буде, якщо не дійдемо до них і зупинимося без спонсорів.

— Дійдемо, — спокійно запевняє Сікорський, скручує папірець. — Я візьму список, — не питає, кладе в кишеню.

— І ти, Меланіє, візьми. — Пані Півник оперативно дістає з папки другий примірник, подає мені. — Ми з Олегом спробуємо викрити зрадників, а твоє завдання: вивчити сфери діяльності перелічених компаній, красиво, переконливо і аргументовано сформулювати, чому ці компанії саме в цих сферах загрожують національній безпеці країни.

— Вона зрозуміла, — відповідає за мене Сікорський, і я дивуюся безмежно, бо саме подумала: якого біса? Не треба мені пояснювати елементарних речей! Пані Півник лиш почала бідкатися, що зрадники — не зрадники, коли до мене вже дійшла суть її меседжу.

— Якщо всі все зрозуміли, працюємо! Згуртовано! Як єдиний організм! — Вона хотіла сказати «організм», та допустила досить поширену обмовку по Фрейдю. Розгубилася. — Організм! Як єдиний організм! — наголосила збентежено, та, певно, почувалася, ніби в труси надудлила, бо вискочила з кабінету, а я ледве стримала посмішку. І зрозуміла: вона таки спить з Олежкою.

Міцного командира не пробило на сміх. Здається, він не відволікався на дрібниці, коли бачив мету. Я відчувала метою себе.

Уже намірилася встати. Та він знову обійняв мене, не хтиво, не нахабно — обережно. І знову спитав:

— То чому зажурена?

— Вам не однаково?!

Він знову відповів геть не те, на що я очікувала.

— Міл! — сказав. — Тобі треба поїсти і поспати в безпечному місці. Чуєш? Відпочити, відновитися.

— Маячня!

— Їдьмо! Гарантую: повернешся іншою людиною.

Отак просто і скоро Олег Сікорський опинився в моєму житті. Хтось би збоку глянув на все те, здивувався б: ох, швидка! Не шукаю причин власних вчинків. Останнім часом я намагаюся берегти своє життя від думок про життя.

Міл! Він кличе мене виключно так. Не Меланією, не Мілкою. Означив трьома літерами, і хоч у нашому зв'язку не простежується навіть найменшого натяку на чарівну казковість, то таки мило. З дикуватої наради, під супровід підозрілого погляду спочатку пані Півник, потім зграйки хлопців у камуфляжі, які очікували на свого ватажка біля офісного центру, ми разом виходимо на вулицю. Сікорський коротко озвучує пацанам час і місце наступної зустрічі, відчиняє дверцята козирного позашляховика з таким високим кліренсом, що в салон мені доводиться підніматися сходами, які вислизують з-під черева автівки, всідається за кермо, і за годину я вже стою на березі Десни, найчистішої річки України, приголомшено розглядаю зелені галявини біля річки, ліс, який стелиться за ними аж до обрію. І міцний зруб, що стирчить посеред лісу метрів за п'ятдесят від Десни.

Тут таки класно відновлюватися, думаю.

— Тут класно... — шепочу собі наступного ранку, бо після простої, та чомусь напрочуд смачної їжі (яєчня на салі, хліб) фатально засинаю на дивані, встеленому карпатським ліжником. І сплю майже добу, аби прокинутися і констатувати: як же тут круто!

Сікорський поряд. Стоїть біля дивана, усміхається іронічно — мовляв, я ж казав. А я думаю, що, певно, мені час платити. І немає сил, щоби конструювати фрази делікатно, з тонкими натяками на право відступити, не розраховуватися.

— Сікорський! — з того дня і донині я називаю його тільки так — «Сікорський». — Сікорський, — повторюю, запитую чесно, приречено: — Ти хочеш переспати зі мною?

— Ще встигну. Поки не дуже збуджуєш.

— Ну дякую! — ображаюся. І радіти б, та я гніваюся.

— Міл, ти — ТТ з порожнім магазином. Ясно?

— Що за маячня!

— Тихо, дівчинко. Що за істерика? Поживи тут трохи. От побачиш: скоро сама захочеш.

— Тебе?

— А ти бачиш тут іще когось?

— Сікорський! Я ніколи не захочу тебе! Навіть на знак вдячності. І альтернативи в тебе немає, можеш лише згвалтувати мене.

— Добре, я тебе згвалтую, — просто відказує.

Підходить до дивана ближче, підсідає до мене.

Лякаюся:

— Ні, ні!

— Ти ж сама запропонувала! — Сікорський не нападає, обіймає мене за плечі, притуляє до себе, втягує носом запах мого волосся, заводиться-признається. — Який чоловік відмовиться від такої пропозиції? Тільки імпотент чи підар. А я не імпотент. І не підар. Тому...

— Добре, добре! Я сама...

— Що «сама»?

— Роздягнуся...

— Класно! Але спочатку ванна. Добре? Ходімо покажу, де тут гаряча вода.

Суну слідом. Переступаю поріг чималої ванної кімнати, від захвату аж забуваю, що зараз мене згвалтують, та розмір — не головна родзинка ванної кімнати. Тут напрочуд стильно! Банального кахлю немає: не потрібен, бо ванна стоїть посеред кімнати, і тільки вона вкупі зі стерильним умивальником нагадують про те, що тут слід митися, бо в цьому просторі ще можна читати-відпочивати-мріяти. Біля білої стіни зручні крісла, столик із кавоваркою, шафка з книжками, друга шафка з рушниками-халатами, килимки, вигадливе світло. Усе для того, аби зручно почувався будь-хто, кому доведеться тут митися, відпочивати, мріяти.

Придивляюся уважніше, усвідомлюю: це місце не для всіх і кожного. Справжня чоловіча берлога. Попільничка, повний дорогого алкоголю бар, книжки про полювання і мисливство. І банні капці — від сорокового розміру і більші. Жінки тут зайві?

Нема кого спитати. Сікорський залишає мене у ванній, зникає. Хай би зовсім зник! Забути про нього. Про них усіх.

Забула. Про Сікорського, про звалтування. Сиджу в гарячій воді. Потім у кріслі. Потім застигаю навпроти дзеркала у важкій золоченій рамі, потім знову всідаюся в крісло. Не йду. І він не йде. За годину (точно знаю, бо в фанній ванній кімнаті на стіні висить годинник) із затишного простору мене виганяє не страх перед хазяїном, а совість і відчуття провини. Не треба вже так нахабніти! Може, ще пронесе, якщо таки зможу сконструювати переконливі фрази на захист дівочої гідності.

Сікорський лежить на дивані. Дивиться у стелю і, здається, думками дуже далеко від цього місця, від мене. А що я? Бідна, обманута Улька колись стверджувала: якщо сексу нема, то нема і результату. Я раптом жадаю результату. Чому б не з командиром?

— Сікорський! Я не порожня! — завмираю посеред вітальні в чужому банному халаті, капцях розміру 40, крешу полум'я. — Яка завгодно: дурна, смішна, негарна, вайлувата, незграбна. Яка завгодно, але не порожня! Ніколи мій магазин уже не стане порожнім. Знаєш чому? Бо я не ТТ! Я надто складна, непересічна, особлива, і ти просто втямити не можеш.

— Чого втямити не можу? — питає. Трохи піднімається з дивана, розглядає мене безсоромно.

— Що я не та зброя, якою ти можеш керувати. Я зброя, яка може тебе вбити! — отаке в голову стрельнуло. Аж самій сподобалося. І наче вітер, знамено над головою, і я стою — відважна, розумна, жадана і до біса складна! Куди йому мене зрозуміти?!

Усміхнувся, в очах — мисливський вогник.

— Швидко відновлюєшся, Міл.

— Може, досить розмов?

— Згоден, — погоджується.

Манить до себе, на диван. І я йду. Плутаюся у чужих завеликих капцях, гублю їх, на ходу скидаю чужий банний халат і, коли до

Сікорського вже крок, раптом зупиняюся, декларую наступну дурну вимогу, яка спадає на думку:

— Я сама роздягну тебе.

Сікорський більше не розщедрюється на слова. Заперечливо хитає головою: ні. Бере мене за руку, притягує до себе, всаджує на коліна, змушує мою голову паморочитися від довгого збудливого поцілунку тривалістю кілька хвилин аж до логічного фіналу близькості. І я пам'ятаю не відчуття нового досвіду, а лише той нескінченний поцілунок. І не можу зрозуміти, що за дивна потреба у чоловіка поєднувати секс із необхідністю впиватися вустами в мої вуста. І як йому те вдається. Лиш констатую: ух ти!

— Сікорський, знаєш. Думаю, я захочу тебе знову.

Він примружує очі, з відвертим мисливським азартом розглядає мене, а я тепер — гола, розслаблена і, певно, надзвичайно прекрасна. Якщо і здобич, то не дохла, а жива, жадана.

— Не питання. Залишмось тут на кілька днів, — відповідає.

— Як? А робота? Надскладне і надсекретне завдання від пані Оксани.

— Розслабся — пацани працюють. Вивчають компанії зі списку. Завтра надвечір перешлють результати. Чи ти думала, вони вміють тільки битками розмахувати? Вони в мене багатопрофільні.

— Але ж директорка просила: нікому ані слова.

— У мене люди перевірені.

— Добре, — погоджуюся, обдивляюся стіни вітальні, прикрашені головами мертвих тварин. — А ми зможемо залишатися так надовго? Чия це вілла?

— Вілла? Міл! Це моя мисливська хатинка!

Мисливська хатинка! Згадую Лесю Ігорівну, її грікі волення про падлюку-чоловіка, що він просто взяв гроші, які на хвору дитину збирали, і купив собі мисливську хатинку на Десні. І ми на Десні. У мисливській хатинці, як з'ясовується.

Аж не втримуюся, питаю:

— Торік купив?

Ні! Років десять тому придбав ділянку. Спочатку побудував на ній халабуду, потім жити командирові стало краще і він винайняв справжнього архітектора, який втілив у реальність мрії затилого мисливця. Мій новий коханець ще розписує мені свої мрії в деталях, та

я радію тільки з одного: добре, що Сікорський — не чоловік Лесі Ігорівни. Не те щоби соромно, але напружує.

Напружуватися розхотілося категорично. Я тепер думаю, що приліпилася до Сікорського тоді, бо він жив «на розслабоні», на інстинктах і, здається, навіть не здогадувався, що то таке — муки совісті чи душевні гризоти. І ще через те, що він був таки доволі чорним, як для мене, чорної.

Ми повернулися з мисливської хатинки на Десні за три дні. Дорогою до міста, в автівці, я встигла пробігти очима інформацію, яку Сікорському переслали його вірні бійці, вигадала кілька логічних аргументів відносно заборони діяльності компаній, що так настирно заважали бізнесу наших спонсорів, тож не побоювалася гніву істеричної пані Півник. Хоча і спитала коханця: мовляв, що робитимемо зі службовою етикою? Цілуватимеш мене в присутності Оксани Петрівни чи все ж таки на людях не змішуватимемо робочі стосунки з особистими?

— Чи наш зв'язок вичерпується забавами в мисливській хатинці?

Сікорський не тільки знав відповіді, але і мав план. А саме:

— зустрічатимемося по-тихому, аби не позбутися грубих грошей патріотичного «Кресала»;

— на людях ми — колеги, все пристойно, тому разом навіть до офіса не приходитимемо;

— непристойності лишаємо для приватних зустрічей у студії новобудови біля метро Дружби Народів.

— Ще одна мисливська хатинка? — здогадуюся.

— Ключі дати? Поживеш там, — пропонує. — І займатися непристойностями зможемо частіше. Ти ж хочеш?

— Не боїшся? — викладаю Сікорському перспективу ймовірного розвитку подій: я заселяюся в його міську мисливську хатинку, за місяць-два наші стосунки катастрофічно псуються і він вимагає, аби я виїхала, звільнила місце наступній коханці, а мені геть не хочеться... І що далі?

Сікорський сміється: не розуміє, нащо думати про те, що станеться завтра, бо того «завтра» може і не бути.

— Міл, повір, — запевняє, — якщо я не захочу тебе, ти перша не захочеш залишитися... в периметрі.

Пропустила повз вуха неприховану погрозу, переїхала до новобудови біля Дружби Народів наступного дня після повернення з Десни. Нащо напружуватися? А раптом дійсно завтрашній день не настане? Навіть не спитала маму, коли кидала до сумок свої речі: як Ромка, відізвався? Та мама, певно, бачила дещо більше, ніж я демонструвала з нахабною впевненістю, бо раптом зробила те, чого не робила ніколи раніше.

— Допомогти тобі перевезти речі на нову квартиру? — запропонувала, і це так ошелешувало, що я аж згадала про Ромку. І не спитала про брата, хоч і хотіла.

— У мене є помічник.

— Тоді просто запроси мене в гості.

— Згодом. Коли ми зростемося: я, мій новий простір...

— І твій новий помічник?

Ніколи... Ніколи раніше мама навіть не натякала на можливість втручатися в моє особисте життя! Революція?

— Як Ромка? — питаю демонстративно-зухвало, щоби мама нарешті усвідомила: запізно! Хоче змінювати правила, хай експериментує на братові. З ним же все гаразд?

— Рома повернувся на Русанівські сади, — сказала. Додала. — Сам.

Я не спитала: а куди мотався? І чому мама так сумно повідомила — сам? Викреслила Брайана і Брукс із братових компаньйонів?

— Добре, — кажу їй. — Піду, бо справ купа! На ранок такі обсяги інформації опрацювати треба, цілу ніч доведеться працювати. Навіть речі не розпаковуватиму, одразу візьмуся вкалувати. Я не дурна, щоби втратити таку вигідну роботу.

Мама не здалася. Я вже дотягнула важкі сумки до дверей батьківської оселі, коли вона стала поряд, поклала долоню на моє плече, зазирнула в очі.

— Меланіє, люба, — мовила. — Глухий кут тому і є таким, що вийти з нього можна лише одним шляхом: виправивши помилки, які і завели в нього. Повір, на цьому шляху ти не знайдеш жодної матеріальної вигоди! Але тільки він подарує шанс знову відчути повітря, якого в глухому куті немає і ніколи не буде. У глухому куті повітря не з'явиться навіть від твого дихання.

Це вже занадто! Мізки не фіксують очевидного: уперше за все життя мама надзвичайно сильно хвилюється за мене. Мізки дратуються тому, що мамина тирада змушує їх напружуватися, а для мене це зараз — як погляд у майбутнє, якого не існує.

— Що відбувається?! — обороняюся зухвало, підвишую голос, кричу. — Тобі мало дурнувятих лесбіянок? Вирішила мене трохи підлікувати? Який «глухий кут»? Де ти побачила його, мамо? У мене нині прекрасне життя! Прекрасне! Гарний дім, турботливий мужчина і офігенна робота! Важлива! Суспільно-важлива робота в офігенній патріотичній організації «Кресало»! Не чула про таку? Ще почувеш! Ще всі почувете!

«Кресало» заковтнуло мене. У його нутрощах не існувало мрій про вічне кохання і страхітливих снів, лише прагматична реальність. У цій реальності міцний альфа-самець крутим позашляховиком відвіз мене в круту комфортну студію. Скажіть! Хіба краще пливти з утомленим, зарозумілим, звихнутим на дивних фантазіях супутником у хиткому човнику чорною безоднею Дніпра в нікуди, ще й присягатися собі, що пройдеш із ним цей шлях до кінця? Усі знають правильну відповідь. Я збираю гроші на «Мікру»! Чуєте, уже майже зібрала! Лише за три місяці, та, приміром, якби наважувалася красти більше спонсорських коштів, уже б сиділа за кермом. Та мій крутий альфа-самець Сікорський більше за мене розуміється на реальності.

— Міл, стоп! — попереджає вчасно. — Не поспішай, ще встигнеш. Ми ж «тільки на початку великих справ».

— Ок! — погоджуюся.

Як не погодитися? Хай у нашому зв'язку немає навіть натяку на краплю емоційної романтичності, зате командир турбується про мене. Регулярно покращує моє фізичне самопочуття і самооцінку якісним сексом, не бере грошей за проживання в студії поблизу Дружби Народів, хоч я і пропонувала, не забуває забити холодильник продуктами і навіть зупиняє, якщо я раптом втрачаю береги і відчуття реальності, починаю надто активно мріяти, бо хто сказав, що варто мріяти лише про вічне кохання? Приміром, я нині мрію про власне авто, хоча не дуже і пам'ятаю, чому так мріяла про нього раніше. Мандрувати збиралася? Аж до Китаю і Японії? Сікорський упевнений, літаком доцільніше.

— Тільки дурні обирають довгі шляхи до мети. Навіть у снах нормальні люди літають, а не псують собі ніг, а тачкам шини, — іронізує.

Я більше не бачу снів. Хотіла б запевнити: люди, що існували в моєму житті ще тоді, коли жила на Лівому, на вулиці тупих довірливих Ентузіастів, — теж щезли назавжди, стерті, забуті. Та вимушена визнати: реальність не робить настільки щедрих нематеріальних подарунків. Пам'ятаю їх усіх, хоч давно не бачила. Маму з татом,

Ромку з Брайаном і Брукс, діда Реформаторського, Валентину та її дочку, Діну, Германа, Ульку і його, Блека. Навіть Лесю Ігорівну не забула. Подумки давно поділила їх на дві різновеликі групи. У першій батьки, брат із собаками, волонтери, Діна, старий нотаріус. Мені шкода їх, дуже шкода. У групі смертників: Леся Ігорівна, Герман, Улька і він, Блек, — слабкодухі зрадники, пристосуванці і покидьки! Хіба таким місце посеред людей?

Питання не дає спокою, бо так і не розумію, що робити зі смертниками. Згадую нотатки діда Реформаторського, наче там відповідь. Навіть вирішую полазити Інтернетом, аби зрозуміти: Улька поширила маячню діда Реформаторського? У мережі — ані згадки про революційні ідеї старого нотаріуса. Не можу повірити. Знову занурююся у віртуальний світ, признаюся собі, що в дідовій маячні сяяли діаманти окремих думок. Приміром, про те, що людина має пройти лиш одну ініціацію: на здатність бути справжньою людиною. І хай би всі почитали, задумалися, бо я, наприклад, почитала, задумалася і розумію тепер: пройшла випробування, людина — на всі сто! Бо тільки справжня людина може так відчайдушно ненавидіти зраду і так активно намагатися її вбити.

«Вбити...» — думки вихлюпуються в єдине актуальне слово, та розвинути його до вагомого речення чи, приміром, гасла не вдається. У скляній шпаківні офіса «Кресала» до мене підсідає пані Півник, нахабно клює гострим поглядом мої очі.

— Меланіє. Поговоримо? — чи то просить, чи то наказує.

Розмова починається в чарівній кав'ярні за квартал від офіса, і вже те одне інтригує: пані директорка теревенитиме про щось вкрай втаємничене? Ух, як цікаво!

— Що сталося? — питаю з обережним співчуттям, бо бачу: пані розгублена, сіпається, безбожно псує ложкою шедевральне тістечко, яке стоїть перед нею на столику. Своє я вже з'їла.

— Така делікатна тема. Навіть не тема — жіночі секрети.

— Ваші?

— Боронь Боже, ні! Не мої! — відпасовує надто швидко.

«Твої!» — зухвало констатую подумки, навіть усміхаюся — теж подумки, бо знаю, про що йтиметься. Альфа-самець Сікорський ще після першої нашої близькості в мисливській хатинці на Десні байдужо признався, що час від часу спав із пані Півник. Правда, так

уже не напружувався, у хатинку за місто не вивозив. Та й нащо, коли в кабінеті директорки двері зачиняються зсередини, а волати від збудження і тим привертати нездорову увагу колег пані Півник не наважувалася, а от папери від її пристрасті хронічно страждали, бо полюбляла розлягтися на столі посеред текстів патріотичного змісту. І коли я спитала коханця, чи вистачить його на двох, він лише усміхнувся іронічно: «Міл! Ти адекватна? Нащо мені та шмаркля? Тепер у мене є ти». Шмаркля, певно, щось винюхала, хоч ми з Сікорським поводимося, як розвідники у ворожому таборі. І тепер погрозами або подачками спробує умовити мене відступитися від командира, щоби вона могла і далі отримувати на робочому місці не тільки моральне і матеріальне, але і сексуальне задоволення.

— Чий ж жіночі проблеми вас так розхристали? — намагаюся бути ввічливою, тактовною. — Сподіваюся, не мої, бо в мене — ніяких проблем.

— Лесині! — каже, і мені здається, що вона просто насміхається з мене. — Лесі Ігорівни, — уточнює, аби я нарешті допетрала, про яку саме Лесею йдеться.

Уже не чекає від мене питань. Розкриває карти, і за десять хвилин із плутаної її балаканини вимальовується чітка картинка. Справи такі: пані Півник дружить із Лесею Ігорівною, тому і повірила рекомендації подруги, коли зголосилася прийняти мене в дружну сім'ю «Кресала», бачить, що я дуже задоволена роботою в перспективній організації, сподівається, що віддячу за це, бо хоче попросити мене про особливу послугу. І не заради себе! Заради подруги Лесі Ігорівни!

— Леся просить, щоби я прослідкувала за її чоловіком. Хочє знати, чи не зраджує. Я їй відмовити не можу. Але і покинути роботу заради неї не можу! Як? Я ж директор! На моїх плечах — всеукраїнська громадська організація! Я то у спонсорів, то на виїзних акціях, то по регіонах.

— Це правда, — погоджуюся, бо особливо задоволена роботою в «Кресалі» в ті дні, коли не перетинаюся з пані Півник.

— А ти, Меланіє, змогла б витратити трохи свого часу і простежити за Лесиним чоловіком. Врешті-решт, не забувай: Леся Ігорівна тобі допомогла працевлаштуватися! А я роблю все, щоби ти затрималася на цій роботі!

— Я пам'ятаю добро, Оксано Петрівно, але вибачте, де мені шукати Лесиноного чоловіка?

— У «Кресалі»!

— Чоловік Лесі Ігорівни у нас працює? — щиро дивуюся. — І хто з кресалівських мужчин — її чоловік?

— Олег Сікорський! — із ноткою жіночої туги в голосі відказує пані Півник.

На мить мене паралізує. Нащо ж ти так нахабно брешеш, курко?! Мене не дивує те, що в Лесі і Сікорського різні прізвища: скрізь і всюди! Не втрачаю свідомості від сорому перед колишньою колегою, було б перед ким. Я просто не вірю! Тому що — хатинка! Чоловік Лесі Ігорівни торік украв дитячі гроші і купив собі хатинку! А хатинка Сікорського на Десні має вже років п'ять від народження, бо командир бойового крила «Кресала» порозвішував на її стінах не тільки мисливські трофеї, але й фотки з будівництва берлоги. Я на власні очі бачила ту хронологію, яка розтягнулася на пару років, бо Сікорський вимріяв собі втіху і втішився лише тоді, коли навіть килимок у ванній відповідав мрії. Бо мрію неможливо купити! Її можна лиш побудувати! І я не про хатинку, до речі.

— Сікорський? — видушую. — Добре. Спробую зрозуміти його пріоритети, — відповідаю нейтрально, бо ще не вірю. Щось тут не те! Сікорський, певно, навіть не знає Лесі Ігорівни, а от пані Півник добре знає. Знає, тужить, забути не може. І вже зрозуміла, що в Сікорського є інша. Не здогадується, що інша — це я. Чи здогадується і зараз тупо підставляє мене?

— Які ще пріоритети, Меланіє?! Я хочу знати ім'я тої шльондри! — У директорки не вистачає розуму шифруватися віртуозно. Правда проривається відчайдушним «я».

— Добре, — заспокоюю її, водночас перевіряючи власні версії. — Як щось вивідаю, то зателефоную Лесі Ігорівні.

— Ні в якому разі! Якщо в Олежки дійсно є якась лахудра, то лише я зможу повідомити це Лесі делікатно. Ми ж близькі подруги! А ти хто? Ніхто! Прослідкуй за ним, потім мені все розкажеш. Тільки мені! Зрозуміло, Меланіє?

Щось тут не те! Нахабно курю в комфортній студії, наче в моєму глухому куті занадто багато свіжого повітря, а то небезпечно. Усе намагаюся скласти пазл, та окремі частинки єдиної картинки

розлітаються від німих питань і я не бачу нитки, за яку варто смикнути, щоби ті запитання зникли.

— Сікорський! Година «Х»! — кажу коханцеві, коли пізно ввечері він приходить до мене після успішного підпалу дверей одного з телеканалів і організації біля нього наметового містечка.

— Година «Х» — це коли треба «робити ноги», — відповідає іронічно. Він іронічний. У ньому це подобається мені найбільше. Але ж і я не тупа.

— Година «Х» — це коли твоя дружина просить твою колишню коханку, щоби та попросила твою нинішню коханку пошпигувати за тобою, аби дізнатися: чи є в тебе коханка!

Він випереджає моє наступне запитання, бо я хочу спитати: Сікорський, ну справді! Хто тобі Леся Ігорівна? Чи ти навіть не чув про таку?

— Ти знайома з Лесею? — цікавиться без особливих емоцій.

— Леся Ігорівна — твоя дружина?

— За документами — дружина. Насправді так — сусідка по життю.

Мені стає зле, бо пазл складається. Перед очима — Леся Ігорівна. Веде гірку оповідь про підлого чоловіка, який живе тільки полюванням, витрачає сімейний бюджет на набой та іншу мисливську лабуду, що взяв дитячі гроші, потайки від дружини купив собі на Десні мисливську хатинку...

— Що з тобою? — Сікорський помічає моє спустошення. — Через Лесю засмутилася? Не варто.

Не варта! І слова доброго не варта. Аргументовано занесена у мій особистий список смертників. Сікорському про те знати теж — не варто.

— Мене більше тривожить наша з тобою сусідка по роботі, — відповідаю коханцю.

Сікорський погоджується: я правильно розставляю пріоритети. Признається: Лесі по цимбалах чоловікові коханки, давно чужі. Він і не розлучається лише для того, аби не надавати коханкам зайвих приводів мріяти про нездійсненне.

— Усе по-чесному, — розмірковує. — Раз жінка погоджується зустрічатися з одруженим чоловіком, значить, має розуміти: є лінія, яку

він перетинати не збирається. Ти ж не мрієш, аби я розлучився і женився на тобі?

— І на думку не спадало, — відповідаю, не брешу.

Пані Півник виявилася неабиякою мрійницею. Після сексу в кабінеті щоразу розкладала перед Сікорським віяло матеріальних вигод і козирів, які він отримає, якщо розлучиться з її подружкою Лесею і візьме Оксану Петрівну за дружину. Била не в лоба: просувала ідею прозорими натяками, коштовними подарунками. Навіть збиралася переписати на Сікорського пентхаус на Печерську. Чому б не переписати, коли в арсеналі три квартири, шість земельних ділянок у Київській області і вілла в Іспанії?

Сікорський виявився неабияким реалістом. У відповідь теж бив не в лоба: до часу спав із подругою дружини, а коли переключився на мене, то набрехав пані Півник, що спонсори загнали в ряди «Кресала» свого козачка, аби той ізсередини оцінив якість тих самих рядів, тому — ніякого сексу на роботі і опісля, суцільна зосередженість на цілях «Кресала», якщо пані Півник не хоче, аби їх відірвали від корита. Що ж до кількості та якості нерухомості директорки, то, здається, у Сікорського квартир, земельних ділянок і вілл було не менше, ніж у пані Півник. Знайшла чим звабити?

— Але ж вона не здається, — відказую коханцю. — Пнеться і пнеться! Мені що робити? Вона ж чекає від мене інформацію.

— А отримає від мене, — іронічно усміхається Сікорський.

Пригортає мене до себе, і хоч з усіх наших плотських забав мені найбільше подобається саме це — коли обнімає мене душевно, майже по-батьківському, — вивільняюся з обіймів, вимагаючи конкретики.

— У тебе є план? — питаю. — Сікорський, прошу! Поясни! Для мене це важливо!

Командири нічого не пояснюють! Командири чекають від підлеглих чіткого виконання своїх наказів для реалізації власних планів. План відомий: душ-секс-душ, пізня вечеря з вином-горілкою-віскі-коньяком-текілою-шампанським (бажане підкреслити), після якої знову можливий секс, але вже в більш збочених формах, скоріше як гра і випробування на здатність перетнути будь-які лінії, і зазвичай я дочекатися не можу тої гри, бо щоразу мені чомусь до біса гостро потрібне підтвердження того, що я таки можу перетнути будь-які лінії,

обмеження і кордони. Та сьогодні пече інше, і я перетворюю гру на допит. Випитую нещадно: що за план, Сікорський?!

— Вона піде.

— Хто?

— Оксана.

— Звідки піде? З «Кресала»? — дивуюся, не вірю. — Сікорський! Її неможливо викинути з «Кресала» доти, доки вона не висмокче з нього все до останньої копійки.

— Хіба мало тих, хто згоден смоктати? Смоктати — не проблема. Усі готові. Треба знати, у кого і коли.

— З кого! — уточнюю.

— У кого! — підкреслює. — Спочатку «у кого», щоби потім — «із нього ж».

Дізнаюся: не лише в пані Півник прямі контакти зі спонсорами, імен яких я не знаю і досі. Командир теж в темі: крім того, що відчиняє двері їхніх кабінетів, ще і полюють разом, ганяють по льоду замерзлих річок на позашляховиках, літають в Ірландію, щоби пограти в дублінському пабі в справжній атмосферний дартс. У дартс?!

— Жінкам не зрозуміти чоловічих забав!

Не питання! Начхати на чоловічі забави. Мене більше цікавить пані Півник, на місці якої завтра може з'явитися пані Лисиця, пані Гієна, пані Скунс!

— Більше ніяких жінок на чолі «Кресала»! Ми не наступаємо на ті самі граблі, — коханець ширше прочиняє двері, за якими живуть його таємниці. Без пафосу об'єднує себе зі спонсорами: ми. Ух ти!

— Хто ж прийде? — питаю.

— Уже прийшов. За тиждень стану виконавчим директором «Кресала», — відказує іронічно. — Рада?

— Не знаю, Сікорський. Але відчуття небезпеки відступило, — признаюся. — Однозначно відступило.

— Спи спокійно! — він каже «спи спокійно», ніби я вже мертва.

Лякаюся. Згадую про пані Півник.

— А Оксану Петрівну куди? На звалище історії?

— Згодую її собакам, — відповідає іронічно, та я не веселюся, як зазвичай, з ідіотського розслабону і іронії, з якою він сприймає будь-які події реальності.

Він манить мене до себе, підкоряюся. Згадую слова коханця про те, що сама не захочу залишитися в периметрі, коли він вже не захоче мене. Згодує собакам? Повітря не вистачає, та знаю відповідь: у безпеці глухого кута воно не народиться. Навіть від мого дихання. І щоб не збожеволіти остаточно, щоби відповідати сталим уявленням Сікорського про гідну коханку, підкріплюю себе злими думками про те, що таки зараз карколомно і сильно мщуся двом нелюдам одночасно: Лесі Ігорівні і її найкращій подрузі Оксані Петрівні! Так вам, курви, і треба! Хіба ви заслуговуєте на Сікорського? На будь-кого з людей? Та ви геть дурні! Завтра зранку обрублю ваші останні надії. Прийду в офіс «Кресала», ногою відчиню двері в кабінет пані Півник і розсміюся.

— Оксано! Оксано, мати твою, Петрівно! Скільки коштує інформація, яку ти просила мене роздобути? Дай тисячу баксів, узнаєш правду! Сікорський коштує тисячу?

Вона знітиться. Та на гроші не поскупиться. А я кину їх просто в нахабні, корисливі круглі курячі очі. І вигукну нахабно:

— Сікорський мій! Ти зрозуміла? І тільки спробуй ще хоч раз постати на нашому шляху! Я тебе... собакам згодую! І Лесі Ігорівні передай: одна у вас доля. Одна на двох! Задріть і здохніть уже, бо вам не місце посеред людей!

Як же все-таки корисно правильно розставляти акценти. Мій розбурханий гнів дарує коханцю нові неймовірні сексуальні емоції. Закріплюю! Закріплюю позиції! Не хочу... щоби мене згодували собакам! Та коли Сікорський нарешті засинає, мій гнів не вщухає, і ось уже я — не я. Інша я! І думка: від усього цього можна лише попливти геть човном, яким керуватиме... не Блек! Далека від довбаної реальності справжня людина. Десь же є такі.

Не сплю до ранку. І коли сонце сходить, уже не така хоробра: метушня, метушня. Сікорський попереджає: тиждень тільки розпочався, Міл! Дивись, не накосяч завчасно! А я думаю лише про те, як приховати зловтіху, коли дивитимуся на пані Півник. Як? Я ж не зможу, не втримаюся, бовкну щось згубне особисто для себе!

На допомогу приходять... мама. Телефонує, коли я вже підходжу до скляної шпаківні «Кресала».

— Меланіє, не зможеш зайти до нас сьогодні?

— У справі? — уточнюю байдуже.

— У загальносімейній справі, — відповідає мама, і я раптом розумію: прекрасний привід не йти в «Кресало»! Але я все ж заскочу на мить. У мене є план!

— Буду за півгодини, — обіцяю мамі, вимикаю дзвінок.

До кабінету пані Півник заходжу вже у відмінному настрої.

— Оксано Петрівно, — видаю впевнено, — я вчора намагалася зрозуміти, як мені краще виконати ваше особливе завдання. Точніше, не ваше — Лесі Ігорівни.

— Так, Лесі Ігорівни! Я лиш турбуюся за подругу, — директорка долучається до гри.

— Я теж хочу їй віддячити. Вона багато чого зробила для мене!

— Досить дифіраблів, Меланіє! Хто вона? Уже дізналася?!

— За вечір і ніч? Оксано Петрівно, це неможливо! Думаю, я повинна так вибудувати свій час, щоб у мене була змога стежити за Сікорським з ранку до вечора. Тому дайте мені відпустку за власний рахунок. На тиждень. Присвячу цей тиждень Сікорському.

— Згода!

— Ні, зачекайте. Це не все. Передайте Лесі Ігорівні, що я, звичайно, дуже хочу їй допомогти, але ж я втрачаю заробіток за тиждень. Відпустка за власний рахунок так і називається, бо її ніхто не оплачує. І я думаю: це не зовсім справедливо. Може, я зателефоную Лесі Ігорівні, попрошу, щоби вона оплатила мої намагання їй допомогти. Це ж нормально, скажіть?

Пані Півник червоніє від гніву і прикрощів, клекоче: ні, ні! Ніяких дзвінків Лесі! Директорка ще вчора на цьому наголошувала і не вважає за потрібне повторювати двічі, якщо я, звісно, і надалі хочу працювати в «Кресалі». А от щодо оплати праці... Пані Півник дістає з гаманця сотку баксів, простягає мені.

— І дзвони мені щовечора. Доповідатимеш, що дізналася!

Підла, зрадлива нікчема. Ще й скупа! Сотні баксів вистачить на пару днів покататися на таксі, якби і справді намірилася слідкувати за Сікорським.

— Красивий і правильний хід, Міл! — визнає коханець, коли я виходжу з офіса «Кресала», а він тільки під'їжджає до нього на позашляховику і я коротко викладаю йому свій план. — Чим насправді займешся?

— Зараз до батьків зайду, а потім побачимо.

У родинній оселі товчється вся сім'я в повному складі. Тато заварює чай, Рома складає в дорожню сумку речі, які я не можу ідентифікувати миттєво, тому і не розумію, чиї вони і навіщо брат упаковує їх. Брайан і Брукс не ображаються на мене за те, що була відсутня в їхньому житті довгий час, не вимагають пояснень, — зустрічають радісним гавкотом, скачуть на мене, намагаються розцілувати.

— А де мама? — питаю брата.

— Скоро звільниться. У неї пацієнтка.

Пацієнтка — та сама провінційна лесбіянка, яка почувається нищівно-винуватою перед цілим світом за те, що лесбіянка. Я впізнаю її з голосу, коли залишаю тата і брата у вітальні, соваю оселею, завмираю біля дверей маминого кабінету. Дивуюся, бо не розчуваю в голосі пацієнтки винуватих нот.

— ...І я враз зрозуміла, що слід робити. Продала будинок у райцентрі і автівку, купила житло в Києві. Роботу вже знайшла: я професіонал, таких цінують. Моя дівчина живе зі мною, ми щасливі. І ще! Ми намагаємося не ховатися.

— Намагаєтеся? Значить, ще не наслідуетесь взагалі не приховувати стосунків зі своєю дівчиною.

— Це неможливо. Евеліно Василівно, повірте, мені вже не страшно, але це неможливо. Я ж адекватна! Так, я розумію, що мене, таку, як я є, імовірно, лояльно сприймуть у професійному середовищі, але клієнти... Головне ж клієнти, бо нотаріус без клієнтів — порожня церква. Розумієте? А клієнти будуть по-різному інтерпретувати моє особисте життя, почнуть відмовлятися від моїх послуг, пліткувати чи насміхатися. Я не можу собі цього дозволити: мені треба виживати.

— Тоді в чому ваші намагання, Анастасіє?

— Не повірите! Ми врешті призналися братові моєї дівчини, що ми — пара. Вона ж до того шифрувалася, як партизанка. Розповідала колегам і знайомим, який у неї прекрасний хлопець, як вона кохає його. І братові брехала, що має хлопця.

— І як брат сприйняв новину?

— Він нас підтримав! Уявляєте? Я і досі не можу повірити. Як же я йому вдячна.

— Може, є сенс продовжити розширювати горизонти?

— Ми продовжуємо. Виривалися в Прагу на два дні, там не ховалися: тримали за руку одна одну, обіймалися. Такі відчуття — просто щастя.

— А вдома? Тут?

— І тут! Нещодавно брали участь в акції на підтримку секс-меншин. Бо там були не тільки люди нашої орієнтації. Різні! Різні люди і організації, які підтримують свободу волі людини. І ми посеред них, ніби теж підтримуємо.

Ого! Повертаюся до вітальні, вмощуюся так, щоби роздивитися пацієнтку, коли вона виходитиме після спілкування з мамою. Хочу бачити обережну героїню сумнівних компромісів! Жительку глухого кута, консервативну берегиню демократичних прагнень власного тіла, суку, яка захотіла суку! Уява малює молоду м'язисту особу без вторинних статевих ознак, на носі — сонцезахисні окуляри. Окуляри — обов'язково, бо особа ховатиме очі. Ненафарбовані відверті очі.

— На все добре, гарного дня. — Повз вітальню до вхідних дверей котиться дебела жіночка років сорока з гаком: розмальована-красива, сукенка з блистками, підборчики високі, окуляри погубила, косує на мене привітно.

— Успіхів, Анастасіє, — благословляє її мама.

— Я наступного разу з дівчиною своєю прийду. Добре, Евеліно Василівно?

— Було б непогано, — погоджується мама.

Ця тітка — в авангарді? Бути не може. Це ж очевидно: вона прийшла до мами і бреше! Певно, самотня, всіма покинута-забута. Як пані Півник і Леся Ігорівна. Мужик на таку корову і не гляне, тож тітка тішить себе казками про прекрасну коханку. Певно, молоду, привабливу. І навіть прокололася, — знаю! — коли розповідала мамі про уявну дівчину, яка бреше братові і цілому світові, що має хлопця. А бреше не уявна дівчина! Тітка бреше! Тільки тому і витрачає гроші на сеанси в мами, аби хоч тут розповідати казки про те, що не самотня. І «зі своєю дівчиною» ніколи не прийде, присягаюся! Невже мама і досі не розкусила її? Так я поясню їй логіку своїх аргументів!

— Мамо! Поговоримо? — гукаю.

— Доню, все по порядку, — озивається тато. Всідається біля мене на дивані. Ромка з собаками вмощується на килимі, і всі ми чекаємо на

маму, яка вже зачинила за брехливою тіткою двері, заходить до вітальні.

— Сімейна рада? — питаю.

— Ромі потрібна наша допомога, — мама опускається в крісло напроти нас із татом.

— У тебе знову проблеми? — із прикрістю дивлюся на брата, дивуюся: усміхається, як дурний.

— Ніяких проблем. Дім хочу купити.

— А чому не палац? Чи віллу на островах? — Він бісить мене. Відверто бісить. Схиблений на собаках йолоп! Сиди на своїх Русанівських садах на чужій дачі і не псуй мені настрої своїми дурнуватими планами.

Мама втручається, як завжди, вчасно. Пояснює мені:

— Рома знайшов дім для повноцінного життя. Йому не вистачає грошей. Ми з татом віддаємо все, що маємо зараз, але того замало. Потрібна ще тисяча доларів. Виручиш, Меланіє?

— А в чому прикол? — кажу їм обом, і мамі, і татові. — Ви нарешті вирішили долучитися до вирішення наших житлових проблем? Прекрасна новина! А чому розпочали свою благодійну акцію з Ромки? Чому не з мене? Бо я молодша?

— Ти поки одна, без сім'ї, — каже тато.

— Ромка теж один! Собак я не рахую! — відгавкуюся.

— Рома купує дім для своєї сім'ї, — наголошує мама.

Ромка киває, усміхається ще дурнуватіше, як на мене.

— Ми з Яною знову разом.

— Ну, класно! — кажу. — Нарешті ти зробив хоч щось гідне справжнього чоловіка.

— Ми знайшли ульотне місце! — вихлюпує брат. — Ліс, річка неподалік. Луки. Дім міцний. Там усім буде добре: і нам з Яною і малою, і Брайану з Брукс. Розплідник почну будувати. Планів — купа.

— І де такі ульотні місця?

— Сто кілометрів від Києва.

— Ти хворий?! Чи дауншифтер? Чи просто даун?!

— Меланіє, досить, — мама каже це дуже рівним ввічливим тоном, та я розчуваю хвилю тривоги за мене, яка вирує в ній. — Просте питання. Зможеш допомогти?

— Сестро, я віддам! — підключається Ромка.

— Віддавай! Ти і так мені винен купу грошей!

— Меласю, облиш! Ти ж не така, — обурюється брат.

Мені стає тепло: років сто ніхто не називав мене Меласею. Та того тепла замало, аби воно повернуло мене в сім'ю, яка згадала про мене лише для того, аби використати. А я знаю, що буває з тими, кого використовують: їх викидають.

— У мене немає вільних грошей! — підводжуся, дивлюся на них із викликом. — Чи, думаєте, це легко — жити самотійно без будь-якої підтримки? У мене немає чоловіка, який би турбувався про мене! Я власним коштом винаймаю житло! Моя робота дає мені гроші, яких вистачає лише на найнеобхідніше! Без лакшері живу! Та хіба вас це турбує?

Тато теж встає. І Ромка. Навіть Брайан і Брукс підхоплюються, з підозрою дивляться на мене прекрасними бурштиновими очима. Тільки мама завмерла в кріслі, дивиться крізь нас в одну точку. Мамі погано, я бачу. Я... краще заплющу очі на те, що їй погано, бо це справедливо, і хай сама розбирається з наслідками свого виховання, бо сама так навчила!

— Якщо в тебе біда, давай відкоригуємо плани, — каже мій добрий брат. — Спочатку твої проблеми вирішимо.

— Доню, ми любимо тебе, — нагадує тато.

— Тоді не відривайте від мене шматки моїх грошей, моїх емоцій, моїх проблем! Чуєте? Що за несподівана зміна пріоритетів і принципів? Ви вчили нас із Ромкою жити власним життям і власним розумом! Розраховувати на власні сили і гроші! Хай Ромка і розраховує на ту суму грошей, яку сам заробив! Я причому? Чи в нас тепер колгосп?! Так я проти. І не треба за мене вирішувати мої проблеми! Впораюся, бо все моє — при мені, а не тут, біля вас! — гнівна тирада висмоктує з мене сили.

Бігти геть! Не хочу їх бачити, бо заведуся остаточно і тоді вони почують усе про людей, які ницо використовують інших під різними, дуже правильними гаслами! І дарма тато згадав про любов! Любов — найпоширеніший маркер в арсеналі тих, хто любить використовувати інших.

— Піду! — і вже йду.

Не суну, майже біжу до дверей, а тут мама. Знову мама! Не здається!

— Тут таки ще лишилося дещо твоє, доню!

Обертаюся до неї.

— Ні, мамо! Тут більше не залишилося нічого особисто мого! Навіть ви з татом — не тільки мої. Наші з Ромкою!

Мама йде до мене, випростовує руку. На відкритій долоні — коробочка, в якій зазвичай кладуть ювелірні вироби.

— Це ж твоє? — На маминій долоні — щедрий дар старого нотаріуса Реформаторського, вдячність за опрацювання його суперечливої праці. Я прийняла той дар у мить душевної спустошеності, жодного разу не відкрила коробочку і, коли бідне серце погнало з Лівого берега на Правий, у батьківську оселю, закинула коробочку в шухляду комода. І забула.

— Моє...

Беру коробочку, план такий: демонстративно відкрити її, скептично скривитися, оцінюючи дідив дар, викинути його у відро для сміття. Сказати: от і все, тепер тут точно не залишилося нічого того, що є для мене дорогим! Тож піду!

Відкриваю коробочку, дістаю з неї дивакувату неоковирну каблучку. Вона огидна: тоненьке мідне кільце з величезною пласкою плямою непрозорого синього каменю. Пляма нерівна і вульгарна.

— Що за... — бурмочу з відразою і раптом розумію: ця каблучка — з мого сну! З давнього страхітливого сну, який ніяк не могла пригадати, а пам'ятала лише короткий його уривок: про двері, які розчахнуться, і я пересвідчусь — за ними лежить мертва людина в черевиках з рифленою підошвою!

Ця каблучка точно з мого сну! І сам сон, не тільки його моторошний уривок, увесь сон — перед очі повноцінною безперервною стрічкою від початку до самого фіналу.

Ось мій сон. Все так ясно — рухи, запахи, слова, відчуття, атмосфера, ніби це і не сон, найважливіша подія мого життя.

Йду вулицею. У звичному броунівстві переважають звуки: вередують діти, гуде вітер, верещать гальма, бо голодні голуби кидаються по крихти прямо під колеса. Попереду — арт-салон у напівпідвальному приміщенні. Звичайний арт-салон. Аби дістатися до його дверей, треба подолати вісім сходинок униз, нижче рівня моря. У ньому, певно, хенд-мейд і атмосфера. Мені туди не треба, але я теж броунівська! Повертаю до салону. Побитими сходишками — одна, шість, вісім — опускаюся нижче рівня моря. Штовхаю двері салону, а вони важкі, дубові. Не піддаються одразу. Вимагають зусиль.

Кляті двері!

Щосили штовхаю дуба. Заходжу всередину і спершу не бачу горизонту, фінішу, кінця тому простору. Вузенький коридорчик салону нагадує східний ієрогліф: петляє-вигинається, манить усе далі і далі, обіцяючи космос у кінці, та несподівано закінчується залом — просторим кубиком повітря. У ньому хенд-мейд, атмосфера. І хазяйка салону — худенька темноволоса дівчина. Звичайна. Настільки звичайна, що здається незвичайною посеред шкіри, вовни, льону, старовинних дерев'яних меблів, кованої міді, срібла, килимів, коштовного каміння, картин, вишитих суконь. Як же багато тут... атмосфери. Аж би повітря.

Дівчина посміхається:

— Прошу... Проходьте.

— Я тільки подивитися.

— Та прошу! — погоджується, посміхається так довірливо, що я починаю не довіряти їй. Он нащо вона так посміхається мені?

Це дратує, і я не хочу посміхатися їй у відповідь. Відводжу погляд, демонстративно розглядаю якісь обручки, браслети, намиста, викладені на оксамитовій чорній тканині. Мацаю нетутешні пончо і дивні, плетені руками накидки. Дівчина поряд. Слідом за мною мацає ті пончо, накидки. Роздивляється їх із відвертим і щирим захватом.

— Автентичні андські, — говорить мені.

— Хай так, — відповідаю для годиться. Мені нема чого тут робити. Я і сама не знаю, чому припхалася сюди. І я йду геть: не купивши нічого, не сказавши «на все добре» усміхненій темноволосій дівчині, навіть не прихопивши з собою прекрасної дармової атмосфери.

Але я чомусь не можу викинути з голови згадки про арт-салон у напівпідвальному приміщенні. І повертаюся сюди раннього літнього вечора, коли сонце вже дозволяє людським очам роздивлятися своє вогняне тіло. Салон зачинений. На дверях про те табличка — «Зачинено». Але в мене є ключі. Не знаю, як вони опинилися в моїй кишені. Може, я вкрала ті ключі, коли була в салоні вдень? Прихопила випадково, а тепер прийшла, щоби віддати їх темноволосій дівчині. Бо ж я не злодюжка, їй-богу! Може, тому все думала і думала про цей салон, бо знала, що повинна повернути ключі від важких дубових дверей?

І я знову опускаюся нижче рівня моря. Відчиняю двері і лякаюся, бо всередині вузького коридору-лабіринту — моторошна чорнота. Я обмацую стіни поряд із дверми, аби знайти хоч якийсь вмикач, але його немає. Стіни цупкі і холодні. Я психую: от що за дурня?! Про що та дівчина думала, коли відкривала свій салон у цій норі? Чому люди мають шкребтися до зали з хенд-мейдом суцільною темрявою?!

Я психую. Психую і шкребуся суцільною темрявою до зали з хенд-мейдом. І там, у квадратній залі, раптом швидко і безпомилково відшукую вмикач. Ніби не вперше. Ніби я робила це тисячу разів. Клац! Спалахує електричний день. Я зітхаю з полегшенням і сама дивуюся: а в чому полегшення? Якого біса я тут?

— Ну... Хоч роздивлюся все, раз уже прийшла, — шепочу. І розумію: все, що прошепотіла тільки-но, — брехня! Мені геть не до снаги наново роздивлятися хенд-мейд. Я тут для чогось іншого. Для чого?

Не розумію! Тому тупо вештаюся салоном, роздивляюся все, що розглядати не хочу, аж поки на очі не потрапляє дивна неоковирна каблучка. Я б на таку і не подивилася ніколи. Але дивлюся. Каблучка огидна: тоненьке мідне кільце з величезною пласкою плямою з непрозорого синього каменю. Пляма нерівна і вульгарна. Я б таку каблучку ніколи навіть не приміряла.

Беру каблучку, роздивляюся з відразою. Надягаю на безіменний палець правиці. Ніби це ритуал. Ніби з синьою плямою на пальці я вже тут не чужа. Стала частиною синього каменю, а тому і салону. Хазяйка? І вже впевнено йду далі, без вагань прискіпливо роззираюся, подумки перераховую пончо на вішаках, бачу елегантне бюро з минувшини. Відкидаю кришку, кладу на неї свій ноут.

— Маю терміново перевірити електронну пошту, — шепочу.

Мені не треба перевіряти електронну пошту, але я перевіряю! Із приреченою прикрістю фіксую порожнечу, яку несе мені мережа. Жодного листа? То неможливо! Ноут загнув, думаю. І не перевіряю пошту знову. Тут, у салоні, мовчання мережі викликає по-дитячому гірку образу. Що? Знову мені — нічого?

Хай так...

Не встигаю закрити ноут, бо до салону раптом вривається весела метушлива ватага: молоді матусі з малюками на руках. Малі репетують, а матусі встигають усе: сварити малих, перемовлятися, мацати вишиті сукні і коралові намиста. Гвалт, шум, метушня. Тільки я стою каменем.

— Ви тут хазяйка? — гукає мені одна із матусь.

— Я? — Язик проситься сказати «так, я хазяйка», та сором їсть. Я ж не злодюжка якась, їй-богу!

— Ви тут? — повторює матуся.

— Помічниця, — кажу.

— То допоможіть! — Енергійна матуся віддає свого малюка подрузі, і та вже стоїть — на кожній руці по дитині, а матуся спішить до вішаків із вишитими сукнями, знімає одну, показує мені.

— Оцю приміряю! Де у вас дзеркало?

Де у нас дзеркало? Я роззираюся розгублено, малі верещать, матусі гомонять. Моя рука з синім каменем на пальці живе окремим життям. Піднімається у плавному жесті, показує на стіну, завішену східними килимками.

— Там...

Там у нас дзеркало? Малі верещать, матусі гомонять. Я дивлюся на килимки. Від кольорів в очах — екзотичні метелики, та я бачу вузьке і високе, ніби готичне, дзеркало поміж східних візерунків. Матуся вже скинула свій одяг. Вдягла вишукану вишиту сукню. І всі —

тільки на неї. Ах, як же гарно! Як прекрасно та fajно! І подруга, що матуся віддала їй своє маля... І вона сплескує долонями:

— Як же fajно!

У мене холоне серце: чому в неї руки вільні? А де діти? Роззираюся: дітей нема! Матусі гомонять навколо подруги у вишитій сукні: як fajно! Я відчуваю: моє серце зупиняється. Не кричу. Не біжу до матусь, не питаю їх похапцем: де ваші діти?! Затуляю рота долонею, суну геть з освітленої зали до зміїного чорного коридору, бо тільки через нього — на світ Божий. Якби тут був другий запасний вихід, я б знала. Тобто я точно знаю, що знала б! Та вихід лише один.

Суну чорним коридором, у мене мета: наздогнати малих мандрівників, вхопити за шкірки, тягти назад, сварити:

— Ви куди?! Хіба можна отак самим у світ... без мами?! Ви ж погубитеся!

А чорний коридор ніяк не закінчується, і я вже втрачаю відчуття часу, просто суну і суну. Двері виникають так несподівано, що я лякаюся. Заклякаю на мить. Де ж діти? Вони би не змогли самотійно відчинити ці важкі дубові двері.

Щосили штовхаю двері — піддайтеся, та двері раптом відчиняються так легко, що мене виштовхує у світ Божий, як легку пір'їнку. Хитаюся біля розчахнутих дверей. Роззираюся: тут вітер, галас, метушня. І моторошний жіночий крик, що він — біда. Біда. Крик заповнює простір, і я так лякаюся, що одразу забуваю про чужих погублених дітей. Що мені до тих дітей? Мені — я.

Страх хазяйнує. Скручує біля розчахнутих важких дверей. Витягую шию, вдивляюся у вулицю. Звідки ці страшні волаання? Такі відчайдушні і розгублені. Голова обертом — і не зрозуміти, звідки лине той жахливий крик. Звідусіль.

Страх хазяйнує. Ріже вуха, віддає накази:

— Сховайся в салоні! Зачинися! Забийся під килимки, забудь дихати.

— Як же так?! Не хочу! Якщо сховаюся, то не дізнаюся причин страшного волаання, не побачу!

— Зате виживеш. Ховайся!

І я біжу в салон — довгим ієрогліфічним коридором. Нарешті і зала. Нікого. А де... Де дурні матусі, що погубили дітей через вишиті сукні?

— Забудь! Ховайся!

— Не можу!

— Чому?

— Тут не моє місце! Чуже! — кричу я страхові.

— І що?

— Тільки в своєму місці можна надійно сховатися! У своєму! Я пошукаю своє...

І знову я в тому клятому чорному коридорі. Суну до дверей, бовтаюсь у власних сумнівах: чи дійду до свого місця? А воно де? Може, варто було дослухатися до власних страхів?

Крики не змовкають. Я прочиняю двері, визираю на вулицю, та бачу тільки безпорадну метушню розгублених людей. Раптом із хаотичного натовпу стрімко вибігає мужчина, мчить у бік салону. Мужчина молодий, у нього блискучі чорні очі, біла майка і жовтий ланцюжок на спітнілій шиї. І враз метушливий хаос набирає конкретної форми: мужчина тікає, відчайдушно намагається врятуватися, та це майже неможливо, бо за ним женеться озвірілий розлючений натовп.

Ми зустрічаємося поглядами лише на мить. Чорні очі кричать:

— Врятуй! Благаю!

— Як?!

— Сховаюсь у салоні, добре? Інакше вони мене вб'ють.

— Ховайся! Я не можу заборонити тобі тут ховатися, — пояснюють мої очі. — Тут не моє місце. Я тут не хазяйка.

Він стрімко прослизає в салон. У чорний ієрогліфічний коридор і далі, далі. Я більше не бачу його, але знаю: він усередині, і це дуже, дуже небезпечно для мене. Смертельно небезпечно! Бо ж він може бути злодієм, шахраєм, убивцею. Варто мені вслід за ним зайти в чорний коридор і зачинити двері, як він уб'є мене. Точно вб'є! Бо ж ми розмовляли. Очима. І я тепер ніби причетна до всього, що накоїв мужчина. І я чомусь впевнена: він — не жертва, він таки скоїв щось дуже огидне, раз розбурхав стільки людей.

Я намагаюся зрозуміти: що ж мені тепер робити? І геть гублюся від страхів. І бовтаюся біля розчахнутих дверей, як поміж двох світів, на сходинках — у найнебезпечнішому і найбезглуздішому місці, наче саме воно і є моїм місцем.

А навколо кружляє розлючений люд. Хижо шкіриться, шукає свою здобич, шукає. Розтікається простором, засмоктує у натовп все нових і нових учасників так фатально, що відчуваю: скоро мене теж затягне в той натовп. Наче тільки там, у натовпі, можна надійно сховатися. Від натовпу. Та раптом повз агресивне хвилювання до салону спокійно йде хазяйка салону, усміхнена темноволоса дівчина. Спускається сходами, і моя присутність її аж ніяк не дивує. Каже мені:

— Треба зачинити двері і вікно.

— Тут є вікно? — питаю, мов із конопель. І бачу поряд із важкими дубовими дверима вузьке готичне віконце.

— Звичайно, — усміхається дівчина, починає опускати важкі жалюзі, а вони не піддаються.

— Допоможеш? — просить мене.

Я чую не тільки її. Розлючений натовп кружляє-нишпорить зовсім поряд.

— Він десь тут! Зовсім поряд! — сичать люди.

— То допоможеш? — спокійно перепитує дівчина.

Я б допомогла, та в мене на пальці без імені — ідіотська каблучка з пласким синім каменем. І сором, якщо хазяйка салону побачить її. Ще подумає, що я злодюжка, що вкрала каблучку! І я не допомагаю.

— Не можу! — відказую розгублено. І навіть роблю три кроки сходами наверх, до натовпу, подалі від дівчини. Щоби вона не помітила на моїй руці каблучки з салону.

І я не допомагаю. Кажу щось пусте, непотрібне і неважливе. А потім — важливе.

— Там, у твоєму салоні... Певно, за килимками сховався мужчина з такими блискучими чорними очима, що я зроду-віку не бачила таких блискучих чорних очей. Він, певно, жертва. А може, навпаки — злочинець. Знаєш, такий: ніж за пазухою, хижі наміри, холодне серце.

Темноволоса дівчина відмахується легковажно:

— Усе гаразд.

Нарешті опускає жалюзі, ступає в чорноту вузького коридору, тримається за двері, озирається до мене:

— Ти зі мною? Чи посеред цього всього залишишся?

І не питає: а ти хто така? Як ти в моєму салоні опинилася?

— Я... тут! — відповідаю розгублено, опускаюся на сходи — і не в салоні, і не з натовпом. Завмираю.

Важкі дубові двері зачиняються. Розлючений натовп, так і не знайшовши втікача, громить усе навкруги, а я забуваю про розгніваних людей. Сиджу на сходинках, думаю про темноволосу дівчину. Вона... недовго проживе. Бо хіба можна бути такою легковажною?! Впускати до себе будь-кого, допомагати, ховати? Ще й посміхатися при тому! Не можна посміхатися кожному зустрічному! Це небезпечно, тому вона таки... недовго проживе. Її згубить молодий мужчина з такими блискучими чорними очима, що їх не забути. Ніколи не забути. У чорному коридорі налетить на дівчину, вчепиться в неї, потягне до зали, де байдуже сяє електричний день. Потягне, аби роздивитися, бо тим чорним очам треба бачити здобич. Вона не встигне вимовити ані слова, бо він схопить дівчину за шию... Душитиме до хрусту кісток, по-звірячому затято. Вона вже перестане дихати, а він все душитиме і душитиме її, аж поки сам не знесилиться вкрай. Тоді відштовхне недвижне тіло, втомлено сповзе по стіні на підлогу, тремтячою долонею зітре щедрий піт з чола і знай шепотітиме: «А що такого я зробив? Що вам усім взагалі від мене треба?!» А коли перепочине і заспокоїться, вхопить темноволосу дівчину за ноги і чорним коридором потягне до виходу. До важких дубових дверей, і тут залишить — ногами до виходу. А сам просто розчахне важкі дубові двері і назавжди зникне. А згодом, може, зовсім скоро, за годину чи дві, до салону залетить зграйка радісних людей, аби надихнутися хенд-мейдом і атмосферою, штовхоне важкі двері і перше, що побачить на підлозі в чорноті коридору, — важкі черевики підшвами до світу Божого. Не порожні черевики.

Сиджу на сходинках, зиркаю скося на двері. Згадую, що всередині не тільки темноволоса дівчина і молодий мужчина з блискучими чорними очима! Там ще молоді матусі, які погубили дітей. Як же добре, що діти щезли, втекли, розчинилися. А матусь треба покарати! Заслужили! Чи вони теж щезли? Не знаю. Може, у матусь є здатність линути за дітьми, долаючи стіни, вікна, двері.

Ось! За дверима — шурхіт! Мужчина з чорними очима вже впорався? Уже тягне дівчину до дверей? Зараз вийде? Зриваюся, біжу геть від салону — крізь бурхливе дерево агресивного натовпу, крізь звуки, рухи, матюччя і повну відсутність повітря. Туди, де можна думати. І мої ноги у важких, схожих на солдатські берці черевиках ведуть мене до золотих куполів храму, та не знаходжу там нічого — ані

віри, ані Бога, ані здатності думати, ані бездумного спокою. Безпорадно роздивляюся власні ноги. Чому на моїх ногах ці важкі, схожі на солдатські берці черевики? Коли я їх взула? Не пам'ятаю. Знаю лиш одне: у легковажної темноволосої дівчини — такі самі важкі черевики!

«Маю повернутися», — переконую себе і розумію: не буде мені спокою, поки не штовхону важкі дубові двері арт-салону! Поки не пересвідчуся, що мізки вправно домалювали логічний фатальний кінець забави: за дверима ногами вперед лежить мертва людина.

Ось і салон. Опускаюся нижче рівня моря. Легені наповнюються солоним, як сльози, повітрям, та мені вистачить сил штовхнути двері.

Хапаю ротом повітря, штовхаю двері і... просинаюся. Просинаюся, так і не дізнавшись: що ж там, у чорному коридорі? Чи лежить там ногами до білого світу людина у важких, схожих на солдатські берці черевиках.

Отакий сон: прочитаний, нерозгаданий.

Огидна каблучка з пласким синім каменем приросла до пальця. Не знімаю, зятято навіюю собі: вестиме, приведе до розгадки. Аби підтримати себе, придумала першу сумнівну зачіпку: все відбувається вчасно, в якомусь таємничому порядку, який я поки не можу зрозуміти. Аргументи? Прошу! Події мого сну відбуваються влітку. А зараз літо! Літо 2017-го. Війна. Розквіт патріотичних емоцій, сконцентрованих у патріотичних організаціях, зокрема в «Кресалі», і наші акції так нагадують натовп агресивних людей зі сну, бо завжди так і закінчуються: агресією розбурханого натовпу. І хоч старий нотаріус Реформаторський подарував мені каблучку ще навесні, фактично я прийняла дар і усвідомила його цінність саме влітку. Певно, так і мало стати.

Наступна зачіпка: маю відшукати арт-салон. Навіть роблю вибірку найбільш відомих у столиці: об'їду їх за день, я ж тепер на колесах. Нова — чуєте! — нова «Мікра» яскраво-синього, як камінь на каблучці, кольору гріє серце вже два тижні, бо рівно за тиждень після розмови з пані Півник у чарівній кав'ярні директорка зібрала в картонну коробку особисті речі, звільнила кабінет для Сікорського, і я жодного разу не запитала в коханця: що ж сталося з Оксаною Петрівною? Звичайно, уява малювала чудернацькі фантазії з чомусь мініатюрними песиками, які марно намагалися розірвати пані Півник, тому заходилися істеричним гавкотом од прикрості і так верещали, що навіть сама спантеличена пані Півник, яка незграбно борсалася в зграї песиків, мов величезна гусінь, яку атакують мурахи, і та визнавала: резонанс є! Реальність радила не відволікатися на дрібниці, бо ще за тиждень в іншому салоні, автомобільному, Сікорський купив мені новісіньку тачку, хоч я пояснювала: на власні гроші можу вже купити не нову.

— Міл, бери, поки дають, — сказав.

Як не погодитися? Беру. Байдуже, що коханець придбав автівку не заради мене, а заради себе, коханого, бо, певно, дуже хотів скупатися у марнославстві і самолюбіванні. Купайся! Підтримую! Кар'єрний зліт

Сікорського позитивними наслідками відбився і на моїй кар'єрі, і хоч я, як і раніше, складаю слова в гасла, називаюся тепер координатором групи стратегічного планування, маю трійко активних голів для мозкових штурмів і почуваюся великою начальницею. Не такою вже, як попсута песиками пані Півник, але і не останньою шісткою.

— Не гоноруй! — радить добре обізнаний на реальності Сікорський. — Що скромніше поводитимешся, то більше отримаєш. Теля, дві мамки... Міл, люди дурного не придумують!

Я скромна. Навіть перед батьками і Ромкою не похвалилася новою автівкою. Не бачила їх від того дня, коли вони спробували залучити мене до загальносімейних справ. Вони смішні? Я залучена до справ загальнодержавних! І в мені живе стійка упевненість у тому, що з Ромчиними мріями забитися в сільську глибинку батьки впоралися і без мене. Є у них НЗ! Не може не бути, інакше якого біса вкалюють? І кликали до себе не тому, що хотіли гроші з мене витягти. Тільки для того, аби вчасно віддати дар нотаріуса Реформаторського. Тепер я в цьому впевнена на двісті відсотків.

Сідаю за кермо. В обідню перерву таки мотнуся столичними арт-салонами, обов'язково наштовхнуся на потрібний: напівпідвал, вісім сходинок униз. Упізнаю його одразу.

Реальність підсовує свиню. Приголомшливий ляпас! Синя «Мікра» гальмує в нутрошах вузьких подільських вулиць лише тому, що Сікорський скористався моїми маршрутами і наказав відвезти кульок із готівкою в дружню організацію для забезпечення масовості найближчої акції, і я вже прямую до звичайної п'ятиповерхівки, на першому поверсі якої у звичайній квартирі отаборилися ласі на бабло активісти, коли чую дзвінкий свіжий вигук:

— Ромо-Розо!

Ме-ме-ме... Ме-не звати Ме-ме-ланією! Ме... Мекаю і мекаю! Коза! Не обертаюся на вигук, мекаю, намагаюся вигнати зі своєї реальності все, що пов'язане з прекрасним, як мрія, ім'ям. Почулося!

— Ромо-Розо! — і вітер, сонце. Стільки радості, наче чиясь рука висмикнула мене з глухого кута на повітря, аж запаморочилося.

Це Діна. Худенька, сорок кілограмів кісток у майці та джинсах, темноволоса блідошкіра Діна. Уже йде до мене, усміхається. Боронюся! Поки йде, боронюся-аналізую метушливо: Діна не знає імені, яке дав мені Блек. Та вона знає Блека. І Валентину, якій я сама

набрехала, що я Рома-Роза. Мене не забули, згадували? Може, ще й дорікали за те, що зникла, не з'являюся більше в сирій від сушіння овочів квартирі на Нивках? Так мені є що відповісти з позицій своєї суцільної зайнятості в «Кресалі»!

Діна підходить, обіймає мене без натяків на фальшиві «обнімашки» — тепло, довірливо. І я раптом розумію: як же схожа Діна на дівчину з мого сну!

— Що ти тут робиш? — питаю першою, аби спрямувати розмову в небезпечне русло. Я таки щось кумекаю в тому! Навіть повернулася до планів зорганізувати тренінги з ефективною комунікації.

— Лампочка перегоріла, — дивакувата Діна не зраджує собі, відповідає фіналом довгого логічного ланцюжка, та мені напрочуд легко відновити його: лампочка перегоріла в Дініному арт-салоні, бо Діна — художниця, живе в крутій хаті на Печерську, тож має гроші на такі примхи, як відкрити власний арт-салон. І тепер прямує повертати світло в чорний коридор, бо арт-салон десь тут, на Подолі, зовсім поряд. Він точно в напівпідвалі, вісім сходинок униз до дверей.

— Можна з тобою? — питаю, бо дуже хочу пересвідчитись: салон саме такий — напівпідвал, вісім сходинок вниз. Салон, який я шукаю.

— Герман загинув, — мовить вона замість того, аби ствердно чи заперечливо хитнути головою, уже йде гарячою вулицею.

Лишаю «Мікру», теліпаюся з кульком готівки за Діною слідом. Герман? Усе почалося з Германа, коли уривок мого сну так нестримно втрутився в реальність. Мій сон згубив Германа? Не я ж? Хоча, признаюся, бажала справедливої кари молодому розгодованому ницому нотаріусу. І чому Діна каже, що Герман загинув? Гинуть герої, а звичайних людей просто вбивають чи самі щодня вбивають себе в банальних життєвих драмах.

— Саме загинув? — уточнюю, не маю сумніву: Діна зрозуміє підтекст.

— Собаку захищав. Від людини.

«Дійсно загинув», — погоджуюся подумки, та уява безсила побудувати декорації, в яких Герман міг би виявити безкорисливий героїзм. Може, собака був рідкісної породи, заблукав і хазяї пропонували чималу винагороду за його повернення, та охочих отримати гроші виявилось забагато, зчинилася бійка і конкурентна штовханина, у якій Герман виявився слабшим, бо він забагато жер і

забагато важив для того, аби відстоювати свої інтереси з позиції грубої фізичної сили.

— Врятував звичайного безпритульного пса, — чую Діну. Вона читає мої думки?

— Квіти встигну купити? — дратуюся. І через те спілкуюся з Діною її ж дивним способом. Кидаю кінчик довгого логічного ланцюжка, спостерігаю, як скоро розплутає.

— Герман загинув тої ночі, коли на підлозі з'явився нерівний контур білим і на ранок після якої я побачила те місце трагічним і розмалювала стіни в кров.

Ще тоді?.. Мій сон тільки торкнувся Германа, і тої ж ночі він загинув?

Німію. Забуваю дихати. Дідько, як же страшно за себе! І вже хочу прощатися, бігти геть, бо не до спогадів, не до пошуків арт-салону зі сну, — реальність вимагає віддати готівку соратникам по суспільній активності. Та ноги несуть за Діною, повертаємо за ріг, і Діна зупиняється біля звичайної п'ятиповерхівки. Ніяких напівпідвалів, ніяких сходинок униз. Перший поверх фасаду різниться від інших типових будівель лише дверима, прорубаними в стіні, що ведуть до, певно, не квартири, а якогось іншого перепланованого простору. Діна береться відчиняти надто хиткі, ніяк не дубові, двері, на пласкій поверхні яких висить стильна табличка: «Арт-салон».

Ні! Цей арт-салон не з мого сну. Можна не жахатися, бо тут усе не так, як мені наснилося. Навіть зайду, роздивлюся, чим саме Діна наповнила свій простір.

— Лампочка. — Діна вже вилізла на розсувну драбину посеред світлого просторого холу, бо тут немає ніяких вузьких чорних коридорів, одразу потрапляєш у хол і розумієш: ти в творчих мріях інших людей, тому що хол наповнений не тільки хенд-мейдом — атмосферою.

Веселюся. Вивчаю мрії інших людей. Суну з холу до великого куба основної зали, і вже нічого не насторожує: ані різнобарвні килими, ані пончо, вішаки з якими притулилися до стіни. Хіба тільки в салоні з мого сну продаються пончо? Торкаюся одного, бо впевнена: навіть тактильні відчуття допоможуть відігнати моторошні сумніви. Діна поряд. Торкається рукою пончо.

— Автентичні. Андські, — дублює фразу дівчини з мого сну.

Ні, ні! Не аргумент! За відсутності чорного коридору і важких дубових дверей треба щось більше, ніж «автентичні, андські», щоби я знову повірила, ніби потрапила в арт-салон зі сну. Хай у деформований і невпізнаваний салон, але зі сну!

Випростовую руку, демонструю Діні огидну каблучку на правиці.

— Діно, бачила таку раніше? — в лоба, по суті.

Діна розглядає синю пляму плаского каменю на моїй руці, усміхається.

— Хіба можна забути цю красу? Унікальна річ. Існує в єдиному екземплярі. Її купив у мене старий дідусь.

Діна переводить на мене здивований погляд і, думаю, зараз запитає: «Як? Як це диво опинилося у тебе? Ти ж не вкрала?» Та Діна констатує без краплі сумнівів:

— Ромо-Розо! Ти геть не випадково опинилася в моєму салоні.

Чітка картинка ламається, наповнюється метушнею і мордуваннями, точок відліку нема. Взагалі! Бо салон не зі сну! А каблучка зі сну — з цього, з реального Діниного салону, і сама Діна так схожа на дівчину зі сну! Але ж уві сні мені ніхто не дарував каблучки: я поцупила її!

І що мені з усім тим робити?

— Ясна річ, що не випадково, аби не запізно. — Язык поперед думок. — У тебе ще залишилися портрети хлопців, які загинули в АТО? — питаю, червонію від напруги, бо саме зараз намагаюся покласти на свої плечі вантаж, який погано вписується в мою нинішню реальність.

— Хіба тобі це до снаги, Ромо-Розо? — Діна дивиться в корінь.

Якби ж вона не вимовила «Ромо-Розо»! Якби ж просто спитала: тобі то до снаги? Діні відповіла б інша я: Меланія з патріотичного «Кресала». Не збрехала б, сказала: правду кажеш, Діно, варто добре подумати! Ще зв'яжемося, бо зараз мені час...

— Хіба можна інакше?! — пафосно відказує мій клятий, почасти незалежний від мене язык. А мої кляті руки роблять те, чого я взагалі не чекаю: ні від себе, ні від своїх рук. Вони розкривають кульок із готівкою, демонструють Діні: мовляв, бачиш?! Я не з порожніми руками! Дещо заробила, щоби мати право забрати портрет загиблого воїна і допомагати його сім'ї. Якщо Діна збирається контролювати і перевіряти, скільки саме грошей я віддам сім'ї, то я згідна звітувати.

— Усе справжнє будується на довірі, — Діна повертає мене у свій світ, де не існує бланків звітності. Додає: — Вірю тобі, Ромо-Розо.

Хай уже скоріше віддає портрет, і я побіжу геть, поки не утнула чергової дурні!

...У Діни лишився один портрет. Він тут, в арт-салоні. Діна дістає з полиці полотно формату А-3.

— «Ковбой», — усміхається сумно. Ставить портрет проти світла, завмирає.

— «Ковбой» — це позивний? А як його насправді звали?

— Толя Овчаренко.

З портрета на мене дивиться худорлявий хлопчина геть не геройського вигляду: безвусий-юний, капловухий. Він радше схожий на підлітка-максималіста, який набрехав про свої роки, обдурив батьків і військкомат, опинився на передньому краї заради того, аби стати справжнім мужчиною. І став...

— Скільки років устиг прожити? Сімнадцять? Вісімнадцять? Не більше ж! Геть зелений! — У серце встрягає гостра голка.

— Двадцять один рік. Толя прожив двадцять один рік і десять днів, — чую голос Діни.

— Як несправедливо, — шепочу безпорадно. — Хто в нього залишився?

— Мама. Зараз адресу запишу, — Діна не зраджує звичок. Знаходить клаптик паперу, і я, поки пише, благаю лиш про одне: хай сім'я «Ковбоя» живе не за сто, двісті чи п'ятсот кілометрів від столиці, бо хоч у мене тепер і є колеса, але ж бензин, сука, дорогий...

— Віфлеємська.

Діна простягає мені клаптик з адресою, починає загортати портрет у цупкий папір. Віфлеємська? Де це? Навіть не здогадуюся. Байдуже! Мати загиблого воїна мешкає в Києві, а це головне. «Зекономлю на пальному, — думаю і водночас виправдовуюся: — Більше грошей зможу віддати матері хлопця...»

— Віфлеємська на Лівому березі, — додає Діна, простягає мені пакунок.

На Лівому? Краще б уже за сто чи п'ятсот кілометрів від столиці, бо лиш дивлюся з Правого на Лівий, як спогади накривають хвилями і ті хвилі народжують не приплив кохання і милосердя, а дев'ятий вал жагучого невтримного жадання покарати людську зрадливість.

Придушую емоції. Беру пакунок. «Ще зайду», — обіцяю Діні самими очима. «Звісно», — констатує без слів, ніби знає значно більше про те, про що я лише здогадуюся.

«Мікра» здалеку сигналізує синім, та в яскравому літньому сонці колір висвітлюється до блакитно-мрійливого. Надто слабкий аргумент, аби повертатися до мрій! Як і необхідність перетнути кордон, їхати на ворожий Лівий. Навіюю: певно, моїм життям тепер керує сон. Веде від однієї зачіпки до іншої, бо маю стійке відчуття: в оселі на Віфлеємській знайду нову зачіпку, вона поведе далі, і в фіналі я зрозумію, що ж за мертва людина лежала ногами до дверей.

На задньому сидінні два пакунки: портрет капловухого хлопця і кульок із готівкою. Дружні «Кресалу» активісти вже, певно, слиною зійшли в очікуванні бабла, та мій маршрут — на Лівий! Готую зраду, бо, думаю, утну чергову дурню і залишу частину готівки матері Толі Овчаренка.

«Віфлеємська!» — вбиваю маршрут у башку навігатора.

Віфлеємська виявляється коротким, занедбаним, нудним і сірим навіть у сонячному літньому дні відрізком шляху: він не має права називатися вулицею. Навіть провулком. Хто геніальний запропонував перейменувати колишню Шліхтера на Віфлеємську? Які асоціації з біблійним містом мав викликати цей обрубок без зрозумілого початку і логічного кінця? По один бік асфальтівки кілька старих хрущовок, по інший — вузьке, захаращене, засцяне-заселене безпритульними людьми і собаками поле, за яким — залізниця. А за залізницею видно Русанівку. Навіть непросту і непрямую вулицю тупих довірливих Ентузіастів, яка огортає півкільцем увесь мікрорайон: куди не плюнь — усюди ентузіасти, і, щоби їх здихатися, треба або занурюватися в череву Русанівки, або бігти до води, до Дніпра! Геть погані для мене аналогії!

Відганяю спогади. Я тут у справі. У реальній шляхетній справі. Ось і потрібна хрущовка. У моєму арсеналі знайдеться чимало милосердних щирих слів. Підкріплю ними деяку кількість грошей, яку планую тут залишити, хоч думки вже зосереджені на іншому. «Як пояснити Сікорському ці витрати? Можу сказати, що в моїй голові виникла крута піар-ідея, яку зможемо зробити резонансною, бо хто нині допомагає сім'ям загиблих? Певно, сім'ї інших загиблих і незагиблих, але тих, хто реально в темі. Тобто на війні. Так думаю... А

ми, тобто “Кресало”, побачили прогалину в суспільній моралі. Красиво заповнили її матеріальною і нематеріальною підтримкою. Заповнимо... Бо я вирішила оперативно з’ясувати, наскільки корисною така ідея стане для “Кресала”, провела своєрідний краш-тест... На життєздатність і суспільний резонанс. Правда, довелося витратити деяку кількість грошей, але...»

Думка уривається на «але», бо простенькі двері квартири на першому поверсі, перед якими я тупцюю з двома пакунками, не зачинені. Ще одна Валентина? Було б доречно.

Штовхаю двері — розчахуються, та я не переступаю порога. Стукаю у двері.

— Агов! Є хто живий? — гукаю і водночас лаю себе подумки, бо «є хто живий» звучить зловісно, і нащо я так? Треба б уже зосередитися! Згадати про методи ефективної комунікації!

— Ти хто така? — з вузького чорного коридору до дверей підходить молода жінка. — Із соціальної служби?

— Ні... — замовкаю. — У вас двері відчинені, — додаю, роздивляюся жінку уважно, бо вона геть не схожа на скорботну матір героя. Зухвала, яскрава, як дзеркальна куля з нічного клубу, яка наповнює простір тисячами блискіток, варто лише спрямувати на неї промінь прожектора. Їй років сорок, не більше. Може, старша сестра? Сестри, вони такі, знаю. Братів іноді забувають.

— Мої двері відкриті не для тих, хто по чужих під’їздах пригод на свою сраку шукає! Для нього! — Жінка показує на когось позаду мене. Обертаюся, бачу великого кудлатого пса: знадвору заходить до під’їзду, повз мене суне до квартири. На мить зупиняється, обнюхує мене підозріло, переводить розумні очі на жінку: мовляв, що скажеш?

— Іди вже! — вигукує жінка псові. — Вештається воно і вештається! Скоро весь район знатиме, що, поки ти в куцах свої справи робиш, я дверей зачинити не можу! Зараза! Хочеш, щоб нас одного дня обікрали до нитки?!

Пес винувато опускає голову, заходить у коридор, щезає в його чорноті.

— Так що треба? — жінка переключається на мене. Розглядає без добра.

— Це квартира Овчаренків? — питаю розгублено.

— Ні!

— І ви не знаєте Толю Овчаренка, — уже не питаю, лиш констатую і чекаю, щоб жінка підтвердила, бо — збій! Збій у програмі. У цій атмосфері не може жити сім'я героя! Діна помилилася, і я задурно пхалася з небезпечного Правого на ворожий Лівий.

— Толя мій син.

— Син? — перепитую, ніби геть тупа.

— Що треба?! — Жінці уривається терпець. Робить до мене крок, за її спиною з'являється кудлатий пес.

— Допомога сім'ям загиблих героїв, — белькочу безпорадно і формально. — Дозвольте пройти? Спочатку маю перевірити деякі відомості, — додаю вже впевнено. Точно! Перш ніж відкрити кульок із готівкою, треба пересвідчитися, що ця жінка має бодай якийсь стосунок до загиблого хлопця.

Чорний, неосвітлений коридор так скоро фінішує в крихітній вітальні, що навіть устигаю порухувати власні кроки. П'ять! П'ять кроків, і я вже в кімнатці метрів 12–14 квадратних, не більше. Судячи по дверях у коридорі, у квартирі ще є кухня і туалет із ванною. І друга, набагато менша кімнатка, двері якої ламають одну зі стін і без того крихітної вітальні. «В усій квартирі — не більше сорока метрів квадратних», — констатую пригнічено. Опускаюся на старенький стілець біля відполірованого часом обіднього столу. Косую по боках... Тут чистота, злидні і атмосфера дешевого глянцю широкого вжитку: пластикові янголи, штучні квіти в плетених кашпо, кілька пляшок алкоголю, обліплених воском і розцяцькованих люмінесцентними фарбами, флакончики з парфумами, які продають на розлив, леопардове покривало на старому дивані. Тут багато всього! Немає тільки фотографії Толі Овчаренка.

— Фотографії сина у вас є? — питаю обережно.

— Звідки?

— Тобто? — насторожуюся, на мить гублюся, та опановую себе. Треба керувати, спрямовувати розмову, а не дурні запитання ставити. — Давайте так зробимо, — кажу жінці. — Я ставитиму запитання, а ви відповідатимете.

— А ти хіба не це робиш? — лясь мене! Аж щока гаряча. Жінка приминає леопарда на дивані, дивиться на мене насторожено, але видно, що стримується, хоча і не настільки, аби «викати» мені.

— Так! Тобто ні! Тобто прошу! Як вас звати? Прізвище, ім'я, по батькові згідно з паспортом. Мені для звіту потрібно.

— Заєць. Альона Іванівна Заєць. Вісімдесят третього року народження.

— Як «вісімдесят третього»?

— Ще скажи, що виглядаю старшою! — обурюється. — Мені тридцять чотири! А ти думала скільки?

— Так і думала, — брешу.

— Я Толіка в чотирнадцять народила!

— А-а-а... Тоді зрозуміло, — белькочу приголомшено. — А чому у вас різні прізвища?

Альона не знічується, моторно, просто, без тіні сорому чи ніяковості викладає свою історію. Як була малою, не вміла берегтися у сексі, тому і «залетіла» від одного «дуже крутого бармена» Серьожі Овчаренка, якого всі звали просто Овчаром. Не тут, не в Києві! Вона з регіону! Як народила в хаті Серьожиних батьків, які хоч і були в шоці, та знайшли в собі сили вирулити на правильне рішення, виділили Альонці з Серьожою кімнату в своїй квартирі, пообіцяли добитися дозволу одружити дурних дітей. Та коли малому Толіку не виповнилося і місяця, Альонка «дуже сильно влюбилася» в моряка, який приїхав до батьків у відпустку, покинула малого на бармена та його батьків, гайнула з новим коханням аж у Мурманськ, і хто ж знав, що море там — холодне, сонця нема, а зими вічні! Обдунив моряк! Зате в Мурманську зустріла грузина з Кутаїсі. Хто ж знав, що Кутаїсі розташоване не на березі моря? Обдунив грузин! Бо Альонці дуже сильно хотілося справжнє море побачити: тепле, щоб купатися. На морі і залетіла вдруге.

— У вас ще є діти? — не втримуюся.

— Ще один син. Валера. Після нього спіральку поставила. Аби не та спіралька...

— А де він, ваш другий син?

— Не знаю. З батьком, певно. Я тоді дуже сильно влюбилася. Молода ж іще була. Дурна.

— А зараз... змінилися?

— Все — Толік! Такий гарний хлопець виріс! — Вона знову заводиться, торохтить: як бармен Овчар із роками не розгубив бізнесової хватки, став підприємцем, переїхав до столиці разом із

сином та своєю новою сім'єю, а коли Толіку виповнилося вісімнадцять і він вступив до університету, батько купив синові окрему квартиру на вулиці Шліхтера. І перше, що сказав Толік турботливому татові: що маму шукатиме. Два роки не здавався...

— І знайшов. Золота дитина! — Альонка замовкає, схлипує розчулено, сумно. — Привіз мене сюди аж з Сумської області. Каже: «Мамо, я ніколи тебе не покину. І ти мене більше не покидай. Тут твій дім». Із місяць разом пожили, не більше. Зробив мені паспорт, бо в мене не було. Вийшло так! Потім переоформив папери, щоби квартира на мені рахувалася, і поїхав у своє АТО. Навіть фотографії нормальної не лишилося.

— Я привезла вам Толін портрет, — шепочу.

Шкода її: бачу жінчин біль. Та в голові домінують критичні думки: що Альона радше тужить по собі, по своєму безглуздому життю! Мені справді шкода її! Але не настільки, аби віддавати ще й гроші! Невже ця яскрава сука не розуміє, що не має жодного стосунку до того, що її син виріс людиною? А от до його смерті — причетна! «Причетна! — б'є у скроні. — Бо такі і розв'язують війни! Такі, як ця Альонка!» І чим їй допоможуть гроші? Цій Альонці не допоможе вже ніщо!

— Толічок! — Жінка ставить на стіл портрет, підпирає зі зворотного боку дурнувтим пластиковим янголом. Присідає поряд, дивиться на сина, з очей течуть справжні сльози. Схлипує, витирає їх, розмовляє з портретом, забуваючи про мене. — У мене все нормально, синку. За комуналку заплатила, ще й залишилося трохи на життя. І працюю. Їй-богу, працюю! Тільки от влаштувалася знову. А твій тато в Канаду перебрався. От би ти здивувався, скажи? А може, і зрадів би. Літав би в Канаду, якби...

Жінка замовкає, беззвучно плаче. Відчуваю, що до моїх очей теж підкрадаються сльози. Придушую їх: ні! Цій жінці я не складу компанію навіть у скорботі, бо вона з тих, кого ненавиджу! З тих, хто використовує людей, зраджує, викидає.

До біса сильно хочеться піднести Толіка Овчаренка в очах матері на недосяжну висоту! Ідеалізувати його, кладучи початок легенді, щоб жінці стало ще гірше!

— Ваш син, певно, був дуже доброю людиною, — дивлюся на Альону напружено, вбиваю цвях у її тім'ячко. — Любив людей,

тварин. Це ж ви для синогового собаки двері відчиненими лишаєте? Його пес із прогулянки повернувся, коли я до вас стукала?

— Чужий!

— Ви чужого пса до своєї квартири впустили? Вибачте, але навіщо ви таке кажете? Думаєте, я повірю, що ви безпритульними тваринами опікуєтесь?

— Ага! Дочекаються! Досить із мене баби з цим кудлатим!

Жінка не чекає наступних запитань. Підводиться, махає рукою, запрошуючи до кухні.

— Ходімо. Познайомлю тебе зі своєю «принцесою».

Три кроки коридором — і я в тісній п'ятиметровій кухоньці. Біля вікна сидить старенька жінка у зношеному, але чистому і завеликому для неї одязі. Коло її ніг — кудлатий пес: бачить мене, насторожується.

— Бабцю! Як справи? — гукає Альонка надто голосно.

Стара жінка розгублено дивиться на неї.

— Миколка помив руки? — питає хазяйку.

Альонка скептично хитає головою, вмикає чайник, колотить у чашці цукор, вкладає в слабкі руки старенької чашку з чаєм.

— Пийте! — наказує. Пояснює мені: — У лісі бабу знайшла. Отака в мене вдача! Шукала гриби на ДВРЗ, а знайшла бабу. Спочатку думала: заблукала стара, скоро хтось її забере. Сама і забрала, бо три дні поспіль у ліс їздила: сидить баба! Нічого не пам'ятає, нічого второпати не може. Як дитина. Ще й цей кудлатий при ній, — охоронець.

— Нащо ж ви її до себе забрали? — не можу відвести від старенької очей: завмерла з чашкою в руках, дивиться в одну точку, а пес, навпаки, підвівся, захвилювався. Тицяє мордою в бабині ноги, наче підштовхує: пий-їж!

— А куди? У лісі залишити? Вона ж, може, мама чиясь. Може, і її син шукає, як Толік мене шукав.

— У поліцію треба було повідомити, — вимовляю чужим язиком, не своїм. Бачу, як бабця відгукується на настирні штовхання собаки, підносить чашку до рота, відсьорбує.

— Я на дурну схожа? Ясно, що повідомила. Забрала бабу до себе, щоби вона не відкинула копита в лісі, викликала поліцію. Кажу: отака історія, люди добрі. Робіть щось!

— А вони?

— Сфотографували бабцю. Сказали: дізнаємося по своїх каналах, чи розшукує хто стару жінку без документів, яка нічого про себе не пам'ятає, лише вимагає, аби всі руки мили. Уже другий місяць колупаються у своїх каналах. Я думала, вони хоч з соціальними службами зв'язалися. Думала, ти через бабу прийшла, — замовкає, додає сумно: — А ти через Толіка.

— Так, через Толіка, — повторюю, та на язиці крутиться інше. — Альоно, що далі з бабцею робитимете, якщо ніхто про неї не згадає?

— Та що?! Буду і далі свою «принцесу» обслуговувати! Куди ж її?

— А чому ви її принцесою називаєте?

— Бо принцеса! Сидить, як засватана. Тільки одне в голові: руки мити та посуд витирати. Уже всі мої тарелі-ложки-виделки блищать, а вона знай їх натирає, наче до нас усі зірки на обід позбігаються. Чи королеви з королями. Я думаю, вона балериною колись була, акторкою чи генеральшею. Бо проста людина коли обісциться, то три дні собі ходить і не морочиться. У мене бабця такою була: ходила в мокрих трусах, аж поки не починало смердіти на кілометр. А ця ні! Памперси доводиться купувати, а вони коштують, як кіло ковбаси.

— А як її звати?

— Вона не пам'ятає, а мені однаково. Думаю, її якоюсь Стеллою звали. Чи Агнесою.

Сльози підступають до очей. У голові паморочиться. Зараз я зроблю дещо, про що потім дуже пошкодую, але, певно, мені вже час багато про що шкодувати.

— Я дам вам грошей. На памперси, на їжу, на що завгодно. Вам видніше, — видушую.

— Це тому, що Толік помер?

— Ваш син не помер, він загинув!

— Ох, ти яка! — дивується Альонка, перепитує. — То через Толіка?

— Ні, не через Толіка. Чи через нього. Не знаю. Просто бачу, що вам непросто. Знайшли сина і одразу втратили. Прихистили людину, тварину.

Лізу в кульок із готівкою, дістаю чималий стос. Тисяч двадцять гривень, думаю. Серце холоне. Скоро мене згодують собакам?

— Прошу. Не відмовте, — простягаю Альонці гроші.

— Хіба я дурна? — відповідає Альонка, бере гроші, показує бабці: — Принцесо! Цукерок хочеш? Куплю тепер! І погуляти вивезу. Хочеш погуляти?

— Ви ж не в ліс її повезете гуляти? — уточнюю із підозрою.

— На Поділ. Вона часто бубонить щось незрозуміле про Поділ, — відказує мені Альонка, обіймає бабцю за плечі. — Принцесо! На Поділ гуляти поїдемо?

Бабця усміхається дитячою світлою посмішкою, дрібно-дрібно хитає головою: так, так...

Думаю, ця пригода закінчиться для мене геть погано.

— Вперше і востаннє! Мілко, ти почула?! Вперше і востаннє! Другого шансу не буде! — Сікорський ніколи раніше не називав мене Мілкою — коровою з шоколадки.

Та спершу коли ввечері коханець увірвався до студії поблизу Дружби Народів, то вихопив пляшку текили з моїх рук, бо єдине, на що я спромоглася після того, як покинула крихітну квартиру матері загиблого Толі Овчаренка, — купити алкоголю і нажертися.

Брязь пляшкою об підлогу! Ухопив мене за футболку, смикнув до себе так, що аж кістки хруснули. Увіп'явся в мене глибоко посадженими очима так гнівно, що я аж розгледіла їхній колір: дві сірі цятки.

— Сікорський, ти просто не знаєш...

— Де гроші?!

— Працюють. Чесно! Гроші працюють на «Кресало». Буде резонанс. Цікава ідея! Взагалі — бомба! Давай розкажу!

— Де гроші?!

— У кульочку дещо залишилося. Але я докладу власні, якщо ти не підтримаєш ідею...

— У кульочку?! А чому не в хлопців, до яких я тебе посилав?! Чому не доклала власні і не відвезла?!

— Напилася... — брешу безпорадно. — Завтра зранку відвезу.

— Завтра пізно, козлиха ти п'яна! Акція сьогодні вночі! — відштовхує мене з відразу.

Падаю. П'яна. Падаю і повзу до секретної схованки, де зберігаю власні золотовалютні резерви. Які в біса секретні за крок до смерті? Сідаю дупою на підлогу біля величезного телевізора, який тримається на крутій металевій стійці, а в цій стійці є приховані порожнини, і я засовую руку просто в отвір стійки, витягаю пакет із грошиками.

— Ти ховала гроші в телевізорі?

— Не від тебе, Сікорський. Взагалі — від людей, — плете мій язик.

Сиджу на підлозі, покійрно простягаю Сікорському пакет: не відраховую з нього тисяч двадцять гривнями. Усе віддаю.

Хапає пакет, суне до дверей.

— Ти забув кульочок! Із гривнями, — вигукую тонко, мов мишеня.

Сікорський показує мені мої ж гроші:

— Цього вистачить!

— Так. Добре. Цього вистачить, — повторюю, мов папуга. — Усе нормально. Акція не зірветься.

Отоді-то Сікорський і каже головне. На мить завмирає біля дверей, дивиться на мене без добра: вперше і востаннє, Мілко!

Усе закінчується гірше, ніж я сподівалася. Перед світанком, коли остаточно тверезію, але так і сиджу дупою на підлозі біля телевізора, Сікорський знову повертається, але вже веселий, злий. Хапає з холодильника все, що бачить, розповідає азартно, як дружні активісти, які не отримали вчасно грошей, переметнулися на бік компанії, офіс якої атакувала армія «Кресала», стали стіною поряд із охоронцями та правоохоронцями, та, певно, почувалися дуже ображеними, бо вигукували такі ганебні образи на адресу «Кресала», що навіть Сікорський не втримався. А що вже про молодих бійців казати? Вони ж від початку заточені на бій: місили донедавна дружніх активістів, у хід пішли палиці, димові шашки. Охоронці підключилися, правоохоронці розборонити пробували — де там. І тут, у розпал битви, мобільний Сікорського — дзень! Бо хіба в «Кресала» одна дружня організація? Є й інші, скромніші у вимогах до гонорарів і винагород, але не менш корисні. І один такий, також дружній, Сікорському каже: мовляв, Олеже, ми з хлопцями тут, поряд. Допомога потрібна?

— Сто баксів за бійця, кажу, і тобі, командире, тисяча! Десять бійців підженеш? — сміється Сікорський. Жує, плямкає, розповідає, радіє-сміється. — Ну, і... Перевага вже, ясна річ, на нашому боці. Дали просратися! І охоронцям, і правоохоронцям, і тим дружнім, що до них приєдналися. Дійшли до потрібної точки. У нас яка точка відліку? Проста: буде кров, буде і резонанс!

Я теж маю радіти. Правила такі. Не радію.

— Не цікаво? — Сікорський оперативно реагує на порушення правил.

— Цікаво. Я просто втомилася, Сікорський.

— Від чого? Від бухла? Це я намахався! І нічого, не скиглю.

— Я теж не скиглю.

— А чого супишся? Образилася? — дістає з кишені напівпорожній пакунок, кидає мені на коліна. — Тут ще дещо залишилося. Давай! Ховай у телік! І запам'ятай: якщо більше не косячитимеш, швидко надолужиш! Бо за косяки треба відповідати, Міл!

— Не косячила, — видушую вперто.

— Добре, завтра розкажеш, що за ідея. Якщо нормальна, все компенсую. Як варіант?

— Круто!

— Тоді скидай футболку, Міл! Мужчина повернувся з битви. А що потрібно мужчині після битви?

— Виспатися? — мовить мій клятий язик.

Сікорський підходить впритул. Бере мене за руку, примушує підвестися. Роздивляється з прикрістю.

— Магазин порожній?

— На ранок буде повним, — шепочу невпевнено.

— Уже ранок!

— Значить, уже повний.

— То давай! Заряди мужчину, який повернувся з битви.

...Секс може бути кращим за життя. Того ранку секс був гіршим за смерть. Я не хотіла помирати. Старалася! Підкріплювала себе злими думками: давай! Ти не просто примушуєш себе до близькості, ти мстишся двом ницим сукам одночасно: Лесі Ігорівні і Оксані Петрівні! Не працювало, бо коли Сікорський задовольнив власні фізіологічні потреби, а про мої і не згадав, то лиш констатував:

— Так ти трудилася, як коняка в полі. Відпочивай уже. Згодом розкажеш, за що ти щойно так відчайдушно боролася.

Сікорський був ким завгодно, але не дурнем.

Розревлася. Вивалила факти, щоб не ризикувати назвати все те правдою. Як холодною весною мене скривдив зрадливий покидьок: знищив, опустив до рівня тварини, піддослідного кролика, випалив моє серце, і ніхто того не помітив, нікому не було до мене діла, тільки Сікорський спитав, чому я зажурена. І я прибилася до нього, бо повірила не в любов — у мужчину, а то важливіше, чесніше і реальніше. Та сьогодні раптом опинилася на Лівому березі, надто близько до того місця, де мене розшматували на мільйони окремих

безпорадних безглузких часток. І зрозуміла, що нічого не забула: ані зради, ані спустошення, яке охопило мене тоді.

— А чого тебе занесло на Лівий берег?

— Кажу ж: знайшла бомбезну ідею для подальших акцій «Кресала». Не все ж махатися.

— Певно, грандіозна ідея, раз ти заради неї відхилилася від маршруту і попиляла кресалівські ресурси.

Історія загиблого Толі Овчаренка, його матері, яка привела в крихітну квартиру чужу бабцю разом із кудлатим псом, не розчулила командира.

— І що ми з цього націдимо? Одноразовий, як гандон, викид інформації? А потім що? Розповідати, що ми знову завітали з допомогою до тої самої тітки, тої самої бабці, того самого пса?

— Так у цьому ж головне: не забувати про людей. І тварин. Ніхто цього не робить.

— І ми не робитимемо! — Сікорський уже відійшов від гніву. Обіймає мене, пригортає до себе. — Краще залиш мені контакти того чмошника, який із тебе позбиткувався.

— Якби в мене були його контакти, я б сама давно його знайшла, — брешу перелякано, бо що завгодно, навіть плюнути в лице Блекові, але не вбивати. Навіть у хвилини найчорнішого гніву страшуся уявити, що його вже нема.

— А як його звати? Ім'я, прізвище. За прізвищем знайду. Не проблема!

— Богдан, — белькочу. Ціпенію, думки метушаться, і, поки шукають рятівну відповідь, язик ляпає: — Нечай.

— Нечай? Ти теж Нечай, Міл!

— На цьому і зіграв. Казав: ми з одного дерева, одне ціле...

— Добре. Відрубаю від тебе ту гілку!

— Ні! Не треба!

Сікорський дивиться на мене іронічно.

— Любиш його?

— Любов — привілей вільних, — бурмочу. — А я хіба вільна? Я... в «Кресалі».

Сікорський не готовий до філософських дебатів. Дає добу. Прийти до тями, проаналізувати косяк, повернутися до роботи. Навіть

пропонує ключі від мисливської хатинки на Десні, та я настирно повертаю його до головного.

— Пообіцяй, що не зашкодиш людині на ім'я Богдан Нечай! Залиш його мені! Чуєш, Сікорський?! Він мій!

Сікорський хапає мене за руку, смикає до себе.

— Міл! Зараз не я відрубую від твого дерева гнилий відросток. Зараз ти сама пиляєш гілку, на якій реально сидиш!

Крапка. Це крапка? Сікорський погнав керувати «Кресалом», а я все намагаюся втямити: крапка?.. Геть із патріотичної організації, зі студії, де живу на халяву? Маю повернути коханцеві і макромрію — синю «Мікру» з лише кількома тисячами кілометрів пробігу?

— І грошей майже не лишилося.

Перераховую бакси з пакетика: тисяча триста.

— Сікорський, ти покидьок! — психую, бо мало б залишитися більше. Значно більше!

Круто він мене покарав! Кидаю гроші в сумку: стійка телевізора — розкрита явка, більше не знадобиться. Хочеться курити і пити каву, — Джармуш! — та руки знаходять іншу роботу: дістаю з антресолей велику дорожню сумку, кидаю в неї спочатку ноут, потім «Нікон»... Зупиняюся, бо розумію: за міцного альфа-самця з халявною хатою та безліччю інших матеріальних вигод у мене ще вистачає снаги поборотися, але, поки буду поряд із Сікорським, поки цікавитиму, вабитиму, навіть дратуватиму, в периметрі його впливу (читай — у цілковитій небезпеці) залишатиметься далекий від реальності мрійник, який спустив на воду хиткий човник, і захиститися від командира «Кресала» йому не допоможуть ані чуже ім'я, ані моє прізвище. Сікорський знайде його. Не заради мене — аби потішити власну пиху.

— Що мені до Блека?! — бурмочу. — Забути! Ніколи не згадувати! Навіть подумки, бо на ображених возять не тільки воду! Усе, що бачать, скидають на спину! А мені б уже розігнутися, вирівняти спину. З ким, як не з Сікорським?

Викидаю з сумок речі: дарма я зайшла до Діни в арт-салон. Ставлю ноут на стіл: дарма взяла портрет Толі Овчаренка, попхалася з ним на вулицю Віфлеємську. Курю: занадто багато повітря раптом завелось в моєму глухому куті. Та головна думка продовжує їсти мозок: поки я з Сікорським, Блек у небезпеці.

...Коли пізнього літнього вечора Сікорський з'являється в студії поблизу Дружби Народів, мої речі складені, замкнені в сумках.

— Я ж тебе правильно зрозуміла? — показую коханцеві на повні сумки.

Сікорський — просто Бог! Відповідає сентенцією, яка, на мою думку, не могла народитися в його голові апріорі.

— Себе правильно зрозумій, Міл! І все стане на свої місця.

Справді?!

— Справді? — перепитую, як тупа. — Тоді... піду.

І йду. Зупиняюся біля дверей, кладу на поличку ключі від «Мікри».

— На роботу завтра не виходити?

— Не-а! — хитає головою Сікорський.

— Прощай, — бурмочу, і мій клятий язик додає: — Було кльово.

Тепла ніч не гріє. Не гріють сумки, якими обвішана, як безхатьки, що вони тягають на собі все, що мають. Чим я інша? Нічим. Усе моє — при мені. Якщо скинути сумки, — мене самої стане менше?.. Питання. Може, мама знає відповідь?

— Мені до цирку! — керую таксистом, бо маю лише одну точку на мапі, де двері для мене розчахнуть завжди, навіть уночі.

— Мамо, я під домом! У таксі. Винеси двісті гривень, бо у мене тільки бакси, а таксист...

— Зараз вийду.

— Я віддам. Завтра зранку поміняю бакси і віддам, — обіцяю батькам, коли сумки валяються посеред вітальні, мама з татом дивляться на мене з німим питанням, а я сама вже стелю собі на дивані.

— Нема через що хвилюватися, доню, — відказує тато.

— Узагалі нема? Живемо на розслабоні?! — плюю на батьків, ніби вони — причина всіх моїх лузерських втеч.

— Гарних снів, Меланіє, — мама б'є в точку. Не знає, де болить, але інтуїтивно лупить у десятку.

— Краще побажай, щоб завтра настав день, мамо, — накриваюся ковдрою з головою.

Крапка. Більше — ніяких розмов.

Я — не я. Не інша я, не нова я, взагалі — не я. Озираюся безпорадно, шукаю точки відліку в бекграунді, та знаходжу лише уривки дурнуваних думок і вчинків. Признатися, тепер мені нема за що воскресати і любити всіх людей, але і ховати їх сенсу немає: дістануть і з могили. Я — хвіст в ополонці. Окрема одиниця. Бовтаюся. Згадки про власну незбагненну красу, непересічність і високий рівень інтелекту вже не дають колишньої упевненості. Лиш нотатки божевільного нотаріуса Реформаторського нагнітають у мій глухий кут трохи повітря, бо починаю замислюватися над тим, що ідентифікація себе як окремої одиниці вже дещо. Але дещо — це ж частина чогось цілісного? Чого саме? І чи може окрема одиниця сама по собі бути цілісною, якщо вона частина чогось більшого, вагомішого? Що з цим робити? Як зрозуміти? Маю в конкретних відсотках визначити, скільки в мені людського, скільки тваринного і яке начало веде? В цьому ж суть?

Ведусь. Хапаю мобільний, дзвоню старому нотаріусу Реформаторському. Є питання!

— Василь Іванович?

— Василь Васильович, — відповідає енергійний чоловічий голос.

— А Василь Іванович?

— Тато помер.

— Добре... — кажу «добре», а не «співчуваю», «як шкода», «він був чудовою людиною».

Він був чудовою людиною, але, думаю, я правильно прочитала інтонації голосу на іншому кінці дроту. Мені шкода старого, синові не співчуваю, бо синові байдуже, навіть добре. Уже складає у сміттєві пакети батьків мотлох? І грубий зошит з ідеями про вільних людей, які живуть єдиною цивілізацією без кордонів?

— Може, мені треба просто йти? Йти, долаючи кордони, заборони, правила, — шукаю вихід.

Але для цього треба, як мінімум, йти.

Сиджу. Шостий день сиджу в батьківській квартирі. Може, сенс у цьому? Медитації, шлях до нірвани задля збереження власного «я». Чи

власне «я» розчиниться в нірвані? Не підходить. Тепер мене чомусь до біса сильно турбує цілісність і неушкодженість власного «я». Та не настільки, аби забути про їсти-пити.

— Вечерятимеш? — Мама — суцільний дзвінкий нерв. — Сьогодні — ваші з Ромою улюблені смажені реберця.

Що з тобою, мамо? А як же принципи здорового харчування? Від згадки про реберця рот наповнюється слиною. Ми з Ромкою таки любили гризти ребра! Аж про брата згадала! І не до ребер заспішила — витягаю з гаманця останню тисячу баксів.

— От, назбирала для Ромки, — брешу мамі. — Він же став дауном?

— Ми впоралися.

— Значить, перебрався в село? Йолоп! Та мені байдуже. Ромчине життя, тож має повне право його калічити! Але для того вам із татом довелося віддати більше, ніж планували. Так? Я компенсую, — настирливо намагаюся усучити мамі бакси.

— Меланіє. Хіба ми з татом користуємося арифметичними розрахунками, коли думаємо, чим можемо допомогти вам? — мама кладе бакси на стіл, на нейтральну територію: ні мені, ні собі.

— Чому б ні? Хоч бачитимемо точки відліку.

Мама не зважає. Мама — суцільний нерв, а я не можу зрозуміти, що саме так тривожить її в мені. І пацієнти не швендяють, як колись. Може, приватні прийоми накрилися і мамі так бракує пацієнтів, що вирішила попрактикуватися на мені? Шкода! Я так сподівалася перетнутися тут із провінційною псевдолесбіянкою, яка брехала мамі, що завітає на психотерапевтичний сеанс зі своєю подругою.

— Куди поділися твої пацієнти, мамо? Порозбігалися? — питаю нахабно. І так соромно. Чому ж не стала хоч на крихту милосерднішою до мамі? Звинувачую її в тому, що вкотре моє життя летить шкереберть?

— Тепер я веду приватні прийоми не вдома, — відказує мама. — Орендую кабінет у медичному центрі поблизу Золотих Воріт.

— Чому?

— Хочу, щоби твоя кімната знову стала тільки твоєю, доню. Годі тобі спати на дивані у вітальні.

— Господи, це ж смішно, мамо! Невже ти думаєш, я тут затримаюся надовго?

— Чому ні? Ми з татом і Ромою обговорювали деякі загальносімейні варіанти. На жаль, без тебе, бо ти була недосяжною. Але вирішувати без тебе нічого не збиралися.

Ще одна новина! Сім'я згуртовується, об'єднується? Бере на себе право вирішувати мою долю без мене? Не цікаво!

— Не цікаво! — відрізаю.

— Чому? — Мама не здається, додає обережно: — Можемо поговорити.

— Восени! — язик поперед думок. — Давай дочекаємося осені, мамо! Тоді і поговоримо.

— Що зміниться восени?

— Вичерпається строк актуальності одного якоря, — відповідаю зрозумілою для мами мовою, і ніби прозріння: так і є.

— Щось на кшталт історії зі «щасливими побажаннями» з безпрограшної лотереї? — уточнює вона.

То був реальний треш. До мами на прийом прийшла перелякана жінка. Тремтіла, плакала: я помру тепер, але маю хоч комусь розповісти, що зі мною сталося! І з'ясувалося, що деякий час тому жінка купувала кухонні рушники в магазині великої торгівельної міжнародної мережі, яка взяла за приклад ідеї ІКЕА, позиціонувала себе, як близька до ІКЕА, та все ж не нагадувала ІКЕА, бо шведи б не додумалися впарювати покупцям разом зі своїми товарами сумнівні побажання, а саме це з жінкою і сталося. Розплатилася за рушники, вже намірилася йти до виходу, та продавчиня показала на круглий акваріум, заповнений скрученими папірцями. «Прошу! Візьміть участь у нашій безпрограшній лотереї!» — вигукнула весело. І уточнила: якщо жінка не виграє щось цілком матеріальне, то отримає щасливе побажання. Жінка витягнула папірець, розгорнула його й прочитала вголос: «Рівно за три місяці, три тижні і три дні ваше життя зміниться назавжди». «Боже мій! — перелякалася ошелешена продавчиня. — Вибачте! То, певно, якась помилка! Чи провокація конкурентів! Чи... креатив! Бо, якщо вдуматися, мова може йти і про гарні зміни. Які... назавжди?! Господи, як страшно!» Жінка була не зі слабких, не із забобонних. Викинула папірець і наказала собі забути про зловісне передбачення. Та в мізках закарбувалася дата покупки. І мимоволі жінка почала відлік відведених їй трьох місяців трьох тижнів і трьох днів до фатальної дати. До мами прийшла за три дні до години «X»:

виснажена морально і фізично, безпорадна, спустошена. «Усе розумію, — казала, — що той папірець — профанація, ідіотизм! Результат роботи дебілів! Але нічого не можу вдіяти: ніяк не йде з голови. Я проаналізувала ймовірність будь-яких подій, які можуть назавжди змінити моє життя, і перелякалася ще більше, бо назавжди — це тільки одне: смерть! А в мене сім'я: чоловік, діти. І я розумію, що для мене краще померти самій, тільки б моє життя не змінила назавжди смерть моїх близьких, моєї сім'ї. Я вже відчуваю, що помираю. Мені важко ходити, у голові паморочиться. Я реально помираю». Про сім'ю насамперед мама і запитала: рідні ж не в курсі «щасливого побажання»? Жінка хитнула головою: ні. Вона таки була не зі слабких. Моя мама теж не зі слабких, але перед нею, як на мене, стояло завдання, що не мало вирішення, бо, що б не порадила бідасі, у разі трагедії почувалась би винуватою. Та мамі вистачило духу сказати жінці, що думає. Прямим текстом, у лоба, без медичних термінів, типу психосоматика, рівень навіюваності, є ефективні препарати, таке інше. «Ви прийшли до мене. Моя пацієнтка — ви. Я рятуватиму вас, щоби вам вистачило сил і надалі любити свою сім'ю». І не додала: любити, що б не сталося з вашою сім'єю. На три дні мама зникла з власної сім'ї. Фізично вона нікуди не ділася, та три дні поспіль вона знай говорила і говорила з жінкою по мобільному, а на третій день пішла до неї, бо, як потім пояснювала, раніше йти не мало сенсу. Година «Х» мала наблизитися впритул. Жінка реально помирала: не мала сил підвестися, ледве дихала, навколо неї тремтіли діти, чоловік. Мама спитала жінку: о котрій годині вона витягла з акваріума «щасливе побажання», адже вона не могла цього забути. Та жінка не пам'ятала: вдень, а о котрій саме... Мама сказала, що уточнила: розбитий акваріум прибравили о 12:30, бо того дня рівно о 12:30 неуважний покупець штовхнув його ліктем і дурну забаву довелося на деякий час припинити. «А зараз майже третя дня, — сказала мама. — Година “Х” минула». І додала, що жінчині діти хочуть їсти. І ніхто не помер. Хоча ніхто і не покарав недоумків із великої міжнародної торгівельної мережі. І акваріум їхній не розбивався. Певно, і досі дарує «щасливі побажання».

Згадую свій сон, усі події якого сконцентрувалися в літі.

— Так, — відповідаю мамі. — Щось на кшталт історії зі «щасливими побажаннями». Мій власний якір. Клаптик паперу з

чітким визначенням сезону. Хай уже мине літо. Хочу осені.

До осені — кілька тижнів. Яюсь перекантуюся, протримаюся до першого вересня в стані нерухомості-бездумності-бездіяльності, і першого дня осені, певно, нап'юся дорогого алкоголю, бо сон відпустить. Відпустить і зникне, термін його актуальності вичерпається, і, що б не означав, не стану більше мордуватися, намагаючись розшифрувати його, не встряватиму заради того в сумнівні забави. Маю для того реальну підказку, натяк, вагою в життя: Герман помер. Значить, і сон помер. Чому не зрозуміла того раніше?

— Хай уже стане осінь. Розкладу чистий аркуш, знайду свій маршрут...

Реальність вимагає визначитися конкретніше. Уже зараз, у літі. Спочатку телефонує пані Півник.

— Меланіє! І що мені переказують?! Що те падло Сікорський тебе теж вигнало з «Кресала»?! Це правда?

— Думаю, він позбавляється всіх, хто пов'язаний з вами, Оксано Петрівно, — фантазую небезпечно, аби тільки відмежуватися від минулого подалі. — Він же знає: на роботу мене взяли ви, ще й за рекомендацією його дружини. Може, дізнався про особливе доручення, яке ви мені давали? Не знаю. Не хочу через Сікорського серце рвати.

— А щодо доручення? Дізналася щось, Меланіє? Є в нього курва? Бо Леся питає.

— Вибачте. Нічого конкретного. Тільки чутки.

— Давай мені чутки! Люди просто так язиками не плескають.

— Заради Бога!

— Ні, я наполягаю.

— Добре. Хлопці з бойового крила «Кресала» казали: Сікорський своїх курв трахає прямо в кабінеті на столі, — видаю зі злою радістю, чекаючи на реакцію. Пані Півник же відреагує? Не зацікавить від збудливих згадок?

— А ти маєш рацію! — відповідає злостиво. — Не варто через Сікорського серце рвати! У нас таких Сікорських ще буде — як яєць на Великдень! Правильно я кажу, Меланіє?

— Вам видніше.

— О так! Я ще гостроти зору не втратила. І знаєш, що знаю?

— Що?

— Гаплик «Кресалу»! До зими згасне.

— Круто!

— Круто? Меланіє! Що я чую?! Ти рада з того, що припинить діяльність організація, в яку ми з тобою вклали стільки сил, стільки серця?

— Рада, Оксано Петрівно, — відказую. — Ми з вами наповнювали «Кресало» ідеями, а Сікорський здатен тільки морди опонентам бити. І в чому тоді ідея? І навіщо тоді таке «Кресало»?

— Ти молодець! Просто молодець! Красиво перекрутила! Будемо співпрацювати, — клекоче пані Півник і не відкладає співробітництво на потім. Пропонує актуальну посаду в актуальній громадській організації на дуже привабливих умовах і під її, пані Півник, керівництвом.

Думки вже завелися: о так! Привабливі умови у вигляді конкретної суми бабла саме зараз, коли позбавила себе останньої тисячі баксів, а ще триста лишилися тільки тому, що жеру реберця на халяву, — це те, що потрібно і що ніяк не вплине на мою самооцінку.

— Вибачте, Оксано Петрівно, не можу, — вимовляє мій клятий язик. — Дякую, звісно, але я вже задіяна в дуже важливому соціальному проекті. Працюю день і ніч.

— Що за проект? — пані Півник вимагає конкретики. — Я могла щось про нього чути?

— Резонансу ще не було. Ми тільки... — ледве не бовкнула «на початку великих справ», — запускаємося.

— Політика?

— Радше соціальний захист.

— І що ти заробиш? Авторитет? Ім'я? Подумай, Меланіє! Я порожнього не пропоную.

Обіцяю подумати. Відрубую дзвінок, намагаюся розібратися, чому в мені одній співіснують такі протилежні і одночасні реакції на реальність.

А тут — знову реальність, бо того ж дня про себе нагадує людина геть іншого калібру — привітна Валентина з далеких Нивок.

— Ромо-Розо!

Дідько, як же прекрасно звучить ім'я, яке дав мені Блек! Згадуватиму його без злоби тільки через це.

Валентина хвилюється: я щезла, давно не заходила. Як справи? Їм із дівчатами нині дуже потрібна допомога, і Валентина згадала, що я

колись обіцяла пригнати роту.

— Прижену, люди обіцяли, але нині всі у відпустках, — брешу. — Тільки мені не вдалося вирватися на море чи в Європу.

— То прийдеш сама? Давай! Ми тут уже за тобою скучили.

— Не можу. Я ж... останній портрет у Діни забрала.

— Справді?! Яка ж ти молодець! Просто молодець! — Валентина сповнюється почуттям поваги до мене, і це ніби вимагає від мене додаткових слів.

— Діна мала рацію, — додаю слів. — Щойно познайомилася з мамою Толі Овчаренка, як зрозуміла: гроші — фігня! Тобто не фігня, гроші потрібні! Я більше двадцяти тисяч віддала, але якщо просто прийти, віддати гроші і потім уже ніколи не повернутися, то зайве підтвердження: що люди йдуть. І не повертаються. Як Толік Овчаренко. Розумієте? Ніби теж уже мертві, — монолог видається переконливим. Тішуся! Передчуваю реакцію Валентини: «Ти така глибока, Ромо-Розо!»

— Розумію... — шепоче вона.

До дідька! Не пішла до пані Півник, не збираюся повертатися і до волонтерів на Нивки. Самооцінка не постраждала.

— Мене немає до осені! — навіюю і водночас розумію: повна профанація, бо несподівана думка народжується зараз, у літі! Діна знає адресу матері Толі Овчаренка, розмірковую. А раптом намірється проконтролювати, як я опікуюся проблемами сім'ї загиблого воїна?

Та ні! Діна? Ніколи! У Діни все на довірі. Заспокоюю себе, заперечую собі ж: у Діни на довірі, а от Валентина... Вона ж співчутлива і милосердна вкрай. Я їй пожалілася, як багато часу віддаю хлопцевій сім'ї. Більше, ніж грошей! Валентина може вирішити, що мені самій потрібна допомога, і навідається на вулицю Віфлеємську.

— Валентина така! — шепочу.

Зриваюся. На Віфлеємську. І, поки їду, критичні думки підкріплюють мої наміри, бо, певно, мама Альона профінькала гроші на щось дурне і непотрібне. Може, суконь собі накупила чи покинула бабцю, а сама — на курорт, бо знову «дуже сильно влюбилася». А я її відпочинок проспонсорувала так круто, що аж сама за бортом опинилася!

Двері відчинені. Агов! Штовхаю їх, без вагань ступаю в чорний коридор.

— Альоно!

— Каринко, це ти?! Де тебе носить, коза ти! — голос матері Толі Овчаренка лунає з нутроців квартири.

Іду на голос. У мене погане передчуття. Вона п'яна чи обколосилася і валяється тепер, чекає алкоголю-пігулок від такої ж пропащої, як сама, бо за плечима — бекграунд, який не відпустить! А єдина людина, яка віднайшла в ньому світло, загинула...

— Дідько, де ти?! Хочеш, щоб я здохла?! — кричить Альонка.

Біжу на крик. Вриваюся у крихітну спальню, на мить завмираю від жаху, бо видовище жахливе: на низькому ліжку лежить геть гола бабця. Сухенька, зморщена, беззахисна. Над нею нахилилася Альонка, і першої миті мені здається, що душить стару.

— Господи, ні! — вигукую. — Що ви робите?

Альонка відриває руки від шиї старої жінки, обертається до мене:

— Так це ти мене кликала? Я думала, Каринка. І в чому проблема? Не бачиш, що роблю?! Принцесі своїй зад мию!

Картинка набирає реальних обрисів, та не стає менш жахливою: гола бабця лежить на цупкому шматі целофану, який вкриває ліжку. Поряд велика миска з теплою водою. У руках Альонки — мочалка і мило. Змочує мочалку в воді, намилює старе тіло. Бабця не репетує, певно, їй то навіть подобається: усміхається по-дитячому наївно.

— Чому ви її не в ванній миєте? — запитую розгублено.

— Може, ти її до ванни на руках донесеш, всадиш, а потім ще й витягти з ванни зможеш?

— Вона вже не ходить?

— Та чого там — човгає потроху. Від ліжка до стільця, від стільця до дивана, — Альонка нахилиється до бабці, продовжує милити старій шию, бурчить. — Де ту Карину носить? От коза! Знає ж, що не можу сама бабу перевернути! Одна нирка — то не дві.

— Альоно... У вас одна нирка? — забуваю про бабцю, бо жаху стає ще більше.

— Борги були, — відповідає чисто, як Діна, фіналом довгого логічного ланцюга.

— Жах який! Давайте допоможемо, — видушую, хоч допомагати геть не хочеться. Лиш уявляю, що зараз доведеться торкнутися чужого

старого німецького тіла, і під горло підступає нудота.

— Краще скажи, як тебе звати, — відповідає Альонка. — А то прийшла така... Портрет Толіка принесла, грошей купу накидала і здиміла. Хоч би номер мобільного залишила, хоч би сказала, як до тебе звертатися, а то люди питають: «Хто тобі допоміг, Альонко?» А я і не знаю.

— Рома-Роза, — шепочу, та ім'я не звучить: ані вітру, ані сонця. — Мене звати Рома-Роза, — повторюю голосніше.

— Серйозно, не жартуєш? — Альонка відриває руку з милом від тіла старої, дивиться на мене вражено. — Реально батьки назвали тебе Ромою і Розою?

— А в чому проблема?

— Ім'я чудне. Як з мультику.

Не встигаю дати відсіч. До спальеньки заходить кістлява жінка, схожа на Залізного Дроворуба з казки про дорогу з жовтої цегли. За нею — кудлатий пес.

— Де вантаж?! Готовий до транспортування?! — гукає кістлява, помічає мене, одразу ж повертається до Альонки. — Так тут гості! Нормально? І якого ти мене кликала, га? У мене своїх справ нема?

— Це та дівчина, яка портрет принесла, — пояснює їй Альонка.

Кістлява Каринка збавляє оберти.

— Здрасьте! — каже мені, вже йде до ліжка, до Альонки і бабці. — На який бік стару перевертати?

— Лицем до стіни, — командує Альонка, радить мені: — Зачекай в іншій кімнаті. Ми скоро.

Прожогом вилітаю в міні-вітальню, дякую Альонці. Дякую, бо ці дві кобили, здається, геть позбавлені відчуття відрази, а зі мною все інакше. Певно, я надто складна і непересічна порівняно з ними. Певно. Але я б почувалася розсекреченим агентом, якби жінки помітили гидливість, яка охоплювала мене, варто було тільки зиркнути в бік старої голої жінки.

Дивлюся в очі Толі Овчаренка. Це простіше: портрет стоїть на тумбі, навколо нього — просто обійняти і плакати! — штучні квіти, пластикові янголи. «Літо ж! — дратуюся. — Могла б і живі квіти біля синових портрета поставити! Чи вже гроші закінчилися?» Підозри і сумніви ще не відпускають.

— Ти ж прийшла перевірити, як я допомогу витрачаю? — Альонка — реалістка.

Хвилини за десять зі спальеньки спочатку виходить кістлява Карина з мискою. Прямує в бік ванни, виливає воду, бурмотить, що баба миється частіше, ніж сама Карина! Потім з'являється Альонка з брудним памперсом. Демонструє мені:

— І так — двічі на день. Ще є питання?

— Слухайте, я прийшла зовсім не для того, аби влаштовувати вам перевірку... — не встигаю закінчити фразу.

Встрягає кістлява. Уже повернулася до вітальні, гукає:

— Альон! Бабину тачку їй покажи.

— Яку ще тачку? — дивуюся.

— Реальну тачку! Чотири колеса, двигун, шкіряне сидіння!..

— Зараз! — Альонка всміхається, підхоплюється, вибігає на кухню, за мить повертається: сидить в інвалідному візку з двигуном, керує ним, намагаючись втрапити у вітальню та не врізатися у двері.

— Ви купили візок для бабці? — підозри не зникають, бо і такі витрати видаються незрозумілими, позбавленими логіки.

— Яка ж принцеса без карети?! — глузує Альонка.

— Чуєш, — Карина штовхає мене ліктем, гигає, — ми з Альонкою дні три самі на ньому каталися. Голубів і котів ганяли.

— А бабця каталася? — підозри посилюються, муляють.

— Як? Вона труси сама не натягне, не те щоб кнопки натискати, — Альонка зупиняє інвалідний візок біля столу, так і сидить у ньому, розповідає: — Всаджую свою принцесу і сама її катаю. Вхоплюся за ручки та штовхаю. А що робити?

— Не знаю, — відповідаю холодно. — Може, думати, перш ніж так безглуздо витратити гроші? Нащо ж було купувати дорогий візок з двигуном, якщо ви використовуєте його як звичайний?

Альонка не знічується. Роздивляється мене зухвало.

— Слухай, Рома з Розою! Думаєш, ти перша, хто до мене з допомогою приходив? І до тебе були, і після тебе!

— Та невже? Бачу, прямо черга стоїть, — не втримуюся, нахабнію.

Встрягає кістлява Карина. Повертається до мене корпусом, і мені ввижається металевий звук при кожному її русі.

— Гальмує! Добре? — кричить мені.

Заводяться, молотять слова на порох одна поперед одної, і за п'ять хвилин їхньої збуреної балаканини дізнаюся, як дорогий візок привернув увагу якогось Божка, що він бог і цар на базарі, всі ятки скупив, у тому числі і ту, на якій Альонка з Кариною по черзі торгували пральними засобами. Як підкотив Божок до Альонки і каже: «Є два варіанти. Перший: саджай бабу у візок і відправляй милостинню просити. Домовлюся про прибуткове місце поблизу Контрактової площі. Вісімдесят відсотків — мої! Навіть транспорт дам: вранці бабу забиратимуть, увечері привозитимуть, удень за нею приглянуть. Тобі ніякого клопоту і купа грошей. Варіант другий: береш портрет сина і сама на точці стоїш. Мої відсотки незмінні — вісімдесят! Бо мені ще доведеться платити за оренду точки».

— Без роботи залишилися через того Божка. Обидві! — психує Карина. — Бо Альонка його послала, а я ще й дулю показала.

Втрачаю точки відліку. Не розумію, хочеться бігти геть.

— Так ти чого прийшла? — смикає мене Альонка. — Тобі чек на візок показати? А нема! Я його не в магазині купувала. У тітки одної. У неї чоловік помер, от вона і продавала задешево. Можу тобі телефон її дати.

— Я б сказала, чому прийшла. Якби ви хоч на мить замовкли і дали мені змогу сказати, — відказую.

Замовкають. Зиркають: кажи!

— А бабця де? — вихоплюється.

— Спить. Вона завжди добре спить, коли покупана, — відказує Альонка.

— Я б могла погуляти з нею. — Ще одна дурнувата ідея народжується несподівано, та видається справжнім осяянням. Уже плету ланцюг: бабця при тямі і здоровому глузді. А хижа Альонка додає в бабину їжу снодійні пігулки, через що бабця як не спить, так не розуміє, що з нею відбувається. А от якби я змогла вивезти її з цього лігва! Якби вигуляла кілька годин, аби бабця наковталася повітря і прочистила ним мізки, то могла б розпитати стару, як насправді Альонка до неї ставиться, чи годує нормально, чи так уже дбає. І взагалі, чому я повірила, що непутяща мати путящого хлопця Толі Овчаренка знайшла чужу бабцю в лісі і забрала до себе в квартиру? Це ж повна маячня! Такого не буває! Швидше за все, бабця — Альончина родичка. І квартира, певно, бабина. На новому тлі історія пошуків і

неймовірного возз'єднання сина з матір'ю тепер теж видається казочкою для довірливих дебілів (читай — ентузіастів). Тільки коштовний інвалідний візок не вписується в нову версію. Але я розберуся і з цим, якщо опинюся сам на сам із бабцею.

— Погуляти? Навіть не знаю... — Альонка раптом знічується, і це теж підозріло.

— У чому проблема? Хай її пес нас супроводжує, раз ви так мені не довіряєте.

— Яюсь це неправильно.

— Чому?

— Не знаю. Ти і так втішила. Портрет Толіка принесла. Я потім Карині кажу: чого ж я така дурна? Треба ж було взяти з тих грошей, що дівчина залишила, тисячу-дві, дати їй і попросити, щоби художнику передала. За роботу. Людина ж працювала.

— Зараз дай! — каже Карина.

Альонка вже підхоплюється.

— Зупиніться, Альоно! — підводжуся, заведена. — Повірте, художник отримав, чого хотів. Бо він... Тобто вона малювала не заради грошей. І я приходжу до вас не через гроші, не для того, аби щось перевіряти. А якщо не згодна з якимись вашими витратами, то не ображайтеся: маю власну думку. І хочу вам допомогти. Давайте бабцю вивезу на повітря, прошу.

Бабця куняє у візку. Альонка з Кариною допомагають мені викотити важкий візок із під'їзду. Кудлатий пес бр'єхає поряд із візком, косує на мене насторожено.

— Знаєш, як її звати? Рома-Роза, прикинь! — чую, як за моєю спиною шепоче Альонка Карині.

— Так он чого вона така довбонута, — так же тихо відказує кістлява, схожа на Залізного Дроворуба Альончина подруга.

— Альоно, ви перемиваєте мої кістки за те, що намагаюся полегшити ваше життя?! — не пропускаю повз вуха. Зупиняюся, із викликом дивлюся матері Толі Овчаренка в очі. — Може, краще знайдете для бабці якогось капелюха?! Сонце ж пече!

Хвилин десять нервово штовхаю важкий інвалідний візок із бабцею дворами поблизу Віфлеємської. Мої рухи, звуки, навіть думки чатує кудлатий пес: бр'єхає поряд, косує насторожено. Здаюся, бо сонце зосередилося на моєму тім'ячку: випалює діру. Бабці легше:

Альонка натягнула на її голову чорну бейсболку з червоним орлом над козирком. Бейсболка ідіотська і вульгарна, проте захищає, а я геть незахищена. Сил нема. Тягну візок під дерева, до лави біля чужого під'їзду. Все по плану!

— Як ви? Раді, що вийшли прогулятися? — кажу бабці перше, що спадає на думку.

Бабця мовчить. Дивиться на мене і лиш усміхається. Пес приліг поряд, уже розслабився, поклав голову на землю, ближче до проходу.

— Повірте, я на вашому боці, — запевняю стареньку тоном копа з американського бойовика. — Ви можете бути зі мною відвертою. Бо, якщо у вас проблеми, я зможу вас захистити.

Замовкаю, впиваюся у бабині очі. Нормальні очі! Цілком адекватний погляд, як на мене. Вона просто боїться. Побоюється бути зі мною відвертою.

— Довіртеся мені, добре? — кладу руку на бабину суху долоньку.

Пес підхоплюється, вишкірюється, гарчить недобре.

Відхоплюю руку: спокійно! Все зрозуміла. Лише розмова. Ніяких тактильних контактів.

— Шановна пані, прошу, повідомте мені хоч щось про себе, — знову атакую стареньку. — Ви ж розумієте. Тоді мені буде значно легше звільнити вас із цього полону. Я зможу... Не знаю! Знайти для вас місце в пристойному закладі для літніх людей. Із доглядом, медичною допомогою, — терпіння вичерпується разом з аргументами, психую, вигукую нервово: — Пані, ви мене чуєте?!

— Чую, — відповідає бабця привітно, усміхається.

— Чудово, просто чудово! Дякую, ви молодець. І як вам моя пропозиція, що скажете?

— Ти став дорослим, Миколко, — відповідає бабця. — Готуй зошити, восени підеш до школи.

Кінець забаві! Штовхаю візок на Віфлеємську, бурчу вголос, не соромлюся старої жінки.

— Вам ще, вибачте, треба дожити до осені, а я восени особливий зошит відкрию. Власний. Дідько! Ви мене наштовхнули на слушну думку. Нездарма мордувалася! — Чергове осяяння перекидає плани визволити стару з пазурів хижої Альонки. Заради Бога, хоче вошкатися з бабою — прошу! Навряд чи скоро забіжу, аби перевірити. Бо,

здається, тільки-но усвідомила свій маршрут. Досить уже смикатися: то до користі в «Кресалі», то до благодійності з Діною і волонтерами. Піду своїм шляхом. Нарешті зорганізую власні тренінги з ефективною комунікації і формування особистості. Допоможе мама. Згодяться і нотатки старого діда Реформаторського, коли розмірковуватиму про зміну системи координат. Восени почну! Вже лину в осінь.

Хто ж знав, що в осені на мене інші плани.

Частина четверта

Перегида так змарнів, що став здаватися меншим, дрібнішим. І в кого б тепер язик повернувся назвати його кремезним, сильним?

— Що з чоловіком? — дивувалися карасівці, коли на початку осені посходилися на похорон Сашка Шовкопляса, який згорів менш як за два місяці від раку підшлункової, і Перегида прийшов. Навіть труну з небіжчиком допомагав нести, а карасівці знай розглядали Павла, перешіптувалися: та що з Перегудою?! Його в'язниця і пожежа не поламали: за півліта новий дім поставив, залізним профілем накрив, а потім — бах! — як відрізало. Так і стоїть недобудова, а зима на Перегуду не чекатиме, скоро прийде! Хоч би вікна-двері повставляв, щоб сніг у нову хату не наносило.

— А коли йому новою хатою займатися, якщо він Галю Шовкоплясиху щодня до Сашка в київську лікарню возив? — розмірковували. — Кажуть, навіть коли Шовкопляс після операції вже не піднявся і на третій день помер, так Перегида розклав сидіння в своїй «Ниві», поклав в автівку мертвого Шовкопляса, поряд Галю посадив і в Карасівку привіз. Отакі жахи!

— Які жахи? Пашка готує собі ґрунт, щоб до Шовкоплясихи переїхати, — сказав Оверків син Іван. Зиркав на Перегуду здалеку, ближче підійти боявся, та й погляду не відводив, наче потрібно було Іванові зазирнути в Павлові очі, дізнатися врешті, чим відповість. І головне — коли?

Коли?! Після бурхливої розмови на Івановому подвір'ї місяць минув, другий, а Перегида ніяк не завдавав удар у відповідь.

«Що ж ти готуєш мені, виродок? Яке паскудство?» — мордувався Оверків син, місця собі не знаходив, бо не могло такого бути, щоби Перегида просто заковтнув і забув про Іванове злодійство. Іван сам би ніколи такого не залишив без відповіді. Він би ту суку, яка до його хати з мазутом і сірниками тільки наважилася б наблизитися, розірвав! Спочатку обібрав би до нитки, випатрав, убив і розірвав! А Перегида, падло, цим обмежуватися, певно, не бажає. Моторошну помсту вигадує. Небачену раніше, ганебну, публічну, бо інакше чому і досі ніхто в Карасівці не знає, що Іван Перегудине обійстя підпалив? Навіть

Іванова дружина не здогадується, а вона ще та зараза, від неї мало що вдається приховати. Не просто ж так Перегуда мовчить! Певно, позганяє карасівців, приб'є Івана до стовпа шиферними цвяхами, а коли люди заголосять, отоді і відкриє правду. І ящик помідорів приготує, щоб карасівцям було чим в Івана жбурляти. Та спершу розваляє Іванове обійстя, згвалтує Іванову дружину, поріже дітей, і тільки як упорається, за Івана візьметься.

«Що ж ти готуєш?» — про сон забув, смикався від кожного звуку, як паралічний: що, де? Змордувався.

Першим не витримав Іванів сечовий міхур, став підтікати. І, може, від підтікань неабияка чоловіча сила теж витекла: не стирчить у штанях! Навіть після настоянки справжнього китайського женьшеню, яку потайки від дружини Іван вторгував на базарі в райцентрі і ковтав щовечора перед тим, як у ліжку вкластися.

— Вань, ти не забув, що в тебе жінка є? — спочатку обережно, а потім все настирніше запитувала дружина.

— З однією важливою справою розберуся, тоді і згадаю, — психував.

— То розбирайся скоріше!

— А я що роблю? Саме готуюся!

Підготувався до нападу Перегуди капітально. Намотав на паркан колючий дріт, поставив камеру спостереження, яка фіксувала найменший рух у дворі, передавала зображення на монітор, який стояв біля Іванового ліжка. Розумні люди казали, що краще б укласти договір з охоронною фірмою з райцентру: хай вони в монітори дивляться і мчать до Іванового подвір'я зі злодюжками розбиратися. Та Іван пошкодував грошей. І дружині не хотілося признаватися, скільки на монітор і камеру викинув, бо ж збрехав, що все те добро йому на халяву дісталось. Та й не зупинять приватні охоронці Перегуду, думав.

На камерах і дротах не зупинився. Знову до гаманця поліз, і хоч дуже не хотів із грошиками розлучатися, повіз стосик до столиці. Тасі Ягольник. Напаякав: мовляв, яка ж ти розумна жінка, Тасю! Тільки ти в Перегуді справжнє чудовисько роздивилася, виконала громадянський обов'язок у вигляді заяви на хутірського житця, який точно київського нотаріуса вбив, бо коли Перегуда відмазався і його випустили, то сам Іванові розказував, як Тасиною колегу мочив. А Тася правильно зробила, що з райцентру виїхала, бо Перегуда надто мстивий! Не

простить Тасиної принциповості. Біситься! Таке став витворяти — на голову не налазить. Сашка Шовкопляса отруїв, щоб до його дружини в труси залізти. Уявляєш? І не мовчить. Матюччя гне! Усіх, каже, дістану. І от... У зв'язку з такими метаморфозами, а також через повторний продаж батькової хати, до якої Тася теж причетна конкретно і небезкоштовно, Іван хоче підстрахуватися. І сподівається, що Тася йому допоможе, бо Тасі тепер теж підстрахуватися слід.

— Потрібні два папірці заднім числом, — перейшов до конкретики. — Генеральна довіреність від Наталі Іванівни Костомарової на право робити замість неї усілякі дії: купівлю, продаж.

— Одного такого папірця і вистачить, — відповіла Тася.

— Ні, ні! Погано ти Перегуду знаєш. Він поки бабу не знайде, не заспокоїться.

— І як ти його заспокоювати зібрався, Іване?

— Треба намалювати свідоцтво про бабину смерть. Конкретне таке свідоцтво, щоб, коли захоче перевірити, не зміг підкопатися. Щоб уже охолов, зупинився врешті.

— Такі ви всі придуркуваті, їй-богу! — буркнула Тася.

— Хто «ми»?

— Мужики! — відрізала, та за тиждень Оверків син Іван тримав в руках два документи: генеральну довіреність на своє ім'я від громадянки Костомарової і свідоцтво про її смерть.

«А тепер ходи до мене, Перегудо! — загорівся, засмикався. — Є мені чим тебе зустріти!»

Перегуда наче забув, що є такий йолоп, Іваном зветься. І як те витримати? Оверків син разів десять себе зупиняв, бо ноги самі на хутір несли. Так кортіло стати на вулиці навпроти Перегудиного обійстя, документи дістати, показати здалеку. «Ти бачив?! Бачив?! — крикнути теж здалеку. — Усе чисто! По закону! Замокни вже, падло!»

Та падло мовчало і без фантазійних погроз карасівського газди: після бурхливої розмови на Івановому подвір'ї жодного разу не перетнулися. Аж до теплого осіннього дня, коли ховали Сашка Шовкопляса. Оверків син вирішив: сьогодні. Нап'юся на поминках, Перегуду надвір викличу та в морду йому документи: бачиш, козел?! Навіть побіг додому по папірці після того, як Сашка Шовкопляса засипали землею та квітами і вервечка карасівців потяглася на

поминки до їдальні в центрі села, щоби випити за упокій душі небіжчика.

Та все сталося не так, як гадалося Оверковому синові Івану, бо вдома на нього вже чекала розгнівана дружина. Ухопила за грудки, та як вмаже по мордяці!

— Ах ти ж сволота! Ах ти ж покидьок брехливий! — лясь, лясь його по щоках. — Так он чого твій член більше на мене не стоїть?! Курву собі знайшов! Усі гроші на неї спустив! Та я тебе живцем закопаю, хрін кривий! Поряд із Шовкоплясом ляжеш, падлюка!

Ледве відбився. Надвір вискочив, подалі відбіг.

— Присягаюся! — кричав, бо можна було і покричати: однаково всі карасівці в їдальні Шовкопляса поминають, глядачі не позбігаються. — Хай ніколи мій член не підніметься, якщо я хоч раз тебе зрадив! Не було такого! Чуєш? Хоч убий! Не було!

— А гроші де?!

— Які гроші?

— За батькову хату! Десять тисяч доларів, які в кульку під котлом були!

— Там і лежать!

— Так іди, падлюко, і принеси їх мені! Усі десять тисяч!

Отоді-то і накрило Оверкового сина Івана справжнє горе. Гроші з кулька перерахував: мамо рідна! Менше шести тисяч лишилося. Це що ж виходить? Що Іван на захист від Перегуди вже більше чотирьох тисяч баксів від себе відірвав?

— Твою мать, твою мать! — аж розплакався над тим кульком. А ще ж якось треба дружині пояснювати, куди грошики розлетілися. І що казати? Не признаватися ж, що підпалив Перегудину хату! Іванова жінка, хоч і прагматична, але як на базарі яйцями торгує, так віддає покупцеві решту до копійки, дурна жінка, бо їй, бач, чужого не треба! Та й не повірять. Знову почне: курву завів, курву!

— Твою мать!

Розгнівана дружина покинула Івана з кульком у руках біля котла на кухні, пішла на поминки Шовкопляса, аби набратися снаги для подальших катувань чоловіка.

— Готуйся, козел! — пообіцяла. — До сутінків повернуся і вже не зупинюся, поки не скажеш, куди гроші подів!

Твою ж мати! Дивився Іван на залишки баксів зі схованки, уже не плавав. Така лють охопила, аж обісцявся на автоматі, бо перестав контролювати скривджений Перегудою (а ким іще?) сечовий міхур. Усі біди від Перегуди. Стирчить дровинякою в Івановому оці!

— Сам дурний! Сам! — шепотів злостиво. — Треба було дочекатися, щоби Перегуда до своєї хати повернувся, спати вклався, і після того підпалювати. Жив би тепер, горя не знав!

Труси поміняв, задумався: що робити? Аж у голову прозріння — бемц!

— Так он ти що задумав, гнидо! Ходиш, удаєш, що забув про мене, а сам мене зі світу зжити хочеш! — промовляв до уявного Перегуди. — Знайшов чорну відьму, дав їй грошей, аби вона мене зурочила! Щоби я розум втратив, став грошима фінькати, як дурний, щоби обсцикався-обсирався, щоби член не стояв, щоби здох, як собака!

Твою ж мати! Заметушився: сьогодні ж знайде альтернативну Павловій надзвичайно могутню чорну відьму (десь же вони є!), віддасть їй шість тисяч баксів: хай переборе закляття Павлової відьми і вб'є Перегуду! Бакси до рук знову взяв, а вони прилипли до Іванових долонь, просяться, віщують: не віддавай, бо до ранку не доживеш! Дружина тебе і без Перегуди ухойдокає.

— Так і буде! — засмутився, аж знову заплакав. — Пропав я. Геть пропав!

А сутінки вже ось. Зараз п'яна дружина повернеться з поминок! Бакси в кульок сховав, застиг: куди від біди бігти, де сховатися? Та коли сердита дружина стала на порозі, підвівся, випнув грудну клітку, як гордий партизан у гестапівській катівні зі старих радянських фільмів.

— Стріляй! — вигукнув, хоч вогнепальної зброї в хазяйстві ніколи не водилося. — Стріляй, паскудо!

— Зараз! — хижо мовила дружина. А вогнепальної ж зброї ніколи в руках не тримала, бо не було за що триматися. Мабуть. Чи Іванова жінка теж від чоловіка секрету мала?

Відскочив до стіни, заволав:

— Присягаюся, до зими замість чотирьох тисяч — шість матимемо! Присягаюся! Я чотири тисячі Тасі Ягольник позичив під великі відсотки! А тобі не казав, бо ти дурна! Тобі курви ввижаються

там, де в мене ділові стосунки. А я для сім'ї старався! Для тебе, кобила ти невдячна! Що?! Не віриш? Нотаріусісі подзвони! Завтра, бо ніч уже і ти п'яна!

— Подзвоню! — пообіцяла дружина, та Іван видихнув лише тоді, коли вона вклалася спати і захропіла. Виграв кілька годин часу!

До ранку встиг відіслати Тасі Ягольник сувору есемеску, в якій повідомляв: збрехав дружині, що позичив Тасі чотири тисячі баксів під відсотки. Тож, якщо Іванова дружина про те Тасю запитає, хай Тася підтвердить, якщо хоче, щоб ніхто не дізнався, які вона оборудки з нерухомістю повертає і які скажені гроші за те бере! Трохи подумав і ще одну есемеску навздогін надіслав: «Потопиш човен — сама підеш на дно!»

«І Перегуду треба на дно», — допетрав. Навіть зрадів: ще лишилося клепки в голові! Нащо мотатися в пошуках якихось відьом, власні грошики їм віддавати, просити, щоби знищили хутірського житця? Сам усе зробить. Безплатно. Ані копійки не витратить!

— Уб'ю, — шепотів. — Кілька днів подумаю, як це зробити, і вб'ю. Розберуся з Перегудою, потім подумаю, як до зими шість тисяч баксів собі повернути.

Уночі після похорону Сашка Шовкопляса Павло Перегуда теж не спав. Сидів поряд із Галею в дворі Шовкоплясів під виноградом, мовчав. Що казати? Хіба є Галина провина у тому, що чорна смуга в Павловому житті розрослася до величезного чорного поля: стелилося перед хутірським житцем аж до обрію? За що не візьметься, все з рук валиться. З сирами був почав, та скоро зрозумів: без нової сироварні марно метушитися. Ані кількості, ані якості. Хотів було міні-сироварню купити, та для того довелось би брати останні гроші з будівництва. А хіба можна в зиму недобудований дім без вікон-дверей лишати? Кинувся вікна-двері замовляти, виробники такі ціни загилили, що аж загальмував, бо вигідніше було самому їх змайструвати. Тільки того і зробив, що замовив деревину, та і ту треба було чекати, бо її ще мали якісно висушити.

— У літній кухні зимуватимеш? — спитала Галя.

— Давай теє... вдвох перезимуємо, — сказав.

— А свекруху куди? Чи ти мене до себе кличеш разом із Сашковою матір'ю?

— Хай буде собі і баба.

— Тоді сам до нас перебирайся. Одному мужикові легше з місця знятися, ніж двом бабам разом із їхнім мотлохом. І хата в нас нормальна. І асфальт.

— Не можу. Робити щось на обійсті треба, бо скоро Валерчик повернеться, а мені і постелити йому нема де. І ти б допомогла по господарству. А у вашій хаті мені що робити? Сидіти?

— Свекруха не погодиться на хутір перебраться.

— Сам із нею побалакаю, — підвівся, брови насупив.

— Куди? Зараз зібрався з нею балакати?

— А чого чекати?

— Та стій! Сашка щойно поховали! Свекруха тобі очі видряпає, якщо про переїзд заведеш.

— Таке кажеш! — на землю плюнув, посунув до хати Шовкоплясів.

Галя на ноги зіпнулася, стала біля вікна, зазирнула: хоч би не побилися!

Галина свекруха сиділа біля столу, хитала головою у чорній хустці, дивилася в одну точку. Ніби не помічала Перегуду, що він стояв за метр від баби, яку в Карасівці всі знали як іще те стерво, бо з роками не тільки старішала, але й набиралася ще більшої стервозності. Торік навіть вилила в єдиний на всю Карасівку колодязь склянку мазуту, бо карасівці постановили, щоб усі скинулися на його очистку, а баба відмовилася гроші здавати, бо в них, бач, свердловина! І як її Сашко з Галею не втихомирювали, мовляв, заспокойтеся вже, мамо, ви ж не свою пенсію на те витрачаєте, то наш клопіт, — не здалася! І таки попсувала воду в колодязі, а свердловини ж не у всіх карасівців! Деякі баби щодня відрами з колодязя воду тягали. Ох же розгнівалися! Кляли бабу, а вона їм з-за паркану тільки дулі тикала.

— Бабо, — Перегуда порушив мовчанку першим. — Поговорити треба.

— Говори з тою курвою, яка під виноградом для тебе щойно ноги розсувала, щоб її паралізувало, сучку кляту!

— Значить так! Слухайте сюди, бо двічі повторювати не збираюся! — голос підвищив, аж змусив бабу смикнутися: зиркала на нього злостиво. — Ота сучка, яку ви клянете, біля вашого сина тліла, аж поки не помер! І біля вас тлітиме, який би бруд з вашого рота не вилітав! Дупу вам підтиратиме, з ложки годуватиме, тож у вас два дні! Завтра зранку зробіть усе, як годиться: на цвинтар із Галею сходіть, сніданок Сашкові покладіть, випийте по чарці, а потім повертайтеся додому і починайте збирати свої лахи. Отруту свою у склянки позливайте! Треба ж вам нас із Галею чимось діставати, бо за два дні заберу вас із невісткою вашою до себе на хутір. Ото, думаю, карасівці зрадіють! Перехрестяться, що вас здихалися! І запам'ятайте, бабо! Почнете викидати коники, в «Ниву» запхну, до сидіння прив'яжу, — оговтаєтеся вже на хуторі.

Глянув на бабу суворо: заклала, дивилася на Перегуду розгублено.

— І ще одне! — додав. — Тільки спробуйте ще хоч раз до Галі присікатися! Не пожалію, бабо! Їй-богу, не пожалію! Бо я, бабо, ще та тварюка: живцем з'їм і не вдавлюся! Так що можете мене пиляти. Я не проти. Я ж розумію, бабо, що ви вже ніколи не змінитесь.

— Ах ти ж падло!

— Молодець, бабо! Усе чітко зрозуміли, рухаєтеся у правильному напрямку! — до дверей пішов, озирнувся. — Два дні! На третій переїжджаємо.

На хутір повернувся під ранок, бо ще з Галею посидів, ще розмірковували разом, за що найперше братися, щоб і на життя заробити, і хату добудувати, наче давно були подружжям, наче не сталося нічого трагічного, — звичайна буденна ніч.

— Шовкоплясову хату продам, — сказала Галя. — Думала на Ленку переписати, після похорону кажу їй: хата твоя, повертайся, доню. А вона каже: ніколи не повернуся, мамо. Навіть ночувати не залишилася: справи в неї. Які справи?

— Їй видніше.

— Може, й так.

— Продай хату, віддай доньці гроші, — сказав. — Сяку-таку квартиру в місті купить собі. Буде ніби від батька, від батьків.

— Так і хотіла.

— А я в новій хаті Валерчикову половину, мабуть, геть окремою зроблю. І землю поділю. Щоб хлопцеві було своє господарство, бо Валерчик із хутора не поїде. Він теє... мріє про крила, а лине до землі.

— Коли молоді поряд, жити веселіше.

— Молодих на хуторі зараз побільшало, — відказав. — Сусіди нові поселилися: з дитиною, з собаками.

— І добре. Забути б уже про Карасівку. Виїду, не повернуся.

— А я ще зазирну, — сказав Перегуда. — Справа в мене тут одна лишилася...

Наступного ранку після похорону Шовкопляса Карасівка гула від разючої новини.

— Перегуда забирає Галю зі старою стервою до себе на хутір! — розповідала продавчиня єдиного карасівського магазину всім і кожному, хто заходив. — Їй-богу, не брешу! Стара Шовкоплясиха розказала. Прийшла, очі мокрі, ледь не плаче, каже: Перегуда вчора вночі до хати вломився, бабу за шию вхопив і сказав, щоб збирала лахи, бо придушить!

— Слава Тобі, Боже! — вигукнула Іванова дружина. — Хоч воду з колодязя питимемо без остраху!

— А коли забирає? — насторожився Іван. — Чи вже і перевіз бабів?

— Стара Шовкоплясиха сказала: оце сьогодні день дав, завтра, а післязавтра перевозитиме, — оголосила продавчиня.

— Сьогодні. І завтра, — повторив Іван. Тільки два дні мав, щоби із Перегудою покінчити. Від післязавтра Перегуда вже не буде сам-один на подвір'ї.

Іванові це геть не підходило. Збрехав дружині, що має зустрітися на хуторі з новими хазяями батьківської хати, бо вони ж «городські», нічого в сільському житті не тямлять, от і дзвонять йому щодня на мобільний: то питають, як виноград підрізати, то не знають, чи треба картоплю поливати після того, як відцвіте.

— І що мені — всі гроші з мобільного на них витратити? — буркнув.

Упхав потайки від дружини сокиру за пазуху, пішов на хутір. Перегуду вбивати.

«Городські», що купили в Івана Оверкову хату, наче підслухали, що Іван на них посилався. Не сиділося їм на подвір'ї: чоловік із дитиною ганяли м'яч прямо на вулиці, жінка з книжкою сиділа в траві біля паркану, поблизу собаки вешталися.

— Зарази, — пробурмотів Іван.

Хотів було повернути, через городи до Перегудиного подвір'я дістатися, та дівчинка першою помітила його, загорлала:

— Дядько Іван! Дядько Іван!

— От же суки! — посмішку начепив, пішов вулицею, гукав «городським»: — А що це ви, як безхатки, по вулиці бігаєте? Чи вас хто з хати вигнав? — до чоловіка підійшов. — Романе! Чого гуляємо? Роботи нема? Та не повірю! На селі робота ніколи не закінчується.

— Сусід попросив за його обійстям наглянути, а з вулиці видніше. Ми час від часу виходимо, перевіряємо, — Роман потиснув Іванові руку. — А ви до нас?

— Та ні! Іду у своїх справах, — пробелькотів. — Я що спитати хотів. А чого ви сусідове обійстя охороняєте? Хазяїн де?

— Павло Петрович поїхав у Київ. Повернеться увечері. А ви до нього?

— Петрович?! — процідив злостиво. — Нащо мені ваш Петрович? Ох, ти настирний, Романе! «Куди я», «до кого»! Ні до кого!

Корова заблукала. Шукаю!

У Карасівку повертався, матюччя гнув: «Не вислизнеш, Перегудо! Я тебе дістану, гандон драний! Уночі повернуся! Дочекаюся, поки дружина закимарить, перед тим пожаліюся їй, що живіт прихопило, що пластом лежатиму, а коли жінка вирубиться, підкрадуся нишком до твого обійстя. Та не вулицею, городами проберуся, щоби ніяка сука не побачила. Давай уже, повертайся, Перегудо! Поряд із Шовкоплясом покладу».

Ще зранку Перегуда і не збирався їхати до столиці. Зателефонував хазяїнові грузинського ресторану, щоб вибачитися, бо геть нічого з сироварінням не виходило, а він же чоловікові слово дав сири привезти.

— Шукай собі іншого постачальника, Гіві, — сказав. — Я, може, взагалі до сирів не повернуся. Не знаю тепер, чи потрібні вони мені.

— Не подобаються мені, Пашо, твої слова! Геть не подобаються, — відказав Гіві. — Голос твій не подобається. Може, не ти дзвониш, інший хтось?

— Я це...

— Тоді заїдь до мене. Сьогодні ж заїдь. Разом подумаємо, кому твої сири потрібні, якщо не тобі!

Перегуда сів у «Ниву», скерував на Київ і, поки їхав, усе думав, що от Сашко Шовкопляс помер, а він і далі продовжує в столицю мотатися. Наче має ще когось мертвого з Києва додому привезти. Про Галю думав, бо не було в Павла таких планів, щоби після смерті Шовкопляса його жінку до себе перевезти, а от сказав — і ніби все нормально, ніби так і має бути.

Крутив кермо, вглядався у чорні хмари над столицею.

— Дощу мені тільки не вистачало, — бурчав.

Дощ у Києві вщух, коли Перегуда Набережним шосе тільки під'їжджав до Подолу.

Дощ такий теплий, наче прагне обманути мене, навіює: ще літо!

— Мене? Прошу!

Дощ припиняється. Почув? Ховаю парасольку: сама більше не чую шепоту вітру, дощу, сонця. Не звертаю уваги на схвальні чи осудливі погляди людей. Все те лишилося в справжньому літі, а в цій осені єдина справжня — це я.

Чистий аркуш. Ніяких сновидінь і мордувань. За тиждень починається мій перший авторський тренінг з ефективних комунікацій як способу виживання, і хай я не встигла підготуватися до нього ґрунтовно, проте і хвилюватися нема за що. Хто судитиме? Розгублені слухачі, які позбігаються навчитися виживати за допомогою

вербальних і невербальних меседжів, нових точок відліку і зміни системи координат? Розгублені жадають казок, а я вже назбирала їх, замісила тісто з уривків випадкових знань, телевізійних новин, сльозливих серіалів і нотаток діда Реформаторського про світ майбутнього, в якому не буде держав, кордонів, всіх нинішніх суспільних інститутів і заборон. Хай мріють, однаково їм там не жити! Не гідні!

І вони вже заплатили за право послухати мене! А я вже встигла домовитися про оренду приміщення для тренінгу на Подолі. Зараз віддам орендодавцеві гроші, піду в «Лондон» каву пити.

Орендодавець запізнюється, хоч я погодилася зустрітися з ним поблизу Контрактової площі на його ж прохання.

«Нащо він поповнює перелік вад, за які варто зневажати людей?» — роззираюся, помічаю посеред людського виру знайомий інвалідний візок із двигуном.

Придивляюся: Господи, Боже ж ти мій! Ма... ти моя Мотря! Яке ж блюзнірство! Альонка штовхає візок із бабцею просто в бік метро, поряд брѳохає кудлатий пес. Значить, погодилася впрягти стареньку в жебрацький бізнес! Прикрила очі козирком дурнуватої чорної бейсболки з неоковирним червоним орлом, аби сховати очі від людей. Краще би бабці чимось голову прикрила, бо пече ж, хоч і осінь!

Вже прямую до них, бо Альонка саме зупинила візок, нахилилася до бабці, а та випростала тремтячу руку... Саме так випростала, як жебраки роблять. І вже хтось один навіть поклав в її руку купюру. І пес поряд. Охороняє.

Психую, суну до Альонки. Хіба ти людина? Підійду і перше, що скажу: ти взагалі — людина? Хіба можна так ницо використовувати стару?

До них метрів десять, коли реальність вириває з хаотичної людської метушні окремих об'єкт: боковим зором помічаю джутовий ланцюжок із якорем. Хитається на зап'ястку чоловіка, що йде попереду теж у бік Альонки. Серце падає, аж зупиняюся: Блек?!

Блек не сам. Поряд крокує Улька, щось весело теревенить. Блек піднімає руку, на зап'ястку якої висить мій подарунок. Мій! Обіймає Ульку за плечі, відповідає їй теж щось геть не сумне.

Сльози вже готові! Лиш чекають слабини. Не дочекаються! Розвертаюся. Швидко йду геть, у протилежний бік, у подільські вузькі

провулки, тільки б подалі від них. Від них усіх!

Перекуда залишив «Ниву» за квартал від грузинського ресторану, бо пробив цвяхом шину. Хотів було перебортувати колесо, та Гіві вже чекав. Павло плюнув на свою стару коняку, подався пішки.

— А людей — як комах! — бурчав, долаючи припливи і відпливи людських хвиль.

Вивернув на вулицю поблизу Контрактової площі, роззирнувся, і раптом посеред людських голів промайнуло щось таке знайоме, з такого далекого минулого, що аж зупинився на мить. Бейсболка. Чорна бейсболка з великим червоним орлом над козирком. Альонка поцупила її в Перекуди того дня, коли зникла з його життя.

— Хіба вона одна на весь світ, та бейсболка? — прошепотів.

Та очей від бейсболки не відвів. Роздивлявся здалеку. Жінка якась у його бейсболці стоїть. Тримає за ручки добротний інвалідний візок, а в ньому старенька бабця головою хитає. Поряд кудлатий пес крутиться.

Чи підійти поближче?

Так швидко йду, що задихаюся. Чи я задихаюся не від швидкої ходи? Суну, не зупиняюся. Орендодавець обриває мобільний! Плювати!

— Треба було вчасно приходити на ділову зустріч, — пояснюю йолопу. — А тепер вибачте — у мене виникла невідкладна справа. Зможемо зустрітися за дві години.

Мені ж вистачить дві години, щоби прийти до тями? Попереду Дінин арт-салон.

Підходить! Дінин арт-салон — саме те, що потрібно, бо мені зараз життєво необхідний прихисток, нірка, глухий кут, що завгодно, де товчеться якомога менше людей. А краще, щоби їх не було взагалі.

Діна зустрічає мене в порожньому салоні. Крім нас — ані душі. То добре!

— Ромо-Розо. Ти завжди з'являєшся так невинувато.

Лякаюся — а раптом Блек з Улькою прямували сюди, до Діни, але вирішили зробити легковажне коло, аби прогулятися, надихатися теплим літнім сонцем осіннього дня?

— Знову лампочка? — бовкаю перше, що спадає на думку.

— Зможеш побути тут сама? — Діна ну просто істота з іншої планети. Вона знущається, чи що? Може, запросити її на мій тренінг з

ефективних комунікацій, щоби до неї нарешті дійшло: не можна з нормальними людьми розмовляти фіналами своїх довгих логічних ланцюжків. Нащо примушувати людей думати? Простіше треба бути!

— Перформанс? — питаю зухвало, бо маю повне право відповідати Діні її ж маячнею. І хай тепер дошкрібається до того, від чого я відштовхувалася, коли сказала «перформанс».

— Так, перформанс, — ствердно киває Діна. І вже йде. Не дає мені змоги уточнити, що за творчий проект, чи надовго затримається, коли саме повернеться. Залишає мене в світлому холі арт-салону, зникає.

— Дарма ти так, Діно! — шепочу роздратовано. — Колись твій салон розграбують. Може, саме сьогодні це і зроблять, бо я не збираюся охороняти його до вечора. У мене ділова зустріч за дві години. Не повернешся вчасно — ну вибач!

Альонка? Перегуда завмер за кілька метрів від жінки в бейсболці, дивився на неї, все повірити не міг. Альонка?! Це ж точно вона. Така ж гонориста, напружена. Рухи різкі, погляд хижий. Хіба можна в таке повірити, що він не хотів сьогодні в Київ їхати, геть не хотів, та вже дуже незручно перед Гіві почувався? Не заслужив Гіві того, аби розпрощатися з ним по телефону, навіть руки не потиснувши. Задля того і приїхав. А тут Альонка! Які ж слова підшукати, що таке сказати, аби згадала про Валерчика?!

Альонка не бачила Перегуди. Теревенила по мобільному. Лиш розвернула інвалідний візок так, щоби сонце не світило в очі старій бабці. Бабця повернула голову в бік Перегуди, дивилася повз нього, усміхалася.

— Наталя Іванівна? — Перегуда геть розгубився. Ще не встиг перетравити приголомшливий факт, що так несподівано знайшов Валерчикову матір, а тут на тобі! Валерчикова мати вигулює бабцю, яка зникла з Павлової хати півроку тому! А бабцю ще й кудлатий пес охороняє.

Твою ж дивізію! Це ж що таке?.. Тупцяв на одному місці, ніяк не міг утямити, що робити. Як підійти, що сказати.

Вештаюся салоном. Без інтересу розглядаю хенд-мейд різного гатунку, бо перед очі — Блек. І Улька! Вони ж тут не з'являться? Нізащо! У перший день осені категорично зірвала з пальця огидну обручку з плоским синім каменем, схожим на вульгарну пляму.

Розірвала примарний зв'язок зі страшним сном, із нотаріусом Реформаторським і його подарунком, з Блеком, завдяки якому в моєму житті і з'явився божевільний нотаріус.

Підходжу до вікна. Вони ж не з'являться? Повз салон чеше пишнотіла жіночка в прикрашеній блистками сукні.

— Ага, провінційна лесбіянка! Ти що на Подолі забула? Тобі на Золоті Ворота! Мама тепер там лузерам мізки підправляє, — шепочу, проводжаючи жінку очима. Може, Діна влаштувала перформанс на підтримку секс-меншин? Тоді скоро повернеться, бо патріотичні активісти на кшталт «Кресала» своїм втручанням зводять будь-які акції секс-меншин до необхідності останніх швидко бігти, ховаючись у провулках.

Перегида перехрестився подумки, видихнув, пішов у бік Альонки і Наталі Іванівни Костомарової. Очей не зводив із жінок. Старенька раптом зойкнула голосно, прикрила рот долонькою. Перегида аж загальмував. Витягнув шию, спостерігав.

— Що таке? Що з вами? — Альонка нахилилася до старої, дивилася на неї із прикрістю. Пес напружився, в'ївся в стареньку уважними очима.

— Він! Він! — стара заплакала. Показувала пальцем на молодого худорлявого мужчину з випнутими вилицями: стояв неподалік із симпатичною веселою дівчиною, тримали в руках паперові стаканчики з кавою, роззиралися, наче давно чекали на когось. На зап'ястку мужчины хитався якір, причеплений до джутового плетеного браслета-ланцюжка.

— Що «він»? Бабцю, ви тут когось зі знайомих побачили? Так он чого вам так хотілося Подолом погуляти! Так ми ж гуляємо. Каринка зараз під'їде, далі підемо. Все ж гаразд? — Альонка намагалася заспокоїти бабцю, нервово зиркала, бо навколо них почали зупинятися перехожі. Хлопці якісь підійшли: мовляв, що з бабцею? Усе гаразд?

— У нього — моє! — плакала бабця. — Моє! Якір Миколчин! Єдине, що в пам'ять про Миколку лишилося! Забрав! Останнє забрав!

Альонка розігнулася. Зиркнула в бік молодого худорлявого мужчину без добра.

— Ей, чувак! — гукнула йому. — Ану, ходи сюди!

Супутниця мужчины напружилася.

— Тимуре, ходімо звідси! Ми можемо почекати Тасю і в іншому місці. Я їй зараз зателефоную.

— Улю, все нормально! — відповів мужчина. Пішов до Альонки, бабці у візку, кудлатого пса.

— Останнє забрав! — бабця заплакала ще відчайдушніше, показуючи на мужчину. — Миколчин якір забрав, пам'ять забрав! Все забрав!

Мужчина не встиг підійти до візка. До нього підскочив молодий хлопець у камуфляжній сорочці, вхопив за футболку.

— Чувак! Що ти у бабці стирив?

— Відпусти! — мужчина смикнувся. Вирвався з рук молодика, ледве не впав, зачепив візок із бабцею. Візок захитався. Пес зірвався, загарчав на мужчину.

— Ти здурів, козел?! — закричала Альонка. — Ти якого мою бабцю штовхаєш?

— Слушайте! Не знаю, що відбувається, але я цю жінку у візку вперше бачу! — Мужчина нервувався. Хитав головою із прикрістю: мовляв, та що, в біса, ви всі робите?

На нього вже мчали товариші хлопця в камуфляжній сорочці.

— Бийте його! — завзято вигукнула Альонка. — Він мою бабцю пограбував!

Перегуда зірвався. Біг в епіцентр агресивної бійки, яка спалахнула, як сухе сіно, і вже розгоралася — невтримно, неконтрольовано, люто, бурмотів на ходу:

— Твою дивізію! Вони подуріли тут усі?

Підскочив, відтягував молодиків, які вже повалили молодого мужчину на землю, били ногами.

— Ану, геть! Геть! Ви чого, суки? Звикли зграєю нападати? А в пику не хочете?

Навколо них бігала перелякана супутниця мужчины.

— Люди, допоможіть! — плакала.

— Та він злодій! Крадій! — кричала на неї Альонка.

Перегуда зиркнув на Альонку.

— Бабцю відвези вбік, і чекайте мене! Чуєш? Нікуди не йди!

— А ти хто? — гукнула Перегуді Альонка. Не впізнала.

Перегуді пояснювати нема коли: трохи зайнятий. Усе намагався відбити молодого мужчину від зграї молодиків у камуфляжі.

— Коли ж ви вже заспокоїтеся, покидьки! — Перегуда і сам не помітив, як опинився на землі поряд із мужчиною. І вже їх обох молотили. І дедалі більше ставало тих, хто молотив.

Перегуда зловчився, буцонув ногою найближчого нападника так, що той повалився, вхопив за грудки молодого мужчину.

— Біжи! — прохрипів. — Спробую їх затримати!

Салон порожній, тут лише я. Відсутність людей не допомагає заспокоїтися, бо знадвору вриваються звуки, сіпають. Ось раптом вони зникають, чи то просто їх перебиває один — моторошний жіночий крик. Дежавю. Я чула його раніше! Той крик — біда. Заповнює простір, б'є в душу. Звідки ці страшні волювання? Такі відчайдушні, розгублені. Голова обертом — і не зрозуміти, звідки лине той жахливий крик. Звідусіль?

Ні. Не може бути! То було уві сні, в реальності не мало повторитися.

Повітря бракує. Суну до дверей: розчахнути тільки для того, аби вдихнути.

Прочиняю двері, визираю на вулицю. Бачу вдалині безпорадну метушню якихось людей. Дежавю? Зараз із хаотичного натовпу стрімко вибіжить молодий мужчина, помчить у бік салону?..

— Ні... — шепочу. — Цього не може бути. Літо ж минуло.

Виходжу на поріг салону, тримаюся за прочинені двері, вдивляюся. Із хаотичного натовпу стрімко вибігає молодий мужчина, мчить у бік салону.

Метушливий хаос набирає конкретної форми: скривавлений молодий мужчина тікає, відчайдушно намагається врятуватися, слідом за ним біжить ще один, старший за першого, теж у крові, махає руками, намагаючись загальмувати озвірілий розлючений натовп, і на якусь коротку мить йому це вдається, бо молодий утікач на кілька метрів відривається від переслідувачів, які гамселять старшого мужчину.

Заплющую очі лиш на мить: страшний і досі нерозгаданий сон прямо тут і зараз стає реальністю. Та що ж це?!

Розплющую і бачу... Блека. Це ж він! Він — той молодий мужчина, який з останніх сил тікає від оскаженілого натовпу. Зараз ми зустрінемося поглядами лиш на мить, і я наперед знаю наш німий діалог: він благатиме про спасіння. Маю відкрити для нього двері?

Блек помічає мене. Наші погляди зустрічаються лиш на мить, та його очі кричать геть не те, на що очікую.

— Ромо-Розо? Ти?! Ні!

— Ні?! — кричать мої очі. — Ні?!

Блеківі не до розгорнутих діалогів: біжить, роззирається зацьковано. Він уже метрів за десять від салону, наближається стрімко, наче не людина, головна подія мого життя. Відсахуюся, відступаю в салон, і геть гублюся, бо суперечливі думки рвуть серце в шмаття. Одні кричать: відчиняй двері! Інші вимагають: закрий їх перед зрадником, людина не має пробачати зраду. А я ж — людина? Зачинити! Назавжди, бо вже зачинила: ще того дня, коли побачила Блека з мертвою хижою щукою біля Житнього.

Блек вирішує за мене. До салону лишається метрів п'ять, коли він раптом рвучко повертає ліворуч, подалі від прочинених дверей салону. Аж задихаюся: тікає не від оскаженілого натовпу? Від мене? Я — страшніша за натовп?

Бахаю дверима: ненавиджу! Зачинити, замкнути на всі замки! Не бачити, не чути! Біжу в найглухіший кут салону, забиваюся, закриваю вуха долонями, тільки би не чути ані звуку, ані шереху. Нічого!

— Геть, геть! — шепочу істерично. — Що вам усім від мене треба? Геть...

Не знаю, скільки то триває. Може, мить, може, ціле життя. Несподівана думка приголомшує: Блек тікав не від мене. Намагався подалі від мене увести оскаженілий натовп.

— Господи, Господи! — підхоплююся, біжу до замкнених дверей. Я ж ще маю змогу все виправити?

Знадвору — гіркий плач:

— Братику, братику...

Ламаю ті замки, вириваю, знищую — ніяких замків, кордонів, перепон! Тільки відчинені двері! Розчаую: ще встигну все виправити? Де всі? Хочу стати повноцінним учасником події!

...Оскаженілий натовп вже напився крові, розтанув. Під вікнами салону на землі — недвижний скривавлений Блек. І другий мужчина, старший за нього. Та я бачу лише Блека. І браслет-ланцюжок із якорем на його зап'ястку. Над Блеком голосить Улька.

— Братику, братику, братику, — повторює, ніби її заклинило. Поряд із Улькою стоїть пишна провінційна лесб'янка в сукні з

блистками. Зітхає скорботно, раптом зиркає по боках і не втримується, обіймає нещасну Ульку: «Я з тобою, серденько, поряд, я не покину тебе...»

Перегуді паморочилося. Лежав на асфальті за метр від молодого мертвого чоловіка, прислухався до голосів, що ввижалися. «Мабуть, геть мені зле, раз Тасин голос чую», — промайнуло.

— Перегудо? Господи, ти як тут опинився? — над Перегудою схилилася ошелешена, заплакана Тася.

— Ти?.. — прошепотів.

— Мовчи, прошу! Зараз «швидка» приїде.

— Тасю... — видушив з останніх сил. — Жінка в чорній бейсболці... З орлом! Вона — мамка Валерчикова. Скажи їй... Щоб... — замовк, очі закрив. І помер.

За що оскаженілий натовп гнав і гнав мого Блека і того, другого чоловіка?! Заради чого Блек загинув, бо не міг же він загинути просто так? Заради того, щоби я нарешті дізналася, що за мертва людина лежала ногами до дверей у головному сні мого життя?

— Я лежала! Я лежала! — повторюю, як заведена. — Я лежала!

Б'юся об стіни арт-салону. Де вихід?! Де тут, у біса, вихід?! Не головний! Не двері, що ведуть на вулицю, до мертвого Блека, його дурнуватої брехливої сестри Уляни! Будь ти проклята, Улю! Будь прокляте кожне твоє брехливе підле слово! Не прощу тобі смерті мого коханого! Його вбила не я! Ти його вбила, Улю!

— Де вихід? — біжу до вікна в залі арт-салону. Воно виходить у двір, і я не вискакую — вивалююся назовні. На землю. На асфальт. Як же жити тепер? Йти по життю не вийшло. Бігти?

Біжу. Навпростець, дворами, до Дніпра. Тут на мене чекатиме човен? І чоловік, якого я, чорна, чомусь побачила чорним?

— Мамо! — кричу в слухавку. — Де Ромка? Де Ромка?

— Де ти? — Мама навіть не намагається стримувати хвилювання.

— Як доїхати до Ромки?!

Уже надвечір у глухий хутір із райцентру, до якого дістаюся рейсовим автобусом, мене привозить таксист. Ромка вже в курсі.

— Мама дзвонила, — пояснює.

Яна і маленька Катруся мовчать, дивляться на мене і мовчать. Навіть Брайан із Брукс зацікавилися.

— Мені треба... не бачити людей. Узагалі. Можна? — видушую, не витримує, плачу. — Я не знаю! Не знаю, як тепер жити! — вихлюплю, наче раніше точно знала. Знала, та не впоралася.

Вони зникають. Лишають мене посеред розкішного зеленого двору, вкритого травою, квітами. А я не можу! Нічого не можу! Ані сидіти, ані лежати, ані стояти, ані дихати. Чому все те сталося? Чому мій Блек здався? Чому не шукав мене? Чому не розкрив мені таємниць свого карколомного перформансу і простого факту, що Улька, довбана нетрадиційна Улька, — його сестра? Чи ніякого перформансу не було — тільки прекрасні романтичні фантазії Блека і Ульчині брехні?! Вже не дізнатися. Не спитати Блека: а нащо на пікніку з хліба-сиру-вина — мертва хижка шука? Самій розгадувати чергову загадку? То не надто? Бо і досі не розумію: я розгадала свій сон чи він так і лишився нерозкритою таємницею?

— Меласю... — над ранок Ромка не витримує. Підсідає до мене. — Ти як?

— Ніяк...

Брат дивиться на мене уважно, довго.

— Ти вагітна, — каже упевнено. — У Брукс були такі очі, коли вона вперше завагітніла.

За три дні після того, як Павло Перегуда поїхав до столиці, та так і не повернувся, його тіло в закритій труні привезла на хутір нотаріусиха Тася Ягольник. Карасівці позбігалися, коли труну з тілом хутірського житця ще тільки виносили з бусика двійко кремезних чоловіків із ритуальної служби.

— А що сталося? Що? — гомоніли ошелешено. — Господи, спаси-збережи! Що сталося?

— Бійка сталася, — відказала нотаріусиха глухим зболілим голосом. — Побилися двоє чоловіків. Судити нема кого. Обидва померли.

— Обидва! Обидва! — До труни підійшла Галя Шовкоплясиха. Заридала. — Де ж той Бог? Що ж він, сука, робить, га?

Тася усміхнулася гірко.

— Я до міста маю повертатися, а Перегудин син тільки завтра приїде. А до завтра треба, аби хтось біля небіжчика початував. Це ж не годиться, щоби він сам-один лежав ногами до дверей.

— Я можу побути біля Павла Петровича, — озвалася нова Перегудина сусідка. — А потім чоловік підмінить мене. Він у райцентр поїхав. Сестру на автобус посадить і скоро повернеться.

— А дитину на кого лишиш, на собак? — дорікнув їй Оверків син Іван. До труни підійшов, брови насупив. — Їдь, Тасю, — сказав нотаріусісі. — Нема за що хвилюватися. Усе буде гаразд! Почергую біля товариша, хай Господь береже його душу! І з Валерчиком мені завтра є про що побалакати. Поможу з похороном.

Павла поховали наступного дня неподалік від Сашка Шовкопляса. Над могилою поплакала лиш одна жінка: вдова Шовкопляса Галя. Валерчик оформив генеральну довіреність на батькового товариша Івана, якому доручив продати обійстя, бо вирішив після армії не повертатися на хутір, а вчитися на військового льотчика і сподівався, що добра людина дядько Іван зможе вигідно продати недобудову із землею і Валерчик матиме матеріальний запас міцності для свого подальшого життя.

P. S

В останній день осені року 2017-го Меланія Нечай, яку один дивак назвав Ромою-Розою, усвідомлено вбила свою ненароджену дитину і після абортів повернулася в дев'яностометрову батьківську квартиру біля цирку, якою віднедавна володіє одноосібно, бо брат відмовився від своєї частки житла на її користь, так само як і батьки, які купили в кредит двокімнатну квартиру в спальному районі столиці, оскільки мама Меланії дійшла висновку, що матеріальний фундамент допоможе доньці врешті подумати про нематеріальне. Меланія нечасто спілкується з рідними, усвідомлено підтримуючи цю свою позицію тезами про рабів, які чекають на вдячність. Вона переформатувала власні авторські тренінги, які тепер називаються «Вижити і залишитися людиною. Давайте спробуємо!». Тренінги Меланії користуються надзвичайною популярністю. Лиш одна людина покинула тренінг за десять хвилин після його початку — дивакувата Діна. Та хіба подібні знання для дивакуватих? Вони — для нормальних.

Рома Нечай із сім'єю так і залишився на хуторі поблизу Карасівки, Яна мріє створити на хуторі екопоселення, Рома вже почав будувати вольєри для майбутнього розплідника. Вони потоваришували з молодим подружжям із Донецька, яке придбало обійстя Павла Перегуди.

Оверків син Іван «наварив» на продажі обійстя Перегуди дві тисячі доларів, які поклав у свою кишеню, продав монітор, камери спостереження, колючий дріт і зміг таки зібрати чотири тисячі доларів, аби виправдатися перед дружиною. Та його чоловіча сила вже так і не повернулася, тому він заплющує очі на часті поїздки дружини до райцентру, після яких вона повертається вкрай веселою і незрозуміло щасливою.

Галя Шовкопляс у Карасівці доглядає стару матір покійного чоловіка. Вона стала прикладатися до чарки і часто годинами бездумно сидить в альтанці під виноградом.

Тася Ягольник живе в столиці зі своєю дівчиною Уляною. Вони систематично відвідують сеанси психотерапії, планують емігрувати в

Європу, настирно вивчають англійську, тож пані Ягольник і досі не може знайти часу, аби виконати останнє прохання Павла Перегуди і зайнятися пошуками матері Валерія Перегуди.

Валера Перегуда продовжує службу у війську, готується до вступу в Харківський національний університет Повітряних Сил імені Кожедуба. У його особистій справі з'явився рядок: сирота.

Наталя Іванівна Костомарова разом із кудлатим псом і досі живуть в Альонки, яка знайшла роботу в хімчистці, та її заробітку ледве вистачає на життя, тож Альонка продала дорогий інвалідний візок. Благодійники більше не нагадують про себе матері загиблого воїна Толі Овчаренка. Долею Наталі Іванівни Костомарової теж більше ніхто не цікавився.

Всеукраїнська громадська організація «Кресало» померла. Його директори пані Півник і пан Сікорський живі, здорові і активно продовжують свою безцінну діяльність у дружніх громадських організаціях.

Діна часто допомагає волонтерам у квартирі Валентини на Нивках, де і досі сушать борщові набори для фронту.

Що сказати? Привіт, Сократе.